

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Alper YILMAZ

KÜRESELLEŞME EKSENİNDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE TOPLUMSAL
OLAYLARA ETKİSİ

Radyo Televizyon Sinema Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Alper YILMAZ

KÜRESELLEŞME EKSENİNDE KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI VE TOPLUMSAL
OLAYLARA ETKİSİ

Danışman

Prof. Dr. Ahmet AYHAN

Radyo Televizyon Sinema Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Antalya, 2020

Akdeniz Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğüne,

Alper YILMAZ'ın bu çalışması, jürimiz tarafından Radyo Televizyon Sinema Ana
Bilim Dalı Yüksek Lisans Programı tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Doç. Dr. Abdülkadir GÖLCÜ (İmza)

Üye (Danışmanı) : Prof. Dr. Ahmet AYHAN (İmza)

Üye : Dr. Öğretim Üyesi Mustafa Sami Mencet (İmza)

Tez Başlığı: Küreselleşme Ekseninde Kitle İletişim Araçları ve Toplumsal Olaylara Etkisi

Onay : Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Tez Savunma Tarihi : 19/06/2020

Mezuniyet Tarihi : 09/07/2020

(İmza)
Prof. Dr. İhsan BULUT
Müdür

AKADEMİK BEYAN

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Küreselleşme Ekseninde Kitle İletişim Araçları ve Toplumsal Olaylara Etkisi” adlı bu çalışmanın, akademik kural ve etik değerlere uygun bir biçimde tarafımda yazıldığını, yararlandığım bütün eserlerin kaynakçada gösterildiğini ve çalışma içerisinde bu eserlere atıf yapıldığını belirtir; bunu şerefimle doğrularım.

19/06/2020

İmza

Alper YILMAZ

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
BEYAN BELGESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Alper YILMAZ
Öğrenci Numarası	20155256002
Enstitü Ana Bilim Dalı	Radio Televizyon Sinema
Programı	Tezli Yüksek Lisans
Programın Türü	(X) Tezli Yüksek Lisans () Doktora () Tezsiz Yüksek Lisans
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof.Dr. Ahmet AYHAN
Tez Başlığı	Küreselleşme Ekseninde Kitle İletişim Araçları ve Toplumsal Olaylara Etkisi
Turnitin Ödev Numarası	1344148391

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmasının a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana Bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 99 sayfalık kısmına ilişkin olarak, 15/06/2020 tarihinde tarafımdan Turnitin adlı intihal tespit programından Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nda belirlenen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan ve ekte sunulan rapora göre, tezin/dönem projesinin benzerlik oranı;

alıntılar hariç % 13

alıntılar dahil % 14dir.

Danışman tarafından uygun olan seçenek işaretlenmelidir:

(X) Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşmıyor ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylarım.

() Benzerlik oranları belirlenen limitleri aşıyor, ancak tez/dönem projesi danışmanı intihal yapılmadığı kanısında ise;

Yukarıda yer alan beyanın ve ekte sunulan Tez Çalışması Orijinallik Raporu'nun doğruluğunu onaylar ve Uygulama Esasları'nda öngörülen yüzdelik sınırlarının aşılmasına karşın, aşağıda belirtilen gerekçe ile intihal yapılmadığı kanısında olduğumu beyan ederim.

Gerekçe:

Benzerlik taraması yukarıda verilen ölçütlerin ışığı altında tarafımda yapılmıştır. İlgili tezin orijinallik raporunun uygun olduğunu beyan ederim.

15/06/2020

(imzası)

Danışmanın Unvanı-Adı-Soyadı
Prof.Dr. Ahmet AYHAN

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	İ
GÖRSELLER LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR LİSTESİ	vi
ÖZET	vii
SUMMARY	viii
TEŞEKKÜR.....	x
ÖNSÖZ	xi
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KİTLE İLETİŞİMİ

1.1. Kitle İletişimi Olgusu ve Kitle İletişiminin Tarih İçinde Değişen Yapısı	4
1.1.1. Kitle Kavramı	4
1.1.2. Kitle İletişimi Kavramı	5
1.1.3. Kitle İletişiminin Temel Özellikleri	6
1.1.3.1. Kitle İletişiminin Tarihsel Gelişimi	7
1.1.3.2. Kitle İletişim Araçlarının Etkileri	10
1.2. Kitle İletişimine İlişkin Temel Yaklaşımlar	11
1.2.1. Ana Akım Kuramı	12
1.2.2. Eleştirel Kuram	17
1.2.3. İngiliz Kültür Çalışmaları	19
1.3. Türleri ve Nitelikleri Bakımından Kitle İletişim Araçları	22
1.3.1. Yazılı-Basılı (Görsel) Araçlar	23
1.3.1.1. Gazete	23
1.3.1.2. Dergi	27
1.3.1.3. Kitap	29
1.3.1.4. Diğer Yazılı Görsel Araçlar	30
1.3.1.4.1. Açık Hava Reklamları	30
1.3.2. Radyo	30
1.3.3. Televizyon	32
1.3.4. Dijital İletişim Aracı: İnternet	34
1.3.4.1. Web 1.0 1995-2000 Doküman Odaklı	35
1.3.4.2. Web 2.0 2000-2010 Bilgi Odaklı	35
1.3.4.3. Web 3.0 2010-2020 İnsan Odaklı	35
1.3.4.4. Web 4.0 2020-2030 Sanal Gerçeklik	36

1.3.4.5. Tek Yönlü Bilgi Aktarımından Çift Yönlü İletişime Geçişte Yeni Kitle İletişim Araçları: İnternet Medyası.....	37
1.4. Kitle İletişim Araçlarının İşlevleri	38
1.4.1. Siyasal İletişim İşlevi	38
1.4.2. Kamuoyu Oluşturma İşlevi.....	39
1.4.3. Toplumsallaştırma (Sosyalleştirme) İşlevi	39
1.4.4. Denetim ve Eleştiri Mekanizmalarını Harekete Geçirme İşlevi.....	40
1.4.5. Eğitim İşlevi	40
1.4.6. Bütünleştirme ve Köprü Kurma İşlevi	40
1.4.7. Kültürel Hayata Katkı İşlevi.....	41
1.4.8. Ekonomik Hayata Katkı İşlevi	41

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME

2.1. Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Süreci	42
2.2. Küreselleşmenin Tarihi Gelişimi	43
2.3. Küreselleşmenin Boyutları	44
2.3.1. Ekonomik Küreselleşme.....	44
2.3.2. Siyasal Küreselleşme	46
2.3.3. Kültürel Küreselleşme	47
2.3.4. Enformasyonel Küreselleşme (Bilimsel alanda küreselleşme)	48
2.4. Küreselleşmede Etkili Olan Faktörler.....	49
2.4.1. Ticaret ve Sanayide Meydana Gelen Değişim	49
2.4.2. İletişim Teknolojilerindeki Gelişme.....	51
2.4.3. Serbest Piyasa Ekonomisi Modeli	53
2.4.3.1. Küreselleşme Kavramının Kapitalizmle İlişkisi.....	54
2.5. Küreselleşme ve Kitle İletişim Araçları.....	55
2.5.1. Kitle Toplumu ve Kitle Kültürü	56
2.5.2. Enformasyon Toplumu	57
2.5.3. Küreselleşme ve İletişim	57
2.5.4. Küreselleşme ve Kitle İletişim Araçları	57
2.6. Küreselleşme Sürecinde Farklı Bakış Açılıarı	59
2.6.1. Bir Umut Kaynağı Olarak Küreselleşme	59
2.6.2. Kaygı Uyandırıcı Bir Faktör Olarak Küreselleşme	60
2.7. Küreselleşme Süreci ve Türkiye	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL HAREKETLER

3.1. Toplumsal Hareketlerin Kavramsal Değerlendirmesi	66
3.1.1. Toplumsal Hareketlerin Doğuşu ve Gelişimi	66
3.1.2. Toplumsal Hareket Kavramı ve Kavramsallaştırılması.....	67
3.1.3. Toplumsal Hareketlerin Tarihsel Gelişimi	68
3.2. Toplumsal Davranışlara Etkisi Açısından Kitle İletişim Araçları'nın Değerlendirilmesi.....	71
3.2.1. Strateji Olgusu İçinde Kitle İletişim Araçlarının İdeolojik Eğilimleri	73
3.2.2. Kitle İletişim Araçlarının Etki Alanları	74
3.3. Küresel Toplumsal Hareketlerin Ortaya Çıkışı ve Hareketin Öznelerinin Tanımlanması.....	76
3.3.1. Küresel Toplumsal Hareketlerin Kökenleri ve Gelişimi	77
3.3.1.1. 1800-1960 Dönemi: Toplumsal Hareketler	78
3.3.1.2. 1968-1980 Dönemi: Yeni Toplumsal Hareketler	79
3.3.1.3. Kaynak Mobilizasyonu Yaklaşımı	79
3.3.1.4. Yeni Sosyal Hareketler Yaklaşımı	80
3.3.1.5. 1980 Sonrası Dönem: Küresel Toplumsal Hareketler	81
3.3.2. Küresel Toplumsal Hareketlerin Öznelerinin ve Niteliklerinin Tanımlanması	83
3.4. Bir Müdahale Aracı Olarak Toplumsal Hareketler.....	85
3.4.1. Arap Baharı	87
3.5. Türkiye’de Yeni Toplumsal Hareketler ve Sosyal Medya	91

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GEZİ PARKI EYLEMLERİ

4.1. Gezi Parkı Olayları	94
4.2. Gezi Parkı Tarihçesi.....	95
4.3. Gezi Parkı Eylemleri’nin Ortaya Çıkışı.....	96
4.4. Gezi Parkı Eylemleri’nin Gelişim Süreci	103
4.5. Gezi Parkı Eylemleri’nde Kitle İletişim Araçlarının Rolü	119
4.6. Gezi Parkı Eylemleri’nde Sosyal Medyanın Etkisi	123
4.6.1. Gezi Parkı Eylemleri ve Twitter	124
4.6.2. Gezi Parkı Eylemleri ve Facebook	133
4.7. Gezi Parkı Eylemci Profili	134
4.8. Gezi Provokasyonu	138
4.8.1. Gezi Parkı Eylemleri ve Gene Şarp Planı.....	142

4.9. Gezi Parkı Eylemleri'nin Bilançosu	146
SONUÇ	149
KAYNAKÇA.....	156
Ö Z G E Ç M İ Ş	174

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1.1 6-7 Eylül Olaylarının Manşetlerdeki Yeri.....	24
Görsel 1.2 Time Dergisi Kapak Fotoğrafları	28
Görsel 4.1 Taksim Dayanışması Tarafından Düzenlenen Basın Açıklaması Afişi	98
Görsel 4.2 Taksim Dayanışması tarafından Başlatılan Oturma Eylemi	101
Görsel 4.3 Sanatçıların Gezi Eylemlerine Destek Paylaşımları.....	103
Görsel 4.4 Siyasi Parti Üyeleri	104
Görsel 4.5 Siyasi Söylemler.....	104
Görsel 4.6 Çadır Yakma ve Eylemlere Katılım Çağrıları.....	105
Görsel 4.7 Gezi Parkı Eylemleri'nin Asıl Hedefinin İlanı.....	106
Görsel 4.8 Gezi Parkı Sosyal Etkinlikleri	107
Görsel 4.9 Polis Şiddeti Haberleri	108
Görsel 4.10 Asılsız Haberler.....	109
Görsel 4.11 Sanatçıların Gezi Parkı Eylemleri'ne Destek Paylaşımları.....	110
Görsel 4.12 Gezi Parkı Eylemleri'yle Hedeflenen Darbe Beklentileri.....	111
Görsel 4.13 Taraftar Grupları	112
Görsel 4.14 Gezi Parkı Eylemleri'ne Yaklaşım Tarzı	113
Görsel 4.15 Gezi Parkı Eylemleri'ne Yabancı Kaynaklı Destek Açıklamaları	114
Görsel 4.16 Gezi Parkı Eylemleri'nde Şiddet Olayları.....	115
Görsel 4.17 PKK/KCK Bayrakları ve Türk Bayrağı provokasyonu.....	116
Görsel 4.18 İstanbul Barosu Başkanlığı'nın Gezi Parkı Eylemcilerine Hukuki Desteği ...	118
Görsel 4.19 Ağaç Dikme Etkinliği	126
Görsel 4.20 İslami Paylaşımlar	127
Görsel 4.21 Miraç Kandili Paylaşımları	127
Görsel 4.22 Gezi Parkı Eylemleri Lehine Algı Operasyonu	128
Görsel 4.23 Devlet Yetkilileri Aleyinde Asılsız Paylaşımlar	129
Görsel 4.24 Provakatif Girişimler.....	130
Görsel 4.25 Eylemcilerin Twitter Kullanarak Örgütlenmesi.....	131
Görsel 4.26 Twitter'dan Yardımlaşma	132
Görsel 4.27 Eylemcilerin Twitter'dan Koordine Edilmesi.....	132

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AP	Avrupa Parlamentosu
ARPA	Advanced Research Projects Agency
BDP	Barış ve Demokrasi Partisi
BİT	Bilgi İletişim Teknolojileri
BİST	Borsa İstanbul
BM	Birleşmiş Milletler
BOP	Büyük Ortadoğu Projesi
BTK	Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
DAF	Devrimci Anarşist Faaliyet
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senetleri
DİSK	Türkiye Devrimci İşçi Sendikaları Konfederasyonu
DSÖ	Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization)
DTÖ	Dünya Ticaret Örgütü (World Trade Organization)
EMEP	Emek Partisi
ESP	Ezilenlerin Sosyalist Partisi
FETÖ	Fetullahçı Terör Örgütü
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
HDP	Halkların Demokratik Partisi
HDK	Halkların Demokratik Kongresi
IMF	Uluslararası Para Fonu
İBB	İstanbul Büyükşehir Belediyesi
KESK	Kamu Emekçileri Sendikaları Konfederasyonu
MTM	Medya Takip Merkezi
NATO	Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü(North Atlantic Treaty Organization)
ÖDP	Özgürlük ve Dayanışma Partisi
PITPI	Project on Information Technology and Political Islam
SİÖ	Şanghay İş birliği Örgütü
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TKP	Türkiye Komünist Partisi
TMMOB	Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
UNDP	United Nations Development Programme
WEF	Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum)
WWW	World Wide Web

ÖZET

Gelişen teknolojiyle birlikte küreselleşme sürecinde çağ atlayan kitle iletişim araçları dünya üzerinde kuşatıcı bir etkiye sahip olmuştur. Tek merkezden yapılan yayınlar ve üretilen içerikler dünyanın herhangi bir yerindeki alıcıya rahatlıkla ulaştırılabilmektedir. Bu da büyük kitlelerle aynı anda iletişim kurulabilmesini sağlamaktadır. Küreselleşen dünyada ortak bir bilinç üretme ve kültürel değerlerin tek tipleşmesini sağlama etkisine erişen iletişim araçları, toplumu yönlendirme ve yönetme imkânı sunmaktadır.

Kitle iletişim araçları vasıtasıyla üretilen bilgi tüketici kitlenin kullanımına sunulmakta, nihai tüketicinin büyük bir bilgi bombardımanı altında kalması sağlanmaktadır. Bu durum bireyleri kısa zamanda karşılaştığı binlerce bilgi arasından en doğruyu seçmek gibi neredeyse imkânsız bir alanın içinde kaybolmaya itmekte, birey giderek yalnızlaşmakta ve savunmasızlaşmaktadır. Böylelikle bireyler, belli odaklar tarafından kurgusallaştırılan, hipergerçeklik ve tüketim metası haline getirilen bilgi ile çeşitli ideolojilerin hedefi haline gelmektedir. Bu durum kitle iletişim araçlarının bir müdahale aracına dönüştürülmesini olanaklı kılmaktadır.

İletişimin dijitalleşmesi, iletişim araçlarının etkileşim alanını, etkinliğini ve yönünü çok boyutlu olarak değiştirmiştir. Sosyal ağlar geleneksel kitle iletişim araçlarında var olan yayınsal sürecin bürokrasisinden bağımsız, doğrudan haber veren ve içerik üreten kaynaklara dönüşmüştür. Bu teknik imkanlar sosyal medyayı toplumsal hareketlere etki eden faktörler arasında üst sıralara yükseltmiş, etkili bir silah olarak kullanımının önünü açmıştır.

Çıkış noktası İstanbul-Taksim olsa da Gezi Parkı Eylemleri, bir muhalefet ve yıkım hareketine dönüşerek kısa sürede ülke çapına yayılmış ve hatta küresel bir boyuta ulaşarak bir toplumsal hareket statüsü kazanmıştır. Gezi olaylarında sanatçılar, siyasetçiler, gazeteciler, meslek odaları, sendikalar, taraftar grupları gibi birçok yapı aktif olarak yer almıştır.

Bu çalışmada Gezi Parkı Eylemlerinin başlangıcından bitişine kadar yaşanan olayların nesnel olarak ele alınmasına gayret edilmiştir. Gezi Parkı Eylemleri dikkatlice incelenerek, örgütlenme şekilleri, bunları etkileyen siyasi, ekonomik ve sosyal faktörler, amaç, eylem yöntemleri, katılımcı profili, etkileşim şekilleri, kullanılan çeşitli yol ve yöntemler açıklanmaya gayret edilmiştir. Teknolojinin toplumsal hareketlerde ne kadar etkili olduğu anlaşılmaya çalışılmış, eylemci profilleri ve sokakları savaş alanına çeviren yapı arasında nasıl bir geçiş yaşandığı, olayların bu noktaya nasıl geldiği analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Kitle İletişim Araçları, Küreselleşme, Toplumsal Hareketler, Gezi Parkı Eylemleri, Sosyal Medya, İletişim.

SUMMARY

MASS COMMUNICATION AND ITS IMPACT ON SOCIAL INCIDENTS IN THE FRAME OF GLOBALIZATION

With the developing technology, the mass media, which are a step into a new age of globalization, now have a comprehensive effect on the world. Broadcasts and content produced from a single center can now be easily delivered to the end-user anywhere in the world. This enables communication with large masses simultaneously. Communication tools, which have the effect of generating a common consciousness and ensuring the uniformization of cultural values in the globalizing world, offer the opportunity to direct and manage the society.

The fact that the information is produced intensively in certain channels and presented to the consumer population causes the end-user to be under a big bombardment of information. This situation forces individuals to get lost in an almost impossible area such as choosing the most accurate among thousands of information that they encounter in a short time, and the individual becomes increasingly lonely and vulnerable. In this way, individuals become the target of various ideologies with information that has been fictionalized by certain foci, turned into a commodity of hyperreality and consumption. This makes it possible to turn mass media into an intervention tool.

The digitalization of communication has changed the interaction area, effectiveness and direction of communication tools in multiple dimensions. Social networks have been transformed into sources that directly inform and produce content independent from the bureaucracy of the broadcast process that exists in traditional mass media. These technical possibilities raised social media to higher ranks among the factors affecting social movements and paved the way for its use as an effective weapon.

Although the starting point was "Istanbul-Taksim", the "Gezi Park" actions turned into an opposition and demolition movement, spread throughout the country in a short time and even gained a social movement status by reaching a global dimension. Many structures such as artists, politicians, journalists, professional chambers, unions, and fan groups were actively involved in the Gezi events.

In the present study, it has been tried to objectively treat the events that occurred from the beginning to the end of Gezi Park Actions. The Gezi Park Actions have been carefully examined and the ways of organizing, the political, economic and social factors affecting them, the objectives, the methods of action, the profile of the participant and the interaction

and the various methods used have been tried to be explained. It was tried to be understood how effective the technology was in social movements, how the transition between the activist profiles and the structure that turned the streets into the battlefield, and how the events came to this point were analyzed.

Keywords: Mass Media, Globalization, Social Movements, Gezi Parkı Eylemleri, Social Media, Communication.

TEŞEKKÜR

Tez yazım sürecinde kıymetli bilgi, birikim ve tecrübeleri ile bana destek olan danışman hocam başta olmak üzere katkı sunan herkese teşekkür ederim.

Alper YILMAZ

ÖNSÖZ

Küreselleşen dünyada etkin güç odaklarının çıkarları doğrultusunda giriştikleri vekâlet savaşları ve hedef alınan ülkeye istikamet vermek amacıyla o ülkenin iç dinamiklerini etkin bir şekilde kullanmaları, kimi zaman çıkan bir kıvılcımı boyutlandırma arayışı, kimi zaman ise toplumsal olayları başlatabilecek sebepleri inşa etme çabası sonucu tanık olduğumuz toplumsal hareketlerin altında yatan gerçek nedenleri araştırmak, doğru ve yansız tespitlerde bulunmak, geliştirilecek reflekslere katkı sunmak, ilgi duyulan konular arasında yer almış, sorumluluk bilinciyle birleştiğinde böyle bir çalışma yapma gerekliliği ortaya çıkmıştır.

1990'lı yılların başında başlayan ve giderek etkinliği artan vekâlet savaşları, ekonomik çatışmalar, kültürel cepheleşmeler, örtülü operasyonlar, toplumsal hareketler, değişen ve yeniden şekillenen dünyada varlık göstermeye devam edecektir. Mevcut konjonktürel sistemde olaylara esas teşkil eden asıl sebepler doğru tespit edilip çözümlenemezse önlem almak ve mücadele etmek mümkün olamayacaktır. Bu nokta da her bireyin payına düşen bireysel katkıyı sunmak amacıyla çaba göstermesi önem arz etmekte, ülkenin tüm kaynaklarının ortak hedefler doğrultusunda birleştirilmeye gayret edilmesi gerekmektedir.

GİRİŞ

Dünya nüfusunun giderek artması ve kısıtlı kaynakların orantısız kullanımı sebebiyle toplumlar kendi varlıklarını devam ettirmek için yeni kaynak arayışına girmişlerdir. Bu süreçler boyunca çeşitli güç odakları kaynakların daha fazlasını elinde bulundurma fırsatını bulmuşlardır. Örneğin ABD, dünya nüfusunun yüzde 5'ini oluşturmasına karşın, dünya kaynaklarının yüzde 25'ini tüketmektedir (Ayhan, 2007:253).

Bu kaynakların elde tutulması ve kaybedilmemesi adına gerçekleştirilen hukuki uygulamaların yanında gayri hukuki pek çok yollara da başvurulmaktadır. Yönetmeye talip olan iktidar elitlerinin kaynakların elde tutulması ve yönlendirilmesi amacıyla her dönem çeşitli araçlar kullandıkları ve bunların önemli bir kısmını da toplum ve toplumsal hareketlerin idaresiyle uygulamaya koydukları gözlemlenmektedir.

Günümüze kadar toplumsal hareketleri konu alan pek çok disiplinler çalışma yapılmıştır. Bu çalışmaların ekseriyetinde toplumsal hareketlerin amacına ulaşması konusunda muhatapların taleplerinin görmezden gelindiği iddia edilmektedir. Konu hakkında yapılan analizler göstermektedir ki, toplumsal hareketler toplumların tarihlerinin şekillenmesinde önemli bir role sahiptir. Sosyal tarih alanında yapılan çalışmalar, toplumsal yaşamın en başından günümüze kadar toplumsal hayat içerisinde farklı kendini ifade ediş şekilleri, çatışmalar, isyanlar ve daha birçok formatta hareketlerin olduğunu göstermektedir.

Toplumsal hareketler kavramı akademik olarak ilk defa, Lorenz Van Stein tarafından “siyasal mücadele” şeklinde bir tanımlamayla ele alınmıştır. Söz konusu kavram proleterya sınıfının varoluş ve kendi içsel bilinci ile birlikte iktidarı elde edebileceğini ifade etmektedir. Lorenz ile aynı dönemde yaşayan Marx ve Engels'in de bu düşünciyi benimsediği görülmektedir.

Toplumsal hareketlerin toplum bilimcilerin çalışmalarında her geçen gün daha fazla yer kapladığı görülmektedir. Günümüze kadar toplumsal hareketlerin ortaya çıkış sebepleri, gelişim süreçleri ve tarihteki yerlerine ilişkin farklı birçok yaklaşım geliştirilmiştir. Toplumsal hareketlerde en önemli faktörün liderler olduğu görülmektedir. Liderlerin bu ve benzeri hareketlerde üstlendikleri görev toplumsal harekete ivme kazandırmakta veya akamete uğramasına neden olmaktadır.

Bu çalışmanın öznesi konumunda yer alan kitlenin daha anlaşılır kılınabilmesi, toplumsal hareketin doğru algılanabilmesi ve kitle anatomisinin başarılı tespiti için kitle iletişimi detaylıca değerlendirilmeye çalışılmıştır. Küreselleşme kavramı ele alınmış, iletişim ve ulaşım olanaklarının büyüüp gelişmesi ile yaygınlaşması neticesinde meydana

gelen gelişmeler değerlendirilme yoluna gidilmiştir.

Kitle İletişim ve Küreselleşme konularının hem sebebi hem sonucu niteliğinde olan Toplumsal Hareketler değerlendirilmiş ve bu bağlamda Gezi Parkı Eylemleri'nin ayrıntılı çözümlemesi yapılmaya çalışılmıştır. 2013 yılının Mayıs ayında İstanbul Taksim Meydanı'nda yer alan Gezi Parkı'nda ağaç kesimi gerekçesi ile başlayıp ardından kısa bir süre içerisinde tüm ülkeye yayılan ve uluslararası yansımaları olan toplumsal olaylar, toplumsal hareketler ve kitle iletişim araçlarının bu süreçte oynadığı rol değerlendirilmiştir. Barışçıl toplumsal hareket olgusundan tamamen uzaklaşan, devam eden süreçte şiddet içeren ve kamu mallarına zarar vermeye varan olaylara evrilen Gezi Parkı Eylemleri kapsamlıca ele alınmaya gayret edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KİTLE İLETİŞİMİ

Bireylerin sahip oldukları her türlü birikimlerini ve bu birikimlerle beraber ortaya çıkan duygu ve düşünce hallerini kelimeler, resim ve farklı semboller kullanarak birbiriyle paylaşması durumuna iletişim denilmektedir. Diğer taraftan iletişim, “iki birim arasında birbirine ilişkin mesaj alışverişi” (Cüceloğlu, 1987, s:246) kısaca, iki birim arasındaki mesaj alışveriş süreci veya psiko-sosyal bir süreç olarak da tanımlanabilir. Bu paylaşma durumu bireyler arasında ortak bir temele dayanır. Söz konusu iletişimin bilimsel olarak belirlenen farklı yollarla kurulması durumu iletişimin alt tanımlarını ortaya çıkarmıştır. Örgüt içi iletişim, bireysel iç iletişim, bireyler arası iletişim, grup içi iletişimi gibi. Bu iletişim formatları arasında yer alan kitle iletişimi adından da anlaşılacağı gibi bir bilgi alışverişini içermektedir. Söz konusu iletişimin tarafları elbette bireysel iletişimdeki kadar az değildir. Kitle iletişimi, belirli bir bilginin çeşitli iletişim araçları kullanılarak büyük kitlelere aktarılması olgusuna dayanır. Bunlar kitlesel formatta bilgi dağıtan araçlardır. Hedef kitleye kolaylıkla erişebilen ve herhangi bir bilginin kısa sürede çok büyük kitlelere ulaşmasını sağlayan söz konusu kitle iletişim araçlarına televizyon, radyo, gazete, telefon, internet imkânlarının birleşmesi ile ortaya çıkan bilgisayarlar örnek olarak vermek mümkündür.

Sosyalleşme çerçevesinde kişiliği ile içerisinde yaşadığı toplumda var olma mücadelesi sürdüren birey, toplumun çeşitli kademelerinde kendisine yüklenen roller ile etkileşime açık bir hale gelmiş olur. Yaşadığı toplumda üstlendiği roller ile toplumun bir parçası olmayı hak eder ve kitlesel hareketin bir parçası haline gelir. Tam da bu noktada iletişimin en temel unsuru olan iletişimin birey için işlevselliği ortaya çıkmaktadır. Bireyin yaşadığı toplumun sahip olduğu değerler sistemi öz benliğinde var olan değerler ile ya çatışmakta ya da örtüşmektedir. Çatışma halinde birey kitle iletişiminin gücü nispetinde kademeli olarak toplumla veya kitle anatomisi ile uyumlu hale gelmektedir. Uyuşma ile kitle hareketi içerisinde sorunsuz işleyen bir parça haline gelmektedir. Kitle iletişim araçlarının bireysel manada kazanılan çıktıları bireyin lehine geliştirdiği, çeşitli stratejiler ile toplumsal yapıya uygun hale dönüştürdüğü düşünülmektedir.

Kitle iletişimi kavramı tarihte ilk defa Lasswell tarafından 1900'lü yılların ilk yarısında politik güç ve propaganda üzerine yürütülen çalışmalarda ifade edilmiştir (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 45). Söz konusu kavramın maksadı toplumsal örgütlenmeyi yöneten çağdaş şartları anlamak ve politik karar alma kademelerinde, bürokrasilerde, onların işlerinde iletişim kavramının rolünü vurgulamak ve toplumsal olguların analiz edilmesinde iletişimin

öneminin anlaşılmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda anlatıldığı şekli ile kitle iletişimi, profesyonel iletişim uzmanlarının kitleyi etkileme, amaçlanan hedefe ulaştırma ve sonuçlarını analiz etmeleri bakımından çok önem arz etmektedir.

1.1. Kitle İletişimi Olgusu ve Kitle İletişiminin Tarih İçinde Değişen Yapısı

Kitle olgusu kalabalıkları veya toplulukları anlatmak için kullanılmakta, milliyetleri, meslekleri, cinsiyetleri ve kendilerini bir araya toplayan tesadüf her ne olursa olsun herhangi bir ayırım yapılmadan aniden bir araya gelebilen insanlar topluluğunu ifade etmektedir. Bu beraberlik ve bir araya gelişte mesleki benzerlikler, cinsiyetler veya aynı milliyetten olma belirleyici bir faktör olabilmekte ancak en önemli unsur bir araya gelmiş bireyler topluluğu olmaktadır (Le Bon, 2005: 15).

Kitle iletişim olgusu ise belirli bir kaynak tarafından sistemli bir amaca yönelik olarak üretilen bilginin başka bir araç ile hedef alıcıya ulaşması, bir sınırlamaya tabi tutulmaksızın hedef alıcı sayısının birden fazla kişiye yönelik olması ve bu ulaşımdan sonra geri bildirim kapsamında ortaya çıkan süreçleri içermektedir. Kitle iletişim araçları tarihsel süreç içerisinde teknolojiye bağlı olarak sürekli gelişim göstermiş, kullanım oranındaki artış sayesinde de toplumsal yaşantı içerisinde önemli bir konum kazanmıştır.

Kişilerin gündelik yaşamları içerisinde çok önemli bir kısmını kaplayan kitle iletişim araçları sosyal yaşantının da vazgeçilmez bir parçası haline gelmiştir. Kabul gören en yaygın düşünce kitle iletişim sahasında profesyonel kabiliyet sahibi olduğu düşünülen grupların teknolojik gelişmeler sonucunda meydana gelen birçok aracı da kullanarak toplumun değişik kesimlerinin içerisinde yer alan izleyici kitlelerine istedikleri simgesel özellikleri de taşıyan çeşitli içerikleri ulaştırıp onları yönlendirme tekniklerini ve örgütlerini kapsamaktadır (McQuail, 1969: 24).

Kitle iletişimi toplumsal yaşam içerisinde neredeyse bütün insanlara ulaşabilen bilgi aktarımına da imkân veren özellikleri sebebiyle çok büyük bir öneme sahiptir. Bireylerin temel düşünce ve davranış şekillerini aracısız etki altına alabilen kitle iletişimi, bu yönüyle toplumsal yapıyı şekillendirici bir özelliğe sahiptir. Bilginin çok çeşitli şekillerde ve aynı zamanda birden fazla kişiye ulaştırılmasına imkân veren kitle iletişimi, kişilerin olaylara bakış açılarını yönlendirmekte ve yönetmekte olduğu görülmektedir.

1.1.1. Kitle Kavramı

Kitle kavramı kitle iletişim araçlarının tanımlanması yapılırken karşımıza çıkan ilk kavramdır. Haliyle kitle iletişim araçlarının hedefinde yer alan kitle teriminin açıklanması zorunludur.

Toplumbilimciler kitle kavramını açıklarken kısaca örgütlü sosyal grup özelliği taşımayan, devamlılık arz etmeyen, kendisini oluşturan kişiler arasında anlık bağlantı bulunan, ilkesel birlikteliğe dayanmayan, kural ve ritüel uygulamalarından yoksun, insan kümeleri olarak tanımlamaktadırlar. Hedef kitlesi bu olan iletişim araçlarına da kitle iletişim araçları denilmektedir (İçel, 2001: 10). Kitle iletişim ifadesinde yer alan kitle terimi, iletilmek istenen mesajın birçok insana ayrı ayrı değil aynı anda iletilildiğini belirtmektedir. Diğer bir ifadeyle kitle mesaj üreticisi yani kaynak bakımından belirsiz ve homojen olmayan çok fazla sayıda insanı ifade etmektedir (Gökçe, 2006: 122).

Kitle terimi tanımlaması yapan sosyologlara göre kitle genel olarak ülke sınırları içerisinde yaşamlarını devam ettiren bireylerin tamamına da denilmektedir. İletişim serüveni içerisinde kullanılan şekli ile “kitle” kaynak tarafından üretilen mesajı almaya hazır dinleyici, izleyiciyi veya okuyucu topluluğudur (Bal, 2004: 66).

Erdoğan ve Alemdar’a göre, kitle kavramı klasik kullanım biçiminde toplumsal bakımdan farksız, heterojen, birbirleriyle bağıntısız, sınıf, cinsiyet ve ırk bakımından kesin farklılardan yoksun geniş bir nüfus demektir (Erdoğan ve Alemdar, 1990: 54).

Büyük insan topluluklarına, mesleki, cinsi veya başka farkları gözetilmeksizin bir araya gelen insan gruplarına kalabalık da denilmektedir (Le Bon, 2001:15).

Yine sanayileşme ve şehirleşmeye değinen bir başka düşünür olan Güneş (1996: 132)'e göre ise toplumsal yapıyı etkileyen ve dönüştüren en mobil olgu kitledir. Diğer bir ifade ile kitle, geleneksel toplum tasnifi dışında, sanayileşme, kentleşme gibi gelişmelerle ortaya çıkan dinamik bir olgudur.

1.1.2. Kitle İletişimi Kavramı

Kitle iletişim terimi sinema, radyo, televizyon ve benzeri geniş halk kitlelerine ayırım yapmaksızın hitap eden iletişim araçları olarak ifade edilmektedir. 1940'ların başında Harold D. Lasswell siyasal erk ve propaganda üstüne yaptığı çalışmalarda ilk kez "kitle iletişim" terimini kullanmıştır (Mutlu, 1995: 211).

Kendi bünyesi içerisinde kademeli olarak daha az farklılaşmış insan topluluklarına yönelik olarak üretilen mesaj ve ileti aktarımı şeklinde ifade edilen ve kendi içerisinde çok farklı fonksiyonlar barındıran kitle iletişimi, mesajın bir veya birden çok kitle iletişim aracıyla çok büyük ve belirsiz kitlelere iletilmesi durumudur (Tutar ve Yılmaz, 2010: 203).

Kitle iletişiminin niteliklerini nedenleri ile birlikte açıklayan Erdoğan ve Alemdar (1990: 54)'a göre, kitle iletişimi hızlı, kamusal ve geçici olarak tanımlanabilir. Kitle iletişiminin kamusal olarak tanımlanmasının nedeni ise mesajın kitlenin takip etmesine olanak

sağlaması, açık ve geçici olmasıdır. Kısa sürede hedef kitleye ulaşır, ancak kullanım aralığı çok kısadır.

Kitle iletişimi mesajların, sadece bir birey değil, büyük topluluklar olan yeni hedeflere iletilmesi süreci olduğundan kurumsallık ve uzmanlık gerektiren kitle iletişimi mesaj üreticisi ve tüketicisi açısından bazı gecikmeli durumları da barındırmaktadır. Mesaj içerik üreticisi aynı anda kitle içerisinden geri dönüş alamamakta ve bunun gerçekleştiği durumlarda ise iletişim tek yanlı duruma dönüşmektedir (Işık, 2002).

1.1.3. Kitle İletişiminin Temel Özellikleri

Kitle ve iletişim kavramlarının bir araya gelmesiyle kitle iletişimi kavramı ortaya çıkmaktadır. Bu iki kavramın bir araya gelişi sırasında ortak noktaları bulunmayan toplulukları veya sosyal kalabalıkları açıklarken; “Kalabalık” kelimesinin yerine kullanıldığını görmek mümkündür. Kalabalık kavramı 1940’ların başında Harold D. Lasswell tarafından kullanılmıştır. O’na göre kitle iletişim, bilgi, düşünce ve tutumların büyük ve dağınık bir kitleye, bu amaç için geliştirilmiş araçlarla iletilmesi çerçevesinde kullanılmaktadır.

Radyo dinleyicisi, gazete okuyucuları ve televizyon izleyicisi bu iletişim tipinin ana ögesi olan kitleyi oluşturmaktadırlar. Bahsedilen bu kitle sahip olduğu üyeler bakımından birbirinden bağımsız değildir. Toplumda yer alan ve çeşitli farklı sosyal statüde olsalar da bir amaç etrafında toplanabilen insanların oluşturduğu sosyal yapıdır. Kitle iletişimi olgusunda yer alan iletişim sözcüğü günümüzde literatürde giderek kurumsallaşmış ve sistemli bir şekilde yönetilen fikir içeriği üretmeyi ve dağıtmayı ifade etmektedir. Kitle iletişimi, kapitalist sistem içinde kâr amaçlı olarak, kitlesel kaynaklardan kitlesel yollarla geniş kitlelere gönderilen mesajlar biçiminde tanımlanabilir (Marshall, 1999: s. 337).

Tesadüfi olarak herhangi iki insanın arasında meydana gelen çeşitli iletişim ve etkileşimler kitle iletişimi tanımına girmemektedir. Kitle iletişimi kavramında hedef kitleye sunulacak olan iletişim ürününün yer, zaman, koşul ve şekline, ürünün içeriğine iletişim kavramını üreten odaklar karar vermektedir. Bu sebeptendir ki kitle iletişiminin demokratik olduğunu söylemek hiç de kolay değildir. Bahsedilen bu örgütlü ve sistemli yönetsel iletişim şeklinin başkaları tarafından benimsenen asıl amacı yerine getirmek için çalışmakta olduğu görülmektedir. Modern yaşamda, medya aracılığı ile tesis edilen hâkimiyet demokrasinin ihlal edilmesine sebep olmaktadır (Bektaş 2001: 161).

Kitle iletişimi araçları ile hayata geçirilen veya hedefteki gruba iletilen mesajların karşı kitleye ulaştırılmasında bir sınırlandırma yoktur. Farklı zaman ve mekânlarda, kişilerin

kendi aralarında var olmayan ilişkiler içerisinde onların arasında bağ kurmaya ve mesaj iletmeye yarayan çeşitli kitle iletişim araçları vardır. Bunlar bir bakıma kitle iletişiminin tedarikçisi konumundadır.

Günümüz modern toplumlarında görsel medyanın başat aktörü konumunda bulunan televizyon kanalları yayın listeleri bakımından medya tüketicisi olan izleyicilerin isteklerini karşılamak maksadıyla çok çeşitli yayın programları hayata geçirmektedirler. Şunu ifade etmek gerekir ki bireylerin sosyal tatminlerini sadece televizyonun karşıladığını iddia etmek doğru olmayacaktır. Televizyonun yanında daha birçok kitle iletişim aygıtı bireysel ihtiyaçları karşılamaya yönelik olarak içerik üretmeye ve sunmaya devam etmektedir. Kitle iletişim araçlarının bir başka amacı ise toplumsal yapıyı oluşturan bütün içerisinde yer alan çok çeşitli grupların kendi aralarındaki iletişimde hem aktif hale gelmesi hem de devam etmesi maksadıyla çalışmasıdır. Özellikle tanıtım ve reklam alanında kitle iletişim araçlarının tüketici konumunda olan bireylerin davranışlarını ciddi oranda yönlendirme gücüne sahip olduğu ifade edilmektedir. Her iletişim sürecinin bir sonucu olduğu tartışmasız bir gerçektir. İletişim sürecine katılanlar bundan etkilenmektedir (Becer, 1999: 26).

Hem günlük hayatta, hemde araştırma sonuçları bize göstermektedir ki güvenilir kaynaktan gelen etkileyici mesajın, hedefte çok daha fazla tavır değişimi oluşturduğu görülmektedir (Kağıtçıbaşı, 1999: 184).

1.1.3.1. Kitle İletişiminin Tarihsel Gelişimi

Günümüzde kitle iletişiminin aracısı konumunda bulunan kitle iletişim araçları ve bu araçlara sahip olan ve bunları yönetme becerisine ulaşmış örgütlü yapılar birbirinden bağımsız düşünülemez. İnsanların gelişen teknolojiyi kullanabilme kabiliyeti ve bu teknolojik soyut dünya ile kurduğu ilişkiler ağı baş döndürücü şekilde ilerleyerek günümüz internet ağları ve buna bağlı olarak gelişen her türlü iletişim altyapısını da hiç tahmin edilemeyecek bir seviyede geliştirdiği görülmektedir. İnsanlar arasında kurulan iletişim, tarihsel ve toplumsal koşullara bağlı olarak çeşitli biçimler almaktadır. Bu biçimlerden birisi de 19. yüzyılın sonunda ve 20. yüzyılda geliştirilen teknolojik araçlar vasıtasıyla gerçekleştirilen kitle iletişimidir (Yaylagül, 2014: 7).

Bireyler veya genel olarak toplumlar tarafından üretilen bilimsel bilgi her çağda çok farklı şekillerde hedef kitleye ulaştırılmaktadır. Sahip olunan iletişim araçları ve imkânları nispetinde söz konusu iletinin yaygınlaşması veya bir başka deyişle hedefe iletilmesi farklı formlarda karşımıza çıkmaktadır. Burada iletinin iletim hızı aynı zamanda onun yanlışlanma hızıyla da doğru orantılıdır. Şöyle ki tarih öncesi çağlarda iletilen herhangi bir bilginin ulaşma

hızı onun yanlışlanma hızı ile aynıdır. Zira bir ayda ulaştırabilen bir haber ortalama olarak aynı sürede sorgulanıp yalanlanabilmektedir. Ne var ki günümüzde saniyeler içerisinde kıtalararası elektronik haberleşme imkânları ile beraber ortaya atılan bir haber aynı hızda doğrulanmakta veya yalanlanabilmektedir. Bu da bize iletişim hızının ve yönteminin kurulan örgütsel yapıyı anında sorgulayabilme ve eleştirilme durumu ile karşı karşıya bıraktığını göstermektedir.

Şüphesiz yazının icat edilmesi insanlık tarihini kökünden değiştiren en büyük gelişmedir. Sözel iletişim yanında yazılı iletişime geçme becerisini yazı ile sağlayan toplumsal yapı, sahip olduğu her türlü bilgi ve birikimi devam eden insan topluluklarına aktarma konusunda yazı ile ciddi bir mesafe kat etmiştir. Kulak, hikâye ve anlatım diyebileceğimiz sözlü kültür yerini bir bakıma yazılı kültüre bırakmıştır. Geçmiş toplumlardan aktarılan doğru bilgiler, yeni kuşakların birikimli bir şekilde ilerleyebilmesini olanaklı kılmış; her alanda bir önceki toplumların ötesine geçebilmeyi hızlandırmıştır (Özbay, 2005: 71).

Yazının icadı ile toplumlar mirasçıları konumundaki devam eden nesillere sahip oldukları her türlü kültürel ve bilimsel yapıyı daha sağlıklı ulaştırma imkânına sahip olmuşlardır. Bu şekilde tecrübe edilmiş ve öğrenilmiş her türlü bilgi bir sonraki toplum için başlangıç noktası olduğu izlenmektedir. Bu süreçte ortaya çıkan yeni iletişim düzenide, bireyin yeniden kendini içsel olarak kurma sürecindeki unsurların başında gelmektedir (Timisi, 2003, 109).

Yazının icadı ve yazı konusundaki birçok gelişme ve ilerleme Asya’da başlamış ve öncelikli olarak Avrupa olmak üzere dünyanın başka kıtalarına yayılmaya başlamıştır. İletinin sözden ziyade sembollerle iletimi yolu mevcut bilgi veya iletinin daha kalıcı aktarılması anlamına gelmektedir. Ortak sembollerle mesajlaşma veya kendini ifade etmenin sözlü iletişime göre daha evrensel ve kalıcı olduğu ifade edilmektedir.

İnsanlık tarihinin dönüm noktalarından biri olan yazının icadı ve ardından yaşanan öngörülemez derecedeki gelişim, insanoğlunun yaşadığı evrenle çok daha somut ilişkiler kurmasını sağlamıştır. İnsan sahip olduğu tüm düşüncelerini kelimelere dökerek yaşadığı dünyayı şekillendirirken evrenin imkânlarını fazlasıyla kullanmaya başlamıştır (Ong, 2003).

Toplumlar ortaya çıkan problemlere ürettikleri çözümleri, her türlü düşünce ve tecrübelerini yazıyla kayıt etmiş, geçmiş tecrübelerden ve kaynaklardan yararlanarak daha hızlı ilerleme imkânına sahip olmuşlardır. Bu bir bakıma tecrübe edilmiş ve gerçekliği ispatlanmış bilgilerin toplum içerisinde daha fazla itibar edilip saygınlığının da artmasını sağlamıştır. 15. yüzyılın yarısında Almanya’da Gutenberg, Hollanda ve Çekya gibi diğer

Avrupa ülkelerinde de başka kâşifler kâğıt, mürekkep ve basım teknolojisindeki birikmiş bilgileri bir araya getirerek yazıyı baskılayıp, kopyalamanın hızlanmasını sağlamışlardır. Matbaa, modern çağın başlatıcısı olarak kabul edilmektedir. 19. yüzyılla birlikte güçlenmeye başlayan kapitalist sistem ve onun egemen sınıfının üyeleri de kitle iletişim araçlarının gelişiminde kendi çıkarları doğrultusunda etkin bir rol üstlendiği kabul edilmektedir. Artan nüfus ve beraberinde bu nüfusa ilişkin planlama çabalarında kitle iletişiminin önemini artırmıştır. O güne kadar nüfusu on binleri bulan kentler, bir anda yüz binlerle taşmaya başlamıştır. Örneğin, Londra'nın nüfusu 14. yüzyılda 30.000 iken, 19. yüzyılda 900.000'e çıkmıştır (Giddens, 1997:15).

Kitle iletişim araçlarının toplumsal yapılar üzerindeki manipülatif gücü düşünülecek olursa kitlesel yapılara yönelik olarak üretilen algı içerikleri ve yönlendirmeleri içerisinde en başarılı araç şüphesiz televizyondur. Televizyon 20. yüzyılın ikinci yarısından sonra toplumlar arasında kullanımı giderek artan ve yaygınlaşan bir kitle iletişim aracıdır. Zamanın ötesinde düşünebilen teknoloji şirketleri ikonoskop denilen bu görüntü aleti ile daha bir ivme kazanan televizyonculuğun önemini çok iyi kavramışlardır. Bu çalışmalara büyük mali destekler sağlamışlar ve bunun da toplumsal algıyı yönetmek bakımından meyvelerini toplamışlardır. Tarih içerisinde yaşanan teknolojik gelişmelerle beraber Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve dünyanın birçok ülkesinde televizyon hızla yayılmış ve günümüzde cep telefonlarına kadar girmiştir. İletişim aracının formatı ne olursa olsun televizyon yayıncılığı bu araçlarda kendisine yer edinebilmiştir. 1970'li yılların ilk başlarında Amerika'da ordu haberleşmesi maksadı ile altyapısı oluşturulan ve devamında üniversitelerin birbirleriyle iletişim ve bilgi paylaşımı maksadı ile geliştirilen ve üretilen arpanet sistemi yeni bir iletişim sistemini doğurmuştur. Söz konusu bu iletişim sistemi zamanla gelişip değişerek TCP/IP protokolü olarak ifade edilmiştir. Bu protokol ve devamında IBM bilişim şirketinin söz konusu iletişim araçları ile bilgisayarı entegre ederek geliştirmesi neticesinde veri depolama imkânı sağlayan FLOOPY disk piyasaya sürülmüştür. Yine IBM şirketinin 80'li yılların başında kişisel bilgisayar adıyla PC ismiyle tanıtılan kişisel bilgisayarlar gündelik hayatımıza dâhil olmuştur. Günümüz dünyasının en etkili teknolojik ürünü olan bilgisayarlar sıradan yaşam içerisinde önemi her gün artan ve teknolojik gelişmelerin de ivme ile artmasına sebep olan ARPA (Advanced Research Projects Agency) iletişim sistemi, internet olarak anılmaya başlanmıştır. ARPA, bilim ve yeni teknolojilerde öncü kuvvet olması için görevine başlamış ve ilk olarak olası savaşta haberleşme kanallarının kaybı riskinden kaçınmak amacıyla tek bir merkezden yönetilmeye gerek duyulmayan bir bilgisayar ağı kurmakla görevlendirilmiştir. İlk ortaya çıkan ARPANET, büyüyerek İnternet olmuştur (İTÜBİDB, 2013).

1990 yılına gelindiğinde hâlihazırda kullanmakta olduğumuz www (World Wide Web) ortaya çıkmıştır. Bu teknolojik girişimde internet sitelerinin içeriklerini bilgiye göre düzenleyebilen ve kullanıcılara ulaşmak istedikleri veriyi daha kolay bulmalarını sağlayan basit bir arama sistemi geliştirilmiştir. 1990 yılında Cenevre’de Tim Berners Lee ve Robert Cailliau tarafından geliştirilen bu sistem sonrası zaman geçtikçe yeni arama motorları, tarayıcılar gelişmeye başlamış, bütün evren bir ağ oluşturmuş ve böylelikle evrensel olarak internet kucaklanmıştır (Castells, 1996: 49-66).

1.1.3.2. Kitle İletişim Araçlarının Etkileri

Günümüzde elinde bulundurduğu etkin bilgi aktarım gücü sayesinde geleneksel kitle iletişim araçları bireylere mekân ve zaman kısıtı olmaksızın istediği bilgiyi tek taraflı olarak sunabilme gücüne sahiptir. Kamusal bir hizmet niteliği de gösteren söz konusu kitle iletişim araçları ile sağlanan hizmet iletişimde geribildirim olanaklı kılmamakta, tek taraflı bir yapı sergilemektedir. Bir bakıma monolog da diyebileceğimiz bu iletişim şekli internet yayıncılığı sayesinde karşılıklı bilgi aktarımı formatına dönüşmüştür. Şöyle ki alıcı konumda bulunan birey eline ulaşan enformasyon karşılığında tepki vererek söz konusu enformasyona cevap verebilmekte, bu karşılıklılık sayesinde bireylerin ileti konum tercihleri veya bilgi kaynağı ilişkileri tek yalnızlıktan çıkmaktadır (Mutlu, 1994: 279).

Kitle iletişim araçlarının vazifesi temel olarak eğlendirme, kültürel devamlılık sağlama, bilgilendirme ve toplumsallaştırma başlıkları altında toplanmaktadır (Kaya, 1985: 42). Söz konusu işlevler içerisinde olan haber verme ve bilgilendirme kitle iletişim araçlarının vazgeçilmez en önemli iki görevidir. Söz konusu bu araçlar kültürel, ekonomik, siyasal ve toplumsal meselelerde ortaya çıkan olaylardan bireylerin haberdar olması maksadıyla ulusal ve uluslararası haber dünyasında bilgi üretmektedir. Bu kapsamda toplumun tüm unsurlarının birbirinden haberdar olması gibi bir işlev görmektedir. Fakat günümüz iletişim araçları bu amaçlarını yerine getirirken aynı zamanda nesnel olma yükümlülüğü ile de vazifelidirler. Söz konusu nesnellik kaliteli, kendisinden ekonomik çıkar sağlanan ve desteklenen kuruluş hakkında lehte bilgi aktarma şekline dönüşebilmektedir. Bu da kabul edilen bir durum değildir. Demokratik bir toplumda kitle iletişim araçlarından beklenen tavır medyanın nesnelliğini yitirmesi bağlamında ortadan kalkmaktadır (Curran ve Gurevitch, 2000).

Toplumsal yapı içerisinde bilgi aktarımı hizmeti gören medya kuruluşları içerisinde yaşadığı toplumsal organizmanın yönlendirilmesinde büyük rol oynamaktadır. Kapitalist ekonomik yapı içerisinde egemen güçler, kendilerine muhalif olma ihtimali bulunan bireylerin tercihlerini yönlendirmek, alınan kararların ise kendi hür iradeleri ile yapılan

tercihler olduğunu benimsetmek için kitle iletişim araçları üzerinden algıları manipüle etmektedir. Bu durum kitle iletişim araçlarının öneminin de artmasına neden olmuştur. Bu manada kitle iletişim araçları varoluş nedenlerinin aksine toplumsal ideolojik örgütlenmeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Medya, kitleler karşısında egemen söylem tarafından üretilen iletilere önemli ölçüde ağırlık vermekte ve meşruluğu sağlamaktadır. Rızaya dayalı hegemonya medya aracılığıyla bireylere sunulmakta ve kapitalizmin maddi temelleri güvence altına alınmaktadır (Adda, 2005: 54).

Kapitalist sistem kendi meşruiyetini ve devamlılığını sağlayabilmek adına bu araçlar üzerinden toplumu yönlendirme çabalarını her geçen gün arttırmakta ve geliştirmektedir. Bu şekilde sistemin, komünist sistemlerin aksine varlığını daha makul ve baskıya dayanmayan bir şekilde sürdürmeyi başardığı görülmektedir.

Hal böyleyken kitle iletişim araçlarının, her an bireyleri, beraberinde toplumu istenilen yöne sevk edebilme gücünü yok saymak mümkün değildir. Söz konusu araçlar mülkiyeti elinde tutan sahipleriyle egemen gücün yayın organı konumuna dönüşmüşlerdir. Kişilerin sosyal ekonomik ve politik konumları ve bunlarla ilgili alacakları ve aldıkları kararlar da bahsi geçen kitle iletişim araçlarıyla şekillenmektedir. Kişilerin somut olgulara yaklaşımı, bu olaylar ve olgular karşısında takındıkları tavırlar ve bu tavırlara yakıştırılan olumlu veya olumsuz etiketlerin egemen kitle iletişim araçları sahipleri tarafından belirlenmekte olduğu bir gerçektir. Küreselleşmenin getirdiği bir başka yenilik de emek-sermaye ilişkisinin yâda güç dengesinin kuşkusuz sermaye veya bir başka deyişle egemen elitlerin yararına bozulduğu gerçeğidir (Uluç, 2003: 183).

1.2. Kitle İletişimine İlişkin Temel Yaklaşımlar

Söz konusu kitle iletişim araçlarıyla toplumda kurulan ilişkiler üzerine farklı bakış açıları mevcut olup, temelde üç farklı kuramsal yaklaşım ana omurgayı oluşturmaktadır. Bu kuramsal yaklaşımlar Eleştirel Kuram, Ana Akım Kuram ve İngiliz Kültürel Çalışmaları olarak karşımıza çıkmaktadır.

Ana akım kuramı, iletişim araçlarıyla kişiler üzerinde beklenen etkinin ne şekilde ortaya çıktığını ele almaktadır. Bu kuramsal başlık altında gelişen Liberal Kuram'da, iletişim araçlarının tarafsızlığı fikri benimsenmiştir. Medyanın konuşma serbestliğini geliştirdiğini savunan bu kuram marksist ideolojiden ayrılmaktadır. Ayrıca ana akım kuramın içerisinde hipodermik iğne kuramı, suskunluk sarmalı kuramı, gündem oluşturma kuramı, kullanımlar ve doyumlar kuramı ve çerçeveleme kuramı gibi yaklaşımlar da yer almaktadır.

Eleştirel kuram, Marksist yapıyı referans almakta, temel görüşü bu iletişim araçlarının mülkiyetini elinde bulunduran egemen güçlerin kendi iktidarlarını sağlamlaştırmak ve devam ettirmek adına bu araçları nasıl manipülatif bir şekilde kullandıkları oluşturmaktadır. Bu kurama göre tarafsızlığını kaybeden ve egemen elitlerin elinde bir silaha dönüşen kitle iletişim araçları amacından tamamen uzaklaşmıştır ve statükoyu korumaktadır (Yaylagül, 2006: 96).

İngiliz Kültür Çalışmaları'nda ise genel olarak kültür endüstrileri, kitle iletişim araçları ve onların izleyicileri arasındaki algılanış ve yorumlayış biçimleri üzerine çalışma yapılmıştır.

1.2.1. Ana Akım Kuramı

19.yüzyıl toplumbilimcilerinin temel konusu burjuva toplumunun doğuşu ve işleyişi üzerinedir. Durkheim, Tönnies, Gustave Le Bon gibi bilim adamları yeni toplumdaki yani sanayi devrimiyle ortaya çıkan kitleleri anlamaya çalışmışlardır. Bu kitleler, fazla bireyselleşmiş, birbirlerinden yalıtılmış, yabancılaşmış ve kuralsız varlıklar olarak yıkıcı bir güç olarak tanımlanmıştır. Böyle bireylerden oluşan kitleler üzerinde kitle iletişim araçlarının büyük bir ikna gücü olduğu düşünülmüştür. 19. yüzyılın sonundan İkinci Dünya Savaşı'na kadar geçen dönemde kitle hareketlerinin ortaya çıkması, Faşizmin İtalya'da ve Almanya'da iktidara gelmesi, Bolşevik Devrimi sonucunda SSCB'nin kurulması, kitlelerin yönlendirilmesinde propagandanın çok güçlü bir araç olduğu yönünde bir kanaatin gelişmesine neden olmuştur. Zira Çarlık ordularının Almanlara yenik düşmesi ve artan iç siyasi kriz Bolşeviklere ihtilal için uygun bir ortam hazırlamıştır (Kodaman, 2012: 66).

Chicago Üniversitesi'nde siyaset bilimi üzerine dersler veren Harold Lasswell, siyasal iktidarların sadece fiziksel güç kullanmadıklarını, bunun yanında kamuoyunun kitle iletişim araçlarıyla oluşturulduğunu belirtmiştir. Onun yaklaşımı, kitle iletişim araçlarının propaganda amaçlı olarak kullanıldığı ve böylece kamuoyunun etkilendiği görüşüne dayanmaktadır. Çünkü kitle insanı propagandaya karşı direnecek eleştirel bir akıldan ve bilgi birikiminden yoksun olarak görülmektedir (Yaylagül, 2018).

Lasswell'in modeli kişiler arası iletişim sürecini anlamak ve tanımlamak için şu soruları sormaktadır:

Kim - Kaynak

Kime - Hedef

Hangi kanalla - Kanal, iletim aracı Hangi etki ile

Ne söylüyor? İleti, mesaj (Cangöz, 2013: 44).

Lasswell'in bu ayrımına dayanarak ana akım yaklaşımı içerisinde kitle iletişimine yönelik çeşitli çalışma ve araştırma alanları geliştirilmiştir. Kim sorusunun karşılığında iletişim faaliyetinde inisiyatifi elinde tutan ve sürece rehberlik eden iletişim kaynağıyla; iletişim sürecinde kaynağın ne söylediğiyle yani iletilmek istenen mesajla ilgilenenler içerik analiziyle; iletişim aracı ya da kanal ile ilgilenenler medya ya da kanal analiziyle; iletilen mesajın ulaşmak istediği izleyici ile ilgilenenler izleyici araştırması ya da iletilen mesajın izleyici üzerindeki etkisi ile ilgilenenler etki analiziyle uğraşmaktadırlar (Bryson, 1964).

Ana akım kuramları temel olarak kitle iletişim araçlarını propaganda etkileri bağlamında sorgulamakta ve kamuoyu oluşturma potansiyeli ile ilgilenmektedir (McQuail, 2002). İletişim araçlarıyla medyanın sahip olduğu algı oluşturma kapasitesi akademik çalışmalarda kitle iletişim araçları üzerine yapılan çalışmalara farklı bir boyut kazandırmıştır.

Gündelik yaşam içerisinde meydana gelen her türlü olayda büyük insan topluluklarının düşüncelerini ve davranışlarını belli yöne kanalize edebilmek amacıyla kamuoyu oluşturma çabaları ele alınmaktadır.

Kamuoyu oluşturmak için her ne kadar kitle iletişim araçları sıkça kullanılan etkili bir yöntem olarak kabul edilse de toplumun sosyal, kültürel, ekonomik ve inançsal dinamikleri, birey özelinde ise aile yapısı, eğitim durumu, kültür düzeyi, kişisel kanaatleri ve belirli siyasi ya da siyasi olmayan grupların yönlendirmesiyle sahip olduğu tercihler de kamuoyu oluşturulması evresinde belirleyici etmenlerdir (Anık, 1994: 87). Kitle iletişim araçları, ulaşabildiği kitlelerin sayısı değerlendirmeye katıldığında sosyolojik, psikolojik, siyasal araçlara nazaran kamuoyu oluşturma adına en etkili araçların başında gelmektedir. Kitle iletişim araçlarının ulaşabildiği toplulukların hacmi düşünülecek olursa diğer iletişim araçlarına nazaran algı oluşturma kapasitesi şüphesiz en önde gelmektedir.

Suskunluk Sarmalı modeli Elisabeth Noella-Neuman tarafından geliştirilmiştir. Bu kurama göre insanlar, düşünceleri yaşadıkları toplumun egemen düşüncelerinden farklı olduğu zamanlarda dışlanmaktan korkmaktadırlar. Kitle iletişim araçlarıyla topluma aktarılan düşünceler toplumda egemen bakış açısını yansıtmaktadır. Yansıtılan bu egemen görüşe karşı çıkmak veya farklı bir düşünceyi savunmak bireyleri içsel dünyalarında yalnızlaştırmakta, zayıf hissetmelerine neden olmakta ve içe kapanık hale getirmektedir. Bu nedenle kitle iletişim araçlarınca topluma sunulan görüşlere katılmayan pek çok birey dışlanma korkusu ile görüşlerini ifade etmemeyi tercih etmektedir. İhtilafli konular da medyanın desteğini alan görüş toplumda egemen görüş haline dönüşmekte ve toplumda kabul edilir hale gelmektedir (Yaylagül, 2014: 82).

Kullanım ve Doyum Kuramı'nın temelini psikolog Elihu Katz'ın araştırmaları oluşturmaktadır. Bu yaklaşıma göre bireyler gereksinimlerini doyuma ulaştırma çabası içindedirler. Kitle iletişim araçları da bireylerin doyum sağlamak adına kullandıkları bir mecra olarak karşımıza çıkmaktadır (Tekinalp, 2009: 117).

Bu düşünceye göre takipçiler söz konusu kitle iletişim aracıyla kendilerine ulaştırılan içeriklerden tatmin olma duygusu karşılandığı ana kadar yararlanmaya devam etmektedirler. Söz konusu yapımlarda paylaşılan iletiler ile tüketici konumundaki alıcıda bulduğu karşılık doğrudan birbiriyle ilintilidir (Yaylagül, 2005: 72). Yayın akışına yönelik tercihler ihtiyaca binaen yapılmakta, eğlence ihtiyacı olan ile bilgi ihtiyacı olan bireyin tercihleri eğlence, haber ya da benzeri programlar üzerinden şekillenmekte, izleyici istekleri doğrultusunda kendisine doyum sağlayabilmektedir.

Hipodermik İğne Modeli olarak adlandırılan bir başka kuram, Sihirli Mermi Kuramı, iletişim araçlarının etkisiyle ilgili son zamanlarda bazı araştırmacılar tarafından Sihirli Mermi Kuramı olarak tanımlanmaktadır. Harold Lasswell, yürüttüğü akademik çalışmalar içerisinde bu kuramı giderek geliştirmiş, kitle iletişim araçlarının etkilerini anlamak adına kullanılan önemli bir yaklaşım ortaya koymuştur. Bu akımın temeli I. Dünya Savaşı sırasında hükümetlerin kitleler üzerinde uyguladıkları propaganda yöntemleri üzerine yapılan incelemelerden esinlenerek atılmıştır. Manipülasyon ve propaganda maksadı ile kullanılan kitle iletişim araçları ve bunlar ile toplumlara ulaştırılan mesajların, kitleler tarafından kolaylıkla benimsendiği ve kendilerine mal edildiği sonucuna varılmıştır. Lasswell hükümetlerin bu yöntemi bilerek ve isteyerek uyguladığını savunmaktadır. Ona göre siyasal iktidar erkini elinde bulunduran egemen elit sınıflar, amaçlarına ulaşmak maksadıyla savaş veya farklı alternatiflerin yanında kitle iletişim araçlarının gücünden de sonuna kadar yararlanmışlardır (Yaylagül, 2006: 61).

Gündem Oluşturma ya da Belirleme Kuramı'nın öncüleri olarak ise Norton Long, Kurt Lang ile Gladys E. Lang ve Bernard Cohen ifade edilebilir. Bahsi geçen bilim insanları, izleyicilerin gündem sınırını oluşturmada kitle iletişim araçlarının oynadığı rolü ifade ederek, onların hangi konulara dikkat edeceklerini, hangi konu ile ilgili fikir yürüteceklerini ve hangi alanlarda fikir ortaya atacaklarına dikkat çekmişlerdir. Medya, sıradan yaşamın her anında, her yönünde davranışlara istikamet çizen, bireyleri yönlendirmeye çalışan ve bir bakıma düşünce oluşturmada önemli bir göreve sahip olan, inançları pekiştiren bir vasıta. Sadece bireylerin neleri tartışmaları gerektiğini değil, aynı zamanda nasıl tartışacaklarını, olaylara ve meselelere hangi açıdan bakmaları gerektiğini de tayin etmektedir. Marcuse, (Marcuse, 1988) Tek Boyutlu İnsan (One Dimensional Men), adlı kitabında medyanın, bireylerin dünyayı nasıl

görebileceğini ve dünya olayları hakkında ne düşüneceğini tanımladığından bahsetmektedir. Kitle iletişim araçlarının gündem belirleme işlevine ilişkin olarak düşüncelerin gelişiminde önemli bir yere sahip olan Bernard Cohen ise Basın ve Dış Politika (Cohen, 1963: 13) adlı eserinde sınırlı etkiler modeline de bir yanıt oluşturacak şekilde, medyanın bireylerin ne düşüneceğinden çok ne hakkında düşüneceğini söylemede başarılı olduğunu ifade etmektedir.

Gündem Belirleme Kuramı'na göre kitle iletişim araçlarında yer alan haberler, çevredeki değişik ve karmaşık özelliklere sahip farklı olaylar arasından hedef kitle için seçilerek bazı kurallar ölçüsünde kodlanarak sunulmaktadır.

Bu işlem sırasında haberde yer alan unsurlardan bazıları ön plana çıkarılarak okuyucu ya da izleyicilere içerisinde yer aldıkları çevreleri veya dünya olayları hakkında farklı bilgiler sağlanmaktadır. Bu kuram temel dayanağını yazılı, görsel, işitsel basının kitleleri haberdar etme ve bilgi temini sağlama özelliğinden almaktadır. İnsanlar, medyayı takip ederek gündelik hayat içerisindeki gelişmelerden haberdar olmanın yanı sıra hangi konuların gündeme taşındığını, hangi konuların üst sırada öncelik aldığını da yine medyadan öğrenmektedir. Medya haberi sunuş şekli ve yoluyla halkın konuştuğu ve bu vesileyle üzerinde düşündüğü konuların belirleyicisi olmaktadır. Çünkü hangi haberlerin sunulacağına, hangi haberlerin manşette verileceğine, hangi haberlerin verilmeyeceğine karar verenler gazete ve televizyon editörleridir. Bu nedenle günlük hayatta gerçekleşen haberlerin ancak bir kısmı, yer ve zaman kısıtlılığı da göz önüne alınarak verilebilmektedir. Bu nedenle haberler bir elemeye tabi tutulmaktadır.

Çerçeveleme Kuramı'na göre kitle iletişim araçları sıradan hayat içerisinde toplumsal yaşamda meydana gelen olaylar doğrultusunda ortaya çıkan bütün sonuçlarla ilgilenmez, görmezden gelir, yalnızca bazı sonuçlara yoğunlaşarak dikkat çeker. Bu şekilde kitle iletişim araçları bireylerin dış dünya algısını şekillendirmektedir. Basının kültürel, siyasal, ekonomik ya da benzeri bir konuya değinirken yaptığı haber seçimi ve sıralamadaki öncelikleri, medyanın toplumsal hayatı yönlendirme eğilimini göstermektedir. Söz konusu kitle iletişim araçları toplumsal hayatın her kademesinde öne çıkan kurumların kitleler temelinde hangi şartlar altında benimseneceğinin belirleyicisi durumundadır (Yaylagül, 2006: 78).

Hâkim sınıfın denetimi altında olan kitle iletişim araçlarının sahip olduğu bu etki, iletişim araçlarının kitlelerin tercihlerini belirli kesimlerin istekleri doğrultusunda yönlendirmesini olanaklı kılmaktadır. Kitle iletişim araçlarının sahip olduğu manipülatif etki, araçlarıyla iletilen her türlü bilgilendirici paylaşımın içeriğinin güç dengelerini elinde bulunduranların çıkarı doğrultusunda şekillendirilmesini sağlamaktadır. Bu noktada çerçeveleme kavramının devreye girdiği görülmektedir.

Kitle iletişim araçları ile bir konu hakkında bilgi akışı sağlanırken, konunun belirli bölümleri öne çıkarılmaktadır. Haber yapım sürecinde kullanılan materyal, haberde kullanılan dil ve sunuş biçimiyle kitleler hangi konulara önem vermeleri gerektiği hususunda iletişim araçlarıyla yönlendirilmektedir. Kalıplaşan haber içeriği ve kullanılan tanımlamalar kitlelerin konuyu birincil olarak kendilerine öğretilmiş kavramlar üzerinden algılamasını mümkün kılmaktadır. Haber dilinde oluşturulan bu tanımlama üzerine genellemeler için en çok uygulanan yaklaşım çerçeveleme yöntemidir (Yüksel, 2013: 74). Bu yöntem aracı ile kitle iletişim araçları egemen devletlerin amaçları doğrultusunda toplulukları yönlendirmeye devam etmektedir.

Diğer taraftan ana akım kuramda ele alınan liberal kurama değinecek olursak; toplumsal yaşamın içerisinde kişilerin kendisini serbestçe ifade edebilmesi, siyasal yaklaşım olarak liberalizm veya liberal düşüncenin etkisinin de arttığı bir dönemde ivme kazanmıştır. Batıda orta çağ olarak adlandırılan kilisenin egemen olduğu dönemin etkisini yitirmesiyle bireylerin toplumsal yapı içerisinde ki konumlarında gözle görülür iyileşmelerin görülmeye başlandığı bir sürece girilmiştir.

Bireysel özgürlüklerin sadece günlük yaşantı sınırları içerisinde kalmadan siyasal, sosyal ve ekonomik yaşamda da önünün açılması olarak tanımlanan liberalizmin temelleri John Lock tarafından atılmıştır. Lock'un geliştirdiği bu düşünce yapısı günümüzde giderek gelişmiş ve serbest piyasanın da alt yapısını oluşturmuştur. Ayrıca bu değerler ile günümüz kitle iletişim araçları bakımından da basın ve ifade özgürlüğünün temellerinin atıldığı belirtilmektedir. Yine bu ekolde başka bir düşünür olan, Adam Smith'in kitabında yer alan "Bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" ifadesi de konuya daha derin bir boyut kazandırmıştır (Smith, 2007: 65).

Bu ifade kapitalist üretim ilişkilerinin şekillenmesinde anayasa niteliğindedir. Bireysel hak ve özgürlüklerin varlığı ve sürekliliği bakımından üretim erkini elinde bulunduran sınıflara her istediğini yapabilme olanağının temin edilmesi anlamına da gelen söz konusu bu ifade, liberal düşüncenin gücü ile giderek kuvvet kazanmıştır.

Kitle iletişim araçları ile beraber demokrasinin değişik boyutlarda evrilmesi süreci de dikkate değerdir. Liberal medya kuramı kişilerin toplumsal yaşam içerisinde hak ve özgürlüklerinin artmasının şartı olarak, kitle iletişim araçlarının imkânlarından faydalanmalarının yaygınlaşması ve gerekliliği üzerine kuruludur. Söz konusu kitle iletişim araçları aynı olmayan düşüncelerinde bir araya gelmesine imkân vermektedir. Bu bakımdan Milton'un medya için kullanmış olduğu, "Fikirlerin özgür pazar yeri" ifadesi de liberal düşünce bakış açısı ile benzerlik arz etmektedir (Mora, 2008: 9).

Kitle iletişim araçlarının kitleleri belirli sınıfların çıkarları doğrultusunda yönlendirici amaçları bulunmamaktadır (Türkoğlu, 2004: 96). Bu bağlamda karşımıza çıkan uygulama örnekleri ve sonuçları bize yanlış ve yanlış kullanılan bu araçların toplumsal yapıyı olumsuz şekillendirdiğini göstermektedir.

Buradan da görüleceği üzere ana akım kuramları kitle iletişim araçlarının bilgiyi hangi şekilde ve hangi amaçla ürettiği ve nasıl sunduğu konusu ile ilgili olarak ortaya atılan tespitlerden meydana gelmektedir. Söz konusu kuramlar genel anlamda kitle iletişim araçlarıyla sunulan bilginin içeriği ve sonuçları ile ilgilenmektedir. Kuramların hemen hemen tamamına yakını bilginin bireylerin bakış açısını şekillendirmesi üzerine gelişmiştir.

1.2.2. Eleştirel Kuram

Eleştirel kuram kitle iletişim araçları ve iktidar erkini elinde bulunduran egemen sınıfların sahip olduğu ilişki üzerinde durmaktadır. Bu kuram iktidar tanımını Marksizm'e dayandırmaktadır. Bu sebeple iktidar tanımı kapitalist üretim ilişkileri istikametinde şekillenen, sanatsal ayrımcılıkla beslenen egemen sınıfı ifade etmektedir. Söz konusu iki akımda birbiriyle benzerlikler göstermektedir (Maigret, 2011: 42).

Eleştirel kuram, Marksist politik düşünce temeline dayandığı ideolojisinde sürekli tüketim anlayışıyla var olan toplumsal yapının kontrolü maksadıyla kitle iletişim araçlarının manipülatif etkisinin sonuna kadar kullanıldığı fikrini benimsemiştir. Ana akım kuramında kısmen kendisine yer bulan; medyanın toplumsal olarak katkı sağladığı fikrine yönelik vurguya, eleştirel kuramda kitle iletişim araçlarının egemen söylem çıkarlarına göre hareket ettiği fikri ile karşı çıkılmaktadır.

Kitle iletişim araçları, egemen sınıfın çıkarlarını korumak amacıyla bilgi servis ettikleri için kültür endüstrileri olarak tanımlanmaktadırlar. Basın ve yayın organları, kapitalist sistemin kurguladığı dünya düzenine uygun çizgide içerik üretmektedir. Gündelik yaşama ait üretilen kültürel ürünlerin pazarlama koşulları da egemen sınıfın kontrolünde belirlenmektedir. Kitle iletişim araçlarının topluluklar üzerindeki en büyük etkisi, servis ettikleri mesajlar ile egemen sınıfın çıkarlarının ve egemen sınıfın çizdiği dünya düzeninin toplumlar tarafından benimsenmesini ve kabul edilmesini kolaylaştırmasıdır (Smith, 2007).

İdeoloji terimi ilk kez Fransız düşünür Destutt Tracy tarafından kullanılmıştır. Terim düşünce mânâsına da gelen ideo kelimesi ile Bilim ve Kuram mânâsına gelen logie ekinin bir araya gelmesiyle oluşmuştur. İdeoloji kelimesi birçok farklı bileşene sahip düşünce akımını ifade etmektedir (Eagleton, 2005: 19). Bu kavramı ilk olarak 18. yüzyılın sonlarında Fransız literatüründe görmek mümkündür. Williams'a göre ideoloji düşünceler bilimi, toplumsal

bilinç, devrimci düşünce, gerçekliğin tanımlanması, doğru düşünme, yanlış bilinç, maddi üretimin sonucu olarak ortaya çıkan düşünce, sınıf bilinci ve her çeşit inanç sistemi anlamlarında kullanmıştır (Williams, 1976: 130).

Söz konusu bu ifadelerden farklı olarak özellikle eleştirel kuramın defaatle referans kabul ettiği bir diğer ideoloji tanımı da Karl Marx'a aittir. Karl Marx'a göre; ideoloji kavramını anlamak adına iki kavramdan yola çıkmak zorunluluk arz etmektedir. Bunlardan birincisi yanlış bilinç ve diğeri de yansıma kavramlardır. Düşünür bu iki kavramı geliştirirken adaletin olmadığı, sınıf ayrımcılığı karşısında toplulukların aykırı tavırlar sergilemeden sahip oldukları ekonomik sosyal ve politik statülerini doğrudan kabul edişlerin sebeplerini açıklamayı amaçlamaktadır.

Yine düşünüre göre egemen sınıfı oluşturan gruplar sahip oldukları ve ait oldukları sınıf gerçeklerinden ayrışarak başka beklentiler ve umutlar peşinde farklı yaşam tarzları doğrultusunda ürettikleri bir yanlış bilinç içerisinde yaşamaktadırlar. Bu yanlış bilinç içerisinde bireyler, içerisinde yaşadıkları toplumsal sınıfın menfaati ile çalışacak birtakım davranışlar sergilemektedirler. Düşünür bir diğer tanımlanmasında ise yansıma kavramını ele almış, bu kavramda ideolojinin tanımı içerisinde açıklanmıştır. Marx'a göre bireyler ideolojiyi bireysel menfaatler ve fikirler istikametinde oluşmuş bir toplumsal yapı içinde değil; yaşamın doğal serüveni içerisinde ortaya çıkan farklılıklar sonucunda doğmuş bütün topluma ait olarak benimsemiştir. Düşünür toplumların ideolojiyi benimseme şeklini yansıma olarak ifade etmiştir (Özbek, 2000: 95-96).

Marx'ın ifade ettiği ideoloji kavramı; ekonomi ve buna bağlı şekilde oluşan sınıfsal mücadeleler çerçevesinde şekillenmiştir. Egemen tavırlar sonucunda bireylerin kendi menfaatleri ile örtüşmeyen sonuçlar ortaya çıkmaktadır. Toplumsal yaşamın şartlarını şekillendiren egemen sınıfın arzu ve istekleri ile toplumsal hayat içerisinde egemen olan fikirler arasında yakın ve doğrusal bir ilişki vardır. Düşünür bu ilişkiyi ele alarak ekonomik yapıyı kapsamlı olarak değerlendirmiştir. Kısaca toplumsal yapıyı ekonomik isteklerin şekillendirdiği fikrinden hareket etmiştir (Barret, 2000: 18).

Yaşanan tüm bu süreç içerisinde kitle iletişim araçları, egemen sınıfın veya o sınıfı ideolojisi ile beslenen kapitalist üretim ilişkilerinin devamlılığı maksadıyla kullanıma müsait bir araç haline dönüşmüştür ve sonuç olarak çıkarların korunması maksadı ile toplumsal kitlelerin yönlendirilmesinde aktif rol oynamıştır (Dursun, 2005: 26).

Söz konusu kitle iletişim araçlarının günümüz yaşamı içerisinde etkili olduğu bir başka mecra ise kültürel yapıdır. Kültürel manada cereyan eden bütün yenilikler kitle iletişim araçları aracılığıyla kapitalist üretim ilişkilerine eklenmiş ve bütün toplumsal yapıyı

oluşturan bireylerin erişebileceği bir boyuta dönüşmüştür. Kitle iletişim araçlarının üretim pazar ilişkilerine uygun hale getirdiği kültürel yenilikler kültürün de sıradanlaşmasına neden olmuştur (Mutlu, 2006: 166).

Kitle iletişim araçlarının toplumları hiç de uygun olmayan bu şekilde yanlış yönlendirmesi neticesinde meydana gelen söz konusu bu durum yeni bir kavramı literatüre sokmuş ve karşımıza kültür endüstrisi kavramı olarak çıkmıştır. Anlamsız parçaların bir araya getirilerek belli kalıplar içerisinde anlamlı bütün haline gelmiş şekli ile ortaya konulan kültür ve sanat metaları, kültür endüstrisinin çıktıları olarak karşımızda durmaktadır (Horkheimer ve Adorno, 1996: 27).

Söz konusu kültür endüstrisi çıktılarının toplumlar tarafından ilgi ile karşılanması maksadıyla kitle iletişim araçlarında yer alan her türlü reklam, eğlence ve benzeri vasıtalar ile sunum devam etmektedir. Kültür endüstrisi çeşitli benzerlikleri bünyesinde barındıran kültürel metaları farklı sunumlarla toplumların veya kitlelerin ilgisine sunmakta, bu bireyleri ve genelinde de toplumu bir kültür pazarı haline getirmektedir (Oskay, 1999: 239). Asıl amaçlanan ise kültür endüstrisi içerisinde kitlelerin tüketim alışkanlıklarının egemen elitlerin kontrolünde kalmasını sağlamaktır.

1.2.3. İngiliz Kültür Çalışmaları

Kapitalizmin tüketim kalıplarına küresel anlamda bir karşı koyuşun ifadesi olarak bazı devrimsel hareketlerin dünya çapında boy gösterdiği 1960'lı yıllarda post-fordizm diye adlandırılan kapitalin yeni bir türünün de ortaya çıktığı bu dönemlerde İngiliz kültürel çalışmaları ortaya çıkmıştır. 1950'li ve 60'lı yılların başında İngiliz ve Avrupa'nın birçok bölgesinde işçi sınıfı kültürüne dayalı yapı ile Amerikan Kültür Endüstrisi'nin ürünlerine dayanan kitle kültürü arasında ciddi kırılmalar baş göstermiş ve İngiliz Kültürel Çalışmaları marifeti ile çeşitli kültür formları ele alınmıştır (Hall, 1980: 27).

Richard Hogart tarafından 1964 yılında Çağdaş Kültürel Çalışmalar Merkezi, Birmingham Üniversitesi'nde kurulmuştur. Bu merkezin işlevi ne toplumsal ne de kitle iletişim teorisidir. Bununla beraber, kültür endüstrileri ve onların izleyicileri arasındaki ilişkiyi yorumlayış biçimleri onları hem işlevselci okulun hem de izleyiciye ve alımlamaya attettikleri önem nedeniyle Frankfurt Okulu kuramcılarının karşısında konumlandırırmaktadır (Şakı Aydın, 2007).

Hogart, 'The Uses of Literacy' (Okur Yazarlığın İşlevleri) adlı eseri kaleme almıştır. Hogart, Adorno'nun, medya metalarının gerçek dünya ile sanılan soyut dünya arasında bir bulanıklık oluşturduğu yolundaki görüşünü reddeder. Williams, 'Culture and Society' (Kültür

ve Toplum) adlı eserinde, kitle kültürü ve kitle toplumu kavramlarının kullanım şekillerini eleştirerek, kitle kavramını bilinmeyen kalabalığı ifade etme için kullandığımızı anlatır (Béaud vd, 1997).

Bu gelenek içerisinde medya, egemen sınıfın görüş ve düşüncelerini topluma aktaran ideolojik bir aygıt olarak kabul görmektedir. Althusser'in "devletin ideolojik aygıtları" ve Gramsci'nin "hegemonya" kavramsallaştırması üzerine temellenen bu ekole göre medya, egemen bakış perspektifini topluma mal ederek, işçi sınıfı ve alt kültürler arasında eleştirel bir vizyonun ortaya çıkmasını engellemektedir. Bu sebeple medya, gerçeği tüm çıplaklığı ile sergilememekte, öte yandan onu yanlış bir şekilde servis ederek, mevcut hakkaniyete dayanmayan eşitsiz yapıyı ve iktidar erkini meşrulaştırmaktadır.

Williams ve Hoggart'a göre medya, çatışmalı ve karmaşık gerçeklik parçalarını bir araya getirerek ve gerekliyse onları uzlaştırarak bir toplumsal totaliteye dair anlayışın üretilmesine yardımcı olmaktadır (Hardt, 1999).

Kitle iletişim araçlarının kullanımının dünya genelinde yayılması ile beraber, kültür araştırmaları günlük yaşamı kapsayacak şekilde gelişmiştir. Williams, kültürün sıradan yaşama ait bir mecra olduğunu savunmuştur. Bir bakıma, hegemonya oluşturma mücadelesinin yaşandığı bir alandır (Türkoğlu, 2003).

Hoggart ve Williams işçi sınıfının kültürünü kavramak maksadı ile popüler kültür ürünlerinin ele alınmasının gerekliliğini savunmuşlardır. Hoggart, popüler kitap, dergi, gazete gibi kitle iletişim araçlarının etki alanını incelemiştir. Batılı Marksistlerin düşüncelerinden esinlenen Williams da sınıf farkı temelli fikirlere dayalı olarak farklı düşüncelerin yapılarını açıklamada kültürün, ideolojinin ve sınıfsal tahakküm ve hegemonyanın önemini vurgulamıştır (Yaylagül, 2016).

Hoggart, Williams ve E.P. Thomson tarafından geliştirilen ilk kültürel çalışmalarda kültür endüstrisinin ürettiği kitle kültürünün olumsuz etkilerine karşı ezilen işçi sınıfı ve onların kültürlerini korumaya yönelik gayretler sergilemiştir. Thomson'ın İngiliz işçi sınıfı kurumları ve mücadelelerinin geçmişi hakkında yaptığı araştırması, Hoggart ve Williams'ın işçi sınıfı kültürü hakkında ortaya koyduğu olumlu savunmaları ve her ikisinin kitle kültürüne karşı yürüttükleri iyileştiren bakış açısı şüphesiz işçi sınıfı temelli bir yapının parçasıdır (Perry,1976).

1960'lı yıllarda Birmingham okulunun söz konusu çalışmaları erken dönem İngiliz kültürel çalışmalarının temsilcisi olmuştur. Fakat Birmingham projesi de nihayetinde kültürel çalışmalar alanında postmodern popülist bir reforma yol açmıştır. 1963 ve 64 yıllarında Hoggart ve Hall tarafından Birmingham Üniversitesinde kurulan Çağdaş Kültürel Çalışmalar

Merkezi ile ilk faaliyetlerini gördüğümüz İngiliz kültürel çalışmalarının daha sonra Frankfurt okulunun bazı yaklaşımlarını paylaşması pek de kabul görmemiştir. Söz konusu dönemde bu merkez kültürel ürünlerin tenkidi, ele alınması, analizi ve yorumlanması maksadı ile çeşitli eleştirel yaklaşımlar üretmişlerdir. 1960'lı yılların başlarından 1980'li yılların sonuna değin devam eden klasik dönem İngiliz kültürel çalışmaları Marksist ekolü kültür çalışmalarına uyarlayarak yoluna devam etmiştir (Walter, 1999).

Hall'ün kodlama/kod açımı teorisi ise konuya başka bir bakış açısı kazandırmaktadır. Hall'ün çalışması aktif tüketimi ve bununla beraber medya imaj ve seslerinin metinsel organizasyonunu ve üretimini açıklama çabasıdır. Hall'ün kodlama/kod açımı modeli aynı zamanda semiyolojinin ve sosyolojik kriterlerinin, başarılı bir kombinasyonunu inceleme girişimidir (Moore, 1995).

Hall, medya iletilerinin üretiminde kodlayıcılar ve kod açıcılar arasında ana bir ayrım yapmaktadır. Anlam yapılarının kodlanması ile kod açımını kolaylaştıran bilgi çerçeveleri, üretim ilişkileri ve teknik altyapı arasında kesin bir ayrım tespit etmektedir. Medya metinlerinin kodlanması bazı mesleki norm ve prosedürlere, kurumsal ilişkilere ve teknik donanımına bağlıdır. İleti simgesel olarak kodlandığı anda, izleyicinin uyguladığı okuma stratejilerine açık hale gelir.

Hall'un kodlama/kod açımı teorisine örnek teşkil edebilecek bir çalışma, 1980'lerin başında Hollandalı kültürel çalışmalar eleştirmeni Ien Ang'in Dallas dizisi hakkında yaptığı alan araştırmasıdır. Ang, izleyicilerin Dallas'ı neden sevdiklerini veya neden sevmediklerini soran ve cevapları mektupla iletmelerini isteyen bir ilan yayınlamıştır. Bunun sonucunda 42 mektup almıştır ve cevaplar sonucunda mektupları temel alarak izleyicileri kitle kültürü ideolojisi bağlamında üç ayrı okuma konumuna ayırmıştır. İlki olan ve Dallas'ı sevmeyen, sevmeyerek izlediklerini belirten grup kitle kültürünü afyon olarak gören, bu tür dizilerin insanları uyuşturduğunu ve güncel olaylara karşı tepkisizleştirdiğini savunan bir okuma şekline sahiptir. İkinci grup olan Dallas'ı severek izleyenler kitle kültürü ideolojisini kabul etmekte ve bununla dalga geçerek izlemekte, bundan zevk almaktadırlar. Üçüncü ve son grup dizinin müptelası olan, diziyi sevdikleri için kitle kültürü ideolojisinden farkında olmadan etkilenen kişilerdir. Bu kişiler ideolojinin olumsuz tepkisine karşın aldıkları keyfi kişisel zevk olarak açıklayıp alternatif bir ideolojinin olmadığını iletmışlerdir. Ang bu çalışmada aynı diziyi izleyen kişilerin verilen mesajları nasıl farklı anlamlandırdıklarını ve içeriği bu anlamlar bağlamında nasıl değerlendirdiklerini tespit etmiştir (Storey, 2000).

Frankfurt ve İngiliz kültürel çalışmalar geleneği kültür ve ideolojiyi birbirine bağlamış ve kültürel çalışmaların merkezinde ideoloji eleştirisini birinci planda tutmuştur. Her iki

gelenek de kültürü hegemonik gücün ve ideolojinin yeniden tesisi olarak algılamışlardır. Ayrıca her iki okulda kültürü kapitalist sisteme ve topluma karşı potansiyel bir direniş aracı olarak ele almışlardır. Ancak farklı olarak İngiliz kültürel çalışmaları, gençlik halk kültürleri çalışmaları ile kültürün; kimliğinde grup üyelerinin farklı biçimlerini nasıl oluşturduğunu kanıtlamışlardır.

1.3. Türleri ve Nitelikleri Bakımından Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçları tarihin her döneminde toplumlar üzerinde çok ciddi etkiler bırakmıştır. Bıraktıkları bu etkinin, meşruiyet kaynağı bilgi paylaşımının toplumun her kesimine ulaşması şeklinde ifade edilse de bunun her zaman böyle olmadığı görülmektedir. Geçmiş tarihi dönemler boyunca bilginin, toplumun diğer kesimlerine iletilmesinin çok farklı yolları kullanılmıştır. Yazının icadından önce bilgi sözlü olarak iletilirken, yazının icadı ile beraber ve devamında baskı ve matbaa teknolojilerinin de gelişmesi ile birlikte bilgi kaydedilerek üretildiği dönemden sonraki nesillere de kolaylıkla aktarılmaya başlanmıştır. Ayrıca teknolojik gelişmeler beraberinde bilginin görselleşmesini getirmiş ve her türlü bilginin, her mecrada kolay ve ulaşılabilir hale gelmesine neden olmuştur. İnternet imkânlarının ve teknolojisinin giderek artması sonucunda geçmiş dönemlerde tek yanlı iletilen mesajlar ve bilgiler günümüzde karşılıklılık esasına dayalı olarak, tek yönlü olmaktan çıkmış, bir bakıma diyaloga dönmüştür. Söz konusu teknolojik gelişmeler ile desteklenen internet ve kitle iletişim araçlarının bilgi paylaşımı vazifesi aynı zamanda bireyleri de bir medya içerik üreticisi haline getirmiştir.

Kitle iletişim araçları yazılı araçlar, görsel araçlar ve ayrıca yeni kitle iletişim araçları olarak internet teknolojisi grubunda değerlendirilmektedir (Herman, 1998). Kitle iletişim araçlarıyla bunlar üzerinden cereyan eden herhangi bir olay veya durum yazılı olarak iletilmesi gazete ve dergiler ile mümkün olmaktadır. Gündelik, haftalık veya aylık zaman dilimlerinde neşredilen gazete veya dergilerde yer alan ve kişilere meydana gelen olaylara ilişkin değerlendirmelerde sunmaktadır. Kişilerin hayata dair yeni bir bakış açısı kazanmaları noktasında gazete ve dergiler hiç şüphesiz çok önemli bir yere sahiptir. Kişisel bilgisayarların icadı ve bireylerin kullanımına açılması, internet imkânlarının gelişimi ve kitle iletişim araçları ile kişilerin münasebetlerine de farklı bir perspektif katmıştır. Gazete, dergi veya televizyon özelinde düşünecek olursak bu iletişim araçlarının bilgiyi bireylere tek yanlı sunduğu görülmektedir. Fakat internet teknolojisi sayesinde bireyler pasif tüketici konumundan aynı zamanda aktif üretici konumuna geçmişler ve kendilerine sunulan her türlü bilgiye veya mesaja müdahale edebilen bir duruma gelmişlerdir. Günümüz dünyasında yeni

iletişim teknolojileri ve araçlarının mülkiyeti durumu paylaşılan bilgilerin klasik kitle iletişim araçlarında olduğu gibi bireyleri pasif değil aynı zamanda aktif üretken mesaj içeriği paylaşımcısı yaptığı da görölmektedir. Burada sorulacak temel soru; bu özgür ve aktif medya içerik üreticisi durumunda olan bireylerin egemen elit düşünceinden ne kadar uzaklaşıp uzaklaşmadıklarıdır. Günümüz çağdaş bireyleri, internet ve elektronik yenilikler ve devrimler sonucunda, bunların da verdiği güç ve destekle her türlü imkânı elde etme fırsatı bulmuşlar ve bunu da kitle iletişim araçları üzerinde uygulayarak yeni bir iletişim şekli ortaya çıkar mışlardır (Yaylagöl, 2006: 85).

1.3.1. Yazılı-Basılı (Görsel) Araçlar

Yazın araçlarının belirgin ve en temel özelliği adından da anlaşılacağı üzere yazılı olmaları, hedef kitleye iletmek istedikleri mesajları harflerden oluşan yazılar aracılığı ile iletmeleridir. Örnek verecek olursak gazete, dergi ve kitaplar birer yazılı araçtır.

1.3.1.1. Gazete

Gazeteler; günlük olarak yayınlanan düşük maliyetli kâğıt tüketen iletişim araçları olmakla birlikte mesaj içeriklerini hedef kitleye ulaştırırken aynı zamanda hedef kitlenin eğlence ve bilgi edinme ihtiyacını da karşılamaktadır.

Gazetecilik tarihi, matbaanın gelişmesi ile beraber modernleşmiş ve toplumsal demokratik hareketler içerisinde gazetecilik çok büyük rol oynamıştır. Demokrasinin faal ve aktif bir unsuru olan gazeteler, kitlelerin sesi olmuştur. Medya ve bu medyaya ait yönetimlerin kurumsallaşması sonucunda görölmektedir ki gazetede yer alan mesaj içeriklerinin üretimi ve bireylere servis edilme şekilleri de zamanla değişmiş (Bulut, 2006) yayın süreci konjonktürel koşullara uygun olarak devam etmiştir.

Kitle iletişim vasıtaları içerisinde yer alan gazetelerin kurumsal anlamda içerisinde yer aldığı örgüt basın olarak ifade edilmektedir. Basının bir alt kolu olarak da sayabileceğimiz gazeteler geçmişten haber vermenin yanında gelecekle ilgili de topluma bir vizyon çizmektedirler. İçerik sundukları geniş halk kitlelerinin bilgi ve genel kültürlerini de önemli oranda besledikleri görölmektedir (Bektaş, 2002: 99). Söz konusu gazetelerde yer alan siyasal amaçlı mesajların servis edilme şekilleri dergiler veya diğer siyasal propaganda araçlarından farklıdır (Aziz, 2007: 53).

Basılı yayıncılığın amiral gemisi olan gazetenin süreç içerisinde üstlendiği vazife kuşkusuz farklılık göstermiş ve egemen elitlerin veya sermaye grubuna destek veren payandaların çıkarlarına hizmet etme işlevini de yerine getirmiştir. Toplumsal olaylara yön verme noktasında yardımına sıkça ihtiyaç duyulan gazetenin, Türkiye’de 6-7 Eylül olarak

bilinen 1955 yılında meydana gelen olaylardaki rolü ise toplum üzerindeki etkisinin net bir şekilde görüldüğü örnekler arasında yer almaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti, 1950’li yılların ortalarına doğru, Kıbrıs sorunu olduğunu kabul etmiştir. Bu aşamada Türkiye’de faaliyet gösteren bazı gençlik kuruluşları tarafından ortak mitingler düzenlenmeye başlanmış, devlet radyosundan da naklen “Kıbrıs Tüktür, Türk Kalacaktır” sloganları yayınlanmıştır. Bu slogan 1955’ten sonra ise “Ya Taksim Ya Ölüm” halini almıştır (Çavdar, 2004: 49). Toplumun konuya ilişkin hassasiyetlerinin gittikçe artmaya başladığı bir dönemde ise görsel ve yazılı basından istifade edilerek 6-7 Eylül 1955 gecesi ve öncesinde manipülatif haberler yayınlanmaya başlanmıştır.

Görsel: 1.1. 6-7 Eylül Olaylarının Manşetlerdeki Yeri

Kaynak: Bianet, 2013.

Kıbrıs konusunda yaşanan olayların toplum üzerinde oluşturduğu olumsuz etkiden de yararlanılarak halk arasında Rum azınlığa yönelik tepki duyulmasına yol açmaya çalışılmıştır. Konuyu işleyen basının etkisi ile üretilen ve büyütülen haberler aracılığıyla İstanbul’da yaşayan gayrimüslimler hedef haline getirilmiştir. Sonuç olarak Selanik’te Atatürk’ün evine Yunanlılar tarafından bomba atıldığı haberi yayılmış, 6 Eylül 1955’te sokaklara dökülen binlerce kişi tarafından gayrimüslimlere ait ev ve iş yerlerine zarar verilmesi sağlanmıştır.

6 Eylül günü başlayan protesto kısa zamanda yağma, tahrip ve saldırıya dönüşmüş, iki günlük süre zarfında İstanbul savaş alanına dönmüş, 7 Eylül günü sıkıyönetimin ilan

edilmesiyle hadiseler durdurulabilmiştir. Ortaya çıkan tabloda ise 1004 ev, 4348 dükkân, 27 eczane ve laboratuvar, 21 fabrika, 110 lokanta ve kafe, 73 kilise, 26 okul, 5 spor kulübü, 2 mezarlık tahrip edilmiştir (Akar, 2003).

Choi ve Becker tarafından yapılan araştırmada, gazete okuyucularının siyasi kampanyalar, adaylar ya da siyasi konuların ayrımı noktasında, televizyon izleyicilerine göre daha fazla bilgi sahibi olma ve bu bilgiyi muhafaza etme eğiliminde oldukları ortaya çıkmıştır (Balcı vd., 2010: 53-54).

Politik kampanya faaliyetlerinde, bu kampanyayı yürüten aktörler gazetelere ayrı bir yer vermektedirler. Kampanya yürütücülerine göre gazeteler diğer iletişim araçlarına göre maliyet olarak hem daha uygun hem de kalıcı mesajı sunmaktadırlar (Devran, 2004: 235-236).

Özellikle son senelerde, yaşanan teknolojik gelişmelerle beraber daha da hayatımıza giren internet ve internet teknolojileri gazetecilik alanına da el atmış ve internet gazeteciliği terimi hayatımıza girmiştir (Oktay, 2002: 156-157).

Tüketim odaklı yaşam biçimi, hiç şüphesiz kültür endüstrisinin ürettiği bir olgudur. Görülmektedir ki bireylere sunulan yaşam kalıpları onlara özgürlük hissi verse de egemen elit ideolojinin istediğini yapmaktan öteye geçmemektedirler. Kişiler reklamlar ile ikna edici söylemlerle tüketim toplumunun eylemlerine yönlendirilerek farklı yaşam tarzlarına özendirilmektedirler. Asıl amacı toplumu ve bireyleri bilgilendirmek ve aydınlatmak olan medya, haber verme işlevinden uzaklaşarak eğlence ve kültür endüstrisine hizmet etmeye başlamıştır. Gazetelerin belli alanlar dışında haber verme işlevini tamamen bıraktığı ve magazinelle bir kaygı ile hareket ederek belli bir yaşam tarzını aşağıladığı, bir başka yaşam tarzını da yücelttiği görülmektedir. Buradan hareketle kişiler kendilerine sunulan haberlerdeki asıl ciddiyeti bir kenara bırakarak işin magazinelle boyutuna odaklanmaktadırlar. Kişilerin özden uzaklaşarak reklam boyutuna dikkatlerinin kayması sonucunda gösteriye odaklanmış yığınlar ortaya çıkmaktadır.

“İster politik ister eğitici, isterse kültürel içerikli olsun, sonuçta niyet ve anlam üreterek, kitleleri anlamın egemenliği altında tutmaktır. Bir başka ifadeyle, kendini haberin sürekli olarak ahlaksallaştırılması zorunluluğu biçiminde dışa vuran anlam üretme zorunluluğu durumudur. Daha iyi haber verebilmek için, daha iyi toplumsallaştırmak için, kitlelerin kültürel düzeylerini yükseltmek için vb. Çünkü kitleler bu akılcı iletişim zorlamasına insanı aptallaştıracak biçimde karşı koymaktadırlar. Onlar anlam yerine gösteri istemektedirler. Hiçbir çaba onları içeriklerin ya da kodun ciddiyetine inandırmada yeterince kandırıcı olamamıştır” (Baudrillard, 2005: 17).

Yazılı kitle iletişim araçları aracılığı ile bireylere sunulan haberler, imaj verilmiş kimliğin ve bunların devamında tüketimin var olduğu postmodernist bir yaşam perspektifini yansıtmaktadır (Silverblatt, 2001: 161).

Asıl görevi bireylere standart bakış açılarının dışında farklı vizyonda görüşler sunmak olan medya ve bu mecrada görev alan yazarlar, göstermektedir ki kültür endüstrisinin bir pazarlamacısı olarak şehirde yer alan bir restoran veya bir mekâna ilişkin tanıtımı haber başlığının altına gizleyerek yapmakta ve tüketicilerin eğilimlerini bu yöne kanalize etmeye çalışmaktadır. Gazete; köşe yazarlarının geçmişten günümüze değin katettiği yol ve sisteme olan katkısı ele alınacak olur ise görülecektir ki; egemen sınıfın taleplerini yönetilen sınıflara aktarmaktan öteye geçemedikleri, bunun dışında hareket edenlerin ise sistem tarafından elimine edilerek dışlandığı, çok açık bir şekilde görülecektir. Buna karşılık sermaye egemenliğinin belirlediği alanlara karşı kendi sınıfsal sınırlarını çizme girişiminde bulunan birkaç köşe yazarının varlığı da gözlerden kaçmamaktadır.

Simgesel güçleri nedeniyle seçkinlerin muhatap olmak zorunda kaldıkları köşe yazarları tarafından bu durum mesleki anlamda bir başarı kıstası olarak değerlendirilirken okurlar da köşe yazarlarını iktidar odağı ve yardım mercii olarak görmektedir (Yüce, 2007).

Ellerinde tuttukları medya gücünü kendi istekleri doğrultusunda bir silah şeklinde kullanan ve bunu böyle görerek meşru olduğunu savunan köşe yazarlarının, adı geçen kitle iletişim araçlarını, toplum menfaatine değil kendi çıkarları istikametinde kullanan yeni bir egemen alt sınıf oluşturduğu ortadadır.

Gündelik yaşam alışkanlıkları bakımından manipülatif etkisi olduğu inkâr edilemez bir gerçek olan kitle iletişim araçları istenilen, arzulanan veya ulaşılması hayal edilen yeni yaşam standartları veya kültür kalıpları bakımından bir pazarlama aracı haline dönmüştür. Söz konusu kitle iletişim araçları ile topluma verilmek istenilen mesaj veya kültürel kalıp, medya aracılığı ile herkesin kabul etmeye razı olacağı bir ürün olarak sunulmaktadır ve büyük oranda da başarılı olmaktadır. Bu şekilde kültürel anlamda toplumu oluşturan katmanlar arasında düşünsel platformda sınırları kaldırarak, insanları kendi gerçekliklerinden uzaklaştırarak hayal ettikleri dünyada zihnen yaşadıkları hissini uyandırmaktadır. Uzun vadede söz konusu bu hissiyat beraberinde bireysel mutsuzluğu da tetiklemekte ve bireye sahip olduğundan fazlasını elde etme isteği vererek onu daha da içinden çıkılmaz bir hale soktuğu izlenmektedir.

Söz konusu kitle iletişim araçlarının etkisinde şekillenen günümüz kültür ve ekonomik dünyası içerisinde orta sınıf adını verdiğimiz yeni halk toplulukları kültür endüstrisi pazarı yardımı ile bir bakıma kapitalist dünyanın yönlendirdiği ekonomik sosyal ve politik yaşamın pasif tüketicileri durumuna düşmüşlerdir. Aslında sınıfsal olarak içerisinde bulunmadıkları üst

elit tabaka ile kendi aralarında var olduğunu gördükleri sınıfsal farkı kabul etmekle beraber içerisinde bulundukları ekonomik yetersizlik hissini yok etmek için ellerinden gelen her türlü imkânı acımasızca rakiplerine karşı kullanan, fırsatçı bireyler haline dönüşmüşlerdir. Kendilerini daha alt sınıflardan ayrıcalıklı tutabilmek için de entelektüel yaşam koşullarını geliştirmek amacıyla devinimli bir öğrenim safhasındadırlar (Featherstone, 2004: 42). Egemen elit sınıfın kurduğu sistem içerisinde kendilerine tanımlanan sınıfın sınırları içerisinde hareket eden bu grup aslında sistemin bekası ve sürdürülebilirliği için çok önemli bir görev yürütmekte olduğu ifade edilmektedir.

1.3.1.2. Dergi

Dergi yayıncılığı da nitelik olarak gazete ve diğer kitle iletişim araçlarında olduğu gibi hedef kitleye mesaj ulaştırmak maksadıyla yayıncılık yapan bir iletişim aracıdır. Fakat gazeteler gibi günlük değildir.

Haftalık veya aylık yayınlanan dergiler de belirli dosya konuları irdelenmektedir. Gazetelerde, sıradan ve basit metinlerle geçirilebilecek konular dergilerde tüm yönleri ile ele alınmakta ve değerlendirilmektedir. Fakat bazı dergilerde ise görsellik ön planda ve fotoğraf unsuru daha fazla kullanılmaktadır. Özetle röportaj, inceleme ve gezi yazılarının yer aldığı dergiler, kitle iletişim yayıncılığında önemli bir yere sahiptir (Bülbül, 2001: 45).

Dergiler, dünya ölçeğinde gerçekleşen değişim ve dönüşüm içerisinde yaşanan olayların sebep ve sonuçlarına etki edebilecek yayın yapabilmekte, algı oluşturabilmekte, ulus ötesi organizasyon ve projelere yön verecek nitelikte bilgi akışı sağlayabilmektedir. Genelde haftalık yayın yapan ve özellikle kapak haberlerle ses getiren yayıncılık faaliyetleri yürüten dergiler ciddi bir etki gücüne sahiptirler.

1980’li yıllarda dünya genelinde yaşanan sosyo-ekonomik gelişmeler 90’lı yıllarda da etkisini sürdürmüştür. Bu süreçte gerek gazete haberciliği gerekse televizyon haberciliğinde olduğu gibi dergi haberciliği de kendi adına bir pay almıştır. Haber dergilerinde 80’li yılların aksine daha değişik içerik ve biçimlere rastlamak mümkündür. Hem dergilerin sayıları artmış hem de içerik çeşitliliği çoğalmıştır. 90’lı yıllar haber dergiciliği bakımından patlama yılları olmuştur. Bu dönem haber dergilerinin sayısının arttığı, her zaman başarılı olamasa da haber dergiciliğinin farklı açılımların öncülüğünü yaptığı bir dönemdir. Bu yıllarda kapak haberciliğinin de önemi artmıştır. Dergiyi sürükleyen şey kapak yani ‘bomba’ haberdur. Satışların düşüklüğü etkisizlik anlamına gelmemekle birlikte haber dergileri büyük gazetelerin izlediği, alıntı yaptığı süreli yayınlara dönüşmüştür. Bu yayınlar günlük gazetelerin beslenme kaynağı olmuş, bir nevi omurga vazifesi görmüşlerdir (Suiçmez,2009).

Kapak fotoğrafında yer verdiği liderler ile adından sıkça söz ettiren ve çok sayıda takipçi ağına sahip TIME dergisi ele alındığında aralıklı yayın sistemine sahip dergilerin manipülatif etkisi daha net anlaşılacaktır. TIME dergisi, Dünya çapında ülkelerin içerisinde yer aldığı siyasi süreçleri ve liderleri kapak fotoğrafına taşıyarak, oluşturduğu metinlerde bilinçaltı mesajlar vermektedir. Şimdiye kadar birçok siyasi lideri ve toplumsal hadiseleri kapağına taşıyan, ilerleyen süreçte olası senaryolar hakkında tahminde bulunan ve gidişatı yönlendirecek içerikli yayın yapan TIME dergisinin Haziran 2018’de ABD Başkanı Donald Trump’a ilişkin yayınladığı kapak incelendiğinde ise konunun daha net anlaşılması mümkün olacaktır.

Trump’ın eski avukatı Cohen’nin suçlu bulunması akabinde itirafçı olmasıyla birlikte "Her şeyi itiraf edeceğim" çıkışı, Trump’ın azledileceğini gündeme getirmiş ve geniş bir tartışma zemini oluşturmuştur. TIME dergisi bu süreçte kapağına Trump’ın Oval Ofis’te boğulduğunu simgeleyen bir kapak hazırlamış, kapakta "Dipte" yorumu yapılmıştır (Takvim, 2018). Trump’ın, Oval Ofis’te adım adım sona yaklaştığı ima edilerek, yapılan benzetme üzerinden okuyucu kitle üzerinde bir çıkar grubunun amaçları doğrultusunda toplumsal algı oluşturmak amaçlandığı görülmektedir.

Görsel: 1.2. Time Dergisi Kapak Fotoğrafları

Kaynak: Takvim, 2018.

Türkiye’de yerel ölçekte yayın yapan dergilere yönelik bir inceleme yapıldığında ise geçmişte yayınlanan Nokta dergisi üzerinden konuya örnek teşkil edecek kapak haberlere rastlamak mümkündür.

Cumhurbaşkanı Sn. Recep Tayyip Erdoğan'ın fotoğrafının bulunduğu ve "2 Kasım Pazartesi: Türkiye İç Savaşının Başlangıcı" ifadesinin yer aldığı kapak ve Erdoğan'ı şehit cenazesi geçerken selfie yapar şekilde gösteren kapak resmi (Hürriyet, 2017) yarattığı manipülatif etki baz alındığında dezenformasyon örneği olarak karşımıza çıkmaktadır. Bahse konu derginin Fetullahçı Terör Örgütü'ne (FETÖ) ait olduğu, yayın akışını bu doğrultuda şekillendirdiği dikkate alındığında yayın akışı üzerindeki belirleyici etkenler daha net anlaşılmakta, toplumsal hassasiyetler kullanılarak bir infial yaratılmaya çalışıldığı görülmektedir.

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı Terör ve Örgütlü Suçlar Bürosu tarafından hazırlanan iddianamede: "Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın fotoğrafı üzerinden PKK silahlı terör örgütünün cebir, şiddet ve tehdit içeren yöntemlerinin övüldüğü ve bu yöntemlere başvurmanın teşvik edildiği, PKK silahlı terör örgütünün propagandasının yapıldığı anlaşılmıştır." İfadelerine yer verilmiştir (Hürriyet, 2017).

Yayın içerikleri nedeniyle Nokta Dergisi'nin yöneticileri "Halkı Türkiye Cumhuriyeti hükümetine karşı silahlı isyana tahrik etme" suçundan 22 yıl 6 ay hapis cezasına çarptırılmış, mahkeme sanıklar hakkında tutuklamaya yönelik yakalama kararı çıkarılmasına hükmetmiştir Fetullahçı Terör Örgütü'nün (FETÖ) 15 Temmuz darbe girişiminin ardından çıkarılan Kanun Hükmünde Kararname (KHK) ile de Nokta dergisi kapatılmıştır (Hürriyet, 2017).

Gazeteye göre daha maliyetli bir yayın organı olarak karşımızda duran dergiler, eğer doğru ve akılcı hamlelerle mesajlarını hedef kitleye ulaştırabilirse, son derece etkin bir kitle iletişim aracı haline dönüşebilmektedir (Peltekoğlu, 2007: 265). Dergiler, gazetelere kıyasla gündelik olayların dışında daha kalıcı ve istikrarlı bir okuyucu kitlesine hitap etmektedir (Gümüşsuyu vd., 2008: 161).

1.3.1.3. Kitap

Kitaplarda söz konusu iletişim araçları içerisinde mesajlarını kalıcı olarak sunabilen, bireylere veya kitlelere yazıldıkları dönemin de ötesinde ulaşan kalıcı mesaj iletebilen kitle iletişim araçları olarak karşımıza çıkmaktadır. Gazeteler ve dergiler daha çok güne ve gündeme dair kısa süreli geçerliliği olan haberler sunarken kitapların ise üretildikleri dönemin ötesine geçebilen kitle iletişim araçları olduğu görülmektedir.

Kitapların kamuoyu oluşturma gücü siyasal aktörler tarafından etkili şekilde kullanılmış ve değerlendirilmiştir. Nermin Abadan'ın işaret ettiği gibi, kamuoyu oluşturabilen, geniş toplulukları yönlendirebilen ve dönüştürebilen kitaplarda, kendi içerisinde bir ayrıma muhtaçtır. Birinci grup mesajlarını direkt veren doğrudan geniş halk topluluklarına

hitap eden kitaplar, ikincisi ise verilmek istenilen mesajı hikâyeleştirerek okuyucularına sunan kitaplardır (Bektaş, 2002: 102).

1.3.1.4. Diğer Yazılı Görsel Araçlar

1.3.1.4.1. Açık hava Reklamları

Açık hava reklamcılığı denildiği zaman bunların başında ilan tahtaları ve afişler akla gelmektedir. İlan tahtaları metalden imal edilen ve mesajın iletilmesi istenilen kitlenin görebileceği alanlara yerleştirilerek amacına ulaşan iletişim araçlarıdır. (Avşar ve Elden, 2004: 61).

İlan tahtalarına yerleştirilen afişler kalabalık toplulukların gelip geçtiği cadde ve sokaklarda asılı oldukları için mesajın iletilmesi istenilen kitlenin dikkatini çekerek mesajın amacına ulaşmasını sağlarlar. Bu sebeple gazete, televizyon ve radyo kadar anlık büyük kitlelere ulaşmasa da bölgesel olarak başarılı olduklarını söylemek mümkündür (Gümüşsuyu vd. 2008: 167-167). Söz konusu açık hava ilanlarının içerisinde yer aldığı açık hava reklamcılığı özellikle son dönemlerde seçim kampanyalarında sıkça başvurulmuş bir propaganda aracına dönüşmüştür. Partileri ve adayları desteklemek amacıyla üretilen reklam amaçlı içerikler aynı zamanda bir gövde gösterisine de dönüşmektedir. Bu yolla iletilen mesajlar daha akılda kalıcı ve düşük maliyetli olarak hala önemlerini korumaktadır (Uztuğ, 2004: 343-344).

1.3.2. Radyo

Bireysel ve toplumsal iletişim aracı olarak kuşku yok ki radyonun da en az diğer iletişim araçları kadar öneme sahip olduğu görülmektedir. Buradan hareketle gerek kamusal gerekse özel sektör tarafından hangi amaç ile kullanılırsa kullanılsın toplumsal tabakalar arasında iletişimi sağlamının ötesinde diğer yandan salt eğlence amacı bir yana koyularak bakıldığında, radyonun özellikle ikinci dünya savaşı öncesi ve sonrasında ne denli bir propaganda aracı olduğunu bize yapılan araştırmalar tüm yönleri ile göstermektedir.

Birinci Dünya Savaşının, propaganda açısından iletişim çalışmalarının üretilmesi ve gelişmesinde etkili olduğu, İkinci Dünya Savaşının ise bu yöndeki çabaları nitelik ve nicelik olarak tetiklediği söylenebilir. Bu bağlamda Harold Laswell'in 1927'deki Dünya Savaşında Propaganda Teknikleri (The Propaganda Techniques in The World War) isimli eseri kuşkusuz bahse konu iletişim aracının etkisini gözler önüne sermiştir.

Radyo önce özellikle deniz taşımacılığı ve deniz savaşındaki iletişimde çok işlevsel bir rol üstlenmiş, devamında Almanya ve İtalya gibi ülkelerde 1920 sonrasında kitlelerin siyasal yönetiminde güçlü bir araç olarak kullanılmıştır (Erdoğan ve Alemdar, 2005: 22). Hitler

döneminde özellikle propaganda maksadı ile Bakanlık kurulduğu ve bu çerçevede sadece Almanya'da değil diğer ülke ve yöneticileri tarafından da (Stalin) kullanıldığı görülmektedir.

ABD antikomünist propagandasını radyolar eliyle yürütürken, Sovyetler Birliği de Soğuk Savaş'ın öncesinde radyonun bu gücünden yararlanmıştır. Ekim 1929'da Moskova merkez radyosuna Almanya'ya karşı yayınlar başladığı görülmektedir (Alizade, 1991: 122).

Radyo açısından değerlendirildiğinde, 1920'li yıllardan İkinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar olan dönemde radyo yayıncılığı ve habercilik altın çağını yaşamıştır. "1930'lu yıllara gelindiğinde radyo önemli bir toplumsal etki gücü olarak siyasal alanda dikkati çekmiştir. Nazi deneyimi ve II. Dünya Savaşı'nın radyolar savaşı olarak anılması bundandır" (Gönenç, 2003: 97).

Münih'ten yayın yapan ve Amerikalılar'ın finanse ettiği 'Özgür Avrupa Radyosu', 1949-1995 döneminde anti komünist propaganda için kullanılan önemli bir kitle iletişim aracı olmuştur. Komünizm karşıtı yayın yapan radyoların başarıya ulaştığını söylemek mümkün olacaktır (Gazeteduvar, 2019).

Hatta Cumhuriyet sonrası Türkiye'de dahi radyonun propaganda gücüne ilişkin olarak eylem ve söylemlere rastlamak mümkündür. Zira Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK 1935 yılında Meclis Kurulunda yaptığı bir konuşmasında propaganda ve karşı propaganda aracı olarak Radyoya önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır (Akarcılı, 1989).

Türkiye'de de 1930-40'lı yıllardaki propaganda araçlarının en etkilisi radyodur. Radyonun sesi bir anda tüm dünyayı sarmıştır. Bu yüzden savaş yılları içinde savaşan devletler cephede yapamadıklarını radyo ile yapmak, başarısızlığı radyo edebiyatı ile örtbas etmek, herhangi bir başarıyı da yine aynı şekilde abartarak propaganda aracı haline dönüştürmek gayretiyle hareket etmişlerdir (Kuruoğlu; 2006: 55). Devam eden yıllarda da yine Radyo sahnede olmuş, Türk Halkı 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesini radyoda okunan bildiriden öğrenmiştir.

Benzer şekilde 12 Eylül 1980 Darbesi sonrasında darbe haberi yine basın ve yayın organlarıyla duyurulmuştur. Kenan Evren bu dönemde bütün ülkeyi dolaşarak radyo ve televizyonlardan hemen her gün yayınlanan konuşmalar yapmıştır (Ahmad; 1996: 96).

Turgut Özal'ın 83-88 yılları arasında katıldığı "İcraatın İçinden" adlı televizyon programında yaptığı konuşma akabinde radyodan da verilmiştir (Ahmad; 1996: 102). Bu durum yapılan propaganda çalışmalarına örnek sunmaktadır.

Tüm bu yazılanlar ışığında görülmektedir birçok ülkede radyo toplumu kontrol altında tutmak, kitleleri bir hedefe kanalize etmek ve yönlendirmek maksadı ile kullanılmış ve kullanılmaya da devam etmektedir.

1.3.3. Televizyon

Kitle iletişim araçları arasında en büyük gücün hala televizyonda olduğu bir gerçektir. Televizyon, bireylerin kendi özel mülklerinde iken dış dünya ile bütün ilişkilerini görsel anlamda kurmasını sağlayan bir iletişim aracıdır. Kapitalist sistem içerisinde ilk dönemlerde televizyonun toplumsal sınıflar üzerindeki etkisi çok büyük olmuştur. Sistemin devamlılığı açısından ihtiyaç duyulan tüketim kalıplarının kurulmasında ve bireylere kabul ettirilmesinde televizyon üzerinden sergilenen veya pazarlanan yaşam tarzı büyük oranda kabul görmüştür. Üretim ve üretime bağlı olarak gelişim, egemen elit sınıfın denetimindedir ve bu tekel gücü ile beraber televizyonla eklemlenen kültür endüstrisinin, tüketim maksadı ile üretilen maddelerin kişilerin yaşamlarında zorunluluk haline dönüştüğü, bunun da televizyonla sağlandığı bir gerçektir. Mevcut yazılı ve görsel bütün kitle iletişim araçları içerisinde gündelik yaşama katılma bakımından, televizyon çok büyük bir güce sahiptir. Buradan hareketle bireylerin gündelik yaşamlarına ait mekân ve dekorasyon tercihlerinin televizyonda kendilerine sunulan dünya ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Evlerde ortak yaşam alanı olarak kullanılan salonlarda yer alan oturma grupları, televizyonun yer aldığı konuma göre yerleştirilmektedir. Akşam olduğunda bir araya gelen aile bireyleri hep birlikte yüzlerini ekrana çevirecekleri şekilde yan yana dizilmektedirler (Bauman, 2014: 13).

Televizyon bir bakıma gündelik hayatın koşturmacası içerisinde bunalan ve kendisine fiziken veya zihnen bir çıkar yol arayan bireylere bir rahatlama ortamı sunmakta, onlara farklı dünyaların kapılarını açmaktadır. Postman'a göre kitle iletişim araçlarının yaşamımızda bu kadar etkili olmasının sebebi insanlara sunduğu fırsatlardır. Bireyler içerisine düştükleri açmazdan veya çıkmazdan televizyon ile çıktıklarını düşünmekte ve bu sayede rahatlama imkânı bulmaktadırlar. Yine düşünür; kişilerin bu araçlar ile aslında rahatladıkları hissinden hareketle gerçekte bir başka açmazın içine düşmektedirler. Çünkü egemen elit kültürün ürünlerinin pazarlamacısı konumunda olan kitle iletişim araçları bireylere içerisinden kaybolacakları yeni dünyalar sunmaktadır (Postman, 1999: 176).

Televizyonlarda bize sunulan günlük diziler, sinema ürünleri ve sıradan yaşama dair haberler, bireye içerisine düştüğü sıkıntılı ortamdan çıkma imkânı sunmakta ve aslında bir bakımda bireyi gerçekliğinden uzaklaştıran medya içerikleri olarak hayatımıza girmektedir. Bu çerçevede toplumun büyük kesimlerine ve hemen hemen birçok bireye erişen söz konusu medya içerikleri kültür pazarlamacısı olma özelliği göstermektedir (Webster, 2009: 65).

Günümüzde kalabalık insan topluluklarının tüketicisi konumunda olduğu sinema sektörü, televizyon ile aynı işlevi büyük oranda görmektedir. Egemen ideoloji, şehirlerde yaşayan kalabalıkları kontrol ederek onları kendilerine çizilen sınırların dışına çıkmamaları

yönünde görülmeyen soyut sınırlarda tutmayı televizyon ve sinema ile büyük oranda başarmaktadır. Kitlel uyumlaştırmanın bu araçları çeşitli imajları ideal yaşam biçimleri halinde topluma sunmaktadır (İmançer, 2010). Kişiler sahip oldukları yaşantılarında hoşnut olmadıkları yönleri, bir bakıma kitle iletişim araçlarında kendilerine sunulan yaşamdaki değerlere bakarak değiştirmeye çalışmakta ve bir bakımda kültür endüstrisi ile kendilerine sunulan hayatın en ideal hayat olduğu algısından hareketle, birbirine benzer bireylerden oluşan yeni bir topluluk olmaya başlamaktadır. Şöyle ki; aslında gerçekte kendisini mutlu edecek veya içerisinde yer alan huzursuzluğu giderecek farklı çözüm yolları var iken bireyler bu çözümü televizyonla kendilerine sunulan yaşamda aramakta ve sonuç olarak problemlerinin çözümü farklı olan bireylerin aynı mecrada ortak bir mutluluk duygusuna kapılarak kurdukları algı dünyasında buluştuğu anlaşılmaktadır.

Bir bakıma televizyon yayıncılığıyla kişiler kendilerine sunulan ideal yaşamın pasif tüketicileri olarak tektipleşmektedirler. Bu standartlar, normallik ve ideal yaşam bağlamında bireylerin yaşam tarzlarına nüfuz etmekte ve inşa sürecini başlatmaktadır (İmançer, 2010). Bireyler gündelik yaşamları içerisinde kendilerine sunulan ve kabul etmeleri dolaylı olarak istenilen yaşam tarzının temsilcileri durumundaki aktörlerin yaşam biçimlerini de bir bakıma kabul edip ona ulaşmaya çalışmaktadırlar. Kendilerine sunulan kurgulanmış bu dünyada arzulanan yaşam biçimi kapitalist üretim sisteminin en büyük pazarıdır ve bireylerde bunların pasif tüketicileri durumuna düşmüştür. Bir bakıma sistemin bu kişileri televizyon aracılığı ile kendi bünyesine dâhil ettiği söylenmektedir.

Canlı bir organizma olan toplum duygusal anlamda beslenecek kaynaklara ihtiyaç duymakta olup, bu ihtiyacı bir başka deyişle haber alma, eğlenme veya çeşitli ihtiyaçlarını yazılı ve basılı kaynakların yanında televizyondan da sağlamaktadır. Zira gerek gün içerisinde gerekse gün sonunda hayatın kalan diğer kısmında olup bitenleri bu mecradan öğrenmektedir. Bu öğrenme her zaman sonuçlar ile sınırlı kalmamakta, bazen de televizyon yarın olmasını istediği toplumsal yönelimi sunduğu haberler aracılığı ile kurgulamaktadır. Bu bağlamda dünya genelinde sayısız örnek vermek mümkün olacaktır.

Toplumsal aktörler bazen tabanları ile kitle iletişim araçları içerisinde en fazla televizyon ile bağ kurmakta, özellikle seçim dönemlerinde veya hassas zamanlarda seçmenlerine buradan mesajlarını iletmektedirler. Her türlü sosyolojik tabakanın temsilcileri de zaman zaman bu yola başvurumaktadırlar. Fakat durum her zaman bu kadar masum kalmamakta, bazen suç ve suçluyu destekleyen bazı gruplarda bu mecrada boy gösterebilmektedir. Televizyon yayını üzerinden geniş halk kesimlerine ulaşabilme alt yapısı bir infial yaratmak amacıyla izleyici kitlesini yönlendirmek için de kullanılabilir.

Örneğin Ezidi nüfusun çoğunlukla yaşadığı Kuzey Irak'taki Şengal'i Ağustos 2014 içerisinde işgal eden DEAŞ'ın yönünü Kobani'ye döndürmesi ile PKK/KCK ve Halkların Demokratik Partisi (HDP) Kobani'yi Çözüm Süreci için koz olarak kullanmaya çalışmış, PKK ve HDP'ye müzahir medya çarpıtma haberlerle psikolojik savaş unsurlarının hepsini kullanmıştır. Halkı yalan haberler ile sokağa dökmek için yoğun çaba sarf etmişlerdir. Ekim 2014'te PKK terör örgütünün üst düzey yöneticilerinden Murat Karayılan "Gençleri, kadınları 7'den 70'e herkesi Kobane'ye sahip çıkmaya, onurlarını namuslarını korumaya, metropollerini işgal etmeye çağırdıkları" hususunda bir açıklama yapmıştır. Aynı gün PKK'nın farklı yapılanmalarından da benzer içerikli açıklamalar tekrar edilmiştir (SETA, 2019).

PKK yöneticilerinin açıklamasının hemen ardından 6 Ekim 2014'te HDP Parti Meclisi ve MYK toplanmış, alınan kararlar doğrultusunda ise terör örgütü PKK'nın yayımladığı metne paralel olarak HDP yöneticisi Selahaddin DEMİRTAŞ; "Kobani'de yaşanan katliam girişimine karşı 7'den 70'e bütün halkı sokağa, alan tutmaya ve harekete geçmeye çağırdıklarına, çözüm süreci ile Kobani'nin birbirinden koparılamayacağına, barışın yolunun Kobani'den geçtiğini bir kez daha vurguladıklarına" ilişkin olarak açıklama yapmıştır. Bu açıklama neticesinde ise sokak eylemleri başlamış, PKK/KCK gençlik ve PKK yandaşları tarafından, Van Aşkale'de Atatürk heykeli ateşe verilmiştir (SETA, 2019).

Özellikle Diyarbakır, Muş, Siirt, Batman, Mardin ve Van'da yoğunlaşan, toplamda 35 kentte meydana gelen şiddet olayları sonucunda polislerinde olduğu 54 vatandaşımız yaşamını yitirmiş, 737'si güvenlik güçlerine ait 1881 araç zarar görürken 27 kaymakamlık, 52 emniyet, 28 okul, 73 siyasi parti ve 12 belediye binasının da dahil olduğu 2 bin 558 binaya zarar verilmiştir (SETA, 2019).

Buradan hareketle tüm yaşananlar ışığında kitle iletişim araçları özelinde televizyon yayıncılığının da istenildiğinde tehlikeli bir silaha dönüştürülebileceğini, halkı yönlendirmek, toplumsal hareketlenme başlatmak ve toplumsal güvenliği ortadan kaldıracak olayların fitilini ateşlemek için kullanılabileceğini ifade etmek mümkün olacaktır.

1.3.4. Dijital İletişim Aracı: İnternet

Günümüzde teknolojik yeniliklerin hayatımızın her alanını ve anını sardığı düşünülecek olursa dijital kitle iletişim araçlarının şu ana kadar saydıklarımız içerisinde yükselen bir değer olduğunu söylemek mümkün olacaktır. Ülkemizde 2018 yılı itibariyle 46 milyon bireyin internet kullanıcısı olduğu, 30 milyonu aşkın kişinin de tekil anlamda internete bağlı mobil cihaz aboneliği olduğu tespit edilmiştir. Buradan hareketle ülke nüfusunun neredeyse yarısından fazlası bu dijital teknoloji ile içli dışlıdır (Thinkwithturkiye, 2018).

1.3.4.1. Web 1.0 1995-2000 Doküman Odaklı

İnternetin ilk dönemlerindeki teknolojiye denir. Kullanıcılar bu dönemde interneti sadece bilgi alma amaçlı kullanmıştır. İnternet alt yapısı kullanıcının siteye girerek sadece bilgiyi okumasına, alıp ve ortamdan çıkmasına imkân sunmaktaydı. Günümüzde olduğu gibi renkli bir internet olmamakla birlikte internette vakit geçirmek için yapılacak çok bir şey yoktur (Alabay, 2014).

1.3.4.2. Web 2.0 2000-2010 Bilgi Odaklı

Sosyal paylaşım ağlarının kendi üreticilerini, tüketicileri arasından oluşturabilmesine olanak sağlayan İnternet teknolojisinin temelinde Web 2.0 tabanlı, etkileşimli uygulamadır (O'Reilly, 2007). O'Reilly Media tarafından 2004'te kullanılmaya başlayan bir kelimedir. Kelime anlamı bakımından tanımının net yapılamadığı görülmektedir. İkinci nesil internet hizmetlerini, toplumsal iletişim sitelerini, vikileri, iletişim araçlarını, internet kullanıcılarının ortaklaşa ve paylaşarak ürettiği sistemleri kapsamaktadır (Alabay, 2014).

Tim O'Reilly'e göre Web 2.0'ın kısmen tanımı: "Web 2.0 bilgisayar endüstrisinde internetin bir düzlem olarak ilerlemesiyle bir işletme devrimi ve bu düzlemin kurallarını başarı için anlamaya çalışmaktır. Bu kurallar arasında başlıcası ise: Ağ etkilerini daha çok insanın kullanabilmesi için programlar kurmaktır." (Alabay, 2014).

Web 2.0, özde sosyal ağ sitelerini, blog ve vikileri temsil etmektedir. Web 2.0 ile "açık kaynak" mantığı gelişmiştir. Email, mesajlaşma uygulamaları, çeşitli telefon uygulamaları da Web 2.0 teknolojileri olarak adlandırılmaktadır (Alabay, 2014).

1.3.4.3. Web 3.0 2010-2020 İnsan Odaklı

Web 3.0; internet kontrolünün insanın elinden çıktığı ve kendi kendini yönettiği bir web dünyasıdır. Web 3.0 cihazlar arası etkileşimle internetin kendi kendini meydana getireceği bir web dünyası olacaktır. İnternet üzerindeki tüm bilgiler ve ilişkilerinin, sadece insanlar tarafından değil, makineler tarafından da anlaşılabilir olacaktır. Makineler, insanlar gibi, bilgileri hafızaya alacak ve birçok alanda en uygun olanlarını insanlara sunacaktır. Kontrol yapay zekalı teknolojilere bırakılacak, üretilen girdileri işleyip anlamlı çıkarımlar yaparak, aynı zamanda bağımsız uygulama ve veritabanlarını birbiriyle konuşturan uygulamalar bütünü algılayabilecektir (Alabay, 2014).

Web 3.0'la beraber artık bir dokümanın sadece içerdiği kelimeler değil, aynı zamanda içerdiği "anlam" da anlaşılabilir olacaktır. Bu sayede arama motorları daha akıllı hale gelmiştir, bizim aslında ne aramak istediğimizi, web sayfasının da aslında ne anlatmak istediğini anlam olarak da anlayabilmektedir. Örneğin, Google üzerinde karşılaştığımız bireyselleştirilmiş

arama sonuçları bu teknolojinin bir sonucudur. Artık x kişisi ile y kişisi arama motorlarında “yemek” kelimesini arattığında aynı sonuçları alamamaktadır. Çünkü bu tip siteler sizin web geçmişinizi analiz ederek yani internette bıraktığınız izlerden yola çıkarak, sizlere uygun arama sonuçları vermektedir (Alabay, 2014).

1.3.4.4. Web 4.0 2020-2030 Sanal Gerçeklik

Fiziksel disklerden uzaklaşıp, tamamen sanal networkler üzerinde kurulu olan teknolojidir. Bir saniyede 100 GB bağlantı ve bant aralığı olan her şeyin artık çevrimiçi ağlar üzerinden kurulduğu ve bilim kurgu filmlerinde rastladığımız gibi yapay zekâya sahip işletim sistemi ve web teknoloji mimarisidir. Web 4.0 özellikle kodlanan yapay zekâ ile sorunları tespit edebilir ve çözümler üretebilir.

Günümüzde web üzerinden hizmet veren YouOS, G.ho. st, Glide, Goowy, Desktop Two ve çevrimiçi ofis için Google Docs & Spreadsheets gibi bazı WebOS uygulamaları Web 4.0 uygulamalarıdır. Kısacası, bilgisayarda yapabildiğimiz her şeyi internet ortamında yapabilmektir (emacalisir.files.wordpress.com, erişim tarihi: 15.02.2019).

Özellikle teknolojik gelişmeler ile giderek insan yaşamına dair daha çok sürece adapte edilen ve bu sayede kullanım alanı genişleyen internet, bu iletişim teknolojileri içerisinde ön plana çıkmaktadır (Alemdar ve Köker, 2011).

İnternet zaman ve mekân kavramlarına bağlı kalmadan yerel, ulusal ve uluslararası alanda sınırsız iletişim imkânı sağlayan, küresel bir iletişim aracıdır (Timisi, 2003: 124).

İletişim teknolojilerinin en önemlilerinden biri olan internetin en çarpıcı özelliği her türlü bilginin saklanması, paylaşılması ve dağıtılmasına olanak tanınması ve bunun yanında metin, ses, grafik, görüntü ve hareketleri birlikte verme özelliğine sahip olmasıdır (Geçikli, 2008: 118).

İnternetin olumlu özelliklerinin yanında olumsuz özellikleri de bulunmaktadır. Bu özellikleri açıklayan Aziz (2007: 64-66)’e göre: internetin, özgürlük vermesi, erişimin hızlı ve kolay olması, e-posta sayesinde geri besleme imkânı bulunması ve diğer iletişim araçları ile bütünleşmesi gibi olumlu özelliklerinin yanında; güveni zedeleyici unsurların bulunması, teknik arızaların web sayfalarına ulaşmayı engellemesi, hedef kitlenin internet kullanımında yeterli bir teknik donanıma sahip olmama ihtimali, internet kullanıcısı olmak için okur – yazar olmayı gerektirmesi gibi, olumsuz yanları ve dezavantajları da bulunmaktadır.

İnternet, toplumu etkileyerek çoğulcu hareketlerin ortaya çıkmasına ve kamuoyunun oluşmasına ve değişmesine etki etmektedir. Kamuoyundaki değişim, siyasal iletişime dâhil olan kesimlerin çoğalmasına ve aktifleşmesine neden olmaktadır (Karaçor, 2009: 125).

İnternet teknolojisi sayesinde siyasi partiler daha fazla veriyi, daha kısa sürede ve hızlı olarak seçmenlerine iletebilmektedir. Bunun yanı sıra partilerin seçmenlerine iletmek istediği mesajların herhangi bir filtreden geçmeden ve yorumsuz olarak iletimi mümkün olmakta ve internet teknolojisinin sunduğu interaktiflik özelliği sayesinde çift yönlü iletişim süreci işlerlik kazanmaktadır (Alemdar ve Köker, 2011: 232).

Siyasi aktörler ve seçmenler sosyal medya aracılığı ile siyasal iletişim içerisinde yer alan seçim kampanyalarına ve siyasal propaganda faaliyetlerine aktif bir şekilde katılabilmektedir. Ulusal ve yerel siyasi aktörler sosyal medyayı etkin bir şekilde kullanmaya başlamışlar, sosyal medya sayesinde politikalarını, hedeflerini, vaatlerini, icraatlarını seçmenlere iletmeye imkânına kavuşmuşlardır (Köseoğlu ve Al, 2013: 112).

1.3.4.5. Tek Yönlü Bilgi Aktarımından Çift Yönlü İletişime Geçişte Yeni Kitle İletişim Araçları: İnternet Medyası

Sanayi toplumundan sonra devam eden süreçte bilgi toplumuna doğru evrilen toplumsal yaşam bu süreç içerisinde farklı iletişim imkânlarını da beraberinde getirmiştir. Somut ve birebir karşılıklı iletişimin azalması sonucunda, soyut karşılıklı olmayan sanal bir iletişime doğru dönüşmektedir. Bu dönüşümün aktörü, önemi her geçen gün artan internet teknolojisidir. İnternet teknolojisi bireylerin iletişim algılarını kökünden değiştirmiştir. Örneğin günün büyük bir bölümünü internet ile sanal dünyada geçiren bireyler, gerçek yaşama döndüklerinde yüz yüze iletişimde büyük oranda zorluk çekmektedirler. Diğer yandan sosyal içerik üretim ve paylaşım alanı olarak da kabul edeceğimiz internet, sosyal iletişimi ve etkileşimi de büyük oranda artırmıştır. Söz konusu bu alan kullanıcısı her gün artan “Yeni bir dünya” ortaya çıkarmıştır. Geçmişten günümüze değin varlığı yok sayılamayacak olan geleneksel medya bu yenedünya veya yeni medya karşısında giderek güç kaybetmektedir. Teknolojik gelişmeler doğrultusunda internetin yaygınlaşmasıyla hızlı gelişim gösteren bilgisayar ile ilişkili olan yeni medya, bu özelliğiyle dijital bir medya olarak tanımlanırken, yeni medyanın karşılıklı etkileşimi olanaklı kılan bir enformasyon paylaşım özelliği taşıdığını da belirtmek gerekir (Webster, 2009: 102).

Söz konusu geleneksel medya ve yeni medya arasındaki en açıklayıcı ayrım karşılıklı etkileşim bağlamında ele alınabilir. İnternet geleneksel medyadaki tek yönlü iletişim ve etkileşime bakarak bireylere neredeyse sınırsız bir karşılıklılık imkânı sunmaktadır. Kısaca alıcı ve vericinin karşılıklı etkileşime açık olan ilişkisi, internet tabanlı yeni bir kitle üretmiştir. Söz konusu yeni kitle iletişim araçları yeni medya iletişim araçlarının hem bilgisayara ait özellikleri kullanıyor olması, hem de iletişim aracı olma imkânına sahip

olması, yeni medya yaklaşımının karışık yapıda olduğu izlenimi uyandırmaktadır (Hepkon, 2011: 104-105).

Geleneksel medyada, medya içeriklerinin pasif tüketicisi olan alıcılar, yeni medyadaki iletişim ortamında aktif içerik üreticisi ve paylaşımcısı durumuna geçmişlerdir. Kişiler, kendi iç dünyalarında sahip oldukları bilgi ve birikimi ve hissiyatları da yeni medya ortamında rahatlıkla ifade etme imkânına sahip olmuşlardır. Geleneksel medyanın katılımcı olmayan katı yapısına rağmen yeni medya daha homojen ve katılıma açık bir görünüm arz etmektedir. Tek yönlü ve katılıma kapalı geleneksel medyadan bireylerin iletişime aktif şekilde dâhil olduğu karşılıklı etkileşime açık yeni bir yapıya dönüşmüştür (Işık, 2011: 63).

1.4. Kitle İletişim Araçlarının İşlevleri

Kitle iletişim araçlarının amaçsız olduğunu düşünmek mümkün değildir. Zira bu araçlar içerisinde faaliyetlerini sürdürdükleri topluma karşı çeşitli işlevler yürütmektedirler. Kamuoyu oluşturma, haber verme ve toplumdaki belli algıları yönlendirme maksadıyla faaliyet yürütmektedirler. Aşağıda birkaç başlık altında kısaca bunlara değineceğiz.

1.4.1. Siyasal İletişim İşlevi

Siyasal iletişimi oluşturan temellerden bir tanesi olan kitle iletişim araçları kısaca hedef kitleye gönderilecek olan mesajın ulaşmasını sağlayan kanalların tamamı olarak adlandırılmaktadır (Aziz, 2007: 7). Gazetecilik ile iletişim alanında boy gösteren söz konusu gelişmeler 1800 ve özellikle 1900'lü yıllarda film, fotoğraf, radyo ve televizyon ile devamında da internetin giderek yaşantımıza nüfuz etmesi ile beraber artık bu araçlar siyasal iletişim dili olarak literatürde yerini almıştır (Aziz, 2007: 51).

Kişiler siyasal eğilimlerini içerisinde yaşadıkları toplumun beklentileri ve geçmişleri ile paralel olarak şekillendirmektedirler. Bu şekil söz konusu iletişim araçları toplumsal hafızayı ayakta tutarak, siyasal yönelimleri de kanalize edebilmektedir (Yıldız, 2002: 68).

Nitekim İkinci Dünya Savaşında Hitlerin bunu nasıl profesyonelce kullandığına ilişkin örnekler vermek mümkündür.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'da da bazı değişiklikler ortaya çıkmıştır. 1933 ile 1945 yılları arasında Nazi dönemi yaşanmış ve bu dönem Hitlerin propaganda kavramıyla özdeşleşmiştir. Nazi Almanya'sında Hitler'in iktidarını pekiştirmek maksadı ile kitle iletişim araçlarıyla yaptığı propaganda faaliyetleri dikkate değerdir. Bu faaliyetlerin aktarıldığı en önemli araçlardan biri ise radyodur. Propaganda amacının yanında enformasyon aktarma aracı olarak da kullanılan radyo, Hitler, Goebbels ve Stalin gibi isimler tarafından aktif şekilde kullanılmıştır (Altun, 2010:23-39).

1.4.2. Kamuoyu Oluşturma İşlevi

Günümüz modern toplumların da demokratik hayat içerisinde kitle iletişim araçlarının yerine getirdiği en önemli işlev kamuoyu oluşturma görevidir. Yapılan akademik araştırmalar bize göstermektedir ki modern toplumlarda kamuoyu artık bu araçlar ile oluşturulup yönlendirilmektedir (Gökçe, 2006: 128).

Diğer taraftan söz konusu kitle iletişim araçları toplumda yer alan bireyleri birbiriyle ilişki içerisine sokarak yaşantılarını karşılaştırma yapıp daha iyisine ulaşma arzusuyla çalışma güdülerini de desteklemektedir. Bahsi geçen bu karşılıklı ilişki ve iletişim imkânı bireysel davranışları da olumlu etkilemektedir (Taşdemir, 2002: 82-83).

Burada değinilmeden geçilmemesi gereken bir başka konu da kitle iletişim araçlarının kamuoyu oluşturma işlevini ne amaçla ve kimin için yürüteceğidir. Bu soruya çeşitli ekollerce açıklamalar getirilse de içlerinde en önemlisi Chomsky'nin propaganda modelidir. Herman ve Chomsky, Rızanın İmalatı'ndaki örnekler ile geliştirdikleri "Propaganda Modeli"ni doğrulamayı ve somut örneklerle ortaya koymayı amaçlamaktadır (Gadimov, 2015).

Herman ve Chomsky de Rızanın İmalatı'nda "Propaganda Modeli"ni izah ederken yalnızca Vietnam Savaşı'na değil, bir bölümde de Vietnam'ın komşusu olan Laos ve Kamboçya'da ortaya çıkan hukuksuzluklara değinmektedir. ABD basını gibi sineması da yönetimi eleştiriyor gibi görünse de gerçekte yönetimi meşru göstererek, ABD'nin Vietnam'ı işgalini ve savaşın meşruiyetini savunmaktadır. Diğer yandan daha çok ABD kayıplarını ele almaktadır. Olayın Vietnam'daki acılar, maddi zararlar, insan dramı kısmını ise görmezden gelmektedir. İzleyicilerin aklında, "Acı çeken, zarar gören ABD olmuştur" algısı oluşturulmaktadır (Gadimov, 2015).

John Milton: Halkın gözüne mil çekenler, şimdi "Halk ne kadar kör" diye şikâyet ediyorlar, demektedir (Herman ve Chomsky, 2012).

1.4.3. Toplumsallaştırma (Sosyalleştirme) İşlevi

Kitle iletişim araçlarının aynı zamanda toplumun siyasal eğilimlerini yönlendirdiği kadar, toplumun sosyalleşmesine de büyük katkı sağladığı görülmektedir. Bireyleri kendi içine kapanan organizmalar olmaktan kurtarıp onları birbiriyle iletişim ve ilişki içerisine sokarak sosyalleşmelerini sağlamaktadır.

Kişiler içerisinde yaşadıkları toplumda diğer kişilerle bağ kurarak farklı dünyaların birbiriyle iletişim imkânının doğmasına ve bu ilişki ve iletişim ile bireylerin gelişmelerine katkı sağlamaktadır. Ayrıca toplumda yaşayan bireylerin farklı görüşlerini de birbirleri ile paylaşarak en iyi ve doğruya erişme imkânının önünü açmaktadır (Güz, 2005: 15).

1.4.4. Denetim ve Eleştiri Mekanizmalarını Harekete Geçirme İşlevi

Ayrıca bahsi geçen kitle iletişim araçları toplumların yaşantılarında söz sahibi olan siyasal ve ekonomik aktörlerin de dolaylı şekilde kontrol altında tutulmasını sağlamaktadır. Bu şekilde bu aktörlerin toplumu oluşturan bireylerin sesini duymasını sağlamaktadır.

Bu yönüyle de kitle iletişim araçları, toplumda var olan yasama, yürütme ve yargı erkinin yanında dördüncü bir güç odağı olarak gelişmektedir. Toplumu yönlendiren egemen elitlerin sesi olmanın yanında aynı zamanda yönetilen kitlelerinde taleplerini ve beklentilerini yansıtma aracı olarak önemli bir işlev de görmektedir. Ayrıca kitle iletişim araçları toplumsal denetim aracı olarak da adlandırılmaktadır (Gökçe, 2006: 128-129).

1.4.5. Eğitim İşlevi

Günümüzde birçok kitle iletişim aracı bireylerin bilgi seviyesini artırmanın yanında, bu araçların eğitim sektöründe kullanılmasıyla eğitimdeki verimliliği de artırmaktadır. Kitle iletişim araçlarının bir diğer fonksiyonu da eğitim sektöründe gördüğü hizmettir. Eğitimde verimlilik artışına da ciddi katkılar sağlamaktadır.

Geçmiş yıllarda her türlü bilgi ve haberin yayılma hızı yavaş ve hacmi küçük iken günümüzde bilginin bu denli hızlı yayılması sonucunda, beraberinde fikirlerinde hızlı geliştiği ve paylaşıldığı bir ortak fikirler dünyasına doğru yol almaktayız. Diğer taraftan dijital iletişim teknolojilerinde meydana gelen büyük çaplı değişimler bize bunların eğitim imkânları ile entegre edildiğinde ne denli önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Eğitim ve öğretimin her aşamasında kitle iletişim araçları çok etkin bir şekilde kullanılmakta ve netice olarak olumlu sonuçları da görülmektedir (Güz, 2005: 14).

1.4.6. Bütünleştirme ve Köprü Kurma İşlevi

Toplumu oluşturan bireylerin kendi aralarında iletişime geçmeleri iletişim vasıtaları ile mümkün olmaktadır. Kişilerin ve toplumda parça parça yer alan grupların, kendilerini birbirlerine ifade etmelerini sağlayan kitle iletişim araçları çok önemli bir görev üstlenmektedir. Paylaşılan bilgiler karşılıklı kabul gördükçe toplumdaki ayrışma noktaları da ortadan kalkmaktadır (Güz, 2005, m.16).

Ayrıca kitle iletişim araçları toplumu oluşturan, yönetilen bireyler ile yöneten elitler arasında da bir köprü vazifesi görmektedir. Vatandaşlar çoğu zaman taleplerini, eleştirilerini veya uyarılarını, bu araçlarla yapmaktadırlar (Bülbül, 2001: 65).

1.4.7. Kültürel Hayata Katkı İşlevi

Kültürel entegrasyonun sağlanmasında kitle iletişim araçlarının yürüttüğü faaliyetler çok büyük bir öneme sahiptir. Yapılan her türlü yayın toplum üyelerine aidiyet duygusu aşılama, kültürel mirasın nakli vazifesini yerine getirmektedir. (Güz, 2005: 15). Ayrıca kitle iletişim araçları tarihi mirası korumak maksadı ile yürüttüğü her türlü sanatsal ve kültürel faaliyetlerde aynı amacı gütmektedir. Bu aynı zamanda hayal gücünü de tetikleyerek toplumu oluşturan bireylere üretim anlamında bir motivasyon da vermektedir (Bülbül, 2001: 62).

1.4.8. Ekonomik Hayata Katkı İşlevi

Kitle iletişim teknolojisindeki geniş çaplı gelişmeler sebebiyle aynı zamanda bu alan bir istihdam sağlayıcısı durumuna gelmiştir. Günümüzde kitle iletişim endüstrisinde çalışan çok sayıda vatandaş bulunmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME

2.1. Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşme Süreci

Günümüz dünyasında yaşanan birçok gelişmeyi açıklamak için çoğunlukla düşünürler küreselleşme kavramına sığınmaktadır. Söz konusu ekonomik, sosyal siyasal, politik ve teknolojik gelişmeler kendilerine açıklama zorunluluğu ortaya çıktığında en anlamlı kavram olarak küreselleşme terimiyle açıklanabilmektedir (Dumanlı, 2009: 15).

Küreselleşme bir bakıma var olan mevcut ekonomik düzen içerisinde üretilen her türlü maddi olan ve olmayan ürünün bütünleşmesi, bir başka tabirle üretilen her türlü çıktının uluslararasılaşmasıdır. Bu da bize küreselleşmenin en can alıcı özelliğinin etkilerinin çok büyük bir hinterlanda yayılması olduğunu göstermektedir.

Polonyalı filozof ve sosyolog Zygmunt Bauman, küreselleşmenin, yeryüzünün hemen hemen her alanındaki değişimi ifade etmek için kullanılan, “parolaya dönüşmüş moda bir deyim” olduğunu ifade etmiştir (Bauman, 1999: 7).

Küreselleşme kavramının kabul edilen en genel geçer açıklamalarından bir tanesi de dünya ölçeğinde söz sahibi olan ülkelerin karşılıklı iletişim bağımlılıklarının artması sonucu sosyokültürel ilişkilerin artması ile beraber ulusal sınırların ötesine geçen bir etki alanının doğması sürecidir (Yayla, 2011: 79).

Friedrich Von Hayek, küreselleşmeyi; “genişle(til)miş düzen” (extended order) olarak isimlendirmektedir. Küreselleşme yukarıda ifade edildiği şekliyle bir benzeşme serüvenini anlatsa da kimi zaman da dünyada yer alan toplulukların farklılıklarını açıklayan bir kavram olarak karşımıza çıkabilmektedir. Bir bakıma küreselleşme küresel olanın yerelleşmesi veya yerel olanın globalleşmesi şeklinde de ifade edilebilmektedir. Bu kavram, Antonio Gramsci'nin deyiimiyle “eskinin ölmekte olduğu, fakat yeninin değişmediği bir durum”un tanımlanması şeklinde ifade edilmektedir (Keyman ve Sarıbay, 1998: 10).

Küreselleşme yaşanan modernleşmenin mutlak manada bir sonucu olmayıp modernleşme ve küreselleşme eşzamanlı bir seyir göstermektedir. Robertson da bu iki kavramı beraber değerlendirmenin doğru olmayacağını ifade etmiştir (Robertson, 1999: 21).

Yine farklı bir düşünüre göre küreselleşme, mekân ve zaman olarak birbirinden bağımsız gelişen birçok olayın, yerelde de etki edebilme kabiliyetidir. Bu yolla birbirleriyle ilişkili olan dünya ölçeğindeki toplumsal ilişkilerin yoğunlaşmasıdır (Giddens, 1991: 21). Giddens, küreselleşmeyi modernleşmenin neticesi olarak görmekle beraber, yaşanan bu sürecin, geç modernizm (late modernity) olarak değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonucunda iyice şekillenen globalleşme veya küreselleşme, kapitalist sistemin dışında değer kazanan emekle beraber farklı bir yöne evrilmiştir. Neo liberal düşünce; 20 yüzyılın sonlarında iyice yaygınlık kazanırken kapitalist yeni teknolojiler finansal araçlar, sahip olanların elinde yeni silahlara dönüşmüş ve uluslar ötesi şirketler ve sermaye, ulusal kimliklerin tanımlayıcı özelliklerini yok etme tehdidi ile karşımıza çıkmaktadır (Tutal, 2006: 27).

Küreselleşme olgusu bir yandan sermayenin ve üretilen metaların mobilitesini sağlarken diğer taraftan da dünya ölçeğindeki rekabeti geliştirmiştir. Bir başka deyişle tek dünya pazarını kurmuş da denilebilir.

Milton Friedman ise bu kavramı; bireylerin, ekonomik sosyal ve politik piyasaları geçmişe nazaran daha süratli bir şekilde ve derinden etkileme ve bunlarla bütünleşmesi olarak ifade etmektedir (Friedman, 2000: 18).

Yine bir başka düşünür'e göre 80'li yılların sonundan itibaren güç kaybederek 90'ların başında çöken Sovyet sisteminin ardından dünyanın geri kalan kısmına vazgeçilmez ve yanlışılanamaz tek gerçek olarak sunulan sistemin yeni adı küreselleşme olarak karşımıza çıkmaktadır. Kısaca kapitalist Uluslararası sermayenin yeni ismi küreselleşmedir (Boratav, 1997: 22).

Küreselleşme ülkelerin kendi aralarındaki ekonomik, siyasal, sosyal ve politik ilişkilerinin yoğunlaşması ve sahip oldukları değerlerin karşılıklı etkileşime açık bir şekilde dünya çapında yayılması şeklinde de ifade edilmektedir (Şaylan, 1997: 14).

Tüm bu anlatılanların yanında olumlu ifade edilen yanları bir tarafa küreselleşmenin de olumsuz birçok yanından söz etmek mümkündür. Küreselleşme kavramının yan etkisi diyebileceğimiz karşılıklı bağımlılık terimi toplumsal yapıyı tehdit etmektedir. Haliyle gelecek zaman dilimi içerisinde karşılıklı bağımlılık tek dünya toplumu ya da devleti sistemini bize çağrıştırmaktadır. Bir başka ifade ile bu yönüyle küreselleşme algısı ciddi bir risk olarak karşımızda durmaktadır (Sungur, 2007: 25).

2.2. Küreselleşmenin Tarihi Gelişimi

Küreselleşmenin tarihi farklı bakış açılarından farklı şekillerde ele alınabilir. Bazı yazarlar küreselleşmenin temelini çok eski dönemlere dayandığını ifade ederken bazıları ise gelişmeleri son iki yüzyıla dayandırmaktadır.

Bu bağlamda Therborn'un yaklaşımı özgün bir değer taşımaktadır (Therborn, 2000). Therborn tarihi dönemlere ayırmış ve her dönemde küreselleşmeye yönelik çeşitli etkilerin varlığından bahsetmiştir. Ona göre küreselleşmeye etki eden süreçler; dini alanda

küreselleşmenin gerçekleştiği dördüncü ve altıncı yüzyıllar arası dönem, Avrupa’da gerçekleştirilen sömürgeleştirme faaliyetlerini kapsayan on beşinci yüzyıl dönemi, on sekizinci yüzyıl ve sonrasındaki süreçlerde gerçekleşen Avrupa ülkeleri arası savaşları kapsayan dönem, emperyalist Avrupa dönemi ve birinci dünya savaşı arası dönem, ikinci dünya savaşı sonrası ve soğuk savaş sonrası dönemler şeklindedir. Küreselleşme bu dönemlerde gerçekleşen olaylar bağlamında dalga dalga oluşarak gelişmiştir.

Son iki yüzyıldaki hızlı gelişim küreselleşmenin tarihi açısından daha somut dayanaklar sağlamaktadır. Küreselleşmenin tarihi endüstriyel ve teknolojik gelişimin tarihi ile doğrudan doğruya bağlıdır. 19. Yüzyılda ortaya çıkan ve matbaa ve sanayinin hızla gelişimini içeren süreçler dünyayı köklü bir değişime uğratmıştır. Bilginin yaygınlaşması bilginin işlenme oranını yükseltmiş, yaygın olarak iletilen bilgi ise beraberinde hızla endüstriyel ve teknolojik gelişimleri getirmiştir. Küreselleşmenin akademik düzeyde kavramsallaştırması ise 20. yüzyılın ikinci yarısında gerçekleşmiştir. Sonraki süreçte küreselleşme kavramı sosyal bilimler alanında en fazla konuşulan konulardan biri haline gelmiş, literatürde geniş yer almış ve kabul görmüştür (Cebeci, 2011).

Küreselleşme dönemselsel olarak farklı hızlarda gelişmektedir. Örneğin 1970’li yıllar ve öncesindeki hızına nazaran sonraki süreçlerde daha da hızlanmıştır. Bunun temelinde SSCB’nin dağılması ve Berlin duvarının yıkılması gibi faktörler yer alırken, sonraki yıllarda hızla gelişen iletişim ağları, teknolojik ilerlemeler uluslararasıdaki yaygın ticaret anlaşmaları ile birlikte öngörülemez bir hızla gelişmiştir (Elçin, 2012).

2.3. Küreselleşmenin Boyutları

Küreselleşme kavramını ele alırken derinlemesine irdelenmesi gereken bir başlıkta bu kavramın boyutlarıdır. Zira salt terim açıklamaları konunun anlaşılması bakımından yetersiz kalacaktır. Bu bağlamda küreselleşmenin ilintili olduğu kavramlar üzerinden hareketle genel geçer kavramlara göz atmakta gerekmektedir.

2.3.1. Ekonomik Küreselleşme

Ekonomik küreselleşme, kavram içeriğinden de anlaşılacağı üzere, mevcut ekonomik sistem içerisinde yer alan üretim faktörlerinin serbestçe dolaşımını ifade etmektedir.

Küreselleşme kavramı ile beraber görülmektedir ki günümüzde birçok ülke ekonomik anlamda birbiriyle etkileşim içerisine girerek bütünleşmiştir. Anthony Giddens küreselleşmeyi çok net anlatmıştır; kapitalistlerin kârlarını sürekli arttırma arzusu temel sürükleyici etkidir (Giddens, 1994: 61). Walters ise küresel ekonomiyi kapitalizm merkezli olarak açıklamış, günümüzün küresel ekonomisini ‘küresel kapitalizm’ olarak adlandırmıştır.

Walters'a göre, ekonomik küreselleşme, günümüze beş aşamadan geçerek gelmiştir.

“Küreselleşme ile beraber ekonominin ve beraberinde diğer üretim araçlarının dünya çapında yaygınlaşması ve karşılıklı etkileşim açık olması sonucunda ulusal ekonomiler kendi ekonomik sistemleri üzerinde söz hakkını yavaş yavaş kaybetmeye başlamış ve giderek uluslararası finans piyasalarındaki hareketlilikten daha fazla etkilenir hale gelmişlerdir” (Aydın vd., 2002: 33).

Sanayi öncesi toplumlarda ekonomik model içerisinde tekelci bir yapı ile devlet tarafından organize edilen ekonomik sistemler o dönemin koşullarında problem yaşamadan ekonomik hayatın devam etmesini sağlamıştır (Drucker, 1998: 63-65). Sanayi toplumlarında hızlı artan sermaye birikimi ile birlikte devlet tekelinin yavaş yavaş zayıfladığı görülmekte ve devletin gürültülü ekonomik faaliyetleri kısmen de olsa özel sektörle paylaştığı ve bunları rekabet içerisinde yürüttüğü izlenmektedir. 80'li yılların başında özel sektöre göre devletin ağır kaldığı, kısmen başarısız olduğu ve ekonomik faaliyetlerde rasyonellikten uzaklaştığı görülmeye başlanmıştır. Yine küresel ekonomik aktörlerin güçleri ve çıkarları doğrultusunda kurulan Yeni Dünya sisteminde, IMF ve Dünya Bankası gibi çeşitli kuruluşlarla ulusal ekonomiler çeşitli bahaneler üretilerek kontrol altına alınmıştır. Yine söz konusu ekonomik sistem içerisinde, savunulan temel görüşlerden bir tanesi de devletlerin bürokratik müdahale araçlarının ortadan kalktığı durumlarda özel sektör ve girişimlerinin daha fazla rekabetçi bir kabiliyet kazanacağı ve haliyle rekabet koşullarında karlılık ve verimliliği sürekli artıracığı görüşüdür (Kazgan, 1997: 70-71).

Yaşanan teknolojik gelişmeler sonucunda zaman ve mekân algısı kökten değişmiş, bunun neticesinde bireyler ve ülkeler arasındaki sınırlar buharlaşmış ve insanlar ve ülkeler daha mobil bir şekilde birbiriyle bağlantı haline geçmişlerdir. Bu sebeple küreselleşme denildiği zaman, yalnızca ekonomik bağlamda değerlendirme yapmak meseleyi çok sığ düşünmeye itecektir. Zira ekonomik, politik, sosyolojik ve kültürel birçok faktörün de küreselleşme ile birlikte değişime uğradığı ve uğrayacağı aşîkârdır. Bu faktörler; dış ticarette serbestleşme, uluslararası sermaye hareketlerinde serbestleşme, çokuluslu şirketler, işgücünün dolaşımı olarak sıralanabilmektedir (Dirik, 2007: 32).

Bu başlık altında küreselleşmeye iktisadi bir bakış açısıyla bakmakta fayda vardır. Ekonomik aktörlerin küreselleşmesi boyutuna göz atmak bu bağlamda konuya açıklık getirecektir. Günümüzde dünya genelinde pazarlar arasında tam anlamıyla bir geçişkenlik söz konusudur. Pek çok alandaki hizmetler, ürünler, sermaye, emek gibi tüm metalar tamamen serbest olarak dünya genelinde dolaşmaktadır. Bu durum bir ortak pazarın varlığını göstermektedir ve bu küreselleşmeden beslenen ve aynı zamanda küreselleşmeyi besleyen bir unsurdur. Elbette bu durum mutlak bir şekilde sağlanmış değildir. Ülkeler arası ortak bir

hukuk sistemi oluşturulmamıştır ve durum bir ülkenin iç düzenindeki kadar istikrarlı değildir. Bununla birlikte ülkeler arasında sosyo-politik, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik farklılıklar var ise de hızlı bir şekilde gerçekleşen kültürel asimilasyon süreçleri ve uluslar üstü kuruluşların nüfuzundaki artış gibi pek çok etken gidişatın seyrini gözler önüne sermektedir.

2.3.2. Siyasal Küreselleşme

Küreselleşme olgusunun etkileşim içerisine girdiği bir diğer alan ise siyasal mecradır. Siyasal alanda meydana gelen küreselleşme ve karşılıklı uğradığı etkileşim sonucunda ortaya çıkan en önemli başlık ulusların egemenlik anlayışında meydana gelen erozyondur. Bağımsız politikalar üreten ulusal siyasal sistem küreselleşme süreci ile beraber giderek güç kaybetmeye başlamıştır (Şahin, 2006: 69).

Ulus devletlerin bağımsız politikalar üretebilme ve demokratik meşruiyetin temini noktasında yaşanan güç kaybı, az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde özellikle dünyanın, Güney Yarım küresinde bariz şekilde kendisini göstermektedir. Evrensel hukukun giderek ulus üstü bir güce dönüştüğü günümüzde milli sınırların giderek kalktığı evrensel insan hak ve hürriyetleri gibi konularda ulusların söz hakkının tamamen yerini uluslararası hukuka bıraktığı bir döneme girilmiştir (Şahin, 2006: 85).

Sermaye piyasalarının rekabete açık serbest bir yapı haline dönüşmesi ile beraber evrensel hukuk normlarının da verdiği destekle birlikte bireysel hak ve özgürlükler noktasında ulusların söz söyleme yetkisi çoğu zaman bu uluslar üstü kurumlara yeni alanlar açmış ve iktidar gücünde bir erime yaşanmaya başlanmıştır (Şahin, 2006: 49).

Gelinen noktada küreselleşme sürecinde ulus devletin pozisyonuna ait değişik bakış açıları mevcuttur. Bunları kısaca sıralayacak olursak birincisi; ulus devletlerin siyasal ve ekonomik olarak güç kaybettiği, ikincisi rekabet ve küreselleşmeye uyum anlamında ulus devletin hala önemini koruduğu görüşü, üçüncüsü ise sanayi ötesi toplumda, dijital olarak adlandırılabilir bilgi toplumunda Ulus devlet düşüncesi yerine uluslar üstü devlet fikrinin tartışılmaya başlanmış olmasıdır (Dirik, 2007: 65).

Özetle iletişim ve bilişim teknolojilerinde yaşanan baş döndürücü gelişmeler sonucunda günümüzde ulusal devletler bu teknolojilerle kolay kolay baş edememekte, hatta çoğu zaman onlara karşı koyamamakta ve ortak bilginin kullanımı giderek arttıkça da dünya ölçeğinde çatışmaların ve ayrışmaların azalacağına inanılmaktadır (Serter, 1996: 17, 18).

Çalışmamızda yer verdiğimiz siyasal küreselleşme kavramı ulus devletlerin egemenliklerini zaafa uğrattırırken diğer taraftan da ulus devleti siyasal sistemin vazgeçilmezi olarak karşımıza koymaktadır. Şöyle ki; Birleşmiş Milletler (BM) ve benzeri kurumlar

günümüz dünya devletlerinin birçoğunu muhatap alarak aslında ulus devletlere de paye vermektedir. Buradan hareketle, Birleşmiş Milletler'in uluslara tanıdığı bu meşruiyet sayesinde ulus devletler güç kazanmakta ancak beraberinde devlet veya bürokrasiye karşı taleplerle ortaya çıkan çeşitli yerel hareketlerinde zaman zaman devlet olarak muhatap alınma tehlikesi ile karşı karşıya bırakmaktadır (Hobsbawm, 1995: 208).

Huntington'a göre; 20 yüzyılın sonlarına doğru demokratik olmayan sistemlerden demokrasiye çeşitli kaymaların olduğu gözlemlenmektedir ve söz konusu demokratik ülkelerde de demokrasi fikrinin daha da kuvvet kazandığı izlenmektedir. 1974 ve 1990 yılları arasında birçok ülkede demokratik sisteme kademeli olarak geçmiş ve Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucunda dünya çapında uygulanan en genel geçer sistem demokratik sistem olmuştur (Huntington, 2002: 18).

2.3.3. Kültürel Küreselleşme

Küreselleşme tanımlarında görülmektedir ki bütün tanımlar ekonomiyi referans alarak bir bakış açısı geliştirmiş ve yaşanan ekonomik gelişmelere bağlı olarak diğer alanlarda da küreselleşmenin yansımalarının görüldüğü iddia edilmiştir. Birtakım düşünürler ise küreselleşmenin hızını; ekonomik hareketlilik değil kültürel hareketliliğin artırdığını savunmaktadırlar. Bir başka deyişle kültürel sembol alışverişlerinin toplumların diğer sistemlerini de etkilemeye başladığı gözlenmektedir.

Hirst ve Thompson (1998: 214) bu konuda şunları söylemektedir: “Uluslararası medya, ulusal değil evrensel bir dil olarak İngilizce aracılığı ile birbirine bağlanan elit, popüler, bilimsel ve sanatsal bir kozmopolit ürünler öbeğini mümkün kılmaktadır.

Televizyonda izlenen çizgi filmlerden, internet ortamında yaşanan mizah kültürüne kadar hayatın her alanında yaşanan kültürel etkileşim beraberinde sosyal politik ve ekonomik hareketliliği de uluslararasılaştırmıştır. Kültürel homojenite giderek artmış ve bir bakıma kimliksiz kültürler ortaya çıkmıştır. Üretilen bu kozmopolit kültürde ulusal kültür ile etkileşim içine girdiğinde bu kültürleri erozyona uğratmakta ve beraberinde de ekonomik sömürü kendiliğinden gelmektedir. Kendi üyeleri üzerinde baskın olmak isteyen ulusal kültürler giderek daha çok direnç gören ve yeryüzünden silinen projeler haline gelmektedir.”

Küreselleşen bir kültürden hareketle tüketimin de küreselleştiğini söylemek mümkündür. Yukarıda uzunca bahsedilen kitle iletişim araçları aynı zamanda simge pazarlamacısı durumuna düşmüş ve geniş toplum kitlelerini ürettikleri isteklendirme modelleri ile yönlendirerek kültür tüketicilerini fark ettirmeden başka kültürün imgeleri ile donatarak dönüştürmüştür (Rigel, 1993: 172).

Giddens'a göre 'kültürel küreselleşme', küreselleşmenin en karmaşık ve toplum bilimsel açıdan en önemli alanını oluşturur. Kültürel küreselleşmenin önemi, küreselleşmenin diğer kurumsal boyutlarının kültür üzerinde temellenmesinden kaynaklanmaktadır (Giddens, 1994: 77).

2.3.4. Enformasyonel küreselleşme (Bilimsel alanda küreselleşme)

Bu başlık altında iki türlü bilgiden bahsedilecektir. Birisi günlük bilgi diye tabir edilebilecek, anlık olarak üretilen ve güncel olarak dünya üzerinde meydana gelen olaylara dair bilgilerdir. Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile birlikte herhangi bir yerde ortaya çıkan bir olaya dair haberler anında tüm dünyada yankı bulabilmektedir. Bu konu üçüncü bölümde de farklı açılardan tekrar ele alınacaktır. İkinci tür bilgi ise uzun emekler sonucunda bilimsel alanda üretilen bilgilerdir. Kendi iç dinamikleri ile birlikte bu bilgi de artık hızla küresel etki oluşturabilmektedir ve geçişkenlik eskiye nazaran oldukça artmıştır. Özellikle son iki dekatta bilgi eski dönemlere nazaran çok daha geçişken bir hal almıştır (Atılğan, 2005).

Bilimsel bilginin kalitesi artık bilginin yayınlandığı derginin kalitesi ile ölçülmektedir. Bilimsel dergide kalite aldığı atıf sayısı ile doğru orantılıdır. Daha fazla atıf almak ise ancak dünyaca bilinen ve akademik alanda geniş bir kitle tarafından ulaşılabilen bir yayın statüsüne sahip olmakla mümkün görünmektedir.

Dünya genelinde bilimsel alanda yapılan araştırmalar ancak bu tarzda tanınırlığı yüksek dergilerde yayınlanırsa anlam kazanmaktadır. Ancak bu dergilerde yayınlanacak veri oldukça özgün olmalıdır. Bu bağlamda bilim insanları özellikle özgün değeri yüksek olan bulgu ve buluşlarını en önce uluslararası alanda tanınmış bu dergilere sunmakta ve yayınlamaktadırlar. Dolayısıyla kaliteli bilginin olabildiğince hızlı bir şekilde uluslararasılaştığı ve dünyanın kullanımına sunulduğu gözlenmektedir.

Bununla birlikte günümüzde internetin yaygınlaşmasıyla daha az özgün olan veriler de kolay bir şekilde uluslararasılaşmaktadır. Yüksek veya düşük etki faktörüne sahip tüm dergiler online ortamda yayın yapmaktadır ve bu durum bilginin sınır tanımamasını sağlamaktadır.

Devletlerin geniş kaynaklar ayırarak kendi akademik bireylerinin gerçekleştirmesini sağladığı sayısız yüksek lisans ve doktora tezleri ve bir o kadar bilimsel araştırma bulguları bu bilgilerin uluslararası dergilerde yayınlanması durumunda akademik kariyere önemli katkı sağlayacak şekilde kurulan sistemler sayesinde hızla uluslararasılaşmaktadır (Kurt ve Gümüş, 2015).

Bu bağlamda bilginin önemli ölçüde küreselleştiğinden söz edilebilir. Yerel düzeyde üretilen bilginin hızla uluslararasılaşması, bu bilginin somut teknolojik adımlara dönüştürülmesinin uluslar üstü şirketler tarafından daha hızlı sağlanabildiği gerçeği, küreselleşmenin yönü açısından kaygı uyandırıcı bir durumdur. Uluslar üstü şirketlerin her metayı olduğu gibi bilgiyi de yalnızca güç ve ekonomik çıkar için kullanmakta olduğu gözlenmektedir.

2.4. Küreselleşmede Etkili Olan Faktörler

Küreselleşmede etkili olan faktörlerin tek yanlı ele alınması bizi sağlıklı bir sonuca götürmeyecektir. Bu nedenle çok boyutlu bir değerlendirmeden hareketle gerçekçi bir inceleme yapmak daha yerinde olacaktır.

2.4.1. Ticaret ve Sanayide Meydana Gelen Değişim

Günümüz dünyasında ki tüccarlık anlayışının tarihi kökenine gidecek olursak 4000 yıl önceki Mezopotamya medeniyetlerinde üretilen kil tabletler de bunun izleri görülecektir. Söz konusu kil tabletlerde ticarete ait birtakım faaliyetler ve kervan ticaretine dair ayrıntılar yer almaktadır. Arkeologlar marifeti ile küreselleşmenin belki de öncüsü kabul edebileceğimiz çeşitli başkentler ve günümüz Anadolu toprakları sınırlarında yer alan Kültepe-Kaniş lokasyonunda yer alan ve kervan ticareti yaparak zengin olan tacirler ve finansçılar gün yüzüne çıkmıştır (Chanda, 2009: 41).

Ticarette devenin kullanılmaya başlaması ile birlikte yük taşımacılığında yeni bir çığır açılmıştır. Doğu Akdeniz, Hindistan, Çin ve Orta Asya coğrafyasında büyük deve kervanları kurulmuştur. Orta Asya'daki Taklamakan Çölünden Roma imparatorluğu'na birçok ticari malzeme ulaştırılmış ve aynı şekilde oradan da Çin'e çeşitli ticari ürünler kervanlar aracılığıyla nakledilmiştir. Çin ipeğinin ünü de bir bakıma bu kervanlar aracılığı ile yayılmıştır (Chanda, 2009: 44).

Asya, Avrupa ve Afrika kıtasında ve bunlar arasında ticareti taşıyan yol ağları ekonomik anlamda ulusları birbirine bağlayıcı bir etki yaratmıştır. Bu yollarla kıtalardaki egemen elitlere her türlü lüks mal kolaylıkla taşınmıştır. Orta Asya'da yetişen kaliteli atlar "İpek Yolu"yla ayrıca bir ticaret konusu olmuştur. Ayrıca Tibetli tüccar kabileler Çin'de yetiştirilen çay ile Orta Asya'da yetişen iyi atları takas yaparak ciddi bir sermaye birikimi sağlamışlardır. Sonuç olarak Moğol İmparatorluğu hâkimiyetine geçen İpek Yolu 13. yüzyılda altın çağını yaşamıştır (Chanda, 2009: 45).

Kara taşımacılığında kullanılan binek hayvanları kadar deniz taşımacılığında kullanılan çeşitli nakliye araçları, örneğin yük tekneleri de farklı nakliye araçları olarak

karşımıza çıkmaktadır. Doğu Akdeniz ve Hindistan havzasında talebi en fazla olan ürün dönem itibariyle kereste malzemesi olmuştur. Önceki dönemlerde Fenikeliler tarafından Fırat Nehri üzerinden Hindistan'a ulaşmak için kullanılan tekneler bu konuda öncü konumda yer almıştır. Fenikeli tacirleri, denizcilik konusunda ürettikleri birçok yenilik sonraki tüccarlara yol göstermiştir. Yunanlıların da bu sayede medeniyetlerini Doğu Akdeniz'den Karadeniz'e kadar yaydıklarını söylemek yerinde olacaktır (Chanda, 2009: 46).

İthalat için ortaya çıkan yeni talepleri zamanında ve yeterli şekilde karşılamak maksadıyla yeni ticari yollar keşfedilmiştir. Bu dönem itibariyle Venedikliler ve Cenovalılar deniz ticaretinin olmazsa olmaz aracı olan gemicilik konusunda okyanus yolculuklarına dayanıklı gemiler inşa etmişlerdir. Bu konuda 1292 yılında Çin'den Hindistan'a geçen Marco Polo çok önemli bir adıma imza atmıştır (Chanda, 2009: 52).

Çok uzun mesafeli ticari faaliyetlerin önem ve boyut kazanması sonucunda Müslümanların tekrar Kudüs'ü ele geçirmeleri ve ardından Haçlı Savaşlarının sona ermesi ile farklı bir ticari blok doğmuştur. Batı Avrupalı zengin aileler doğrudan temin ettikleri lezzetli baharat ve lüks tüketim ürünlerine karşı bir alışkanlık edilmiştir (Pirenne, 1983: 31). Asya baharatlarının kızıldenizden akdenize nakli sırasında kullanılan İskenderiye'nin dönüşmesi ile batı bu konuda büyük bir darbe almış ve Venedikliler baharat ticareti konusunda Müslümanlarla anlaşma yapmak zorunda kalmışlardır.

Baharata duyulan bu yoğun ilgi ve talep ve Müslümanların İskenderiye'yi ele geçirmesi sonucu yaşanan zorluk, Batı'yı Afrika'nın güneyinde ve etrafında yeni ticari yollar araştırma yapmaya itmiştir (Pirenne, 1983: 100). 1497'de Portekiz Kralı "baharat almak üzere" Vasco da Gama'nın Hindistan yolculuğunu onaylamış, İspanya'da Katalan Krallığı, Kristof Kolomb'un Atlantik'i aşarak Hindistan'a doğrudan bir yol bulma çabasını finanse etmiştir. Kolomb'un Yenidünyayı keşfinin ardından Magellan dünyanın etrafını dolaşarak, ilk gerçek küreselleşmeyi yaratmıştır (Chanda, 2009: 58). Bunun bir bakıma ticaret yollarında yaşanan sıkıntı ve beraberinde yeni keşifler ve yeni pazarların hammadde ve köle ticaretini de büyüttüğü görülmektedir.

Yukarıda bahsettiğimiz yeni keşifler ve kıtaları birbirine entegre eden nakliye faaliyetleri bize göstermektedir ki ulus ötesi şirketlerin doğuşu bu tarihlere kadar gitmektedir. Çok uluslu ifadesinden de anlaşılacağı üzere yatırım ülkesi ile sınırı olmayan farklı ülkelerde de yatırım yapan anlamına gelen bu gelişmeler aynı zamanda 1600'lü yıllarda İngiliz ve Hollanda, Doğu Hindistan şirketleri gibi devlet güdümlü tekellerin oluşumu dünya çapında şirketlerin de habercisi olmuştur. 1600'lü yıllarda sayısı beş yüzü geçmeyen bu tip şirketler günümüzde altmış binden fazladır (Chanda, 2009: 59).

Dünya içinde yaşanan bu ticari gelişmelerin tamamını ulaşım teknolojilerine bağlamak doğru olmasa gerektir. İletişim imkânlarının da hızla dönüşüp gelişmesi beraberinde ticareti de dönüştürmüştür. Borsa kayıt cihazının icat edilmesi, telgraf ile para havalesinin mümkün kılınması tüketici ve tacirler arasında bağı kuvvetlendirmiştir (Chanda, 2009: 67).

Yine dünya ölçeğinde uluslararası ticareti canlandıran ikinci büyük gelişme yeni altın kaynaklarının keşfedilmesi sonucu kaliforniyum ve Avustralya'da yer alan altın rezervinin dünya pazarına yetecek miktarda olması ve işlenerek piyasalara sunulması olmuştur. Genel anlamda altın geçerliliği tüm dünya tarafından kabul edilen ve kâğıt paraların karşılığı değişimi konu olan bir alım satım aracıdır. Bu süreç yalnızca 1. Dünya Savaşı'nda kesintiye uğramıştır. Devletler altınla alım satım yapmayı askıya almışlardır 1920'li yıllarda tekrar altına geri dönülse de 1929 Dünya Buhranı ile birlikte altın standardından tekrar vazgeçilmiştir (Chanda, 2009: 65).

İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kurulan Yenidünya ekonomik düzeni içerisinde, yükselen değer Amerikan ekonomisi olmuştur. Amerikan dolarının altına endekslenmesi sonucunda yeni küresel para birimi dolar olmuştur. Dünya ekonomik sistemi içerisinde yer alan birçok ülke parasını dolara bağlamıştır. Büyük bir ivme ile gelişen Amerikan ekonomisi, kendisi için yeni bir tüketici sınıfı doğurmuştur. Dünyada ilk defa McNamara tarafından 50'li yıllarda alışverişlerde kullanılan kredi kartı icat edilmiştir (Chanda, 2009: 66).

2.4.2. İletişim Teknolojilerindeki Gelişme

İnsanlık tarihi kapsamlı olarak incelendiğinde görülecektir ki iletişimle ilgili olarak dört kültür dönemi ve üç büyük devrimle karşı karşıya gelmiştir. Birincisi yalnızca söze dayalı konuşma şeklinde bilgi aktaran sözlü kültür dilimi, ikincisi M.Ö. 4. yüzyılda Fenikeliler tarafından yazının icadı ile birlikte yazılı kültür dönemi, üçüncüsü 15. yüzyılda matbaanın icat edilmesi ile beraber yazılı kültürün arşivlenecek şekilde basılı kültüre evrildiği dönem ve son olarak elektrikli telgrafın icadı ile birlikte hayatımıza giren elektronik kültür dönemidir (Baldini, 2000: 7,8).

Matbaa üretilen bilginin çok hızlı şekilde büyük halk kitlelerine ulaşmasında çok büyük rol oynamış, Rönesans ve Reform hareketlerinin tetikleyici gücü olmuştur. Uzun vadede matbaanın icadının önümüze koyduğu iki büyük sonuç vardır. Bunlardan birincisi; bilginin standartlaşması ikincisi, muhalefetin etkili ve kolay hale gelmiş olmasıdır. Ayrıca bilgi akışının hızlanması, artması ve maliyetinin de düşmesi fırsatı yakalanmıştır.

İtalya'da başlayan Rönesans hareketleri bütün Avrupa'ya matbaa ile yayılmış ve Avrupa Rönesans'ına dönüşmüştür. Protestanlar tarafından başlatılan bu reform hareketleri

beraberinde kapitalizmin de gelişmesine katkı sağlamıştır. Batı Avrupa'da başlayan coğrafi keşifler devri beraberinde bireylerin yaşantılarına devletlerin politikalarına ve modern bilimin de hızla gelişmesine sebep olmuştur (Mora, 2008: 23).

Basın teknolojilerinde meydana gelen hızlı ve büyük gelişmeler örneğin ofset baskı tekniğinin bulunması bu süreci daha da hızlandırmıştır. 1905 yılında Amerikalı ve mucitler tarafından icat edilmiş ilk ofset baskıları görmek mümkündür (İnuğur, 2005: 57-58). Söz konusu ofset baskı makineleri basım ve yayın tarihine çağ atlatmıştır.

Diğer taraftan radyo yayıncılığının 1920'li yılların başından televizyon yayıncılığının 1945'li yılların başından itibaren iletişim imkânlarına katkısı göz ardı edilemez boyutlardadır. İngiliz James Clerk in 1800'lü yıllarda yapmış olduğu elektromanyetik dalga çalışmaları sonucunda, elektromanyetik dalgalar ile sesin aktarıldığı ile ilgili kuramları ortaya koymuştur. Söz konusu kuramları Alman Henrik Hertz uygulamaya koymuş ve hayata geçirmiştir. 1880 yılında elektromanyetik dalgalara sesin yüklenebileceğini ve tekrar özel araçlarla bu sesin toplanabileceğini keşfetmiştir. Söz konusu icadı insanlık kullanımına sunulması maksadıyla en büyük adımı ise İtalyan Marconi yapmıştır. 1895 yılında İtalya'da gerçekleştirdiği deneyde insan sesini radyo dalgaları ile göndermeyi başarmıştır (Aziz, 2007: 1).

Dünya tarihinde kabul edilebilir ilk düzenli radyo yayınları 1927'de Amerika Birleşik Devletleri'nin Pittsburg şehrinde gerçekleştirilmiştir. Her ne kadar bu tarihten önce Almanya, Fransa ve İngiltere'de çeşitli denemeler yapılmış ise de Amerika'da gerçekleştirilen yayın daha fazla ses getirmiştir. Avrupa'da ise ilk radyo yayını İngiliz devlet kuruluşu BBC tarafından gerçekleştirilmiştir. İkinci radyo yayını ise Fransa'da başlamış ve Sovyetler Birliği'nin ve ardından Almanya'nın yayınlarıyla radyo yayıncılığı giderek yayılmıştır (Aziz, 2007: 8-9).

Dünya radyo yayıncılık tarihinde Amerika ve İngiltere'nin başat rol oynadığı tartışma kabul etmez bir gerçektir. Fakat her iki ülke de farklı kulvarlarda yayıncılık politikası izlemiştir. Amerika Birleşik Devletleri, daha çok reklam ve bundan elde ettiği gelirle sponsorlara dayalı bir sistem geliştirirken, Birleşik Krallık'ta ise ruhsat ücretlerine dayanan bir sistemi geliştirmiştir. Ticari yayıncılıkta bütün faaliyetler reklam ve reklamın oluşturduğu gelir kaynaklarına yönelik yapılırken, kamusal yayıncılıkta ise durum bundan çok farklıdır. Kamusal yayıncılıkta toplumun birçok kesimine eşit mesafede yayıncılık ve yayın faaliyeti yürütülmesi esas alınmıştır (Kejanlıoğlu, 2004: 22-23).

Teknolojik gelişmeler icatları beraberinde getirmiş ve sonra gelişen teknolojiler her zaman önceki teknolojiyi kısmen de olsa gölgede bırakmıştır. Ancak radyo ve televizyonun rekabeti bu durumun dışında kalmıştır. Çünkü radyo yayıncılığı ve radyo teknolojisi

televizyon ile eş zamanlı olarak kendini yenilemeyi başarmıştır. Transistör sistemlerinin icat edilmesiyle beraber radyo taşınabilir ve daha mobil küçük hacimlerde ve düşük maliyetler de gündelik hayatımıza girmeye devam etmiştir. Gerek mekanik yapısı gerekse yayıncılık formatı bakımından radyo günümüze kadar popülerliğini korumayı başarmıştır. Bugün, dünyada radyo vericisi, kanal ve alıcı sayısı bakımından en zengin ülke ABD olup, dünyadaki istasyonların, verici ve radyo alıcılarının üçte biri ABD’de bulunmaktadır (Aziz, 2007).

Yine 1900’lü yılların ilk yarısına doğru ABD’de televizyonculuk tarihinde farklı bir yayıncılık olan kablolu televizyon yayınları kullanılmaya başlanmıştır. Kablolu yayında istasyon tarafından üretilen içeriklerin kullanıcılar tarafından satın alınması sistemine dayanan anlaşmalı bir içerik tüketimi söz konusudur (Uluç, 2003: 28).

1960’lı yılların ortalarına doğru televizyon yayıncılığında siyah beyaz format yerini renkli yayıncılığa bırakmaya başlamıştır. Söz konusu renkli yayıncılık ile beraber televizyonun hitap ettiği ve etkilediği diğer sektörlerle beraber düşünülecek olursa çok büyük bir ekonomik güç haline geldiğini söylemek zor olmayacaktır. Televizyon ve televizyon yayıncılığı da zamana direnmek yerine kendini yenileyerek çeşitli evrelerden geçmiş ve günümüzde HD yayıncılık da denilen yüksek çözünürlüklü yayın sistemlerine ulaşmıştır (Vasseur, 1993: 37).

Yine televizyon ve televizyon teknolojisindeki baş döndürücü değişim ve gelişim bu sektördeki etkin gücün devasa boyutlara ulaşmasını sağlamıştır. 80’li yıllardan sonra özellikle tüm dünyada televizyon yayıncılığı yeni teknolojilerle entegre edilerek bir yapılanma dönemine girmiştir. Çok kuvvetli vericiler ve yayın teknolojileri ile çok büyük kitlelere erişme imkânına kavuşmuştur (Aziz, 2007: 10).

2.4.3. Serbest Piyasa Ekonomisi Modeli

1800’lü yıllardan başlayarak 1900’lü yılların ortalarına kadar gelişen süreçteki küreselleşme süreci son yirmi yıldaki gelişmelerin gölgesinde kalmıştır. Zira ulaşım, iletişim ve diğer imkânların baş döndürücü hızda geliştiği son 25 yılı düşünecek olursak dünya tarihinin geriye kalan kısmı pek de gelişmiş sayılamayacaktır. Yaşanan teknolojik gelişme zaman ve mekân terimlerini ve onlara bakış açımızı da büyük oranda değiştirmiştir. Bu değişim kapitalizmin gelişmesinde de çok büyük katkılar sağlamıştır (Şahin, 2006: 27).

Görülmektedir ki küreselleşme kavramı kendiliğinden ortaya çıkmış bir kavram değildir. Aksine yaşanan bir süreçtir ve bu süreci de kapitalizmden ayrı düşünmek doğru değildir. Kapitalizmin varlığını devam ettirmek için yürüttüğü politikaların aynı zamanda küreselleşmenin de tarihini yazdığı söylenebilir.

2.4.3.1. Küreselleşme Kavramının Kapitalizmle İlişkisi

Gelişim süreci de dikkate alınarak ele alındığında küreselleşmenin doğal ve masum bir süreçle meydana gelmediği açıkça görülmektedir. Bununla birlikte elbette bütün bütün bilinçli olarak tasarlanmış bir süreçte değildir. Konu dünyada meydana gelen köklü kıtlık süreçleri ve ekonomik daralmalar sonrası, sermayenin ve emeğin yeniden dağılımın gerçekleştiği dönemlerde bu süreçlere niyetli müdahalelerin yapılmış olması ile ilgilidir.

Küreselleşme doğal olarak kaçınılmazdır. Ancak bu doğal sürecin kendi doğallığı içinde gerçekleşmediği açıktır. Küreselleşme kavramına olumsuz bakış açısı ile yaklaşanların çokluğu bunun bir göstergesidir. Küreselleşme genel olarak bir kaygı unsuru olarak görülür. Çünkü içerisinde kültürel emperyalizmi, kültür yozlaşmasını, ekonomik belirsizlikleri, ulusların egemenliklerinin tehdidini, yerel olanın değersizleşmesi gibi olumsuz anlam ve etkileri barındırmaktadır. Bunun nedeni küreselleşmenin kapitalizm rehberliğinde gelişimini sürdürmesidir.

Birinci ve İkinci dünya savaşları ile değişen güç dengeleri sürecin soğuk savaş dönemine evrilmesi ile birlikte daha da belirginleşmiştir (Bakırtaş ve Tekinşen 2004). Soğuk savaş sürecinde ülkeler arası güç gösterisi hâkimdir ve kitle iletişim araçları yoluyla halklar da buna motive edilmiş, bu durum emeğin devlet elinde toplanmasını kolaylaştırmıştır. Yarışın şiddeti tarafları yeni kaynaklar aramaya itmiş ve buda sömürgecilik kavramının yeni araçlarla geliştirilmesinin yolunu açmıştır. Önceleri savaşlarla sömürgeleştirilen zayıf devletler yeni düzende kültürel özelliklerini dahi içeren bir sömürüye maruz kalmıştır. Bu durum küreselleşmeyi hızlandıran iletişim teknolojilerindeki gelişimlerin kapitalist devletler tarafından sahiplenilmesi ve kullanılması ile hız kazanmıştır. Sovyetler birliğinin dağılması ile birlikte liberal görüş kuvvet bulmuş ve rekabetçi pazar ortamı da şiddetlenmiştir.

Soğuk savaş sürecinden güçlenerek çıkan ve son durumda dünya ticaretini elinde bulunduran ABD, kendi toplumundan çıkan şirketlerin uluslar üstü hale gelmesinde yasal olanakları hızla sağlamış, dünya üzerindeki egemen gücünü diğer devletleri bu şirketleri desteklemeye zorlama yönünde kullanmaktan çekinmemiştir (Çiftçi, 2012).

Avrupa Birliği'nin (AB) kurulması ve güçlenmesi ile birlikte bu konuda ikinci bir güç ortaya çıkmış ve benzer metodoloji AB merkezli şirketlerinde uluslararası alanda etkinlik kazanmasını sağladığı görülmektedir.

ABD ve Avrupa'nın ticaret felsefesi kapitalizmin önünü kapsamlı şekilde açan liberalizm fikrine dayanmaktadır. Süreç devletlerin piyasaya hiçbir şekilde müdahale etmemesini içeren ve meşhur "bırakınız yapsınlar, bırakınız geçsinler" ifadesi ile bütünleşen bir noktaya evrilmiş ve bu bağlamda kapitalizm altın çağını yaşar duruma gelmiştir. Bunun

nedeni dünyanın kontrolün belli bir dereceye kadar artık küresel şirketlerin elinde oluşu ve bu şirketlerin ana motivasyonunun “daha fazla kazanç” ve “daha fazla kontrol” olmasıdır (Ertuna, 2006). En temel ahlaki kavramlardan dahi yoksun olan bu motivasyon yerel ve küresel değerleri her geçen gün eritmektedir.

Tüm bu süreçler kapitalizmin küreselleşmenin içeriğine müdahalesini şiddetlendirmiş, dünya, zengin azınlığın servetlerini artıracak şekilde kurgulanmış bir küreselleşme süreci ile karşı karşıya kalmıştır. Küresel egemen devletlerle ilişkisini onların menfaatini sağlayacak şekilde devam ettiren uluslar üstü şirketler herhangi bir dış müdahaleden uzak bir şekilde faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Bununla birlikte yerel düzeydeki değerlerin etkisiyle mevcut sisteme dair geliştirilen eleştiriler yoksulluğun arttığı dönemlerde zaman zaman kitlesel tepkilerle destek bulabilmektedir. Mevcut düzenin sorgulanmasını içeren bu tepkiler ise yine küresel şirketler tarafından ellerinde bulundurdıkları kitle iletişim araçları marifetiyle hızla kontrol altına alınmaktadır. Son dönemde meydana gelen ve hemen hemen bütün Asya kıtasını içine alan Arap Baharı süreci bunun somut bir göstergesidir. Başlangıçta mevcut düzene toplumsal bir başkaldırı anlamını barındıran hareketler çok kısa bir sürede yönlendirilmiş ve hedeften saptırılmıştır (Göçer, 2015).

Yukarıdaki izahlardan da anlaşılabileceği gibi kapitalizm ve küreselleşme arasında sağlam bir bağ mevcuttur. Mevcut durum bu bağın kırılmasının oldukça zor olduğunu göstermektedir. Küreselleşme süreci kapitalizmin boyunduruğu altında gerçekleşmekte ve küreselleşme içinde yer alan tüm araçlar kapitalizmi destekleyecek şekilde şekillenmektedir.

2.5. Küreselleşme ve Kitle İletişim Araçları

Kitle iletişim araçlarıyla değişik ülkelerde yer alan bireylerin kendi aralarında yürüttükleri ve kurdukları ilişki ile birlikte kişilerin siyasal eğilimleri ve kültürel birikimleri de şekillendirilmektedir. Bu araçlar toplumların yapılarını ve onların işlevlerini kimi zaman olumsuz da etkileyebilmektedir. Zira iletişimden mahrum gelişebilecek bir toplumsal hareket veya ilişki düşünülemez. Toplumsal şekillenmeler ve yönelimler genel olarak kitle iletişim araçları ile sağlanmaktadır. Bu bağlamda küreselleşmenin, bu araçlar ile gelişip dönüştüğünü söylemek mümkün olacaktır (Lundby ve Ronning, 1997: 15-16).

Mekânsal olarak çok farklı yerlerde yatırım ve üretimi mümkün kılan küreselleşme olgusu herhangi bir coğrafyada var olan üretim veya tüketim ilişkisini çok hızlı bir şekilde istediği alana taşıyabilmekte, diğer bir deyişle kopyalayabilmektedir (Davis, 1997: 30).

2.5.1. Kitle Toplumu ve Kitle Kültürü

Kitle kavramı on sekizinci yüzyılda Avrupa'daki toplumsal ve ekonomik gelişme ve değişimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır (Türkdoğan 1998: 214). Geleneksel toplum, yaygın olarak toprağa bağımlı olarak yaşayan insanları tanımlarken, modern toplum sanayi ve ona dayalı meydana gelen süreçlerle insanları ve kentleri tanımlamaktadır. Böylece toplumsal olgu kitle-kitleler olarak anılmaktadır (Yelken, 1999: 184).

Günümüzde yaşanan gelişmeleri ve bu gelişmeler sonucunda şekillenen toplumsal hayatı kitle iletişim teknolojisinin bir sonucu olarak görmek mümkündür Gustave Le Bon'a göre kitle hep olumsuz yönleri ile ön plana çıkmıştır. En basit anlamı ile kitle; ırk, cinsiyet ve meslek gruplarını bir araya toplayabilen tesadüfi toplulukları ifade etmektedir (Le Bon, 1997).

Kitle her bireyin ayrı ayrı düşünmesinden ziyade kollektif bir fikir veya zihniyet oluşumunu destekler. Buna kitle aklı da denilmektedir. Kollektif bir ruha sahip olan kitleler daha kolay kıskırtılıp harekete geçirilebilmektedir (Swingwood, 1996: 18).

Kitlelere bir anlam yüklemek onu aynı zamanda da toplumsallaştırmaktadır. Kısa süreli ve anlık reflekslerle hareket eden kitleler eğer kurumsallaşırsa bu aynı zamanda onların toplumsallaştığı anlamına da gelmektedir (Mutlu, 1995: 18).

Kapitalist üretim süreçlerinde büyük kapasite ile çalışan fabrikalar ve bu fabrikalarda faaliyetlerin sürdürülebilmesi için ihtiyaç duyulan işgücünün köylerden kente göç etmesi beraberinde karmaşık iş ilişkileri ve iletişim şekillerini doğurmuş ve ortaya çıkan bu yeni iş gücü sınıfı belli ideolojiler için hedef kitle haline gelmiştir (Swingewood, 1996: 17).

Diğer taraftan kurumsallaşan kitle toplumlarında ise kitle iletişim araçlarıyla henüz şekillenmiş olan bireylere, neyi, nasıl, neden ve niçin yapması gerektiği, bu araçlarla benimsetilmiştir. Bu benimsemenin devamında ise tekil anlamdaki kabullenişler, beraberinde kitlesel anlamda kitle kültürünü de doğurmaktadır (Mills, 1974: 441). Kitle kültürü ise çok sayıda tüketiciye ulaşmayı sağlayacak araçlarla ilişkilidir.

Kitle iletişim araçlarının toplumsal yapıya bu olumlu katkılarının yanında, zaman zaman toplumlarda infiale sebep olduğu da gözlenmiştir. Toplumsal oluşumlar bireysel anlamdaki enerjinin kollektif bir hale dönüşmesi ile anlam kazanmaktadır. Burada mesajlar, bu kollektiviteye kimlik kazandırır (Lundby ve Running, 1997: 15-16).

Yer kürenin herhangi bir yerinde meydana gelen bir tüketim veya üretim kalıbını, uygulama biçimlerini veya organizasyon modellerini yine o zamana kadar hiç görülmemeyen bir şekilde ve hızla farklı bir yerde uygulayabilme kabiliyeti küreselleşmenin ve dolaylı olarak da iletişimin bir sonucudur (Davis, 1997: 30).

2.5.2. Enformasyon Toplumu

Bilgi toplumu bilginin en değerli kaynak üretim aracı olduğu ve bunun da eş zamanlı olarak temel ürün olarak kabul edildiği toplumdur. Bu sebeple işgücü piyasalarının büyük çoğunluğu enformasyon sektöründe istihdam edilmektedir. Enformasyon teknolojisi sektörel olarak ekonomik sistem içerisinde diğer sektörlerle göre daha fazla paya sahiptir (McQuail, 1994: 82).

Günümüz gelişmiş endüstri toplumlarında bu sektörde akıl almaz bir gelişme ve ilerleme gözlenmektedir (Avcı, 1999: 63-71). Enformasyon dönüşümü bize aynı zamanda ideolojiler arasındaki araçsal farklılaşmayı da anlama fırsatı sunmaktadır (Güneş, 1995: 42).

Günümüzde yeni iletişim teknolojileri ile bilgi akışında devasa bir mobilite sağlanmıştır ve neredeyse toplumun tamamı yoğun bilgi akışı içerisinde hayatını sürdürmektedir. Modern insan kavramsal açıdan enforme edilmiş birey olarak da ifade edilmektedir. Öte yandan iletişimin geçmiş dönemlerde yalnızca alıcısı konumunda olan birey günümüzde içerik üreticisi olmaya da başlamış ve mücadele henüz ülkemizde yeni başlamıştır (Şahin, 1991: 16).

Toplumda olmazsa olmaz birtakım değerler içerisinde en başta demokrasi gelmektedir. Demokrasinin gelişimi bireylerin toplumsal süreçlere katılımının sağlanması noktasında çok büyük önem arz etmektedir. Gerek bireyler gerekse sivil toplum kuruluşları veya kamu kuruluşları, kamuoyu önünde her türlü paylaşımı yapabiliyor olduklarında demokrasinin geliştiğini söylemek mümkün olacaktır. Bu şekilde medya ile yürütülen bilgi ve iletişim siyasi yelpazeyi de genişleterek siyasi tekeli kırmış olacaktır (Encabo, 1997: 283-285).

2.5.3. Küreselleşme ve İletişim

Küreselleşme kavramının en son ürün etkisini iletişim alanında gözlemek mümkündür. Günümüz dünyasında son derece gelişen teknolojik altyapı ile birlikte neredeyse toplumda yaşayan tüm bireylerin yaşamlarına nüfuz etme imkânı bulunmaktadır. Bu şekilde merkezileşmiş bir iletişim ağı, beraberinde merkezileşmiş bir tüketim ve eğlence kalıbı da doğurmuştur (Şaylan, 1995: 101).

Öte taraftan küresel iletişim ağları arasındaki mücadele beraberinde yeni bir savaş alanı doğurmuştur. Bu baş döndürücü hızdaki savaşta dünyanın farklı iki ucundaki bireyler aynı olaydan aynı anda etkilenebilmektedir (Morley ve Robinson, 1997: 60).

2.5.4. Küreselleşme ve Kitle İletişim Araçları

Bir kültürden diğer kültüre yaşam kalıpları, düşünce temelleri ve gelecek kurguları bakımından çok ciddi farklar gözlenebilmektedir. Sözlü kültür ve yazılı kültür kalıplarının

hâkim olduğu toplumlarda, bu farklar çok net bir şekilde görülmektedir. (Postman, 1994: 37).

Kitle iletişim araçları tarafından üretilen mesajlar ve beraberinde gelişen küreselleşme olgusu gözlemlenebilecek tarzda ve iki şekilde seyir izlemektedir. Bunlar iyimser ve kötümser gelişmelerdir. İyimser bakış açısına göre yapılan değerlendirmeler küreselleşmenin dünyayı daha uyumlu hale getirdiğini iddia etmekte, buradan hareketle de dünyayı çok güzel ve mutlu bir geleceğin beklediğini öngörmektedir. Kötümser veya karamsar da diyebileceğimiz diğer bakış açısı ise iyimserlerin aksine küreselleşmenin ulusal zeminde dünyada var olan bütün uyumlu toplulukların küreselleşme ile birlikte yok olacağını ve dünyanın karanlık bir geleceğe doğru ilerlediğini iddia etmektedir. Özetle küreselleşme bağlamında yapılan bütün değerlendirmeler bu iki ana başlık ve buradan gelişen alt başlıkları üzerinde inşa edilmektedir (Mutlu, 2001: 15).

Kültürel küreselleşmeyi tetikleyici olan medyanın veya medya şirketlerinin küreselleşmesi bağlamında değerlendirilecek olursak daha gerçekçi bir sonuca ulaşmak mümkün olacaktır. Eğlence dünyasında gerek müzik gerekse sinema sektöründe tekel durumunda sayabileceğimiz çok uluslu büyük şirketlerin kontrolü elinde tuttuğu mutlak bir gerçektir. Bu güçle birlikte pazarlanmak istenilen kültürün servis edildiği görülmektedir (Ahıska, 1995: 12).

İletişim dünyasında ortaya çıkan büyük çaplı gelişmeler bize göstermektedir ki küreselleşmenin temelini ve homojenitesini bu sağlamaktadır. Birbirinden farklı mekân ve zamanlarda ve kültürlerde yaşayan bireyleri birbirine bağlayan ve onları homojenize eden araçlar iletişim araçlarıdır. Bu araçlar sayesinde iletişim yoğunluğu artmaktadır (Geray, 1995: 34).

Bununla birlikte bu iletişim araçları hassasiyetleri bazen köreltebilmekte, sürekli servis edilen haberler zamanla insanların algı düzeyinde körleşmeye sebep olmakta ve Balkanlar'da yaşanan Bosna soykırımında olduğu gibi insanlar büyük çaplı trajedileri sıradan olaylar şeklinde izlemeye alışmaktadırlar (Uğur, 1991: 235).

Küreselleşmeyi koordine eden yeni teknoloji ve altyapısı kitle iletişiminin gücünü zirveye taşımış ve büyük çaplı nüfus yönetimlerini onları bir araya getirmeden veya bir meydana toplamadan da yönetmenin mümkün olduğunu bize göstermiştir (Mutman, 1995: 28). Yani güncel ifade ile küreselleşmenin temelini kurduğu söylenebilir.

Diğer taraftan kimi düşünürlere göre ise küreselleşme sadece olumlu veya olumsuz iyimser ve kötümser şeklinde ifade edilecek kadar basit bir süreçte değildir. Küreselleşme hegemonyanın alanlarınının zamansal ve mekânsal olarak bütün küreyi kapsayacak ve kuşatacak ölçüde yaygınlaşmasıdır (Kaplan, 2004: 195).

Dünyanın küçük bir köy haline geldiği düşüncesi veya duygusunu yayma görevini de kitle iletişim araçları sağlamaktadır. Söz konusu alğının kurulmasında artık işlev basılı matbu yayınlardan dijital teknolojilere geçmektedir. En mükemmel bir şekilde düzenlenmiş bir mesaj eğer bir yere ulaşmıyorsa elbette etkisiz olacaktır (Mevlâna, 1999: 143).

Yine bu dijital iletişim sistemleri veya basılı iletişim sistemlerinin etkin ve dünya çapında yaygın olanlarının tamamına yakını batılı ülkelerin elindedir ve bu bir silah haline dönüşmüştür. Dünya ölçeğinde yürütülen enformasyon alışverişlerinde bu hâkimiyet kendini çok açık bir şekilde göstermektedir. Kitle iletişimin altyapısı ve üretilen kitle iletişim mesajlarının dağılımı bakımından görülen dünya çapındaki dengesizlikler batılı haber ajanslarına haksız bir üstünlük sağlamaktadır (Tokgöz, 2000: 142-144).

Haberleşme teknolojilerinin günümüzde tamamına yakınının uydular üzerinden gerçekleştirildiği düşünülecek olursa, gelişmekte olan ve gelişmemiş ülkelerin durumunu tahmin etmek hiç de zor olmayacaktır (Huxley, 1999: 151-152).

2.6. Küreselleşme Sürecinde Farklı Bakış Açıları

Küreselleşme değişken bir kavramdır. Bu değişkenliğiyle birlikte ilmi alanda ve toplumsal boyutta küreselleşme kavramına farklı açılardan bakıldığı görülmektedir. Kimisi küreselleşmeyi bir umut olarak görürken kimi de sorunları gittikçe artıracak bir olgu olarak görebilmektedir.

2.6.1. Bir Umut Kaynağı Olarak Küreselleşme

Bu bakış açısında, küreselleşmeyi normalde mevcut olan ve bir nevi körlüğe sebebiyet veren duvarların ve sınırların kalkmasını sağlayan bir unsur olarak görme söz konusudur. Eskiden ortak bir çağrı oluşturulamayan problemler hakkında uluslararası sağduyu durumu ile birlikte ortak hareket ve refleksler ortaya çıkabilmektedir. Yerel sorunlar küresel olarak tartışılır hale gelmekte, küçük toplumların durumları dahi dünya gündeminde yer bulabilmektedir. Mazlum denilebilecek kesimlerin sesi daha kolay bir şekilde geniş kitlelere ulaştırılabilmekte, sessiz çığlıklar bir anda ülkelerin ve dünyanın gündemine oturabilmektedir. Yerel yönetimlerin veya ülke idarelerinin meşru gördüğü fakat insanlık onuruna ve genel ahlaki duruma uygun olmayan bazı yasa ve uygulamalar, küreselleşen dünyada insani değerlerin ön plana çıkması ile daha rahat eleştiri odağına oturtulabilmektedir.

Bu bağlamda insanda var olan ve yaratılıştan gelen, vicdani unsurlar tüm dünya insanların birbiriyle iletişimi sayesinde küresel olarak geçerli bir ahlak kuralları bütünü oluşturma yönünde kendisini göstermektedir. Küresel çevre kirliliğine tepkiler, hayvanlara yapılan zulümlere karşı bir araya gelen ve savundukları değerlerin doğallığı nedeni ile

toplumu rahatlıkla arkasına alabilen aktivist grupların varlığı, insan ticareti, kölelik, sınıf ayrımına karşı mücadele durumu küreselleşmenin artmasıyla daha somut hale gelmiştir. Dünyanın çeşitli bölgelerinde gerçekleştirilen katliamlardan alınabilmesi, bu trajedilere tepki gösterilebilmesi ve geniş kitlelerde yankı bulması küreselleşmenin getirdiği olanakların bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.

Bunlar gibi pek çok örnek doğrultusunda bireylerin vicdanında yer alan doğruluk ilkesinin, küreselleşme ile birlikte kümülatif etki oluşturarak adeta küresel bir vicdan oluşturacağı, bu doğrultuda dünyanın daha barışçıl bir hale geleceği görüşü ortaya çıkmıştır (Berger, 2006). Bir sosyolog olan Daniele vieu-Leger tarafından bu durum “insan haklarının evrenselliği” kavramı ile açıklanmaya çalışılmıştır (Hervieu-Léger, 2000).

Bu bakış açısıyla küreselleşme insanlık için bir umut kaynağı oluşturmaktadır. Eski dünyanın iletişimsizliği karanlığında kaybolan veya gücünü kaybettiği düşünülen değerler, küresel iletişim sayesinde sağduyulu bireyler sayesinde görünür hale gelmekte ve çıkar ilişkisine dayalı olumsuz tutumların karşısına adil bir dünya çağrısı ile çıkarılmaktadır.

2.6.2. Kaygı Uyandırıcı Bir Faktör Olarak Küreselleşme

Eskiden imparatorlukların ve sonrasında ulus devletlerin kontrolünde olan sermaye artık uluslararası kuruluşların eline geçmeye başlamıştır. Hızla gelişen iletişim araçları ve dijitalleşme süreci büyük oranda ekonomi ve güç bakımından egemen kuruluşlar tarafından yönlendirilmektedir. Bu bağlamda küreselleşme tarafsız olarak ilerleyen bir süreç değil, çeşitli araçlarla uluslararası çıkar gruplarınca manipüle edilerek devam eden bir süreçtir. Bu bağlamda çeşitli kaygılara sebep olduğu kabul edilmektedir.

Küreselleşme bu bağlamda pek çok tehdit unsurunu içermektedir. Toplumlar arası farklılıkları ortadan kaldırdığı süreçte “hava alanı kültürü” denilen, tamamen çıkar amaçlı gruplarca manipüle edilerek oluşturulan, ticari kaygılarla şekillenen yeni bir dünya kültürü ortaya çıkmaktadır (Berger, 2006). Halkların kendilerine ait kültür yapıları doğal, insani ve ahlaki bir yapıya sahiptir. Kendi iç dinamikleri doğrultusunda insani bir gelişimi vardır. Ancak küreselleşme ile oluşturulan suni kültürün ahlaki temelleri halkların iç dinamikleri ile değil tamamen manipüle etme, kontrol etme, yön verme, şekillendirme, dikte etme, algı yönetme ve nihayetinde tüm bunları ekonomik ve siyasi çıkarlar temelinde kullanma amacıyla oluşturulmuştur. Gittikçe daha geniş kitleler tarafından kabul gören bu kültür yapısı yerel kültürleri aşındırmakta ve asimile etmektedir (Kurt, 2012). Sonuçta şiddetli ve kapsamlı bir kültür emperyalizmi yapılmakta, bireysel düzeyde kabullenilen bu durum karşısında toplumsal direniş bir şey ifade etmemekte ve bu açıdan kültürel bir çözümme kaçınılmaz hale

gelmektedir. Bu bağlamda kendisi de suni bir yapıya evrilmiş batı kültürü cilalanarak medya tarafından geniş takipçi kitlelerine sunulmaktadır. Bu sunum rol model olarak tayin edilmiş kurgusal bireyler üzerinden, küresel ölçekte idare edilen sinema şirketleri üzerinden veya sosyal iletişim platformları gibi araçlar üzerinden yaygın bir şekilde yapılmaktadır.

Küreselleşme ulusal kimlikleri tehdit etmektedir ve bu işlevi ironik bir şekilde ulusları korurken yapmaktadır. Uluslar temel olarak ulus kimliklerini korurken küresel bazı kurumların gölgesi altında özgün yapılarını kaybetmekte, egemenlik alanları daralmaktadır (Robertson, 1999). Küreselleşen dünyada Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), Uluslararası Para Fonu (IMF) ve NATO gibi oluşumlar ulus devletler üzerinde söz sahipliği sağlamıştır. Ulus devletlerin hareket alanını kısıtlamakta, yönlerini tayin etmekte, kimi zaman daha ileri giderek iç siyaseti dahi dizayn edebilmektedir. Tüm bu müdahale ve manipülasyonlar küresel değerleri içerecek argümanlarla kılıflandırılarak gerçekleştirilmektedir. Sonuç olarak uluslar varlıklarını devam ettirmektedir fakat egemenlik hakları onların ulusal bir toplum olarak tanımlanmasını önleyecek derecede kısıtlanmaktadır. Böylelikle ulusallık kimliği küreselleşme potasında gitgide erimektedir.

Küreselleşmenin kaygı oluşturunca unsur olması bağlamında ele alınacak bir başka durum ise şudur: Küreselleşme ile birlikte yaygınlaşan iletişim araçlarının da desteğiyle bazı küçük gruplar yerel düzeyde daha sağlam bir birliktelik oluşturabilmiş, bu doğrultuda bazı fikir akımları daha güçlü bir şekilde korunmaya başlamıştır. Çeşitli mezheplere ve dini gruplara tabi bireyler daha sağlam bir yapıya sahip olmuşlardır. Kültürel çeşitlilik açısından olumlu bir durum gibi görünen bu durum küreselleşmenin bir başka yönü olan daha kolay manipüle edilebilirlik yönüyle bir olumsuzluğa dönüşmektedir. Öyle ki küresel egemen güçler dilediklerinde bu küçük grupları rahatlıkla tahrik edebilmektedir. Çeşitli iletişim araçları ile sağlanan bu durum mikro düzeydeki bu yapılanmaları küresel egemen güçlerin kullandığı bir enstrüman haline getirebilmektedir.

Küreselleşmenin getirdiği bir başka kaygı uyandırıcı durum ise küreselleşmeyi doğuran süreçlerin adil bir düzen temeline dayanmamasıdır (Kurt, 2012). Sanayileşme ile birlikte büyük kitleler işçileştirilmiş ve para çok küçük bir azınlığın elinde toplanmıştır. Küreselleşme sürecinin bu azınlığın elinde şekillenmesi ile taşlar bu düzenin devamını sağlayacak şekilde yerleştirilmektedir. İşçi durumundaki bireylerin statüleri bulundukları katmandan kolayca çıkmayacak şekilde tasarlanmakta, endüstriyel manada gelişim arttıkça zenginin daha da zenginleşeceği, fakirin daha da fakirleşeceği bir durum ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme gelir adaletsizliğini sürdüren ve belki de şiddetlendiren bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Küreselleşme ile kırılgan ekonomi sistemleri ortaya çıkmıştır. Egemen güçlerin merkezi borsalarında meydana gelen herhangi bir kriz bir anda küreselleşmekte ve tüm dünyanın etkilendiği bir kriz haline gelebilmektedir. Herhangi bir olumsuz haber küreselleşmiş borsa sistemini sarsmakta, pek çok kişi bu nedenle işsiz kalmakta ve çoğunlukla orta düzeydeki işletmeler bu süreçten oldukça olumsuz etkilenmektedirler. Bu durum küreselleşme sürecine olan güveni azaltmakta, küreselleşmeye karşı endişe ve kaygıları artırmaktadır.

Bu bağlamda Benjamin Barber'in McDünya (McWorld) kavramsallaştırması önemli bir değere sahiptir (Barber, 1995). Küresel şirketler tarafından özellikle eğlence araçlarıyla tüm toplumları etkisi altına alacak bir tek dünya durumu oluşturulmaya çalışılmaktadır. Kişi Mc Donalds'da yemeğini yiyecek, Mac book kullanacak Coca Cola içecek ve Amerikan sigarası olan Marlboro kullanacak, çoğunlukla ABD kaynaklı bu algı üretiminin diğer unsurlarıyla da birlikte tamamen bu sistemin kölesi durumuna düşecektir. Bireyler ancak bunun gibi simgeleştirilmiş ürünleri tüketerek prestij sahibi olabilirler algısı uzun yıllardır süre gelen sistemli uygulamalarla oluşturulmuştur. Kişinin giyiminden dinlediği müziğe kadar endüstriyel, algıya dayalı bir sistem oluşturulmuştur. Pek çok ürün moda kavramsallaştırmasıyla bireylere dikte edilmekte yerel veya inançsal giysiler veya dinletiler dolaylı yollarla yerilerek belirgin bir erozyon sağlanmaktadır. Barber, "Cihad McDünya'ya Karşı" adlı çalışmasında galip olanın baştan belli olduğu bu durumu ayrıntılı olarak ele almıştır (Barber, 2010). Tüm araçlarıyla birlikte bu McDünyalaşma veya McDonaldlaşma süreci Amerikan kültür emperyalizmine hizmet etmektedir. Bu durum endüstriyel küreselleşmenin kaygı verici yönünü bir kez daha gözler önüne sermektedir.

Ekolojik sistemleri geçmişte olduğundan daha fazla etkileyen küreselleşme süreci kendine özgü, imal edilmiş ekolojik tehditler oluşturmaktadır. Ancak küreselleşme ile birlikte artan endüstriyel pazar hareketleri ve tüketim çılgınlığı doğal kaynakların hızla sömürülmesine yol açmış, ani sel baskınları, tsunamiler şiddetli sıcaklar gibi orantısız iklimsel hareketlerle kendini gösteren küresel ısınmayı dünyanın gündemine sokmuştur. Gelecek dekatlarda etkisini daha da çok göstereceği bilinen bir gerçek olan küresel ısınma olayı yeryüzünün alışla gelmiş düzenini ve verimliliğini tehdit etmekte, dünyayı karanlık bir geleceğe sürüklemektedir (Giddens, 2000). Küreselleşmeyle birlikte insanın kendi eliyle ürettiği tehlikeler zarar vericilik bakımından güçlenerek doğal tehlikelerin de önüne geçmiş durumdadır.

Yukarıda sayılan tüm faktörler ve diğer bir kısım olgular doğrultusunda Küreselleşme gerçekten endişe uyandırıcı bir süreçtir. Ortak bir kimliğin inşası, ortak kültürlerin inşası,

eğlenceden giyime her şeyde tek tip insan oluşturma süreçleri ile birlikte hangi grubun hangi olaya nasıl refleks vereceğine dair bile tek tipleştirme süreçlerinin varlığı ve yeryüzünden gelen doğal tehditlerin dahi küresel boyuta ulaşması gösteriyor ki mevcut küreselleşme süreci küresel geleceği hiçbir şeyin etmediği kadar tehdit etmektedir.

2.7. Küreselleşme Süreci ve Türkiye

Pek çok tanımından da anlaşılacağı üzere küreselleşme farklı boyutlarda iletişimin artışı anlamına gelmektedir. Öyle ki iletişimin bu boyutu nihayetinde dünyayı bir köy haline getirecektir. Bu bakış açısıyla iletişimin merkezinde yer alan ülkelerin küreselleşme sürecine daha hızlı adapte olacağı, küreselleşmenin etkilerinden daha fazla nasibini alacağı kaçınılmaz bir gerçekliktir. Türkiye'nin pozisyonu bu bakış açısıyla gözden geçirilirse küreselleşme sürecindeki yeri daha iyi anlaşılacaktır.

Türkiye Avrupa, Asya ve Afrika kıtalarının tam ortasında Doğu ve batı medeniyetini birleştiren, medeniyetler arası köprü vazifesini üstlenmiş bir ülkedir. Büyük ulaşım ve ticaret yollarının kesişim noktasında yer almakla kültürlerin geçiş noktası olmayı da başarmıştır. Küreselleşme birbirinden ayrı kültürlerle sahip toplumların etkileşimi ve kaynaşması anlamına gelmektedir. Türkiye ise bunun yüzyıllardır provasını yapmakta olan çok kültürlü bir ülke konumundadır. Tüm bu yönleriyle birlikte Türkiye, küreselleşme süreci ile doğrudan doğruya etkileşim halindedir. Türkiye'nin bu pozisyonunu küreselleşmenin farklı bileşenleri üzerinden incelemek bu aşamada yerinde olacaktır.

Siyasal anlamda bakıldığında Türkiye, Osmanlı imparatorluğundan gelen köklü devlet geleneğiyle birlikte, Cumhuriyetin ilanı sonrasında atlattığı pek çok yönetsel badireden çıkardığı derslerle en gelişmiş siyasi sistemlerle yarışır düzeyde demokratikleşme sürecini sağlamıştır. Darbelerle yüzleşen halkın her seferinde sandıkta iradesini daha fazla göstermesi bu bağlamda somut bir veri olarak karşımızda durmaktadır. Diğer pek çok devletin aksine Türkiye halkın kendi kendisini yönettiği bu sistemi iyi kavramış ve tüm gücüyle sahip çıkarak küresel siyasal sistemlere ayak uydurmayı başarmıştır.

Yine aynı bağlamda hukuksal süreçler ele alınacak olursa benzer bir durumun söz konusu olduğu görülmektedir. Türkiye son yüz yılda hukuk sistemlerini küresel hukuk sistemlerine entegre etmiş, temel insan haklarının savunulması ve insan merkezli bir hukuk sisteminin oluşturulması konusunda örnek ülkeler arasında yerini almıştır. Uluslararası alanda hesap verebilirlik konusunda sağlanan gelişmeler, hukukun üstünlüğü ilkesinin vurgulanması, kadının statüsünün düzenlenmesi gibi düzenlemeler kapsamlı bir değişikliği oluşturmaktadır.

Güncel verilere göre Türkiye kitle iletişimi bağlamında medya araçlarını en aktif şekilde kullanan ülkeler arasında yer almaktadır. Sosyal medya kullanım oranları ve hesap sayıları ülke nüfusunun büyük çoğunluğunun kitle iletişimine verdiği önemi gözler önüne sermektedir (Durak, 2016). Türk halkının küreselleşmeye ayak uydurması ve ondan doğrudan doğruya etkilenmesi bağlamında bu veri önemlidir. Kitle iletişimi bu yönü ile Türk halkını olumlu ve olumsuz yönlerden etkilemektedir. Yerel halk dünyadaki eğitim sistemleri, teknolojik eğilimler, ticari yönelimlerin şahsi bazda analizi ile bireysel girişimler ortaya koymakta ve küreselleşmeye adaptasyon sürecini hızlandırmaktadır. Bununla birlikte küreselleşmenin en tehlikeli yönlerinden biri olan kültür yozlaşması ve devlete aidiyet duygusunun yok olması gibi etkilerden de nasibini almaktadır.

Küresel güvenlik sistemlerine entegrasyon açısından ele alınacak olursa Türkiye'nin daima mevcut durumunu güncellediği, gelişim sağladığı ve etkinliğini artırdığı gözlenmektedir. İçeride ve dışarıda terörizmle mücadele, organize suçlarla mücadele, mülteci sorunları gibi pek çok faktör Türkiye'nin küresel güvenlik sistemleriyle entegrasyonunu zorunlu kılmıştır. Son 50 yılda Ortadoğu'da meydana gelen gelişmeler Türkiye'yi denge politikasına itmekle birlikte, uluslararası alanda çok yönlü tehdite maruz kalması kendi güvenlik sistemlerini geliştirmesinde etken olmuştur. NATO'ya üye olma ve hatta NATO muhalifi silah sistemlerini de envanterine katması bağlamında da küreselleşme sürecinde Türkiye'nin pozisyonu net olarak görülmektedir (Demir, 2009; Oğuzlu, 2012). Dikkat çekici bir gelişme ise son yıllarda S-400 krizi olarak adlandırılan ve Amerika ve NATO'nun patriot restine karşılık ortaya çıkan durumda Türkiye'nin takındığı tutumdur. NATO'nun muadili olan ve bir nevi karşı cepheyi oluşturan Şanghay İşbirliği Örgütü'nün (SİÖ) bu süreçte NATO'nun bir alternatifi olarak tartışmaya açılması Türkiye'nin küreselleşen güvenlik organizasyonlarının pozisyonunu sorgulamaya açması açısından önemli bir gelişmedir.

Bu konuda değinilmesi gereken bir başka husus Birleşmiş Milletler – Türkiye ilişkisidir. Birleşmiş milletler 1945'te dünya barışını, güvenliğini korumak ve uluslararası alanda ekonomik, toplumsal ve kültürel iş birliği oluşturmak için kurulmuş bir örgüttür. 193 ülkenin katılımı ile faaliyetini devam ettiren bu örgüt dünya genelinde kapsamlı yaptırım kapasitesine sahiptir. Bununla birlikte örgüt yapısal olarak demokratik değildir. Çoğunluğun aldığı kararlar 5 daimî üyenin herhangi biri tarafından verilen veto ile reddedilebilmektedir. ABD, Rusya, İngiltere, Çin, Fransa'dan oluşan beş ülke ellerinde bulundurdıkları bu inisiyatif ile Birleşmiş Milletler kararlarını rahatlıkla manipüle edebilmektedir (Denk, 2015). Son yıllarda özellikle Ortadoğu'da ortaya çıkan güvenlik krizleri Birleşmiş Milletler 'de yer alan daimî üyelerin bu pozisyonunun sorgulanmasına neden olacak gelişmeleri beraberinde

getirmiştir. Bu gelişmelerin merkezinde yer alan Türkiye, Recep Tayyip Erdoğan'ın öncülük ettiği “Dünya Beşten Büyüktür” sloganıyla olaya farklı bir boyut kazandırmıştır. 2019 yılında Erdoğan'ın Birleşmiş Milletler 74. Genel Kurulunda yaptığı konuşmada bu ifadeleri doğrudan daimî üye ülkeler karşısında kullanması, küresel ölçekte yankı uyandırmıştır.

Türkiye'nin küreselleşme ile birlikte dünya ölçeğinde ortaya çıkmış kurumlar ile olan bu ilişkileri küreselleşme sürecindeki değişimler ile ne kadar alakadar olduğunun önemli bir göstergesidir. Küresel güvenlik ile ilgili ortaya çıkan güncel gelişmeler Türkiye'nin küreselleşmenin bu boyutundan en fazla etkilenen ülkelerden olma pozisyonunu devam ettireceğini göstermektedir.

Küreselleşmenin en temel araçlarından biri olması nedeni ile ekonomi dünyasına entegrasyon konusu önemlidir. Özellikle 80'li yıllar sonrası Türkiye uluslararası ticarete kapılarını olabildiğince açmıştır. Uzun yıllar boyunca iç pazarı koruma niyetleri ve yabancı sermayenin ülkeye girişini önleyerek paranın değerini yüksek tutma gayretleri, artan nüfus gibi pek çok faktör nedeni ile karşılıksız kalmıştır. Liberal ekonomiye adım Özal'lı yıllarla birlikte gittikçe kuvvet bulmuş ve bu adımların ekonomide sağladığı canlanma ile birlikte Türkiye geri dönülemez bir şekilde küresel ekonomik sisteme entegre olmuştur (Haydaroğlu, 2016). Bugün Türkiye ihracat ve ithalat dengelerine özen gösteren, bu dengelerin korunması ve ihracat lehine geliştirilmesi amacıyla küresel ekonomik sistem karşısında başarılı çalışmalar ortaya koyan bir ülke halini almıştır. Türkiye'nin ekonomi bakımından ilk 10 ülke arasına girme çabaları ve bu yöndeki somut ilerleyiş küresel ekonomide bulunduğu yerin açık göstergelerindendir. Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Dünya Ekonomik Forumu (WEF) gibi kuruluşlarla aktif ilişki halinde olan Türkiye, son dönemde bu yapılar için önemli bir katılımcı pozisyonuna da gelmiştir.

Tüm bu açılardan bakıldığında Türkiye'nin küreselleşme sürecinde sadece etkilenen değil, aynı zamanda etki eden ve yönlendiren bir pozisyona yerleştiği açıkça görülmektedir. Tüm katmanları ve araçlarıyla birlikte süreçte aktif olarak yer alan Türkiye küreselleşme sürecinden en fazla etkilenen ülkelerden biridir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUMSAL HAREKETLER

3.1. Toplumsal Hareketlerin Kavramsal Değerlendirmesi

Bu başlık altında toplumsal hareketler olarak kabul edilen hadiselerin ortaya çıkışı, tarihsel gelişimi ve modern toplumsal hareketlere evriliş süreci ele alınmış, kavramsal olarak değerlendirilmeye çalışılmıştır. Dönemsel olarak toplumsal olayların başlamasına ve gelişmesine etki eden faktörler incelenmiş, kullanılan yöntem ve metodların zaman içerisinde geçirdiği evrimsel süreç üzerine analiz yapılmaya çalışılmıştır.

3.1.1. Toplumsal Hareketlerin Doğuşu ve Gelişimi

İnsanlık tarihi boyunca hayatın her döneminde toplumsal çalkantılar meydana gelmiş ve gelmeye de devam etmektedir. Toplumsal yaşam içerisinde bir arada bulunan insan toplulukları dönem dönem yaşamlarında var olan mevcut eşitsizliklerden yola çıkarak hoşnutsuzluklarını eyleme dönüştürmüş ve egemen güce karşı bir başkaldırı sergilemişlerdir. Kimi zaman da yönetim gücünü eline almak maksadı ile yönetenler arasında mücadeleler baş göstermiş ve bu durum çeşitli toplumsal olaylara da öncülük etmiştir. Toplumsal olaylar kapsamlıca irdelendiğinde ise birçoğunun ekonomik çıkarlar ile iktidar mücadelesi temelinde meydana geldiğini ifade etmek mümkün olacaktır. Her seferinde başlangıçta iktidarın asıl sahibi olan halkın haklı beklentilerini tatmin etme arayışları üzerinden yola çıkılsa da sonuç itibarıyla yönetme gücünü elinde bulunduran bir çıkar gurubunun beklentilerinin gerçekleştiği görülmektedir.

Küresel düzeyde bakıldığında toplum bünyesinde meydana gelen birtakım sıkıntıların düzeltilmesi amacı ile değişim isteğinin zirve yaptığı dönemlerde gerçekleşen toplumsal hareketlerin kitleler lehine başarıya ulaştığı görülmektedir. Akamete uğrayan toplumsal hareketler ise mevcut iktidarlar tarafından hainlik ile suçlanarak derdest edilme yoluna gidilmektedir. Tarihte bastırılmış ve hezimete uğramış birçok toplumsal olay örneği de bulunmaktadır.

1700'lü yılların sonlarına doğru İngiltere'de meydana gelen toplumsal hareketler, 1800'lü yıllarda Avrupa ve Kuzey Amerika'dan başlayarak kıta Avrupa'sı ve Amerika'sında kök salmaya başlamıştır (Markoff; 1996: 45).

Tarihte ilk izlerine rastladığımız toplumsal hareketler başlangıcından günümüze kadar daima akademik araştırmaların konusu olmuş ve gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler bu bağlamda çeşitli toplumsal deneyler için laboratuvar olarakta kullanılmıştır. Örneğin kıta

Avrupa'sı ve Amerika'da çok önceleri yaşanıp olgunluğa erişen toplumsal hareketler gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde yeni yeni boy göstermekte ve bu bağlamda bu süreci atlatan ülkeler için de bir laboratuvar niteliği taşımaktadır. Önceki deneyimleri sayesinde bu ülkelerdeki siyasal iktidar değişimleri gelişmiş ülkeler eli ile kolaylıkla yapılabilmektedir. O günden bugüne toplumsal hareketler özellikle batı medeniyetinin kalıcı bir parçası haline gelerek kuramsal girişimlerin konusu olmuştur (Kornhauser, 1959: 87). Bu girişimlerde elde edilen tecrübeler istikrarlı bir şekilde gelişmekte olan ülkelere müdahale aracı olarak kullanıla gelmiştir.

Tarihi bir gerçeklik olarak batıda sıklıkla görmeye alışkın olduğumuz toplumsal hareketler değişiminde tetikleyici gücü olmuştur. Söz konusu toplumsal hareketlerin başarı ve başarısızlıklarını irdeleyerek, değişimi sağlayan dinamiklerin sağlıklı bir şekilde anlaşılması mümkün gözükmemektedir (Crossley, 2002: 8).

Toplumsal hareketlerin, değişim isteklerinden beslendiği gözönüne alınacak olur ise aralarında çeşitli amaç benzerliklerinin var olduğunu söylemek mümkündür. Ancak sonuçları itibariyle de her hareketlenme kendisine özgü bir farklılık arz etmektedir (Foweraker, 1995).

Toplumsal hareketlerin çıkış noktası ve gelişimi içinden çıktığı toplumun sosyo kültürel yapısı, eğitim seviyesi ve ekonomik alt yapısı ile de doğrudan ilişkilidir. Bu kapsamda toplumsal harekete yol açan etmenler, kullanılan metodlar ile toplumsal hareket biçimleri farklı kuramsal yaklaşımlar ve teorik çerçeve içerisinde ele alınarak, toplumsal hareket kavramının kökenine inilmek suretiyle tüm yönleriyle incelenmelidir.

3.1.2. Toplumsal Hareket Kavramı ve Kavramsallaştırılması

Toplumsal hareketler, kurumsal veya örgütsel kanalların dışında ve belirli bir örgütlenme düzeyinde ortaya çıkan, mevcut kurulu düzene veya sisteme karşı üretilen yeni hareketler olarak ifade edilmektedir (Hall ve Jacques, 1995: 35).

Toplumsal hareket kavramsalını ilk olarak Lorenz Von Stein, 1789'dan günümüze Fransız toplumlarının tarihini anlatan çalışmasında, siyasal mücadele bağlamında kullanmıştır. Başlangıçta bu kavram, işçi sınıfının özbilinciyle birlikte iktidarı elde edeceği, süreklilik gösteren birleştirici bir süreç anlamında kabul görmüş, Von Stein ile aynı dönemde Marx ve Engels de Komünist Manifesto'da bu anlamı benimsemiştir. 1848 yılında politik analizciler çoğul olarak toplumsal hareketlerden bahsetmeye başlamışlardır. 19. yüzyılın sonlarından itibaren ise toplumsal hareketlerin kapsamı, örgütlü proleterlerin yanı sıra çiftçileri, kadınları ve hak talebinde bulunan diğer kesimleri de kapsayacak biçimde genişletilmiştir (Tilly; 2004: 20).

Toplu davranış şekillerini ortaya çıkaran sebeplerin irdelenmesi, beraberinde farklı yaklaşım biçimlerini de geliştirmiştir. Toplumsal hareketlerin ele alınmasında başvuru olan kolektif hareketleri izah etmek üzere üretilen yaklaşımlar; Toplumsal hareketler, kolektif karşı çıkış, ortak amaçtan beslenme, sosyal yardımlaşmayı geliştirme, egemen elit ve otorite sahibi kişi veya gruplarıyla etkileşimde olma gibi dört boyutta ifade edilmektedir (Buechler, 2004: 48, Tarrow, 2006: 4).

Söz konusu toplumsal hareketler toplumu oluşturan bireyler tarafından kabul edilmeyen bir durumu ortadan kaldırmak veya olması istenilen bir durumun meydana gelmesi için belirli bir amaç etrafında toplanan insan topluluklarının kimi zaman da kamusal politikalara destek veya muhalefet maksadı ile bir araya gelmesi ile şekillenen, örgütlenen yapılardır. Konuya ilişkin farklı bakış açıları ile başka tanımlamalar yapmakta mümkündür. Ancak demokratik toplumsal hareketler ile anarşi maksatlı örgütlenmeleri birbirinden ayırmak gerekmektedir.

3.1.3. Toplumsal Hareketlerin Tarihsel Gelişimi

Tilly, 1760'tan önce dünyanın hiçbir yerinde gösterinin kayda geçmediğini savunur. Bu tarihten sonraki gösteriler, kolektif hakların, yöneticilere bildirilmesi ve bunun için yapılan yürüyüş, imza toplama gibi aktiviteleri içermektedir (Tilly; 2009: 313).

Toplumsal hareketlerin asıl dönüm noktasının Fransız İhtilali olması nedeni ile 1789 tarihi bu bağlamda referans olarak kabul edilmektedir. Aydınlanma ile beraber bu ihtilal, feodal yapının ortadan kaldırılmasını, geniş halk topluluklarının dünya genelinde ortaya çıkmasını ve modern ulus-devlet ile halkın yönetimini benimsemiştir. Fransız İhtilali, kraliyete karşı yurttaşların yönetimini ve vatandaşlık haklarını talep eden ilk toplumsal harekettir. Tarihte kabul edilen ilk toplumsal hareket ise, 19. yüzyılda işçi sınıfı menfaatlerini korumak ve geliştirmek maksadı ile birçok ülkede oluşturulan işçi sınıfı koalisyonudur (Ağartan, 2008).

Bu kapsamda ortak tepkinin ifade ediliş şekli karşımıza, toplumsal hareketler olarak çıkmaktadır. Toplumsal hareketler Fransız Devrimi ile ciddi bir mesafe kat etmiş, Sanayi Devrimi ve sonrasında ise yaşanan birtakım değişikliklerle birlikte daha kurumsal hale geldiği görülmüştür (Kökalan Çımrın; 2010: 49). Toplumsal hareketlerin Amerika ve İngiltere'de ortaya çıkışında ise köklü siyasi ve finansal değişimlerin önemli etkisi vardır. Bu değişimlerin belli başlı dört sebebi bulunmaktadır. Bunlar; savaş, parlamenterleşme, sermayedarlaşma ve proleterleşmedir (Tilly, 2008: 49).

Bahse konu kavramların toplumsal hareketlerin gelişmesiyle ilişkisini ise Tilly şu

şekilde özetlemiştir (Tilly, 2008: 51). Yasal birtakım haklarının olduğu bilincine varan işçi sınıfı toplumsal hareketlerin baş aktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Sınıf bilincinin farkına varan işçi sınıfının amacı iktidarı ele geçirerek sınıf ayrımının olmadığı, eşitsizliklerin giderildiği bir topluma doğru gidebilmeyi sağlamaktır. Bu amaçlada toplu gösteriler, grevler vb. hareketlerle işçiler 19. yüzyıl toplumuna damgalarını vurmuş ve toplumsal hareketlerin öncüleri olmuşlardır. Mevcut düzen içerisinde bazı yasal hakları olduğu gerçeğini öğrenen işçi sınıfı, incelediğimiz toplumsal hareketlerin aktörü durumundadır. İşçi sınıfı üretim araçlarını ele geçirerek var olan sınıf ayrımını ortadan kaldırmayı ve ideal bir topluma ulaşmayı amaçlamıştır. Bu maksatla grev, gösteri ve daha birçok toplumsal hareket 1800'lü yıllara damga vurmuştur. Bu şekilde “Devlet iktidarı” ve bu iktidarı ele geçirme stratejisine yönelik olarak evrilen toplumsal olayların birbiriyle karşı karşıya geldiğinden bahsetmek mümkündür.

1800'lü yılların ortalarına gelindiğinde Avrupa Kıtası'nda sanayi devriminin hemen hemen tamamlandığı görülmektedir. Avrupa'da meydana gelen ve tamamlanan bu devrim sonucunda zenginleşen şehirlilerin yanında bu zenginlikten pay alamayan bir köylü kesimde varlığını sürdürmüştür. Ayrıca kentlerde yaşayan yoksul ve alt gelir grubunda yer alan insanlar da bu eşitsizlik içerisinde yaşamlarını devam ettirmişlerdir. Artan nüfus ile beraber hastalıklar çoğalmış ve kırsal kesimde toprakların yetersiz olması sonucu 1846 yılında Belçika'da meydana gelen ve bütün kıta Avrupa'sına yayılan bir hastalık sonucu yoksulluk ve kıtlık baş göstermiştir. Bu ekonomik yetersizlik ortamından ideolojik olarak beslenen ve bu döneme denk gelen Marx ve Engels'in 1848 tarihinde kaleme aldığı komünist bildirge veya komünist manifesto özel mülkiyeti ortadan kaldıracak sınıfsız bir toplum düşüncesini vaat etmektedir. Bu düşünceden hareketle çeşitli Avrupa ülkelerinde ayaklanmalar baş göstermiştir. Devamında yaşanan 1917 Rus devrimi bu manifestonun tavan noktasıdır. Afrika ve Latin Amerika özelinde dünyanın çeşitli ülkelerinde manifesto başarıya ulaşmış ve böylece, 20. yüzyılın ilk yarısı, toplumsal hareketlerin, kolektif eylem bağlamında yükselişine sahne olmuştur (Arrighi vd., 96).

Modern toplumsal hareketlerin serüvenine bakılacak olur ise 19. yüzyılın ikinci yarısı milat olarak kabul edilebilir. Bu tarihten önce toplumsal hareket sayılabilecek birçok eylem yaşanmış ancak modern anlamdaki hareketler 19. yüzyılın ilk yarısında görülmeye başlanmıştır (Kökalan Çımrın; 2010: 49).

İşçi grevleri, vergi ayaklanmaları ve politik mücadeleler toplumsal hareket kavramı için ilk düzenli ve sistematik fikirlerin doğmasına sebep olmuştur. Bu bağlamda günümüzde literatürde “Kalabalıklar” yaklaşımı ya da kuramı olarak ifade edilen kavram ortaya çıkmıştır

(Çetinkaya; 2014: 28). Gustave Le Bon'un 'Kitle psikolojisi'ne dayanan bu kuram uzun süre kolektif hareketleri açıklamak için kullanılmıştır. Le Bon'un 1895'te yayınlanan *The Crowd* (Kitleler Psikolojisi) kolektif davranışları çalışan her araştırmacıya referans noktası olmuştur. Klasik teori, hareket oluşumunu, hoşnutsuzluklar ve kimlik arasındaki ilişki düzeyinde açıklamakta, kolektif bilinci vurgulayarak, bu bilincin kişisel bilincin yerini aldığını öne sürmektedir (Çalı; 2006: 41). Toplumsal hareketler içerisinde ortak bilinç çok önemlidir. Hareketi oluşturan her bir birey ile hareketin ortak amacı ne kadar uyumlu ise hareketin başarıya ulaşması o kadar kolay olacak demektir. Bu durumda değişimi talep edilen her ne ise bu ortak bilinç karşısında hiç şansı yoktur.

Doğu toplumlarında toplumsal hareketler ile buna benzer ayaklanmalar ve başkaldırıları pek fazla görülmemektedir (Çetinkaya, 2008: 42). Toplumsal hareketlerin kaynağı batıdır ve bu nedenle literatüre batıya ait kavramlar olarak geçmiştir. Toplumsal hareketlere batı referanslı açıklamalar yapmak ve bu hareketlerin kavramsal aidiyetinin batıya has olduğunu savunmak akademik dünyada da kabul görmüştür. Ancak küresel kapitalizme karşı ortaya çıkan olguları açıklama noktasında yukarıdaki kabulleniş yetersiz kalmaktadır (Ağartan vd. 2008: 83). Öte yandan Avrupa merkezli toplumsal hareket tanımlamaları dünyanın öbür yarısında kalan hareketlerin yok sayılması anlamına da gelmektedir. Halbuki durum bundan farklıdır. 18. ve 19. yüzyıllarda Avrupa'nın dışında kalan bir takım toplumsal hareketleri dört başlık altında toplayacak olursak (Ağartan, 2008);

- a) Amerika'daki köleliğe karşı isyanlar,
- b) Balkanlardan Amerika'ya uzanan, sömürgeci ve yayılmacı sistemlerdeki milliyetçi ve ayrılıkçı hareketler,
- c) Asya ve Ortadoğu'dan Amerika'ya uzanan alanda, dünya ekonomisine katılmaya ve bu ekonomiyle birleşmeye karşı olan ve dünyanın geri kalanı ile bağlantıları koparmayı deneyen girişimler,
- d) Ortadoğu, Asya, Afrika ve Amerika boyunca görülen, Avrupa kültürüne ve kapitalist kültüre direnen, genellikle dinsel ya da kültürel hareketler olarak nitelendirilen uygarlıkçı hareketlerdir.

Toplumsal hareketler geçmişinde ele aldığımız yukarıdaki olaylar günümüzde yaşanan bir takım ekonomik ve politik çıkmazlar ile bir arada düşünüldüğünde, tarihin her döneminde yaşanan toplumsal problemlerin, beraberinde bir toplumsal hareket enerjisi barındırdığını da ifade etmek mümkün olacaktır.

3.2. Toplumsal Davranışlara Etkisi Açısından Kitle İletişim Araçları'nın Değerlendirilmesi

Toplum üzerindeki yönlendirici etkisi de göz önünde bulundurulduğunda kitle iletişim araçları büyük bir güç olarak karşımızda durmaktadır. Bireysel kanaatin ve toplumsal kamuoyunun oluşmasında oldukça etkilidirler. Kitle iletişim araçları aracılığıyla sunulan içeriğin etki alanı izleyici kitlesinin kültürel alt yapısı ve eğitim seviyesi ile yakından ilişkilidir. Her toplumun risk ve tehdit algılamaları birbirinden farklı olduğu gibi buna bağlı olarak gündemleri de değişkendir. Bu durum halkın ilgi alanları üzerinde de belirleyicidir. Bazı kavramlar evrensel kabul değerleri içerisinde yer bulması nedeniyle küresel ölçekte karşılık bulmakta, daha geniş halk kitlelerini etkilemektedir. Bazı konular ise daha yerel ölçekte kalabilmektedir. Örneğin; dünya çapında ölümlere yol açan bir virüs/hastalık, küresel ısınma, iklim değişikliği ve terör gibi konular dünya ölçeğinde daha geniş karşılık bulan problemler olarak karşımıza çıkmakta iken bitki türleri ya da geri dönüşüm teknolojisi ile ilgili bir mesele daha dar kapsamlı bir kitle için gündem teşkil etmektedir. Burada kamunun konuyla ilgili fiziksel yakınlığı da doğrudan etkendir.

Kamu sözcüğünün buradaki karşılığı toplum yaşamında bir konuyla ya da bir durumla ilgilenen yurttaş kümesidir. Kamuoyuna zaman zaman 'halkoyu' da denmiştir. Bu kapsamda kamuoyu, herhangi bir konu ya da durumla ilgili halk kitlesinin o konu ve duruma ilişkin görüşüdür. Olaya böyle bakıldığında halkın ilgisinin konudan konuya, zamandan zamana değiştiği ortaya çıkmaktadır" (Ergil, 1984:64).

Farklı mecralarda üretilen bilginin toplumun farklı basamaklarına iletilmesi ve bu ileti sonucunda istenilen çıktının alınabilmesi hiç de kolay değildir. Burada kitle iletişim araçlarına çok önemli bir vazife yüklenmiştir. Bilginin, bilimselliği veya gerçekliğinin yanında hedefe zamanında ulaştırılması da çok büyük öneme sahiptir. Bu durum bilgi aktarımı esnasında verilerin kontrol edilebilmesini de zorlaştırmıştır. Gelişen teknolojinin geldiği nokta bu durumu neredeyse olanaksız hale getirmiştir. Haliyle iletişim araçları üzerinden yalnızca bilimsel ve doğru bilgi değil aynı zamanda içeriği sorgulanıp yanlıştırabilir bilgide kitlelere ulaştırılabilmektedir.

Toplumsal yapı içerisinde bakış açılarına göre şekillenen gruplar, ilgi alanları doğrultusunda içerik üreten yayın kuruluşlarını takip etmekte, çoğu zaman verilen haberin doğruluğunu araştırmadan kabul ederek yayılmasına da katkı sunmaktadır. Bu durum doğruyu yansıtmayan haberler üzerinden toplum içerisinde algı oluşturulmasını sağlamakta, dolayısıyla birtakım rahatsızlıklara yol açabilmekte, ilerleyen safhalarda ise ortak bir tepki oluşmasına neden olabilmektedir. Toplum içerisinde filizlenen rahatsızlık belli bir doygunluk

seviyesine ulaşması halinde de toplumsal bir harekete zemin teşkil edecek enerji açığa çıkmaktadır. Bu doğrultuda iletişim kanalları üzerinden yapılacak propaganda ile toplumda ki tepkinin artmasıyla toplumsal bir hareketin başlaması için ortam oluşması sağlanabilmektedir.

Toplumsal hareketler ortak amaçlar çerçevesinde ekonomik, siyasal, sosyal veya kültürel istek ve şikâyetler maksadı ile bir araya toplanan bireylerin istikrarlı taleplerini kapsamaktadır. Bahsi geçen bu talepler ve çabalar sonucunda değişimi isteyen büyük kitlelerin veya grupların bir araya geliş şekillerinin incelenmesi gerekmekte, hareket tarzları ve amaçlarına ulaştıktan sonra meydana gelen hadiselerin ele alınması önem arz etmektedir.

Teknolojinin ve iletişim olanaklarının günümüzde ulaştığı nokta sayesinde uluslararası alanda sürekli bağlantıyı sağlayan haberleşme ağları yeni yüzyılda meydana gelen hareketlerde belli başlı birtakım değişikliklere de neden olmuştur. Küresel ölçekte toplumsal hareket ağlarının gelişimi de bu bağlamda açıklanmaktadır (Lelandais, 2009: 81).

Toplum, kitle iletişim araçlarının son dönemde ulaştığı geniş imkanlar ile radyo, televizyon, sinema ve internet üzerinden daha önce hiç olmadığı kadar farklı kültür formları ile karşılaşmaktadır. Üstelik internet ağlarının gelişmesi ve mobilizasyon evresini tamamlamasıyla zaman ve mekân ayrımı gözetmeksizin bilgi akışı sağlanabilmektedir. İnternet alt yapısının medya kollarını da içerisine almasıyla üretilen içeriğin birçok kanal aracılığı ile daha fazla insana ulaşması da kolaylaşmıştır.

Gelinen son noktada teknolojik alt yapı dünya genelinde farklı birçok aktivist grubun internet tabanlı uygulamalar üzerinden çok kısa bir sürede sanal ortamda örgütlenebilmesine ve küresel bir muhalefet hareketi kurgulayabilmesine imkân sunmaktadır (Lelandais, 2009).

2011 yılında ortaya çıkan ‘Wall Street’i İşgal Et’ (Occupy Wall Street) eylemleri son yıllarda ortaya çıkan toplumsal hareketlere bir örnektir. Sürekli artan gelir adaletsizliği ve bu alanda yaşanan hoşnutsuzluklarını ifade etmek isteyen protestocular New York City’nin finans bölgesi olan Zuccoti Parkı’nı işgal etmişlerdir. Bu esnada kullandıkları slogan ise ‘Biz %99’uz’dur ve bu slogan çok hızlı şekilde sadece ülke çapında değil, uluslararası boyutta bir kavram haline gelmiştir. Farklı birçok ülkede de çadır kamp kuran toplumsal gruplar hem fiziksel hemde söylemsel açıdan buradan esinlenerek aynı yolu izlemiştir (Hague ve Harrop, 2014:162). Eylemlerin iletişim araçları üzerinden sunuluş biçimleri ve konuya ilişkin yorumlarda şüphesiz bu durumun yaygınlaşmasında bir etkidir.

Arap Baharı’nın hemen sonrasında gerçekleşmesi sebebiyle Tahrir ve Arap Baharı göndermelerinin sıkça rastlandığı "Wall Street'i İşgal Et" hareketinde, "Biz %99'uz" sloganında somutlaşan, çoğunluğun azınlık tarafından yönetilmesi teması hâkim olmuştur (Güler, 2015).

Neoliberal politikalara karşı çıkan, yeni toplumsal hareketler literatürünün tanımlamasına uygun eylemciler, sosyal hakların tasarruf gerekçesiyle kesintiye uğramasına, ülkedeki politik temsili yetersiz kılan iki partili seçim sistemine, eşitsizliklerin kaynağı olarak görülen Wall Street'e ve finans güdümlü küreselleşmeye karşı olduklarını ifade etmiştir (Güler, 2015: 351-353).

Benzer bir toplumsal hareket farklı ülkelerde benzer biçimde meydana gelebilmektedir; kendi aralarında aynı seviyede gösteri ve katılımcı olmasını temin edecek şekilde aynı mobilizasyona sahip olabilmektedir. Ortaya çıkış şekilleri ve izledikleri yol tipleri benzeşebilmektedir. Beslendikleri kaynak ve örgütsel yapıları çerçevesinde, çok yakın örgütsel yapılar doğabilmektedir. Küresel toplumsal hareketler, medya sayesinde kolektif eylemlerin ulusal hareketler içinde benzerlikler göstermesine neden olmuştur. Charles Tilly bu durumu “benzerlik”, “birleşme” ve “erişilebilirlik” olarak belirlediği üç kavram ile test edebileceğimizi söylemektedir (Tilly, 2008: 173).

Küreselleşme, bir yandan, ulus ötesi imkânların meydana gelmesine ve organik yakınlaşmaların oluşmasını temin ederken; öte yandan da bir ülkede meydana gelen bir sosyal hareketin dünya çapında çok hızlı yayılmasına zemin hazırlamaktadır. Büyük toplumsal kitlelerin ve geniş bir alana yayılan küresel hareketlerin iyi tahlil edilebilmesi için; yeni ve eski toplumsal hareketlerin beraber ele alınarak değerlendirilmesi gereklidir.

3.2.1. Strateji Olgusu İçinde Kitle İletişim Araçlarının İdeolojik Eğilimleri

Kitle iletişim modellemesi yaparken başvurulacak ana başlıklardan biriside ideolojidir. İdeoloji kitlenin kabul görmüş ortak inancıdır. "Bu inanç ve tutumları bir kişinin, bir kümenin düşünsel yapıtlarına indirgemek yanlıştır. Hatta onları kişiselleştirmek de olanaklı değildir. Bu koşullarda ideoloji: Yönetilenler arasında yaygın, yönlenmiş, fakat sınırlı, belirsiz fikir kümeleridir" (Mardin, 1969: 8).

Bütün ideolojilerin temel amacı insanı, hayatı, doğayı ve evreni açıklama ve yorumlamaktır. Bunu yapabilmek için de öncelikle insan doğası referans alınmaktadır. İnsan doğası üzerine yapılan açıklama ve yorumlamalar, zihinler ve düşünce tarzlarını etkiler yani epistemolojik duruş aynı zamanda ontolojik konumu da belirler. Bilgiyle biçimlenen zihinler ve düşünceler, olguları ve olayları ya tanırlar ya da tanımlarlar. Bu iki fiil de (tanımak ve tanımlamak) hem epistemolojik hem de ontolojik bir farklılığı dile getirmektedir. Tanımak fiili herhangi bir özneyi veya olguyu ifade ederken onu belli bir kategoriye dâhil etmeden ne olduğunu yorumlamaya çalışmaktır. Tanımlamak fiili ise bir özneyi veya nesneyi ön kabullere dayanarak açıklamaktır. Böylelikle ‘tanıyan’ın insan doğasına bakışı tekil ve pluriversal bir

yaklaşım tarzını ve liberteryen bir zihniyeti yansıtırken ‘tanımlayan’ın insan doğasına bakışı tümel, üniversal bir yaklaşım tarzını ve total bir zihniyeti sergilemektedir. İnsan doğası, literatürde tanımsız ve belirsiz olarak kabul edilmektedir. Çünkü genellikle insan doğası üzerinde bir anlaşma söz konusu değildir (Morland, 1998:23; Aslan vd., 2016).

Bu nedenle insan doğası hakkında söylenebilecek en önemli ve tutarlı şey “monist bir yapı”ya sahip olmadığı, gizemli, çoklu ve karmaşık bir anlam dünyası olduğudur. Çünkü insan doğası hem rasyonalitenin ölçüsü olan aklı hem de duyguların ve değerlerin yoğun olduğu ahlaki kapsadığından insan sayısınca insan doğası söz konusudur. Bu paradigma aynı zamanda liberteryen bir zihniyet dünyasının ipuçlarını barındırmaktadır. Böyle bir zihni dünyanın atomistik karakteri birey olduğu için çoğulculuk ve farklılık ön plana çıkarılmaktadır (Aslan vd., 2016).

Ancak tüm bu farklılık ve çoğulculuk içinde insan doğasının aynı öze sahip olduğunu ve ortak bir paydada buluştuğunu iddia etmek total bir zihniyetin ipuçlarını vermektedir. Bu paradigma homojen bir anlayış, yaşam ve düşünce sunar ve temel dinamik olarak kolektif bir önem kazanır. Her zaman gizil olarak “ötekiliği” inşa etme çabasında olan kolektif varlık, ötekinin varlığıyla ve anlamıyla benlik ve kimlik kazanmaktadır. Bu benlik-ötekilik ekseninde mental, kültürel, siyasal, hukuksal v.s. kimlikler ve kodlar belirlenir. Böylelikle toplum kesimleri kutuplaştırılır. Benlik-ötekilik ilişkisinde ben, ötekiyi tanımlayarak ona ahlaksal kodlar üretir (Aslan vd., 2016).

Kitle için benimsenen ideoloji, grupların içerisindeki bireylerin rolü ile yakından ilişkilidir. Kitle hareketlerinin başarılı olabilmesi grup içerisinde yer alan bireyler tarafından ortak ideolojinin benimsenmesi ve içselleştirilmesi ile doğru orantılıdır. Bir başka deyişle ideoloji ekonomik, politik veya siyasal öğreti üzerine kurularak, toplumsal dönüşümün dinamosu olacaksa, kitlenin en ufak parçası olan bireyin ideoloji ile bütünleşmesi gerekmektedir.

3.2.2. Kitle İletişim Araçlarının Etki Alanları

Gelişen teknoloji sayesinde kitle iletişim araçları üzerinden yapılan yayınların geniş kitlelere ulaşma kapasitesinin arttığı, toplum üzerindeki etki alanının da gün geçtikçe genişlediğinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu açıdan geçmişte yapılan bazı tanımlamalara bir yenisinin eklenmesi gerekeceği görülmektedir. Tüm dünyada kapsayıcı bir seviyeye ulaşan ve zaman-mekân kavramlarını ortadan kaldıran teknolojik kuşatma ile bireyler ve toplumu oluşturan büyük kitleler arasında ki iletişimin de boyutunda değişkenlik gözlenmektedir.

Kitle iletişim araçlarının izleyicisi olarak kitle kavramı; kalabalık, grup ve kamudan ayırt edilebilecek nitelikte özelliklere sahiptir. McQuail bu nitelikleri şöyle sıralamaktadır (Yumlu, 1994: 17);

- a) Kitle, kalabalık ve kamudan büyüktür.
- b) Kitle, fazlasıyla dağınıktır; üyeler birbirini tanımaz, aynı zamanda izleyicileri bir araya getiren kişi de üyeleri tanımamaktadır.
- c) Kitle, belirli amaçlar için bir araya gelip birlikte eylemde bulunabilme yeteneğinden yoksundur.
- d) Değişen sınırlar içinde kitleyi oluşturan birimler değişik yapılar göstermektedir.
- e) Kitle, kendi başına eylemde bulunamaz, aksine kitle üzerinde eylemde bulunmaktadır.

Kitle iletişim araçları mesajları ve sembolleri halka ileten bir sistem olarak hizmet vermektedir. Her evde bir televizyon, her köşe başında barkovizyonlar, herkesin elinde internete ulaşım imkânı olduğu göz önüne alınırsa, bu iletilerin şeklinin önemi daha iyi kavranacaktır (Akıner, 2014: 47). Mevcut düzende etkileşimin en üst seviyelere ulaştığı öngörülmektedir.

Ramonet'in ifade ettiği gibi: AOL Time Warner, Viacom, News Corps, General Electric, Microsoft, Bertelsmann, United Global Com, Disney, Telefonica, RTL Group ve France Telecom gibi dev işletmeler, teknolojik devrimler sayesinde artık yeni yayılma olanaklarına sahiptirler (Ramonet'ten akt. Akıner, 2014: 52).

Küresel medya şirketleri klasik medyanın (basın, radyo, televizyon) yanı sıra, kitle kültürü, iletişim ve haber (enformasyon) alanlarının tüm etkinliklerini bünyelerinde toplamak üzere, “gruplar” oluşturma eğilimine girmiştir. Bu dev medya şirketleri, zincir halindeki sembol üreticileri, televizyonu, animasyonu, sinemayı, video oyunlarını, CD'leri, DVD'leri, yayımcılığı, Disneyland tipi tematik parklarını ve spor olaylarını da kapsayacak şekilde mesajlarını büyük çeşitlilik içerisinde dağıtmaktadır (Akıner, 2014: 52). Bu kapsamda geline bu aşamada kitle iletişim araçlarının etki alanının toplumun çok büyük bir kısmını içerisine aldığı anlaşılmaktadır.

Ramonet'in tabiriyle medya grupları, küreselleşmenin ideolojik silahlarıdır (Akıner, 2014: 44). Ulaştığı imkanlara bakılacak olursa toplum yapısını şekillendirmede de etken konumdadır ve etkili bir müdahale aracı olarak kullanılmaktadır. İnternet alt yapısı bu durumu daha da ileriye taşımıştır.

3.3. Küresel Toplumsal Hareketlerin Ortaya Çıkışı ve Hareketin Öznelerinin Tanımlanması

Marshall McLuhan, Gutenberg Galaksisi isimli kitabında, teknolojinin ve bilginin hızlı bir biçimde yayılmasının dünyayı nasıl küçülttüğünü açıklamak için “küresel köy” terimini kullanmaktadır. Kitle iletişim araçlarının kullanımının yaygınlaşması ile birlikte dünya giderek daha da küçük bir hal almaktadır (Çelik Varol ve Varol, 2019: 145). Teknolojik gelişmeler ile birlikte kitle iletişim araçları daha çok kişiye ulaşmakta, dünyanın herhangi bir yerinde olan gelişmelerden farklı kıtalarda yaşayan kişiler haberdar olabilmekte ve mesafeler yok olmaktadır. Böylece dünya küresel bir köye dönüşmüştür. Kitle iletişim araçlarını elinde bulunduran küresel boyuta ulaşmış şirketlerde bu durumu destekler nitelikte yayın akışı belirlenmesine yönelik bir tutum içerisinde olacak ki yayın politikalarının buna uygun olarak belirlendiği görülmektedir.

Teknolojinin sunduğu imkanlar toplumlar arası etkileşimi artırmakta, ortak bir kültür yaratma potansiyelini taşımakta, yer, zaman ve mekân kavramları ortadan kalmaktadır. Dünyanın sınırlarının ortadan kalkarak bir pazara dönüştüğü küresel sistemde toplumların yaşayış şekilleri tek tipleşmekte ve belli başlı sorunlar gittikçe aynılaşmaktadır. Bu durum dünya genelinde genel kabul gören bazı sorunlara hem ortak çözüm üretmeyi gerekli kılmakta hem de halk tarafından verilen tepkinin yaygınlaşmasını daha üst seviyeye çıkarmaktadır.

Hardt ve Negri; küresel toplumsal hareketleri merkezi bir yapılanmaya dayanmayan, küresel tekil öznellikler temelinde ağ örgütlenmesine dayalı, esnek, hiyerarşik olmayan birbirinden farklı, hatta zıt olan, farklı amaç ve temalardan ortaya çıkan çeşitli sosyal hareketlerin bir araya getirdiği bir süreç olarak tanımlamıştır (Çımrın, 2009: 147). Toplumsal hareketlerin başlaması gelişmesi ve sonuçlanması aşamalarında birçok faktör etkili olabilmektedir. Haliyle toplumsal hareketler yerel, ulusal ve bölgesel bazda başlayıp farklı mecralara savrulabilmektedir.

Şöyle ki; küreselleşme ile birlikte, bir toplumsal yapıda doğan hareketler, iletişim imkânlarının gücünü de kullanarak başka coğrafyalara hızla yayılmaktadır. Burada yaşanan kapitalizmin yeni küresel aşaması ile toplumsal hareketin giderek eklemlenmesi sürecidir (Yaylacı, 2011).

Küresel bazda hayat bulan toplumsal hareketler bu hareketi oluşturan bireyler özelinde neo-liberal küreselleşmeye karşıdır (Forum Social Mundial, 2002). Castells’in (Castells, 2013) tanımladığı şekliyle, bu karşı oluşu ifade eden söylem, direk anlaşıldığı şekli ile bir karşı oluştan ziyade vatandaşların karar alma aşamalarında objektif bir şekilde etkili olabildiği ve küreselleşme imkânlarından faydalanabildiği anlamını taşımaktadır (Çopuroğlu, 2010: 89).

Tarihsel bir perspektiften bakıldığında toplumsal hareketler, küreselleşme ile birlikte form değiştirmiştir. Temel prensipleri aynı kalsada kitle iletişim araçlarının dünyayı kuşatması ve kullanımının yaygınlaşması ile birlikte sürece etki eden faktörler değişmiş, kullanılan metodlar farklılaşmıştır. İnsanlar arasındaki etkileşimin günden güne arttığı bir dönemde örgütlenme biçimleri de değişkenlik göstermektedir. Bu bağlamda toplumsal hareketler tarih süzgecinde ele alınarak, küreselleşme boyutunda irdelenmelidir. Akabinde ise, son dönemde ortaya çıkan, toplumsal hareketlerin mobilizasyon evresinde internet tabanlı sosyal ağların sürece katkısı ve toplumsal olaylara etki etmesi sonrasında yaşanan gelişmeler ele alınmalıdır.

3.3.1. Küresel Toplumsal Hareketlerin Kökenleri ve Gelişimi

Baskıcı sistemlere karşı muhalif olma durumu uzmanlaşmanın gelişmesi ile birlikte ortaya çıkan yönetici sınıfının oluşumunu tetiklediği bir gelişmedir. Baskının arttığı ve beklentilerin boşa çıktığı, yönetici sınıfının gücünde zayıflamanın başladığı dönemlerde bu muhalif olma durumu kendini daha fazla göstermektedir (Arrighi vd. 1995, 35). Sosyolojik açıdan incelenecek olursa bu başkaldırıların geçmişte daha kısa süreli olarak meydana geldiği görülecektir. Ancak teknolojik sistemin ilerleyişi, buna bağlı olarak organize hareket edebilme alt yapısının gelişmesi sayesinde bahse konu başkaldırıları ve ayaklanmalar bu tanımın dışında kalmaya, daha uzun süreli olmaya başlamıştır. Bu da beraberinde daha hızlı ve etkili örgütlenmeyi getirmiştir.

Wallerstein, her toplumsal hareketin içinde bulunduğu toplum yapısı tarafından şekillendirildiğini belirtmektedir (Arrighi vd., 1995). Geçmişten günümüze kadar ayrı zaman dilimlerinde farklı coğrafyalarda ve ülkelerde, toplumun farklı kesimleri arasında ortaya çıkan toplumsal hareketler ele alındığında her birinin etki alanı, ortaya çıkış şekilleri, yayılma hızı ve boyutlarının bulunduğu dönemin şartlarını taşıdığı görülmektedir. Ayrıca tepki gösterilen konularda olduğu gibi örgütlenme şekillerinde de farklılıklar gözlemlenmektedir.

Küreselleşme ile birlikte açığa çıkan ve büyüyen etkileşim, ortak bilincin artmasını sağlamış, toplumun birbirinden etkilenme durumunu artırmıştır. Televizyon, radyo, basılı gazete ve dergi ile tüm bu yayın organlarını kapsayan bir alt yapıya erişen internet teknolojisi sayesinde kişiler, farklı coğrafyalarda yaşayan insanlarla iletişim kurma imkanına erişmiştir.

Zaman ve mekân kavramının ortadan kalktığı, bilgiye erişmenin sınırsız hale geldiği dijital ve interaktif çağda, her şey aynı anda gerçekleşmektedir. Bu bağlamda, internet tabanlı uygulamalar olan Facebook ve Twitter gibi anlık bilgi akışının sağlandığı sosyal ağlar konuşma ve bilgi alışverişi potansiyelinin kullanımını (Çelik Varol ve Varol, 2019) en üst

seviyeye çıkarmaktadır.

Benjamin Symes'e göre, İnternet'in en önemli teorilerinden biri olan “Küresel Köy”, İnternet'in gücünün “birbirine bağlanma” kabiliyetine ilişkin bir fikirdir. Bu durumda, İnternet teknolojisi toplumu şekillendirmek adına önemli bir role sahiptir (Çelik Varol ve Varol, 2019).

Bu bağlamda, Facebook ve Twitter gibi anlık bilgi akışının sağlandığı sosyal ağlar konuşma ve bilgi alışverişi potansiyelinin kullanımının kendisini tanımlamakta ve çeşitli biçimlerde kullanıldığını göstermektedir. Örneğin; Twitter sadece insanların günlük yaşamlarına ilişkin önemsiz bilgilerin aktarımını kolaylaştırmamakta, aynı zamanda, dünyanın her yerindeki iletişim ve bilgi kaynağına kadar, sosyal ve politik seferberlik amacıyla da kullanılmaktadır (Çelik Varol ve Varol, 2019).

Bu çerçevede, toplumsal hareketler değerlendirilmeye tabi tutulurken meydana geldikleri dönemin koşullarını da dikkate almak oldukça yerinde olacağından, dönemlere ayırarak incelemek konunun içselleştirilmesi açısından fayda sağlayacaktır. Küreselleşme ile birlikte toplumsal hareketlerin kavuştuğu yeni formların ise ayrıca ele alınması süreci daha anlaşılır kılacaktır.

3.3.1.1. 1800-1960 Dönemi: Toplumsal Hareketler

Vatandaşlık talebi ile beraber gerçekleşen ve başta Fransa ve ardından diğer Avrupa ülkelerini temelinden sarsan 1848 ayaklanmaları özellikle ele alınması gereken bir dönemdir. Bu döneme ideoloji olarak destek veren ve besleyen teori hiç şüphesiz Marksist ideolojidir. Bu dönem işçi sınıfının burjuvaziye karşı yürüttüğü sistemli mücadelenin teoriden pratiğe döndüğü bir dönem olmuştur (Lelandais, 2009: 56).

Sosyal hareketler içerisinde çıktığı toplumu dönüştürme ve sistemi yöneten mevcut egemenlere karşı alternatif üretme maksadı ile ortaya çıkmışlardır. Yine bu dönemde bu hareketlere en büyük katkıyı Gramsci yapmıştır. Gramsci “Hapishane Defterleri” adlı kitabında sosyal hareketlerde, sivil topluma ve aydınlar için önemli işlevler atfetmiştir. Gramsci toplumsal hareketleri işçi sınıfı temelinde ve devrim maksadıyla ortaya çıkan bir olgu olmaktan çıkarmış ve işçi sınıfını entelektüel ve aydınlarla da ittifaka zorlamıştır. Gramsci modelinde, aydınlar büyük amaç yükleyerek sivil toplumun onlar aracılığıyla dönüştürüleceğini ve devletin ortadan kalkacağını ileri sürmüştür (Lelandais, 2009, 64). 1960’ların sonuna kadar işçi hareketlerine toplumu dönüştürme, yeni bir düzen kurma, egemen ideolojiyi bertaraf etme rolü atfedilmeye devam etmiştir.

3.3.1.2. 1968-1980 Dönemi: Yeni Toplumsal Hareketler

1950'li yıllardan sonra dünyanın birçok noktasında sistem karşıtı yeni toplumsal hareketler ortaya çıkmıştır. Özellikle 1960 ve 1968 yılları arasında cereyan eden toplumsal hareketler kendisine öncülük eden diğer toplumsal hareketlerden ayrılmaktadır. 1968 yılında yaşanan dünya ölçeğindeki toplumsal hareketlilik sonrasında meydana gelecek olanları için bir milat olmuştur. Küresel toplumsal hareketler, gerçekte, pek çok açıdan 68 hareketinin sürdürücüsü niteliğini taşımaktadır (Kalfa ve Ataay, 2008: 87). Touraine ve meslektaşlarının araştırmalarında geldikleri son nokta; sosyal hareketlerin toplumu dönüştürme ve yeni bir düzen kurma rolleri ve amaçlarının sona erdiği (Touraine, 1984; Lelandais'den, 2009: 65). Engin Sustam'ın belirttiği gibi;

“1968 hareketi 20. yüzyılın başlarındaki sosyal hareketlerin aksine kültürel devrim tartışmaları, sömürgeciliğin eleştirisi ve reddi, eril fallus'a karşı kadın, gay ve diğer cinsel kimliklerin kamusal alanlarda kendilerini tanımladıkları, ekolojist ve feminist hareketin kemikleşmeye başladığı yıllar olarak sınıf deneyiminden ayrılmış bilinç yarılmaları meydana getirmiştir. Böylece bir demokrasi ve temsil krizi görünür olmuştur” (Sustam, 2009: 45).

Yine bir sosyolojik gerçeklik olan değişime ayak uyduramayanların yok olması gerçeği toplumsal hareketler için de geçerli olmuş ve söz konusu toplumsal hareketlere cevap veremeyen siyasal hareketler varlıklarını kaybetmişlerdir (Arrighi vd., 1995: 87).

3.3.1.3. Kaynak Mobilizasyonu Yaklaşımı

Bir sosyal veya siyasal aktörün sahip olduğu kaynakları kendi amacına erişmek maksadı ile efektif biçimde kullanması veya bir araya getirerek bunları değerlendirmesi şeklinde ifade edilen kaynak mobilizasyonu yaklaşımı bir sosyal hareketin nasıl ve ne şekilde geliştiği ve sonuca ulaştığı veya ulaşamadığı ile ilgilenir (Lelandais, 2009: 71).

Anthony Oberschall ve Charles Tilly'nin ABD merkezli olan bu yaklaşımına göre, sosyal oluşumlar siyasal sistemler de korunabilmek maksadı ile bir araya gelmiş kişilerin akılcı hareketleri olarak ifade edilmektedir (Yaylacı, 2011: 71). Charles Tilly, toplumsal hareketleri; değiştirilmesi amaçlanan veya eleştirilmesi hedeflenen iktidara karşı ortak şikâyet veya taleplerin iletildiği sürekliliği olan sistemli halk hareketi olarak tahlil etmektedir (Malkoç, 2013: 57). Toplumsal oluşumları yalnızca menfaat yönelimli kabul eden bakış açısı her hareketin amacı istikametinde insan ve maddi kaynağı bir araya getirerek başarıya ulaşacağını iddia etmektedir. Bu oluşumlar ulaşmayı arzu ettikleri kutsal çıkarlar yönünde fayda maliyet hesabına göre strateji üreterek hükümet politikalarını yönlendirmeye gayret etmektedirler (Özen, 2013: 89).

Bu yaklaşıma getirilecek temel eleştiri, sosyal hareketlerin başarıya ulaşması için şirket yetkilileri gibi çalışması gerektiğini iddia etmesidir. Hayriye Özen'in ifade ettiği şekliyle;

“Toplumsal hareketlerin ne hangi şekilde teşekkül ettiklerini veya hangi stratejileri ürettiklerine odaklanan bu bakış açısı yaşanan huzursuzluk, tatmin edilmemiş duygular, ne de yaşanan eşitsizlik duygusundan hareket etmeden yalnızca serbest piyasa fikrinin toplumsal hareketlere uygulanmasıyla geliştirilmiş bir hareket olduğunu iddia etmektedir” (Özen, 2013: 65).

3.3.1.4. Yeni Sosyal Hareketler Yaklaşımı

Claus Offe, 1970'li yılların başında kara Avrupa'sında sosyal refah devletinin beraberinde gelen göreceli olumlu gelişmelerin artışının ve beraberinde hizmet sektöründeki tam kapasite istihdamın gelecek dönemlerde başka sosyal hareketlere zemin hazırlandığını iddia ederek sosyal teori gerçekliğini ortaya atmıştır (Offe, 1987; Lelandais'den 2009: 69). Hareketin kuramcıları neo-marksist olarak adlandırılmakla birlikte toplumsal hareketlerin Marksist analizinin yetersiz olduğunu düşünmektedirler (Yaylacı, 2011: 23).

İncelenmesi gereken ayrı bir nokta ise sosyal hareketlerin veya toplumsal hareketlerin otoriteye karşı kendilerine ait özel alanlar üretme gayretleridir (Lelandais, 2009). Yeni toplumsal hareketler yaklaşımında önemli dört kuramcı ve gelenekten bahsedilebilir. Manuel Castells, söz konusu yeni sosyal hareketleri şehirli toplumsal yaşama dair söz söyleme cesaretini kendisinde toplayan ve politik güçlerin mücadelesi neticesinde ortaya çıkan bir olgu olarak görür ve sonuç olarak siyasi kurumlara duyulan güvensizliğin bu süreçte tetikleyici olduğu görüşünü savunur (Castells, 2013: 189). Yeni toplumsal hareketleri, dünya yerleşik düzenine karşı bir başkaldırı şeklinde algılamak, toplumsal hareketlerin yükselme nedeni olarak ise fakirleşme ve sömürü düzeninin büyük rol oynadığını savunur (Yaylacı, 2011: 81). Alberto Melluci ise bunu kolektif kimliğin inşa edildiği toplumsal ilişkiler ağı olarak tanımlamaktadır.

Bu yaklaşımların yanında siyasi süreçler ve fırsatlar yaklaşımı (Yaylacı, 2011: 52), çerçeveleme yaklaşımı (Çetinkaya, 2014: 36) ve sentetik (mücadeleci) yaklaşım (Lelandais, 2009) olarak tanımlanan yaklaşımlarda vardır. İlk başta ifade ettiğimiz gibi söz konusu yaklaşımlar ilk iki yaklaşımın yarım kalan taraflarını açıklığa kavuşturmayı amaçlamıştır.

1960'lı yılların ortalarında eğitim öğretim alanında meydana gelen çıkmazlar, soğuk savaş kalıntısı olan, baskıcı rejimlere karşı politik ve sosyal mecralarda bir aykırı duruş üretmiştir. Bununla beraber ortaya çıkan kimlik hareketlerinde bunun derin izlerini görmek

mümkündür. İşçi hareketlerindeki kademeli olarak meydana gelen düşüş başka alanlarda yükselme olarak kendini göstermiş ve dünya genelinde farklı hareketler güç kazanmıştır (Yaylacı, 2011). Küresel bazda iletişim imkânlarının hızla artması ve teknolojik gelişmelerin de gücü ile birlikte kültür ekseninde yeni yönelimler ortaya çıkmıştır. Bunun sebebi ise mevcut toplumsal ilişkilerde saklıdır (Yıldırım, 2012).

3.3.1.5. 1980 Sonrası Dönem: Küresel Toplumsal Hareketler

1980 yılında İngiltere başbakanı Margaret Thatcher'ın "Başka Seçenek Yok" şeklindeki ifadesinde ortaya attığı; Neo-liberalizmin kriterlerinin, dünya refahının artması maksadıyla başvurulacak yegâne seçenek olduğu fikri dünya kamuoyuna duyurulmuştur. Peşinden akademik camiada yayınlanan birçok bildiri, makale ve kitapta neo-liberal iktisat politikalarının refah artışı için gerekli olduğu ve bu politikaları uygulayarak ve küreselleşme ile çatışmadan uzlaşarak, ülkelerin kalkınacağını savunan görüşler ağırlık kazanmıştır. Özetle küreselleşme ve neo-liberal politikalar hayat standardının yükselmesi ve kaliteli yaşam için vazgeçilmez iki yol olarak insanlığa sunulmuştur (Chang ve Grabel, 2005: 56).

1945'li yıllardan günümüze kadar kapitalizm incelenecek olursa, iki döneme ayırmak mümkündür. Bunlardan birincisi Keynesyen demokrasi dönemi ikincisi ise 1980 sonrası neo-liberal demokrasi dönemidir. Keynesyen politikalarda daha çok müdahaleci ve düzenleyici bir devlet aracı öngörülürken, beraberinde tam istihdamı da karakterize eder. Buradan hareketle sistem kendisi eğer varlığını devam ettirmek istiyorsa işçi sınıfına uzlaşa ile yaklaşarak taviz vermek zorundadır. Keynesyen politikalara göre sınıflar arası uzlaşa çok önemlidir ve devlet de burada bir istikrar unsuru olarak durmaktadır (Demir, 2001: 75). Keynesyen politikaların yaşadığı kriz sonucunda sermayenin verimliliği azalmış ve uzlaşa dönemi bir bakıma kendiliğinden sona ermiştir (Demir, 2001: 76).

1960'lı yılların sonlarına doğru dünya ölçeğinde yaşanan ekonomik durgunluk şüphesiz akademik dünyadaki paradigmalarda da bir değişikliğe neden olmuştur. İkinci dünya savaşı sonrasında uygulanmaya başlanan keynesyen politikalardan bir bakıma ayrılışı da ifade eden bu yeni paradigma neo-liberal düşüncedir. Neo-liberal politikaların temelini oluşturan ana düşünce piyasaları devlet yükünden kurtarma esasına dayanır (Demir, 2001: 11).

Ekonomi dergisi Forbes'de 2006 yılında dünya çapında yer alan toplam 793 milyarderin geliri gelişmiş altı ülke hariç dünyanın geri kalan tümünün gayri safi milli hasılasından daha fazla etmektedir. Sadece 3 milyarderin malvarlığı, 600 milyon kişinin yaşadığı, dünyanın "En az gelişmiş" (aralarında Haiti, Maldivler, Nepal gibi ülkelerin bulunduğu 49 ülke) ülkelerinin toplam gayri safi hasılasından fazladır (McNally, 2013: 67).

Birleşmiş Milletler insani kalkınma raporu verilerine dayanılarak edinilen bilgiye göre her sene 10 milyondan fazla 5 yaş altı çocuk vefat etmektedir ve bu ölümlerin birçoğu basit önlemlerle durdurulabilecek nitelikte olan kızamık ve benzeri hastalıklardır (Human Development Report, 2010: 94).

UNDP (United Nations Development Programme) 2010 verilerine göre, günümüzde 2,8 milyar insan günlük 2 doların altında bir gelirle yaşamaya çalışmaktadır. En üst düzey ABD şirketlerindeki yönetici maaşları 1990-2000 yılları arasında yüzde 571 artmıştır. Afrika'da Sahra'nın güneyi, Güney ve Batı Asya ve Arap ülkeleriyle Kuzey Afrika'da 1 milyar yetişkin okuryazar değilken, yine 2,4 milyar insan en temel sağlık hizmetlerinden yoksundur (Mcnally, 2013: 67). Yine Dünya Sağlık Örgütü ile Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu'nun verilerine göre 2012 senesinde dünya çapında ortalama 800 Milyon kişi temiz su kaynaklarına ulaşamamaktadır (Salaam-Blyther, 2012: 98).

İnternet kullanım rakamları da konuya farklı bir perspektif sağlaması açısından önemlidir. Nüfus bakımından Afrika'dan daha az olan Amerika ve Kanada'nın toplamda 2012 yılında 182 milyondan fazla internet kullanıcısı varken, bu sayı Afrika'da 6 milyon kadardır (Internet World Stats, 2012). Ben Bagdikian, 1993'te "The Media Monopoly" kitabında 50 firmanın kitle medyasına egemen olduğunu ifade etmiştir. 17 yıl sonra yazdığı kitabın 20. baskısında ise aralarında The Walt Disney Company, AOL/Time Warner, News Corporation, Viacom gibi medya ve eğlence sektörüne ait şirketler ile General Electric (Elektronik ve bankacılık sektöründe) ve Sony'nin de aralarında bulunduğu egemen şirket sayısı toplamda 10'a düşmüştür (Mcnally, 2013: 49).

Margaret Thatcher'ın, "Başka Seçenek Yok" ifadesinin aksine küreselleşmenin söylenildiği kadar refah artışına sebep olmadığı yukarıdaki verilere bakılarak anlaşılmakta ve 2001 yılında dünya sosyal formunda ortaya atılan "Başka dünya mümkündür" ifadesi önem kazanmaktadır. Bu ifade ile verilmek istenen mesaj dünyanın yalnızca bir politikaya mahkûm olmadığı, aksine alternatif politikalarla daha sürdürülebilir, istikrarlı ve makul sistemlerin sağlanabileceği ifade edilmektedir. İlerleyen dönemlerde çok uluslu şirketlerin sömürüye dayalı politikalarına karşı uluslararası seviyede oluşturulan çeşitli toplumsal hareketler göze çarpmaktadır ve sayıları da her geçen gün artmaktadır (Chang ve Grabel, 2005: 76).

1999 yılında Amerika'da gerçekleştirilen bir gösteriyle küresel anlamda ilk büyük adımı atan örgütlerden bir tanesi olan Sierra Club, çevrecilik bağlamında örnek olmuştur. Ardından Public Citizen adında tüketici grupları faaliyete geçmiştir (Kalafatoğlu, 2013). İlk protesto gösterilerini Dünya Ticaret Örgütü'ne yönelik gerçekleştiren örgüt, neo-liberal küreselleşme süreci içerisinde giderek derinleşen birçok sorun ile mücadele etmeyi

hedefleyen sayısız sosyal hareket ile gün geçtikçe güçlenmektedir (Çımrın, 2009). Birbirlerinden çok farklı maksatlarla kurulan ve örgütlenen bu tarz sosyal hareketler şüphesiz gelecek yıllarda başlı başına bir inceleme konusu haline gelecektir.

3.3.2 Küresel Toplumsal Hareketlerin Öznelerinin ve Niteliklerinin Tanımlanması

Küresel anlamda ortaya çıkan toplumsal hareketlerin nereden etkilenecek büyüdüğünü tanımlarken akademik dünyada benimsenen bakış açılarından en önemlisi; Hardt ve Negri'nin ortaya koyduğu imparatorluk kavramı ve hareketin öznesi olarak tanımlanan “Çokluk” olgusu, günümüz sosyal gerçekliğini açıklamada giderek benimsenmektedir. Onlar günümüzde, içerisinde hayatımızı sürdürdüğümüz gerçeklik değil soyut bir yönelimdir. Toplumsal hayattan söz edilmeye başlandığı ilk günlerden bu yana bütün toplumsal ilişki ve evreler zaten küreselleşme yönünde seyretmiştir (Çımrın, 2009: 152). Ancak küreselleşmenin ülkelere, toplumlara, çeşitli kurum ve kuruluşlara etkileri açısından ele alındığında zaman zaman farklılık gösterdiği, getirilerinin dönemsel olarak artıp azaldığı görülmektedir.

Örnek verecek olursak küreselleşmeyi tespit etmek maksadıyla farklı yollar kullanılmakla beraber örnek bir ülkenin toplam ekonomik faaliyetleri içerisinde yer alan uluslararası ticaret rakamları ve kısa vadede uluslararası sermaye hareketlerinin toplam sermaye oranı ve nüfus içerisinde yer alan göçmen nüfusun oranı birkaç kıstas olarak göze çarpmaktadır. Ticaretin buharlı gemilerle yürütüldüğü 19. yüzyılın sonlarında ulaştırma ve iletişim imkânlarının yetmişli yıllara göre daha ileri olduğu ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu veriler küreselleşmenin dönem dönem artıp azaldığı fikrini desteklemektedir (Chang ve Grabel, 2005: 47).

Toplam dış ticaretin (ithalat ve ihracat) GSYİH'ya oranı küreselleşmenin ne düzeyde olduğunu gösteren yaygın bir yöntemdir. Örneğin Birleşik Krallık için 20. yüzyılın başında bu oran 44,7 iken, 1973 yılı oranı, 9,3'tür (Madison, 1987; McNally, 2013: 45).

21. yüzyıl dünyasında İngiliz İmparatorluğu ekonomik açıdan altın çağını yaşadığı döneme kıyasla günümüzde dünya sistemine daha az entegre vaziyettedir. Çünkü o dönemlerde yalnız para ve paranın yerine geçen sermaye araçları değil aynı zamanda insan hareketliliği de en üst seviyede gözlenmiştir (Smith, 1776; Skousen, 2007: 10).

Küreselleşmenin neo-liberal politikalarla sadece mal ve sermaye serbestliği şeklinde yönlendirilmesi büyük şirketlerin güdümünde bir küreselleşme eğilimi olduğunu göstermektedir. Küreselleşme ve iletişim çağı gibi kavramlara yönelik her yerde çok olumlu tablolar çizilse bile gerçekte, küreselleşmenin olumlu etkilerinden tüm dünyanın faydalanamadığı görülmektedir. Somut örneklerle açıklamak gerekirse, Dünya Bankası 2011

verilerine göre, yetişkin insanlarda dünya genelinde okuma yazma oranı yüzde 84,1'dir. Bu yaklaşık bir milyar insanın okuma yazma bilmediği anlamına gelmektedir (The World Bank, 2014). Üstelik okuma yazma oranları kıstasında yüksek gelirli (GSMH 12,616 dolar ya da üzerinde olan) ülkelerde bu oranlar yüzde 99 civarında olurken düşük gelirli (GSMH 1,035 dolar ya da altında olan) ülkelerde yüzde 67 civarındadır (World Development Indicators, 2014). Bunun yanında, yine aynı verilere göre dünya nüfusunun yüzde 78,2'si yani bir buçuk milyar insan elektriğe dahi ulaşamamaktadır (The World Bank, 2014). Bu sebeple neo-liberal küreselleşme ile ülkeler arasında derinleşen eşitsizlikler görülmektedir.

Emperyalizmin yerine ikame edilen küreselleşme kavramı bize çok uluslu şirketlerin yayılcı politikalarının aracı olarak çok fazla veri sunmaktadır. Aslında küreselleşme, kurulan küresel imparatorluğun soyut ismi olarak karşımıza çıkmaktadır (Çımrın, 2009).

İktidarın aldığı bu yeni biçim biyo-iktidar olarak ifade edilmektedir. Bu yeni iktidar biçimi, yasaklayıcı ve sınırlayıcı olan, hükümrânın yasama hakkı üzerinde söz sahibi olduğu geleneksel iktidar modelinin tersine, üretken, yaşamı destekleyen ve güçlendirmeye yönelik, yani pozitif bir iktidardır (Sustam, 2009). Bu anlamda da iktidarın bu yeni biçimi bir bakıma neo-iktidar olarak da ifade edilmektedir. Bu bağlamda ortak yaşamı destekleyen ve güçlendiren pozitif iktidarlara doğru dönüşüm günümüzde başlamıştır. Hard ve Negri'ye göre biyo-iktidar olarak da adlandırılan bu iktidar biçimi bireyleri bilinç, beden ve toplumsal ilişkiler bağlamında derinlemesine denetim altında tutmayı da amaçlamaktadır (Hardt ve Negri, 2004: 47-48).

Bu düşünceye göre kaynakları sömürülen yalnızca işçi veya bir başka sınıf değil hayatın ta kendisidir. Fabrikalar üzerine inşa edilmiş yaşamlardan fabrikaya dönüşen yaşamlara geçilmiştir. Sömürülen de hayatın kendisidir. Biyo-iktidar modelinde maddi olmayan emek sayısal olarak artması ile beraber niteliksel olarak da artmaktadır. Ayrıca sosyal hareketlerin de merkezine doğru yol almaktadır. Onlara göre 68 hareketi ile meydana gelen çokluk kavramının küresel çapta bir demokrasi olmadığından hareketle yeniden kurgulanmaya çalışıldığı bir döneme girilmiştir (Hardt ve Negri, 2004: 87).

Çağımızda toplumsal hareketlerde tüm farklılıklar demokratik bir şekilde ifade edilebilmektedir. Bunun en büyük örneği de sosyal platformlardır. Bu platformlar ile dünya genelinde birçok eylem aynı anda hayata geçirilmektedir (Çımrın, 2009: 55).

“Fakat az gelişmiş ülkelerde teknolojiye ulaşım imkânının olmaması veya kısıtlı olması sebebiyle gelişmiş ülkelere nazaran bu ülkelerde sosyal hareketlilik ve sosyal demokrasinin geliştiğini söylemek zor olacaktır. Bunun düzeltilmesi maksadı ile atılan ilk ciddi adım sosyal forumların her yıl dünyanın farklı bir bölgesinde veya ülkesinde gerçekleştirilmesidir” (Foucault: 66).

Ancak Hardt ve Negri'nin, teorisinde biyo-iktidar kavramı Foucault'un yorumunun dışında kullanılmaktadır. Hardt ve Negri'ye göre bu yeni iktidar yalnızca itaat ya da itaatsizlik gibi biçimsel politik alanla değil, tüm hayat, ölüm, servet ve yoksulluk üretimi gibi bütün alanları kapsayan bir iktidar biçimi olarak tanımlanmaktadır (Çımrın, 2009: 159).

3.4. Bir Müdahale Aracı Olarak Toplumsal Hareketler

Neo-liberal kapitalist düzende bütün dünya bir pazardır ve kontrolü ancak kültürel emperyalizm ile sağlanabilir. Nitekim teknoloji sayesinde durdurulamaz bir ivme kazanan kitle iletişimi ile ulusal sınırlar ve yerel kimlikler ortadan kaldırılmaya başlanmış, homojen bir müşteri-tüketici kimlik ortaya çıkarılmıştır (Akıner, 2014: 46).

Herbert I. Schiller tarafından kültürel emperyalizm; "Toplumun modern dünya sistemine getirilmesi; ülkelerin egemen tabakaların cazibesıyla, zorla veya bazen rüşvetle, kendi ülkelerinin sosyal kurumlarının egemen sisteme uygun bir şekilde biçimlendirilmesi ve hatta sistemin egemen merkezinin değerleri ve yapılarının teşvik edilmesi" olarak tanımlanmaktadır (Akıner, 2014: 43).

Schiller'in kullandığı anlamda, kültürel emperyalizm, genel emperyalist sistemin bir alt setidir. Kendi başına özgür bir karaktere sahip değildir. Kültürel ve ekonomik alanlar birbirinden ayırt edilemeyecek kadar iç içe geçmiştir. Kültürel çıktı olarak nitelenen her şey aynı zamanda ideolojiktir ve sistemin çıkarına hizmettir (Schiller, 1991).

Akıner'e göre, Neoliberalist/Kapitalist dünyanın süper gücü olarak adlandırılabilir devletlerin kültür emperyalizminin en önde gelen uygulayıcısı olduklarını söylemek mümkündür (Akıner, 2014: 44). Örneğin Amerika en büyük, en güçlü silahları ürettiği ya da en güçlü medya şirketlerinin sahibi olduğu için değil, Amerikan kültürü bütün dünyaya nüfuz ettiği için bir süper güçtür. Levis, Apple, Nike, Disney, Coke, Pepsi, McDonald's, Jazz, Rhythm n Blues, Rock'n Roll ve Hip Hop ile medeniyete hiçbir nükleer bombanın yapamayacağı kadar çok zarar verilmektedir. Zira insanların belirli bir biçimde düşünmesinin sağlanabilmesi halinde askeri müdahalelerde bulunarak masraf etmeye de gerek kalmamaktadır (Akıner, 2014: 44).

N. Postman "What is Media Ecology?" adlı eserinde medya ekolojisini, iletişim medyasının insan algısını, anlayışını, duygulanımını ve değerlerini nasıl etkilediği üzerinde durmakta ve ekoloji veya çevrenin insanlara belli düşünme, hissetme ve davranma biçimlerini empoze eden karmaşık mesaj sistemlerinden oluştuğunu ifade etmektedir (Postman, 2009).

O halde çoklu iletişim teknolojilerin etkileşimi ile şekillenen ancak bunlar içinde bir tanesinin baskın rol oynayabileceği verili bir medya ekolojisi bireylerin algıladıklarını,

söylemlerini ve davranışlarını yapılandırmakta, insanlara belli roller yüklemekte ve bu rollerin yerine getirilmesini sağlamaktadır. Aynı şekilde yapılması ve/veya yapılmaması gereken şeyleri ortamın doğasına göre farklı şiddet ve formellikteki yaptırımlarla denetlemektedir (Nalçaoğlu, 2011: 163-165).

Medyadaki çapraz mülkiyet, haber ağlarından hedef kitleye akan haberlerin içeriklerini etkilemektedir. Aynı sermayenin farklı alanlarda mülkiyet kazanımı (Gazete, dergi, televizyon, radyo, kitap yayıncılığı, CD üretimi, Otomotiv, finans vb.) olarak tanımlanan çapraz mülkiyet, uluslararası iletişim alanında yoğun olarak gözlenmektedir (Uluç, 2003:284).

Emperyal politikalar doğrultusunda mevcut bir yönetimde yapılacak değişiklikte bir metot olarak kullanılan bir toplumsal hareket başlatmak amacıyla toplum içerisinde oluşturulması gereken alt yapı kitle iletişim araçları üzerinden inşa edilmektedir. İletişim teknolojilerinin kolektif eylem kalıplarını şekillendirme konusunda başka faktörlerle etkileşim halinde olduğu bilinmektedir. Örneğin yıllarca İran dışında Irak, Türkiye ve Fransa'da yaşayan Ayetullah Humeyni'nin İran'a gönderilen propaganda kasetlerinin İran'daki muhalif kesimlerin örgütlenmesi ve 1979 İslam Devrimi üzerinde büyük etkisi olduğu bilinmektedir (Al Salim, 2016, s.6-16; Schew 2017). Yine televizyonun ABD'nin yürüttüğü Vietnam Savaşı algısının şekillenmesi ve savaş karşıtı hareketlerin gelişmesi üzerinde ciddi bir etkisi olduğu saptanmıştır (Patterson, 1984).

Bilgi ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerle birlikte sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik hayatta büyük değişim ve dönüşümler meydana gelmiştir. Özellikle internet ve sosyal medya, dünyanın her yerinden insanların birbirleriyle bağlantı kurmalarına olanak sağlayarak bu anlamda sınırların ortadan kalktığı yeni bir dönemi beraberinde getirmiştir. Bilgi İletişim Teknolojileri (BİT) ile internetin sunduğu sosyal medya; Facebook, Twitter, Instagram ve YouTube gibi ağ hizmetlerinin kullanımı günlük hayatımızın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir. İnternet, cep telefonları ve sosyal medya, duvarları ve sınırları aşmak için mükemmel araçlar haline gelmiştir. Artık dünyanın dört bir yanından insanlar e-postalar, sohbet programları ve görüntülü görüşmeler aracılığıyla anında iletişim kurmakta, fotoğraf, video, her türlü dosya vb. şeyleri anında paylaşabilmektedirler (Aktaş, 2018: 200).

Son dönemde internet tabanlı sosyal paylaşım sitelerinde açılan sahte hesaplar da algı oluşturmak amacıyla etkili bir şekilde kullanılmaktadır. İnternet teknolojisi ve beraberinde iletişim imkânlarının genişlemesi sosyal ve toplumsal hareketlerin mobilitesini artırmıştır. Ayrıca kitlelerin, örgütlenmek ve illegal haberleşmek amacıyla sosyal medya hesaplarından etkin bir şekilde yararlandığı da bilinmektedir.

Bu duruma Ortadoğu coğrafyasında örnek teşkil edecek oldukça fazla vaka ile karşılaşmak mümkün olacaktır. Örneğin Aralık 2010'da Tunus'ta başlayarak, bölgedeki birçok ülkede başlayan Arap Ayaklanmaları, konuyu çok iyi özetlemektedir. Kuzey Afrika ve Ortadoğu coğrafyasında birçok devleti etkisi altına alan toplumsal hareketler nedeniyle ülke yönetimleri değişmiş, bazı devletler bitmeyen iç savaflara sürüklenmiş, bazılarında hala istikrar sağlanamamıştır. İnternet ve sosyal medyanın bu ayaklanmalarda önemli rol oynadığı görülmüştür.

Yaygın bir şekilde “Arap Baharı” olarak adlandırılan Arap Ayaklanmaları “Sosyal medya devrimleri”, “Twitter ve Facebook devrimleri” gibi isimlerle de anılmaktadır (Aktaş,2018: 200). Söz konusu ayaklanmalar kadar bu süreçte kullanılan yöntemlerde günümüzde incelenmeye değerdir.

3.4.1. Arap Baharı

Arap Baharı, Arap dünyasında baskıcı ve otoriter yönetimlere karşı son dönemde meydana gelen farklı ölçeklerdeki halk hareketlerini ifade etmek ve süreci bir demokratikleşme dalgası olarak olumlu manada tanımlamak maksadıyla kullanılan anonim bir kavramdır (Doğan ve Durgun, 2012: 62).

Diğer bir deyişle; Ortadoğu ülkelerinin halkları tarafından Aralık 2010'dan günümüze kadar, Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkelerinde rejim, yönetim, yönetici değişimleri başta olmak üzere değişikliklere, ülke çapında protestolara, kamu alanlarının işgaline, devlet ve polis binalarının yakılmasına, hapishane baskınlarına, revizyonlara ve yenilenmelere yol açan, protesto, ayaklanma, kalkışma, devrim, başkaldırı ve daha birçok adlandırmayla söz edilen Arap halk hareketleridir (Buzkıran ve Kutbay, 2013).

Arap Baharını başlatan ilk olay 17 Aralık 2010 tarihinde Tunuslu genç mühendis olan (fakat işsizlikten dolayı seyyar satıcılık yapmak zorunda kalan ve meyve-sebze satan) Muhammed Buazizi'nin satış izni olmadığı gerekçesiyle arabasına el konulması ve buna karşı çıkması üzerine kendisine şiddet uygulanmasıyla bedenini ateşe vererek intihar etmesiyle başlamıştır (SETA, 2019). Buazizi bedenini ateşe verdiği anı canlı olarak yayınlamıştır.

Aslında Muhamed Bouazizi, kendisini ateşe veren ilk Tunuslu değildir. Yine onun gibi bir sokak satıcısı olan Abdesslem Trimech de 3 Mart 2010 tarihinde belediye görevlilerinin kendisinin çalışmasını engellemelerini protesto etmek amacıyla Monastır'daki yerel yönetim binası önünde kendini yakmıştır. Fakat pek çok insan onun eylemini duymamıştır. Bouazizi'nin kendisini yakması ise kamera önünde gerçekleşmiştir. Kendini yakmasının görüntüleri Facebook'ta yayınlanmış ve sadece Tunus'ta değil, dünyanın dört bir yanında ve

Arap Dünyasında güçlü duygusal etkiler ve tepkiler yaratmıştır (Bogdan, 2011, 420-432). Tunus halkı Muhammed Buazizi olayına duyarsız kalmamış ve 4 Ocak 2011'de yaşanan olay üzerine yaklaşık 5000 kişilik bir ekip ile protesto yürüyüşü yapmıştır. Göstericiler daha iyi yaşam koşulları istemişler; ancak polislerin sert müdahaleleriyle karşı karşıya kalmışlardır. Ancak tepki gösterileri artarak devam etmiştir (Kırık, 2012: 90). Olaylar Kuzey Afrika ve Ortadoğu'da birçok ülkeyi sarmıştır.

Washington Üniversitesi'nden bir araştırma ekibi internet ve sosyal medyanın ayaklanmalar üzerindeki etkisini incelemek için ayaklanmaların yaşandığı 2011 yazı sonunda Bilişim Teknolojisi ve Siyasi İslam Projesi (Project on Information Technology and Political Islam-PITPI) kapsamında üç milyondan fazla tweet, önemli oranda YouTube videosu ve çok sayıda blogun içeriğini analiz etmiştir. Araştırmacılar Mısır ve Tunus'ta, protesto hareketlerine yönelik çevrimiçi bilgi alışverişlerinin genellikle sokak gösterileri başlamasından kısa bir süre önce gerçekleştiği sonucuna varmıştır. Araştırma raporunda, bu tür uygulamaların komşu ülkelere ilham verdiği ve ayaklanma dalgasının tüm bölgeye yayılmasına olanak verdiği belirtilmektedir (Haschke, 2012). Tunus ve Mısır'daki kamusal alanlardaki protestolar ve gösteriler, sosyal ağ siteleri ve görsel medya aracılığıyla bildirilmiş, bu durum Bahreyn, Ürdün, Fas, Suriye, Yemen, Libya ve Cezayir'deki protestoları da ateşlemeye yardımcı olmuştur (De Souza ve Lipietz, 2011, 618-624).

28 Aralık 2010'da Cezayir'de, 12 Ocak 2011'de Lübnan'da, 14 Ocak'ta Ürdün'de, 17 Ocak'ta Moritanya, Sudan ve Umman'da, 18 Ocak'ta Yemen'de, 21 Ocak'ta Suudi Arabistan'da, 25 Ocak'ta Mısır'da, 26 Ocak'ta Suriye'de, 28 Ocak'ta Cibuti'de, 30 Ocak'ta Fas'ta, 10 Şubat'ta Irak'ta, 14 Şubat'ta Bahreyn ve İran'da, 17 Şubat'ta Libya'da, 18 Şubat'ta Kuveyt'te ve 20 Şubat'ta Batı Sahra'da protesto ve yürüyüşler başlamıştır (The Guardian, (2011); Göçer ve Çınar, 2014: 55). Twitter, Facebook ve YouTube gibi sosyal medya ağlarının da kullanıldığı olaylar, aynı zamanda bu ağlar üzerinden dünyaya duyurulmuştur. Böylece dünyanın değişik yerlerinden de coşkuyla karşılanan, büyük ilgi ve destek gören ayaklanmalarda sosyal medya önemli bir rol oynamıştır (Aktaş, 2018: 200).

Arap baharı sırasında sosyal medya kullanımı %30 artış göstermiştir. Bu olaylar süresince sosyal medya kullanan tekil kullanıcı sayısı yirmi yedi milyonu geçmiştir. Arap baharının ilk çeyreğinde Bahreyn'de %15, Mısır'da %29 ve Tunus'ta %17 (Dijitalhayattv, 2015) oranında sosyal medya kullanımında artış görülmüştür.

Sosyal ağ sisteminin genişlemesi ve bölgeye yayılması ile birlikte, muhalefetin gösterilerin merkezi ile doğrudan bağlantısı olmayan uzak ve izole bölgelere nüfuz etmesine neden olmuştur. Arap Ayaklanmaları sırasında protestocular sosyal medyanın sosyo-politik

önemi ve küresel kimlik alanı üzerindeki etkileri konusunda yeni bir sayfa açmışlardır. Arap Ayaklanmalarından bu yana, sosyal medya artık sadece gençlerin bulunduğu alanlar ve popüler kültürün unsurları değil aynı zamanda siyasal alanın ayrılmaz bir parçası haline gelmiştir (Haschke, 2012).

Birçok araştırma Arap Ayaklanmalarının gelişmesini sağlayan faktörler arasında bilgi iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmelerin etkisinin olduğunu göstermektedir. Araştırmalar özellikle Mısır'da ayaklanmalar sırasında sosyal medyanın, televizyon ve yüz yüze sohbetten sonra protestocular arasında en çok kullanılan iletişim aracı olduğunu göstermektedir. Televizyon izlemek veya radyo dinlemek suretiyle haber alan protestocular ise başka bir medya aracına erişim olanakları olmadığı için bunları kullandıklarını söylemiştir. Protestocular, sosyal medyaya geleneksel medyadan daha fazla güvendiklerini söyleyerek sosyal medyanın bu ayaklanmalardaki rolüne işaret etmektedir (McKeever, 2013).

Bazıları bu süreci, daha onurlu bir yaşam için demokrasi, özgürlük ve hukuk devleti talep eden halkların otoriter rejimlere karşı isyanı olarak nitelendirmiştir. Ayaklanmaları, Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin sosyalist yönetimlerden kurtuluşuna benzeterek anti komünist devrimler gibi yorumlayanlar da olmuştur. Bazı kesimler ise bu hareketleri büyük güçlerin bölgeyi yeniden dizayn etme projesi ve yüzyılın o güne kadarki en büyük operasyonu olarak tanımlamıştır. Daha da ileri giderek ayaklanmaları Büyük Ortadoğu Projesi'nin (BOP) hayata geçirilmesi ve BOP'un bir devamı olarak yorumlayanlar da olmuştur (Aktaş, 2012, 8). Süreç incelendiğinde tüm bakış açılarının kendisini haklı çıkaracak yeterli sebepleri bulabileceği görülmektedir.

Arap Baharını yaşayan ülkelerin sosyo-ekonomik ve kurumsal benzerliklerine rağmen, her ülkede kendine özgü dinamikler devreye girmiş, süreç farklı noktalara evrilmiştir. Örneğin Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de iktidar değişimi gerçekleşirken, Suriye'de rejim iktidarda kalabilmek adına tüm gücünü kullanmış ve bu süreç uluslararası bir soruna dönüşmüştür. Ürdün ve Bahreyn'de ise protestolar sonuçsuz kalmıştır (Kurt, 2014: 8).

Önceleri daha iyi bir yaşamın yanında hukuk ve adalet talepleri ile bir araya gelen bireylerin oluşturduğu tepki zamanla uluslararası destekle de beraber başka bir alana evrilmeye başlamıştır. Protestocular başlangıçta sadece kendi ülkelerinde onurlu yaşamak için daha fazla özgürlük, demokrasi ve adalet için canlarını tehlikeye atarak mücadele etmişlerdir (Aktaş, 2012: 53).

Fakat umulan baharın aksine “Arap Baharı” bölgeyi çok daha kaotik bir ortama sürüklemiştir. Tunus, Mısır, Libya, Yemen ve Suriye gibi ülkelerin her biri başka alanlara savrulmuşlardır. Suriye, Libya ve Yemen'de halen devam eden bu kargaşada yüzbinlerce kişi

yaşamını yitirmiş ve milyonlarca insanda göç etmek zorunda kalmıştır. “Bahar” çok uzun ve yakıcı bir kışa dönmüştür (Aktaş,2018: 200).

Tunus’ta bir iktidar değişikliği olmuş ancak iktidara gelen yönetimin ömrü kısa icraatı az olmuştur. Bu dönemde yaşanan siyasi hesaplaşma ve çatışmaların yanında Tunus’ta turistleri hedef alan saldırılar ülkenin sorunlarını daha da çözümsüz hale getirmiştir. Ülke ekonomisinin lokomotif olan turizm durma noktasına gelmiştir. İşsizlik ve yoksulluk ayaklanmalar öncesinden bile daha kötü bir hal almıştır (Aktaş, 2017: 43).

Mısır’da gerçekleşen askeri darbe sonrasında ise yurttaşlar eski yönetimi arar duruma gelmişlerdir. Ülkede yaşanan askeri darbe ve farklı grupların mücadeleleri beraberinde daha büyük bir kargaşa getirmiştir.

Mısır Ordusu öteden beri ABD ile kuvvetli bir bağa sahiptir. ABD, İsrail’den sonra en büyük yardımı Mısır’a gerçekleştirmekte, bunun da büyük bir oranını askeri yardımlar oluşturmaktadır (Kurt, 2014: 16). Dolayısıyla demokratik yönetim biçimi içinde imtiyazını kaybetmek istemeyen ordunun Amerikan desteği ile gerçekleştirdiği 3 Temmuz darbesi, 25 Ocak Devrimi ile başlayan değişim dalgasını tersine çevirmiş, sadece Mısır’ın değil bölgenin değişim potansiyeli de zarar görmüştür. Ayrıca bu darbe, iktidar değişimi gerçekleşse bile sürecin ordu tarafından ve dışardan müdahale ile tersine çevrilebileceğini göstermiştir (Kurt, 2014: 18). Libya Bingazi’de gerçekleşen ayaklanmalar, şiddet kullanılarak bastırılmıştır. Devrimin akıbetini Birleşmiş Milletler kararı sonrası gerçekleşen NATO müdahalesi belirlemiştir (Şen, 2013: 57). Sosyal medya buradaki en etkili işlevini Muammer Kaddafi’nin ölüm anını dünyaya duyurmada göstermiştir. Muammer Kaddafi’nin, memleketi Sirte’den kaçarken NATO operasyonu ile durdurulması ve ardından silahlı muhalifler tarafından linç edilerek öldürülmesi oradaki insanların cep telefonlarıyla çekilerek dünyaya iletilmiştir (Avci, 2017). 2020 yılına gelindiğinde Libya’da kaotik ortamın halen devam ettiği görülmektedir. Ülke içerisindeki askeri alt yapıya sahip bir grup dışardan destek alarak mevcut hükümeti devirmek istemekte ve iç çatışmalar sürmektedir.

Arap Baharı sürecinde Suudi Arabistan’ın Yemen’e müdahalesi neticesinde birçok insan hayatını kaybetmiştir. Binlerce insan açlık ve salgın hastalıklarla karşı karşıya kalmıştır.

Avrupa Birliği’nin Fas’a yaptığı yardım ile ve yapılan reformlar ile yönetim rahat bir nefes almıştır. Cezayir’de ise protestolar büyümeden bastırılmış, Buteflika yönetiminin kontrolü sağlaması ile tamamen durmuştur. Abdülaziz Buteflika tekrar başkan seçilmiştir (Aktaş, 2017: 43). Ancak Buteflika Nisan 2019 seçimleri için tekrar başkanlığa aday olmuş, bu nedenle ülkede protesto gösterileri başlamış, ordunun muhtıra vermesi neticesinde de istifa etmiştir (AA, 2019).

Suriye ise Arap Baharı'nın apayrı bir mecrasını oluşturmuş, bahar kelimenin tam anlamıyla kışa dönmüştür. Suriye'deki şiddet ve istikrarsızlığın temel sebebi siyasi kurumların toplumsal, sosyal ve ekonomik gelişmenin gerisine düşmesidir. Bununla birlikte sistem içinde toplumun değişme iradesine şiddetle karşı çıkan devlet aygıtları mevcuttur (Şen, 2013: 57). Birçok ülkenin müdahil olduğu Suriye meselesi Nisan 2020 itibarıyla halen çözümsüz kalırken, süreç içinde milyonlarca insan göç etmek zorunda kalmış, binlerce insan öldürülmüş, ülke kaynakları yok olmaya yüz tutmuştur.

Arap Baharı hareketi, iletişim araçlarının toplumsal dönüşüm ve muhalefet hareketi üzerindeki gücünü ortaya koymuştur, bilgi toplumunda gelişen ve ilerde gelişebilecek toplumsal hareketler konusunda da önemli ipuçları vermektedir (Kuşoğlu, 2014, 34).

Burton bir mevsime sığmayacak devrimsel bir sürecin başlangıcı olarak nitelediği Arap Baharı'nda alternatif medyanın etkisinin göz ardı edilmemesi gerektiği gibi abartılmaması gerektiğini de öne sürmüştür (Burton, 2013: 24). Yaşananları yalnızca alternatif medyaya bağlamanın ve sosyal medya devrimi olarak nitelemenin bölgede yaşanan gelişmeleri ve siyasi birikimi göz ardı etmek sonucunu doğuracağı da belirtilmektedir (Babacan vd., 2011: 80, 84).

Ancak Arap Baharı ile birlikte iç karışıklıkların yaşandığı ülkelerdeki mevcut durum ele alındığında yüz binlerce insanın öldürüldüğü, ekonomilerinin zarara uğradığı ve birçoğunda tekrar istikrar sağlanamadığı görülmektedir. Ayrıca Arap Baharında amaçlananın aksine hiçbir ülke demokratik olarak daha iyi bir durumda olmamakla birlikte eskisine nazaran çok daha kötü durumdadır. Buradan hareketle Arap Baharı ile bölgede yaşanan iç çatışmaların birçok ülkeye zarar verdiği, bölgeyi istikrarsızlaştığı ve devletlerin zayıflamasına yol açtığı ortadadır. Bölgede yaşanan tüm bu kargaşanın bölge devletleri üzerinde egemenlik kurmak isteyen devletlerin emperyalist politikalarını hayata geçirmelerine ve devam ettirmelerine yaradığını/yarayacağını iddia etmekte mümkün olacaktır. Kendi geleceklerine yönelik bağımsız karar alamayacak durumda olmaları nedeniyle Suriye, Mısır ve Libya gibi ülkeler bu durumun en bariz örnekleridir.

3.5. Türkiye'de Yeni Toplumsal Hareketler ve Sosyal Medya

Dünya'daki teknolojik alt yapının gelişimine paralel olarak kitle iletişim araçları küreselleşmenin hızlanmasında önemli bir rol oynamıştır. Bilişim teknolojileri dünyadakine paralel olarak Türkiye gibi büyük devletlerde de gelişim göstermiş, bu durum küresel sisteme entegre olma sürecini hızlandırmıştır.

İnternet tabanlı iletişim teknolojileri bloklar, wikiler, sosyal ağ merkezleri (Facebook, Myspace gibi), web tabanlı iletişim biçimleri (Chat-Chat grupları), fotoğraf paylaşımı (Flickr), video ekleme ve paylaşma (Youtube gibi), sosyal açıklamalar, web sitelerinin yerimleri ve daha fazlasını kapsamakta (Balcı vd., 2013:108) ve toplumsal iletişim kipi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Politik ve kültürel yaşam da bu ağ yapısına göre yeniden yapılanmaktadır. Manuel Castells, bilgi ve iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle küresel anlamda ortaya çıkan böyle bir dönüşümün ağ toplumunu oluşturduğunu savunmaktadır (Castells, 2011).

Bilgisayar ve internet teknolojilerinde görülen gelişmelerin mesaj iletiminde zamanı kısaltıp mekânları birbirine yakınlaştırmasıyla ileti yönetimi her zamankinden daha önemli hale gelmektedir. Özellikle teknolojinin ulaştığı gelişmişlik seviyesi ile birlikte iletişimin etkileşimli bir yapıya dönüşmesi ve web ortamında oluşturulan sosyal medya alanlarıyla birlikte iletişim küresel bir boyut kazanmaktadır. Sosyal medya ortamındaki iletişim, kişiler arası iletişim boyutundan çıkarak ekonomik ilişkileri, siyaseti, diplomasiyi etkileyen bir boyuta ulaşmakta, dijital hayatın her alanı kuşattığı dünyada siyasetin üretilme ve tüketilme biçimlerinde de köklü değişimler yaşanmaktadır.

Uluslararası çeşitli kuruluşların yayınlamış olduğu Türkiye raporlarında sosyal medya kullanımının her geçen gün daha da arttığına vurgu yapılmaktadır. Bu durum sosyal medya kullanımının gün geçtikçe çok hızlı bir ivme kazandığını göstermektedir.

Global Overview'un 2017 yılında hazırladığı bir raporda Türkiye'ye yönelik internet ve sosyal medya kullanım durumlarına dair veriler mevcuttur. Buna göre Türkiye'de 48 milyon internet kullanıcısı mevcuttur. Yine tekil internet kullanıcılarının neredeyse tamamına yakını aynı anda sosyal medya kullanıcısı durumundadır. Cep telefonu abone sayısı ise 71 milyon kişidir. Sosyal medya kullanıcı sayısı 2016 yılı Ocak ayı ile karşılaştırıldığında 2017 yılında %14 artış göstermiştir (Digital in 2017 Global Overview Raporu, 2017: 23).

Dünyada olduğu gibi kitle iletişim olanaklarının geniş ölçekli alt yapıya sahip olduğu Türkiye'de de toplumsal hareketlerin oluşum ve dönüşümünde kitle iletişim araçlarının ve dolayısıyla sosyal medyanın çok büyük bir öneme sahip olduğunu görülmüştür. Türkiye'de son dönemde yaşanan toplumsal hareketler ele alındığında sosyal medyanın işlevi, Twitter ve Facebook gibi platformların gücünün anlaşılması açısından önemli bir bilgi kaynağıdır.

Buna bir örnek olarak "İnternetime dokunma eylemi" verilebilir. Bu eylem Türkiye'de sosyal paylaşım ağları üzerinden örgütlenerek gerçekleştirilmiştir. BTK kararı ile internette uygulanan kısıtlamalara yönelik ortaya çıkan tepki, geniş bir halk desteğine ulaşmış, 15 Mayıs 2011 tarihinde ortak bir eylem haline gelmiştir (Furuncu, 2014).

22 Ağustos 2011 yılında uygulamaya konacağı söylenen ve internete yeni filtre getirecek sisteme karşı çok sayıda internet kullanıcısı Facebook ve Twitter üzerinden gruplar kurmuş, bu platformlarda yapılan örgütlenmeler sokak eylemlerine dönüşmüştür. Türkiye’de toplamda 28 ilde ve daha sonra eylemin küreselleşmesi ile birlikte yurtdışında 3 ülkede (Almanya, Avusturya, Hollanda) eşzamanlı olarak eylemler düzenlenmiştir (Furuncu, 2014).

Gezi Parkı eylemlerinin başladığı dönem olan 29 Mayıs tarihinden itibaren ise Twitter kullanımındaki artış milyonlarca kişiye çıkmıştır. Bu süreç zarfında tweet sayıları milyonları bulmuş, diğer sosyal medya paylaşım platformlarında da paylaşım sayılarında artış gözlenmiştir. Twitter’ın toplumsal olaylara etkisini göstermesi açısından bu durum önemlidir.

Diğer taraftan, 15 Temmuz gecesi saat 22:00'den sonra atılan tweet sayıları ciddi oranda artmış ve Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın halk ile FaceTime uygulaması üzerinden bir televizyon yayını aktarımı ile görüşmesi olayı hakkında tweet atılan en önemli konu olmuştur. Normal bir günde aynı zaman diliminde ortalama 16.500 tweet atılırken o gece 72.000’e yakın tweet atılmış, 16 Temmuz gecesi ise bu sayı 495.000’i bulmuştur (Sungur, 2017: 603).

Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın 10 milyon civarında takipçisi vardır. Cumhurbaşkanının, “Milletimizi demokrasimize ve milli iradeye sahip çıkmak üzere meydanlara, havalimanlarına davet ediyorum” içerikli tweeti 28.407 kişi tarafından retweetlenmiş ve 39.624 kişi tarafından beğenilmiştir. Cumhurbaşkanının halkı cesaretlendirmek maksadı ile yaptığı çağrı kısa bir sürede karşılık bularak meydanlar milliyetçi ve demokrasi yanlısı topluluklarla dolmuştur (Sungur, 2017: 606).

8 Temmuz ve 14 Temmuz tarihleri arasında ortalama 5,7 milyon tweet atılmıştır. 16 Temmuz gecesi atılan tweet sayısı %233 oranında artarken 15 Temmuz ve 17 Temmuz arasında atılan tweet miktarı ise toplamda 34,8 milyonu bulmuştur. Bu tweetlerin erişim miktarı ise 15 milyardır (Kılıç, 2016). Bahsi geçen rakamlar bize sosyal medyanın ulusal değil uluslararası nitelikte etkileri olduğunu göstermektedir.

Sosyal medya kullanımı, 15 Temmuz gecesi darbeci askerlerin kurdukları planların deşifre edilmesi ve beraberinde bertaraf edilmesi maksadıyla yürütülen bütün faaliyetlere aracılık etmiş, bunda büyük bir rol oynamıştır. Sosyal medya aracılığı ile bilgi ve paylaşımlar hızla yapılmış ve diğer kullanıcıların olaylardan haberdar olması sağlanarak ortak bir kitlesel duruşun sergilenmesi sağlamıştır (Sungur, 2017: 602).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GEZİ PARKI EYLEMLERİ

4.1. Gezi Parkı Olayları

Gezi Parkı Eylemleri ya da Gezi Parkı Olayları olarak tanımlanan süreç Taksim’de Gezi Parkı olarak adlandırılan eski ismi Topçu Kışlası olan park alanında yapılmak istenen düzenleme çerçevesinde ağaç kesilmesine karşı başlatılan lokal bir eylemken, giderek büyümüş kitlesel bir eyleme dönüşmüştür. Çevre duyarlılığı ile başlayıp devamında ise hükümet karşıtı sokak eylemlerine evrilerek küresel anlamda zaman zaman bazı marjinal ideolojilerin çizgisiyle örtüşerek büyüyen İstanbul Taksim’deki Gezi Parkı protestolarının, toplumsal huzur ve sükûnete verdiği zarar ile beraber kamusal mallara ve özel mülkiyete yaşattığı maddi tahribatla çok kısa zamanda ülke çapında bir eyleme dönüşmüştür.

Türkiye’de 2013 yılı içerisinde yaşanan “Gezi Parkı Eylemleri” sosyal medyanın siyasal alanda nasıl bir etki yarattığı ve kitleleri nasıl harekete geçirdiği hususunda önemli bir araştırma konusudur. Gezi Parkı Eylemleri olarak medyada karşılık bulan ve uzun bir süre gündemi işgal eden olayların çıkış noktası İstanbul Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi’dir. Taksim Meydanı Yayalaştırma Projesi’ne tepki olarak ortaya çıkan ve kısa sürede sosyal medya aracılığıyla tüm ülkeye ve dünyaya yayılarak hükümet karşıtı bir sokak hareketine dönüşen Gezi Parkı Eylemleri, son yılların en önemli toplumsal-siyasal gelişmelerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Ete ve Taştan, 2013: 85).

Gezi Parkı Eylemleri ilk aşamada, Mayıs 2013’ün son günlerinde yarı-örgütlü bir şekilde çevre hareketi olarak başlamış ve bu süreçte siyasi irade açısından eylemler, bir asayiş sorunu ve ideolojik muhalefetin ötesinde herhangi bir anlam ifade etmemiştir. Ancak ikinci aşamada (31 Mayıs-15 Haziran tarihleri arasında) Gezi Parkı Eylemleri, ulusal ve uluslararası aktörler aracılığıyla örgütlenerek siyasallaşmış ve hedefler revize edilerek gerçek hedefin dönemin Başbakan’ı olan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan olduğu anlaşılmıştır (Aslan vd., 2016).

Gezi Parkı Eylemleri’nin ortaya çıkışı ve devam eden süreçte izlediği yol ayrı ayrı değerlendirilecek olursa daha objektif bir analiz elde etme imkânı bulunabilecektir. Eylemlerin amaç ve araç biçimlerindeki farklılıkları da değerlendirmek yerinde olacaktır. Aynı şekilde hedef tahtasına konulan iktidar partisinin ortaya çıkan krizi çözmek adına geliştirdiği yaklaşımlar ve bunların eyleme dönüşmüş hali de değerlendirilmeye muhtaçtır (Ete ve Taştan, 2013: 21). Diğer taraftan üzerinde durulması gereken bir başka aşama ise

olayların başladığı tarihten önce ki evredir. Gezi Parkı Eylemleri'nin başladığı ve şiddetli bir hal aldığı tarihten önce bazı grupların projelere karşı çıkmak amacıyla yaptığı girişimlerde kronolojik olarak ele alınmalıdır. Ayrıca gezi parkının tarihçesinin incelenmesi, Gezi Parkı Eylemleri üzerinde mukayese yapma kabiliyetini artıracaktır. Bu açıdan mümkün olduğunca geniş bir bakış açısıyla sürece bakılarak, genelden özele giderek etken faktörler incelenmelidir.

4.2. Gezi Parkı Tarihçesi

Gezi Parkı Eylemlerinin yaşandığı mekân olan Taksim Meydanı adını, 1732-1733'te 1. Mahmut tarafından Galata-Beyoğlu suyunu taksim etmek için yapılan maksemden (su dağıtımının yapıldığı bina) almıştır. Cephesinde “Her şeye su ile hayat verdik.” anlamına gelen bir ayet yazan Taksim Maksemi, bugün kurumuştur. Ancak sivri külahlı, taş yapı İstiklal Caddesi'nin girişinde varlığını sürdürmektedir (listelist, 2014). Osmanlı İmparatorluğunun son dönemlerine kadar mezarlık alanı olarak kullanılan Taksim Meydanı, Beyoğlu'nun en sonunda bulunmakta ve o zamanlar şehrin bittiği noktada yer almaktadır (Kavuncu, 2014).

1780 yılında Sultan II Selim döneminde bu alana Halil Paşa Topçu Kışlası yapılmıştır. Ancak bir yıl sonra patlak veren Kabakçı Mustafa İsyanı ve sonraki yıllarda yaşanan büyük yangınlar ile Kışla büyük oranda zarar görmüştür (Aslan vd., 2016). 18. yüzyıldan itibaren eskiden kırılık bölgede Topçu Kışlası, kışlanın karşısındaki talim yeri (Talimhane), Abdülmecid Dönemi'nde yapılan Mecidiye Kışlası (İTÜ Taşkışla Binası) ve Gümüşsuyu Askeri Hastanesi gibi binalar bölgenin çehresini değiştirmiştir (listelist, 2014).

31 Mart (1909) hadisesinde topçu ateşi nedeniyle meydana gelen ciddi hasarlar yüzünden kışla askeri özelliğini tamamen kaybetmiştir. Meydanın yakınındaki Topçu Kışlası, zamanla kullanılamaz hale gelince (listelist, 2014) birinci Dünya Savaşı sonunda İstanbul'u işgal eden Fransız güçleri tarafından Kışla'nın avlusu stada çevrilmiştir (Aslan vd., 2016).

Taksim meydanı için önemli gelişmelerden birisi, 1928 yılında Cumhuriyet Anıtı'nın meydana yerleştirilmesidir. Çünkü Cumhuriyet Anıtı'nın ana gayelerinden birisi figüratif bir anlatımla Atatürk'ü ve kurulan yeni düzeni topluma tanıtmaktır (Aslan vd., 2016). 1930'larda civardaki Ermeni ve Müslüman mezarlıkları da kaldırılmıştır (listelist, 2014).

İkincisi ise hegemonik bir anlayışın sembolü olmasıdır. Başka bir ifadeyle Cumhuriyet'in merkezi Ankara olmasına rağmen Cumhuriyet Anıtı'nın İstanbul'a (Taksim Meydanına) yerleştirilmesi aslında Ankara'nın hegemonik anlayışını mekânsal olarak sembolize etmektedir. Bundan dolayı Güngörmez'e göre, “Taksim devlet tarafından

dokunulmaması, müdahale edilmemesi gereken politik bakımdan kutsal” bir mabettir (Aslan vd., 2016). Bir nevi kurulan yeni cumhuriyetin Ankara’dan sonra İstanbul’a da hâkim olduğunun bir sembolüdür. Bu anıtın yerleştirilmesi ile beraber Taksim Meydanı adeta İstanbul’da cumhuriyetin başladığı yer haline dönüşmüştür (Kavuncu, 2014).

Osmanlı döneminde şehir hayatının hareketli olduğu yer Beyazıt iken Taksim meydanı şehir dışında mezar alanı olarak kullanılmıştır. Bu kapsamda Beyazıt Meydanı toplumsal hafıza açısından da ilk başlarda Taksim meydanından daha önemli bir konuma sahiptir. Ancak Cumhuriyet ile beraber Taksim meydanı cumhuriyetin bir sembolü olarak Beyazıt meydanına alternatif bir nitelik kazanmış, modern devlet kurgusunun bir nevi sembolü olmuş ve giderek önemi artmıştır (Kavuncu, 2014).

1940 yılında, İstanbul Valisi Lütfi Kırdar döneminde, mimari ve tarihi açıdan önemine rağmen, Fransız şehircilik uzmanı Henri Prost’un önerisiyle Topçu Kışlası yıktırılmıştır. Kışla’yı yıkma nedenlerinden biri İsmet İnönü’nün kendi heykelini dikirmek istemesidir. Ancak 1946 yılında kurulan ve 1950’de iktidar olan Demokrat Parti, Taksim meydanında heykel olduğu için hemen yakınına yeni bir heykel dikilmesine karşı çıkmıştır. Bundan sonra günümüze kadar Kışla’nın bulunduğu yer park şeklinde düzenlenmiş ve zaman zaman düzenlemelerle görünümü değişikliğe uğramıştır (Aslan vd., 2016).

İstanbul Büyükşehir Belediye Meclisi’nin 16 Eylül 2011 tarihinde aldığı kararla Taksim Yayalaştırma Projesi kabul edilmiş ve bu plan 4 Ocak 2012 tarihinde Anıtlar Kurulu tarafından onaylanmıştır (Aslan vd., 2016). Bahse konu projeye, Taksim Dayanışma çatısı altında toplanan grup üyeleri tarafından karşı çıkılmış, proje aleyhinde basın açıklamaları ve imza kampanyaları düzenlenmiştir. Ancak proje devam etmiş, bu kapsamda yeniden inşa edilecek Topçu Kışlası için 4 Ekim 2012 tarihinde yol genişletme çalışmaları başlamıştır.

Çalışmalar kapsamında 27 Mayıs 2013 tarihinde bazı ağaçların başka yerlere dikilmek amacıyla sökülmesi üzerine çevreci marjinal gruplar ve bazı sol eğilimli örgüt mensupları Gezi Parkında oturma eylemi başlatmış (Aslan vd., 2016) çeşitli faktörlerin etkisiyle olayların süreç içerisinde tırmanması, Gezi Parkı Eylemleri’nin fitilinin ateşlenmesine neden olmuştur.

4.3. Gezi Parkı Eylemleri’nin Ortaya Çıkışı

Başlangıçta Taksim Meydanı’nın yayalaştırılması ve Topçu Kışlası projelerine karşı tepki olarak ortaya çıkan ve hitap ettiği kitle bakımından yerel bir gösteri anlamı taşıyan (Ete ve Taştan, 2013: 21) Gezi Parkı Eylemleri’ne yönelik yapılan çalışmalar incelediğinde başlangıç tarihi olarak genel itibariyle 27 Mayıs 2013 tarihinin referans alındığı görülmektedir. Ancak Gezi Parkı Eylemleri’ne giden süreç detaylıca ele alındığında bahse

konu projeleri engellemek amacı içeren tepkisel yaklaşımların 2012 yılında ortaya çıktığını söylemek mümkündür.

Gezi Parkı Eylemleri'nin gelişim sürecinin tarihsel kronolojiye uygun olarak tanımlanması, doğru bir şekilde kavranabilmesi ve analizler yapılabilmesi açısından önem arz etmektedir. Bu durum Gezi Parkı Eylemleri içerisinde yer alan grupların ilişki sarmalını anlamak ve daha net ortaya koyabilmek için de oldukça önemlidir. Eylemleri başlatan ve yayılmasında rol oynayan aktörler, seçilen slogan ve imgeler, olayların sosyal medyada yayılış biçimi detaylıca incelenmesi ise isabetli çıkarımlarda bulunmayı olanaklı kılacaktır.

İstanbul Büyükşehir Belediyesi (İBB) tarafından ihaleye çıkarılacağı tarihten itibaren projelerin hayata geçirilmesini engellemek amacıyla basın açıklamaları, imza kampanyaları ve park içerisinde nöbet tutmak suretiyle tepki göstermek mahiyetinde çeşitli organizasyonlar düzenleyen Taksim Dayanışması bileşenlerinin yaptığı çalışmalar incelendiğinde, Gezi Parkı Eylemleri'ne giden sürecin 2013 yılından önce başladığı görülmektedir. Taksim Dayanışması Platformu tarafından düzenlenen etkinliklere çeşitli gruplar tarafından da destek verildiği anlaşılmaktadır.

Taksim Dayanışması adı altında birçok siyasi parti, meslek odası, dernek ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının bir araya gelmesiyle oluşan platform tarafından 27 Haziran 2012 tarihinde Taksim Meydanı'nın yayalaştırılması ve Topçu Kışlası projelerine karşı basın açıklaması düzenlenmiştir. Taksim Dayanışmasının Twitter hesabından duyurulan basın açıklaması ve etkinlik afişinde ise Emek ve Demokrasi meydanının yayalaştırma projesi adı altında yok edileceğine vurgu yapılmış, Taksim meydanına, buradan yayılan enerjiyle kimliğine, kültürüne ve emeğine sahip çıkmak isteyen herkesin davet edildiği ifade edilerek katılım çağrısı yapılmıştır (Görsel 4.1.).

Taksim Dayanışması çatısı altında basın açıklaması ve etkinliğe destek veren ve mezkûr afiş üzerinde ismi bulunan grupların hitap ettiği kesime bakılacak olursa sol tandanslı geniş bir tabanın en başından beri projelere karşı düzenlenen etkinliklerden haberdar olduğu ve bir bölümünün de içerisinde yer aldığı sonucu çıkmaktadır.

Taksim Dayanışması bileşenlerinin, Gezi Parkı Eylemleri'nin yoğun olarak yaşandığı süreçte de etkin bir şekilde faaliyetlerine devam ettikleri, başından sonuna kadar olayların gidişatını etkileyecek şekilde aktif rol oynadıkları gözlenmektedir. Bu durum Gezi olaylarının en başından beri organize bir hareket olarak ortaya çıktığını göstermekte, Gezi olaylarının halk tarafından duyulan rahatsızlıkların birikimi olarak spontane bir şekilde başladığına, basın-yayın organlarında ve sosyal medyada gösterilerin toplum refleksi ile bir anda oluştuğuna yönelik yapılan tüm yorumların anlamını yitirmesine neden olmaktadır.

27 Haziran 19.00 taksimdayız

**İstanbul Büyükşehir Belediyesi,
28 Haziran 2012 Perşembe günü,
emek ve demokrasi meydanımızı,
yayalaştırma adı altında
yok etme projesini
ihaleye çıkartıyor.**

**Taksim Dayanışması olarak,
Taksim Meydanı'na
ve buradan yayılan enerjiyle
kimliğimize,
kültürümüze ve emeğimize
sahip çıkmak üzere,
herkesi
27 Haziran 2012 Çarşamba günü
saat 19.00'da Taksim Meydanı'nda
yapılacak olan
basın açıklaması ve
etkinliğimize çağırıyoruz.**

Çünkü Taksim Hepimizin!

taksim dayanışması

İletişim
TMMOB Mimarlar Odası İstanbul Büyükşehir Şubesi
Telefon: 0212 251 49 00, Faks: 0212 251 94 14, E-posta: mimarist@mimarist.org
TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi
Telefon: 0212 275 43 67, Faks: 0212 272 91 19, E-posta: spoist@spoist.org

İstanbul Dishekimleri Odası
İstanbul Eczacı Odası
İstanbul Tabip Odası
TMMOB Çevre Mühendisleri Odası
TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası
TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi
TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası
TMMOB Makina Mühendisleri Odası
TMMOB Mimarlar Odası
TMMOB Peyzaj Mimarları Odası
TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi
Tiyatro Oyuncuları Meslek Birliği
DISK
KESK İstanbul Şubeler Platformu
Eğitim Sen İstanbul 6 Nolu Üniversiteler Şubesi
Kültür Sanat Sendikası
Sendikal Güçbirliği Platformu
Beyoğlu Sanat Dernekleri Platformu
Boğaziçi Dernekleri Platformu
Emekliler Yaşlılar Hareketi
Filmör Kadın Kooperatifi (Filmör)
İstanbul Kadın Kuruluşları Birliği
İstanbul Halkevi
İstanbul Kültür Forumu
İstanbul SOS Girişimi
Kadınlar Dayanışma Vakti (KADAV)
Kamusal Sanat Laboratuvarı
Karadeniz İsyandır Platformu
Kent ve Çevre İçin Haydarpaşa Dayanışması
Lambda İstanbul
Nazım Hikmet Kültür Merkezi
Ozark Sanat Konyayı
Sanatçılar Girişimi
Sulukule Platformu
Taksim Platformu
Toplumcu Mühendis, Mimar ve Şehir Plancıları Meclisi
Üçüncü Köprü Yerine Yaşam Platformu
Anadolu Kültür ve Araştırma Derneği
Arkeologlar Derneği İstanbul Şubesi
Asanalmescil Derneği
Ataköy Sakinleri Dayanışma ve Çevre Koruma Derneği
Ayaspaşa Derneği
Bedrettin Derneği
Beyoğlu Eğlence Yerleri Derneği
Cihangir Güzelleştirme Derneği
Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği
Denge Ekolojik Yaşam Derneği
Galata Derneği
Gazhane Çevre Gönüllüleri
Gülsuyu Gülsuyu Yaşam ve Dayanışma Merkezi Derneği
İstanbul ÖDTÜ Mezunları Derneği
Kadim İnsan Hakları - Yeni Çözümler Derneği
Karadeniz Çevre ve Kültür Derneği
Kızılderne Derneği
LGBT Dayanışma Derneği
Mülkiyetler Birliği İstanbul Şubesi
Sokak Bizim Derneği
Sosyal Haklar Derneği
Tarihi Mülk Sahipleri ve Kiracıları Kalkındırma ve Sosyal Yardım Derneği
Tiyatro Oyuncuları Derneği
Tokatlar Derneği
Toskapan Derneği
Tüketici Bilimci Geliştirme Derneği
Tüketiciyi Koruma Derneği Beşiktaş Şubesi
TÜKÖDER İstanbul Şubesi
Tüm Restorasyon ve Konservatörler Derneği
Tüm Öğretim Elemanları Derneği İstanbul Şubesi
Türkiye Sakatlar Derneği
Uluslararası Plastik Sanatlar Derneği
Validebağ Gönüllüleri Derneği
Barış ve Demokrasi Partisi
Cumhuriyet Halk Partisi
Emek Partisi
Eğilim ve Demokrasi Partisi
Halkın Ses Partisi
İçiş Partisi
Özgürlük ve Dayanışma Partisi
Türkiye Komünist Partisi
Yeşiller Partisi

Görsel 4.1. Taksim Dayanışması Tarafından Düzenlenen Basın Açıklaması Afisi¹

Kaynak: Twitter, 2020.

¹ Görsellerde yer alan ekran görüntüleri metin içerisinde yapılan atıflarda soldan sağa ve yukarıdan aşağıya doğru numaralandırılarak ele alınmıştır (Örn: Görsel 4.1/1, 4.1/2, 4.1/3...).

Taksim Dayanışması isimli platformu; Cumhuriyet Halk Partisi (CHP), Türkiye Komünist Partisi (TKP), Barış ve Demokrasi Partisi (BDP), Halkların Demokratik Kongresi (HDK), Emek Partisi (EMEP), Halkın Sesi Partisi, İşçi Partisi, Özgürlük ve Dayanışma Partisi (ÖDP), Yeşiller ve Sol Gelecek Partisi, İstanbul Diş hekimleri Odası, İstanbul Eczacı Odası, İstanbul Tabip Odası, TMMOB Çevre Mühendisleri Odası, TMMOB Elektrik Mühendisleri Odası, TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası, TMMOB Makina Mühendisleri Odası, TMMOB Mimarlar Odası, TMMOB Peyzaj Mimarları Odası, TMMOB Şehir Plancıları Odası İstanbul Şubesi, TMMOB Jeoloji Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, Tiyatro Oyuncuları Meslek Birliği, DİSK, KESK İstanbul Şubeler Platformu, Eğitim Sen İstanbul 6 Nolu Üniversiteler Şubesi, Kültür Sanat Sendikası, Sendikal Güçbirliği Platformu, İstanbul Halkevi, Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği, LGBTT Dayanışma Derneği, Bağımsız Devrimci Sınıf Platformu, Devrimci Anarşist Faaliyet (DAF), Devrimci İşçi Partisi, Devrimci Sosyalist İşçi Partisi, Emekçi Hareket Partisi, Ezilenlerin Sosyalist Partisi (ESP), Greenpeace, Halkevleri, Özgürlük ve Sosyalizm Partisi, Partizan, Proleter Devrimci Sosyalist Demokrasi Partisi, Sosyalist Yeniden Kuruluş Partisi, Halk Cephesi, TKP 1920, Halkın Kurtuluş Partisi ve Atatürkçü Düşünce Derneği'nin yanı sıra daha birçok sivil toplum yapılanması ve çeşitli kuruluşların bir araya gelmesi ile meydana gelmiştir (Taksimdayanisma, 2020).

Taksim Dayanışması bileşenleri arasında yer alan ve Gezi Parkı Eylemleri'ne destek veren bazı grupların ideolojik alt yapısına bakıldığında kamu düzenini ortadan kaldırmaya yönelik faaliyetler içerisinde yer aldıkları görülecektir. Ayrıca devlet tarafından terör örgütleri listesine eklenen, ülkenin bağımsızlığını ve bütünlüğünü hedef alan bazı oluşumlar ile bağlantılı olan, bu yapılara destek veren siyasi partiler ve sivil toplum kuruluşları da bulunmaktadır. Bu yapılanmalar için kamu düzenine zarar verebilecek ve manipüle edilebilecek kitlesel hareketler, değerlendirilmeye açık fırsatlar sunmaktadır. Özellikle ideolojik kodlamaları ve benimsedikleri hareket tarzına bakıldığında böyle bir çıkarımda bulunmak mümkündür.

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nca Gezi Parkı Eylemleri'ne yönelik hazırlanan 657 sayfalık iddianamenin 50 sayfalık bölümünde, 'Taksim Dayanışması'nın faaliyetlerine yer verilmiş; "Öncelikle 'Gezi Parkı Eylemleri' olarak bilinen kalkışmanın başlamasına zemin hazırladığı, devam eden süreçte de yaptığı yoğun kışkırtma ve kara propaganda ile kalkışmanın yayılmasını ve daha da tırmanmasını sağladığı, 27 Mayıs 2013 tarihinden itibaren her gün sosyal medya üzerinden çağrılar yaparak bir çok insanı Taksim Meydanı'na topladığı, bu şekilde de marjinal grupların provokasyonlarına zemin hazırlayarak kamu düzeni

ve güvenliğinin ciddi şekilde zarar görmesine, kanuna aykırı eylemler yapılmasına, sözde masumane bir talep ile başlayan olayları ilerleyen süreçte mevcut hükümete karşı bir kalkışmaya dönüştürmeye çalıştıkları anlaşılmıştır.” ifadeleri kullanılmıştır (T24, 2019).

Taksim Dayanışması bileşenleri arasında yer alan meslek kuruluşlarının bazı faaliyetlerine, Gezi Parkı Eylemleri’nde sergiledikleri hareket tarzlarına ve söylemlerine bakıldığında, görev, yetki ve sorumlulukları açısından bir değerlendirme yapma ihtiyacı doğmaktadır.

Anayasada, meslek kuruluşlarının amaçları dışında faaliyette bulunamayacakları ve yönetimlerinin oluşması sürecinde siyasî partilerin aday gösteremeyeceği hükme bağlanmıştır. Anayasada açıkça belirtildiği gibi meslek kuruluşları, ilgili mesleğin disiplinini, ahlâkî prensiplerini korumak, meslek mensupları arasındaki dayanışmayı sağlamak, meslek mensuplarıyla toplum arasındaki ilişkileri düzenlemek ve kamu yararına çalışmasını sağlamak üzere kurulmuş kamu tüzel kişiliğine sâhip kuruluşlardır. Bunların, kuruluş amaçlarının dışına çıkarak siyasallaşmaları, belli siyasî partilere angaje olmaları, doğal olarak tarafsız kalmalarına ve kendilerinden beklenen görevleri yerine getirmelerine engel oluşturacaktır. Bu tür kuruluşlara üyelik, kanun gücüyle zorunlu olduğuna göre bu kuruluşların, tüm meslek mensuplarını temsil etmek ve üyeleri arasında bir ayırım yapmamak gibi bir yükümlülükleri vardır. Bu yönüyle değerlendirildiğinde açıktır ki, meslek kuruluşlarının siyaset dışı kuruluşlar olması sadece anayasal düzenleme açısından değil, kuruluş mantıkları ve ahlâkî değerler açısından da zorunludur (Çaha, 2016).

Yukarıda ifade edilen hususların Taksim Dayanışması içerisinde yer alan meslek kuruluşlarını da bağlayıcı nitelikte olduğu anlaşılmakta, ancak yürütülen faaliyetlerden bunun tam tersi bir hareket tarzının benimsendiği ortaya çıkmaktadır. Bahse konu meslek kuruluşlarının mezkûr platformun sözcülüğünü yaptığı ve Gezi Parkı Eylemleri süresince üstlendikleri rollere bakıldığında bu durum daha da net görülmektedir. Yönetim kademelerinin, anayasaya uygun olarak hazırladığı ve hayata geçirmek üzere uygulamaya koyduğu projeler karşısında meslek odalarının görev ve sorumluluklarıyla bağdaşmayan bir yöntemle demokratik anlayıştan uzak bir yaklaşım benimsediği ortaya çıkmaktadır.

Taksim Dayanışması isimli platformu oluşturan bileşenler tarafından Taksim’de hayata geçirilecek projelerin 30 Ekim 2012’de başlaması neticesinde projelerin uygulanmasını durdurmak ve engellemek amaçlı 04 Kasım 2012 tarihinde Taksim’de oturma eylemi başlattıkları görülmektedir. Bu doğrultuda uygulanacak projelere ilişkin gelişmelerin adım adım takip edildiği anlaşılmaktadır (Görsel 4.2).

TAKSİM İÇİN NÖBETTEYİZ!

Taksim Meydanı ile Gezi Parkı'nı betonlaştıracak, insansızlaştıracak ve kimliksizleştirecek olan gizli rant projesinin ilk kazması Taksim'e vuruldu.

Çünkü ferman böyle buyurdu:

Tüketim ve yağma kültürünün çıkarları uğruna, toplumsal belleğimizin izlerini taşıyan hepimizin en önemli buluşma noktası "Taksim Meydanı, yok edilecek!"

Yetkililer bu fermana boyun eğdiler. Baskılara direnemediler, ancak emirleri uyguladılar. "Yayalaştırma projesi" adı altında hepimize yutturulmaya çalışılan bu gizli rant projesinin ilk kurbanı, üzerinde yetmişmiş yüzlerce anıt ağaçla birlikte Cumhuriyet Caddesi.

Taksim meydanının asıl sahibi olan halka sorulmadan, kültürel ve tarihsel mirasa saygı gösterilmeden ve bu güne dek yapılan toplumsal, bilimsel ve teknik hiçbir uyarı, öneri ve çağrıya aldırmadan;

Cumhuriyet Caddesi'ne ilk kazma vuruldu.

Bu kazma sadece Taksim'e değil, Cumhuriyetin değerlerine, Demokrasiye ve Dayanışmaya, Emeğe ve Bilime, bizim hatıralarına, toplumsal belleğimize ve çocuklarımızın geleceğine vurulmuştur.

Sıradaki kurban Taksim Gezi Parkı!

Çocuklarımızın bölgedeki yegâne oyun alanı, nefes aldığımız tek yeşil alan, depremde sığınabileceğimiz tek açık alan önce dev bir şantiyeye dönüşecek, ardından da betonlaşmaya kurban edilecek. Bu uğurda yüzlerce anıt ağaç daha katledilip, Türkiye'nin en önemli meydanında, geçmişe ve geleceğe yalan söyleyen bir garabet yükselecek.

5 Kasım Pazartesi gününden itibaren Taksim'den geçen bir Cumhuriyet Caddesi kalmayacak, üzerindeki yüzlerce ağaç katledilecek, 98.000 m² Taksim Gezi Parkı büyük bir şantiye alanı olacak. Gezi Parkı, ağaçları ile birlikte yok edilecek.

Taksim Meydanı ve Gezi Parkı'nı, çevresi ile birlikte dönüştürmek için ısrarlı niyetleri ve çabaları olanlara tekrar duyuruyoruz; tüm bayramlarımızı, sevinçlerimizi, tepkilerimizi, hak taleplerimizi dillendirdiğimiz; Emek ve Demokrasi Meydanımızın ve Parkımızın yok edilmesine seyirci kalmayacağız!

Haklılığımızın ve kararlılığımızın bir göstergesi olarak herkesi

4 Kasım Pazar günü saat 17.00'de

Taksim'e sahip çıkmak için

Taksim Meydanı, PTT önüne

nöbete çağırıyoruz.

Çünkü haklıyız, çünkü kararlıyız!

Çünkü Taksim hepimizin!

taksim
dayanışması

Görsel 4.2. Taksim Dayanışması tarafından Başlatılan Oturma Eylemi

Kaynak: Twitter, 2020.

Projelere karşı olan kitlenin duygu ve düşüncelerini analiz etme fırsatı sunması açısından Taksim Dayanışması tarafından eylem çağrısı yapmak amacıyla kaleme alınan metnin üzerinde durulması gerekmektedir. Eylem çağrısı yapılırken projenin “Taksim Meydanı ile Gezi Parkı’nı betonlaştıracak, insansızlaştıracak ve kimliksizleştirecek gizli bir rant projesi” olarak ifade edilmesi, olduğundan farklı bir şekilde sunulması dikkate değerdir.

Ayrıca Taksim’e yönelik projeler “Cumhuriyet değerlerine, demokrasiye ve çocukların geleceğine” vurulmuş bir darbe olarak yansıtılmıştır. Taksim meydanı Cumhuriyet ile özdeşleştirilmiş, mevcut yönetim tarafından anayasal sisteme uygun bir şekilde uygulamaya konulması yönünde karar alınan projelere dair faaliyetler, Cumhuriyet kazanımlarına ilişkin maksatlı bir hareket olarak yansıtılmış, bu ise Gezi Parkı Eylemleri’ne farklı bir soluk katmıştır. Bu bakış açısı daha en başından beri Gezi Parkı Eylemleri’nde sahneye konulan eylemlerin farklı bir amaç doğrultusunda planlandığı ve hayata geçirildiğine dair emarelerin daha net görülmesini sağlamaktadır. Toplum yanlış yönlendirilerek gizli bir gündem maddesinin uygulamaya geçirildiği yönünde şüphe uyandırılmaktadır.

Taksim Dayanışması üyelerince 17 Kasım 2012 tarihinde Taksim Meydanı’nda bir basın açıklaması düzenlenmiş, *“Taksim Meydanı ve Gezi Parkı’nın yok edilmesinin hedeflendiği ve parkın ve üzerinde bulunan yüzlerce ağacın yok edilerek alanın yapılaşmaya açılacağı”* (vimeo, 2012) hususlarına da değinilerek projelerin geri çekilmesi çağrısı yapılmış, projelere karşıt olarak yürütülecek çalışmalara destek amaçlı imza kampanyasına katkıda bulunulması istenmiştir.

Taksim Dayanışması sosyal medya hesabından “Taksim hepimizin! 13 Nisan’da Taksim için ayağa kalk” sloganıyla 13 Nisan 2013 tarihinde düzenlenmesi planlanan “1. Taksim Gezi Parkı Festivali” isimli etkinliğe davet mesajı yayınlanmıştır (Twitter, 2013). CHP Genel Başkan Yardımcısı, İstanbul Milletvekili Umut Oran da 13 Nisan’da düzenlenen bu etkinliğe katılmış ve haber kanallarından halkı davet etmiştir (Ada Gazetesi, 2013). Bu durum Gezi Parkı Eylemleri’nin en başından beri desteklendiğinin göstergesi niteliğindedir.

Bu doğrultuda Taksim Meydanı’nın yayalaştırılması ve Topçu Kışlası projelerine karşı ortaya konulan yaklaşım tarzı ile toplumsal bir hareket başlatma girişimlerinin yaklaşık bir yıllık çabanın ürünü olduğu ortaya çıkmakta, başarıya ulaşmasına etki eden faktörlerin de bu açıdan değerlendirilmesi önem kazanmaktadır. Sahneye konulmak istenen eylem arayışlarının ve yapılan çağrılarının nispeten kapsamlı bir şekilde karşılık bulması, geniş halk kitleleri tarafından dikkate alınması, açıklığa kavuşturulmaya muhtaç konular arasındadır.

4.4. Gezi Parkı Eylemleri'nin Gelişim Süreci

Gezi Parkı'nda yürütülmesi planlanan proje inşaatını durdurmak ve yeşil alanın zarar görmesini engellemek amacıyla 27 Mayıs 2013 tarihinde Taksim Dayanışma bileşenleri tarafından eyleme başlanmış, 40-50 kişilik grup çadır kurup parkta sabahlamıştır (Akşam, 2013). Parkta nöbet tutan eylemcileri boşaltmaya çalışan emniyet güçleri ile grup arasında yaşanan tartışmalar zamanla arbedeye dönüşmüş, olayların ardından yayalaştırma projesi çalışmalarına ara verilmiştir (AA, 2020).

Gezi Parkı Eylemleri'nin başladığı tarihten itibaren Taksim Dayanışması bileşenlerini oluşturan siyasi partiler, meslek grupları ve çeşitli sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra çok sayıda milletvekili, sanatçı ve gazetecinin de olaylara destek verdiği görülmektedir. Gezi Parkı Eylemleri'ne bizzat katılan özellikle twitter ve facebook gibi sosyal paylaşım ortamlarında çok sayıda takipçisi bulunan siyasetçiler, sanatçılar ve gazeteciler, halkı Gezi Parkı'na davet ederek, eylemlere destek verme çağrısı yapmıştır (Görsel 4.3.). Toplum nezdinde rol model olan birçok sanatçının bu çağrılar karşılık bulmuş, halkın Gezi Parkı Eylemleri'ne katılım süreci hızlanmıştır.

Görsel 4.3. Sanatçıların Gezi Parkı Eylemleri'ne Destek Paylaşımları

Kaynak: Twitter, 2020.

Taksim Dayanışma bileşenlerinin 2012 yılı itibarıyla Taksim'e yönelik projelerin engellenmesi amacıyla yaptığı eylem girişimleri platformu oluşturan bileşenlerin yüz binlerce kişilik bir üye portföyü olmasına rağmen geniş bir tabanı harekete geçirememiştir. Buna karşın bazı siyasetçi, sanatçı ve gazetecilerin sürece bizzat dahil olması dengeleri değiştirmiş, çok sayıda insanın gezi parkında toplanmasına yol açmıştır.

Taksim Dayanışması bileşenlerinden kapatılan BDP Milletvekili Sırrı Süreyya Önder'in, 28 Mayıs 2013 itibarıyla daha en başından Gezi Parkı'nda eylemlere katıldığı ve eylemlere destek veren siyasetçiler arasında yer aldığı (Akşam, 2013), tüm milletvekillerine ve halka gezi eylemlerine katılma çağrısı yaptığı görülmektedir (Twitter, 2013). Bu durum eylemci profiline yönelik yapılacak analizler için veri sunması açısından önemlidir.

Görsel 4.4. Siyasi Parti Üyeleri

Kaynak: Twitter, 2020.

Taksim Dayanışması bileşenleri arasında yer alan CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu da 29 Mayıs 2013 tarihinde Gezi Parkı'nı ziyaret etmiş, Gezi Parkı Eylemleri'ne destek vermiştir (Görsel 4.4/1). Ayrıca CHP tarafından Gezi Parkı'nda 24 saat süresince milletvekili bulundurma sözü verilmiştir (Twitter, 2013). CHP'nin bu tavrı parti tabanının sayısı düşünüldüğünde Gezi Parkı Eylemleri'ne katılımı doğrudan etkilemiş ve eylemci sayısının artmasına ciddi katkı sunmuştur.

Görsel 4.5. Siyasi Söylemler

Kaynak: Twitter, 2020.

Taksim Dayanışmasının Twitter üzerinden liseli gençlerin eylemlere katılmak amacıyla Gezi Parkı'na geldiğine ilişkin paylaşımı, Gezi Parkı Eylemleri'nin amacı hakkında değerlendirmede bulunmaya yönelik bir içerik sunmaktadır. Bahse konu liseli gençlerin, 30 Mayıs 2013 tarihinde Gezi Parkı'nda çekilen fotoğraflarında taşıdıkları pankartın üzerinde “Ampulü patlat, doğayı yaşat” sloganı yazmaktadır. Çevreci bir hassasiyetle eylemlere katılan liseli gençlerin siyasi söylemler içeren böyle bir pankart ile poz vermesi, üzerinde düşünülmesi gereken bir ayrıntıdır. Ayrıca Taksim Dayanışması üyelerince, mukayese yapabilme kabiliyeti açısından yaşları kemale ermemiş lise çağındaki gençlerin bu şekilde yönlendirilmesi ve bu durumdan elde edilmek istenen kazanım olayların farklı yönlerine dikkat çekmektedir (Görsel 4.5/1).

Aynı gün “30 kişi ile geldik şu an 10 bin kişiden fazlayız şimdi onlar düşünsün” mesajı ile paylaşılan “Bu halk sana boyun eğmeyecek” görseli de Gezi eylemlerinin asıl hedefi hakkında fikir sunmakta, siyasi cepheleşmeyi ön plana çıkarmaktadır (Görsel 4.5/2).

Gezi Parkı'nda ağaçların sökülmesini protesto eden göstericilerin, 30 Mayıs 2013'te parkı işgal ederek çadır kurması, güvenlik güçlerinin göstericilerin tahliyesi ve kurulan çadırların kaldırılması için girişimde bulunduğu esnada çadırların ateşe verilmesi (NTV, 2018) sonrası güvenlik güçlerinin çekilmesiyle göstericiler tekrar alana giriş yapmış, göstericilerin çağrısı üzerine parkta akşam saatlerinde toplananların sayısı 7 bin kişiyi bulmuştur (AA, 2020).

Görsel 4.6. Çadır Yakma ve Eylemlere Katılım Çağrıları

Kaynak: Twitter, 2020.

Giderek kalabalıklaşan gruplar ise daha sert davranışlar sergilemeye ve polis müdahalesine şiddetle tepki koymaya başlamışlardır. Haberlerin yapılmasının da bu süreçte başlaması ilgi çeken bir durumdur. Başlangıçta haber yapmaktan kaçınan basın, şiddetin tırmandığı, eylemlerin kitleselleştiği bir dönemde ilgisini Gezi Parkına yöneltmiştir. Medyanın haber yapmaktan kaçınması ‘hükümet baskısı’ ile açıklanmıştır. Böylece hükümete yönelik tepkilerin artması sağlanmıştır. Ayrıca ortaya çıkan karartma durumu, gerçeklerin tam olarak anlaşılmasını da engellemiştir. Örneğin göstericilerin sayısının olduğundan çok fazla gösterilmesi imkânı doğmuş, kamuoyunda Gezi Parkında büyük bir mağduriyetin yaşandığına ilişkin bir izlenim oluşturulmaya çalışılmıştır (Aktay, 2013).

Gezi Parkı Eylemleri’nin 30 Mayıs 2013 tarihinden sonra seyrinin değiştiği, parkta çadır kuran eylemcilerin, çadırlarının yakılmasıyla birlikte söylemlerin sertleşmeye başladığı ve gezi parkına yönelik projelerin engellenmesini sağlama girişimlerinin yerini mevcut iktidarı devirmek gibi bir amaca bıraktığı görülmektedir. Eylemcilerin söylemlerinde de bunun izlerini bulmak mümkündür. Başka bir deyişle Gezi Parkı Eylemleri ikinci evreye geçmiştir.

Gezi Parkı Eylemleri’nin içerisinde 28 Mayıs itibariyle aktif olarak yer aldığı görülen sanatçı Mehmet Ali Alabora tarafından Twitter’da paylaşılan, “Mesele sadece Gezi Parkı değil arkadaş, sen hala anlamadın mı? Hadi gel” mesajı esasında Gezi Parkı Eylemleri’nin baştan beri kurgulanan amacının açık bir ilanı mahiyetindedir. Bundan sonraki süreçte olayların gelişim seyrine bakıldığında eylemcilerin asıl hedefinin bu ifade ile ortaya koyulduğu anlaşılmaktadır (Görsel 4.7.)

Görsel 4.7. Gezi Parkı Eylemleri’nin Asıl Hedefinin İlanı

Kaynak: Twitter, 2020.

Gezi Parkı Eylemleri’nde şiddetin dozu giderek artmış, katılımcı profili değişmeye başlamıştır. Ancak birtakım sosyal faaliyetlerle şiddet olayları gölgelenmiş, süreç olduğundan farklı gösterilmiştir. Eylemlere katılmak amacıyla Gezi Parkı’na iştirak eden sanatçıların çeşitli sosyal etkinlikler düzenlemesi bunda en büyük etken olarak

görülmektedir. Bu durum Gezi Parkı Eylemleri'ni normalleştirerek, halk nezdindeki risk algısını kırmış, eylemlere katılımı teşvik etmiştir. Kitle iletişim araçları üzerinden Gezi Parkı'nda zararsız bir sosyal ortamın varlığı resmedilmiş, oluşturulan algı sayesinde katılım cazip hale gelmiştir (Görsel 4.8.).

Görsel 4.8. Gezi Parkı Sosyal Etkinlikleri

Kaynak: Twitter, 2020.

Okan Bayülgen tarafından Gezi Parkı'nda eylemcilere destek olmak amacıyla kitap okunması, bu görüntülerin sosyal paylaşım sitelerinde paylaşılarak bir davet aracına dönüştürülmesi Gezi Parkı Eylemleri'ne katılımı arttıran faktörler arasında yer almaktadır. Bu uygulama Gezi Parkı Eylemleri süresince gerçekleştirilen diğer bazı aktiviteler ile devam ettirilmiştir (Görsel 4.8.).

Taksim Dayanışmasının çağrısıyla 31 Mayıs'ta gün boyu Taksim bölgesinde toplanan gruplar, polisin uyarılarına rağmen dağılmamış, bunun üzerine biber gazı ve tazyikli suyla dağıtılmışlardır. Göstericiler de barikat kurarak taş, sopa, molotofkokteyli, ses bombası, sapan ve bilye ile polise karşılık vermiştir (AA, 2020). Güvenlik kuvvetleri ve eylemciler arasındaki çatışma ve gösteriler 31 Mayıs akşamı tavan yapmıştır. Yetkililer söz konusu Gezi Parkı eylemlerine karşı tavırlarını sertleştirmişler ve eylemcilere karşı daha kuvvetli tedbirler alma yoluna gitmişlerdir. Biber gazı kullanımı ve çevik kuvvet ekiplerinin tazyikli su müdahalesi ile Taksim Meydanı'ndan uzaklaştırılması amaçlanan eylemciler Harbiye, Gümüşsuyu ve Tarlabası bölgelerine doğru püskürtülmüşlerdir. İstanbul'un dışında Ankara ve İzmir gibi büyük kentlerde de başlayan gösteriler Gezi Parkı temelinde ülke çapında hükümet karşıtı eylemlere dönüşmüştür (Ete ve Taştan, 2013: 22). Tencere tava eylemleri olarak bilinen ve ülke geneline yayılan toplumsal olaylar için de çağrılar yapılmış, ülke genelinde her gün devam edecek eylemlerin fitili ateşlenmiştir (AA, 2020).

27 Mayıs akşam saatlerinde polis ile yaşanan şiddetli çatışmalar, 31 Mayıs gecesine kadar yükselen bir ivme ile dozu giderek artan önü alınamaz bir şiddet eylemine

dönüşmüştür (Ete ve Taştan, 2013: 21). Gezi Parkı Eylemleri Türkiye'de 79 ile yayılmış ve medyanın birinci gündem maddesi halini almıştır.

Bu aşamadan sonra özellikle polisin orantısız şiddet kullandığına yönelik haberler yayılmaya başlamıştır. Gezi Parkı'nda çeşitli etkinliklere katılan ve sosyal ortam içerisinde yer alan zararsız insanlara karşı polis şiddeti resmedilmiştir. Polise karşı tepki duyulması sağlanırken, doğrudan tahammül sınırları hedef alınmıştır. Karşılıklı anlayışın kaybolmaya yüz tuttuğu bir ortamda nefret körüklenmiş, polise yönelik itibar suikastları ve itibarsızlaştırma politikaları izlenmiştir (Görsel 4.9.).

Görsel 4.9. Polis Şiddeti Haberleri

Kaynak: Twitter, 2020.

Yapılan birtakım müdahalelerin maksadını aştığı da bir gerçektir. Sosyal medya hesaplarından yansıyan resimlerde bunun izlerini bulmak mümkündür. Bu durum mağdur bir kitle yaratılmasını sağlamış, olayların daha fazla tırmanmasına da zemin hazırlamıştır. Bu durum Taksim Meydanı'nda bulunan insanların mevcut uygulamalara karşı öfkelenmesine neden olurken, birçok insanı olaylara müdahil olmaya sevk etmiştir.

Sürecin iyi okunamaması ve bazı yanlış uygulamalar, Gezi Parkı Eylemleri'nin kontrolden çıkmasını isteyen çevrelerin amacına hizmet etmiş, sonraları sivil darbe yapmak ve mevcut hükümeti düşürmek amaçlarıyla organize olmuş, toplumsal hareket başlatmak için girişimde bulunan bir kitlenin faaliyetlerini meşrulaştırarak konunun etki tepki perspektifinden değerlendirilmesinin önünü açmıştır.

Polisin eylemcilerin zararlı faaliyetlerini durdurmak amacıyla görevlerini icra ettikleri sırada kullandığı yöntem ve metotların, orantısız güç statüsünde

değerlendirilmesinin ölçütünü ortaya koymak pek mümkün görünmemektedir. Ancak yaşanan bazı hadiseler ve eylemciler arasında yaralanan insanların varlığı üzerinde durulmasını gerektiren konulardan biridir.

Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin olarak büyük resmi gören, arka planda yönlendirici pozisyonda kalan bazı kesimler, kitle iletişim silahını etkin olarak kullanmıştır. Gezi Parkı Eylemleri'nin devam ettiği süreçte çok sayıda yalan haber yapılmış ve bu şekilde olayların tansiyonu yükseltilmiştir. Örneğin polis tarafından panzer ile genç bir kızın ezildiğine yönelik üretilen yalan haberlerin kitle iletişim araçları ve sosyal medya üzerinden yayılması ile birlikte eylemlere katılan kişi sayısında artış görülmüş, aynı zamanda şiddet olayları tırmandırılmıştır. Polise karşı da öfke duyulması sağlamıştır. Eylemcilerin polis müdahalesine daha sert karşı koymasına, adeta polise saldırmalarına neden olmuştur. Bu hadiseler olayların kontrolden çıkmasını isteyenlerin plan ve kurgularının devreye sokulduğuna işaret etmektedir.

 Cumhuriyet Gazetesi
@cumhuriyetgzt

7:19 PM - 31 Mayıs 13

Keskin: Panzer altında kalan genç kız hayatını kaybetti! fb.me/2xM1WGFVh

Nihat Doğan @NihatDogan_ND

3 dk

Panzer tarafından ezilen 26 yaşındaki Aylin kardesimiz Hayatini kaybetmis.Mekani cennet olsun Aylinin laneti tum Fasistlerin üzerinde olsun
Aç

Görsel 4.10. Asılsız Haberler

Kaynak: Ete ve Taştan, 2013, Topbaş ve Işık, 2014.

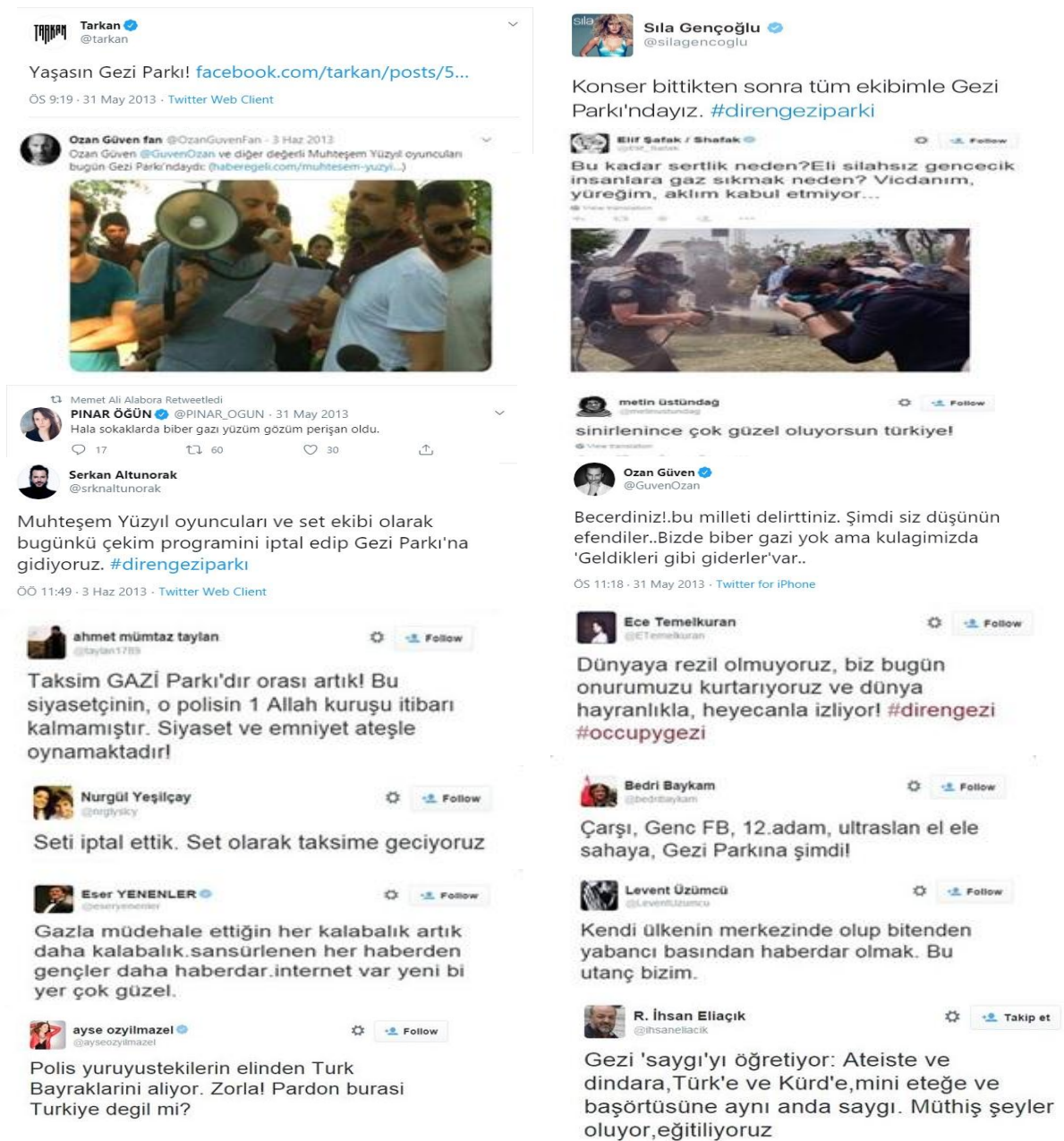
Yayınlanan bu haberler sonucunda CHP genel başkan yardımcısı Adnan Keskin'nin, doğruluğunu araştırmadan “Genç bir kızın eylemler sırasında panzerlerin altında kalarak öldüğünü açıklaması” ve aslı olmayan bu haberin Halk TV ve Ulusal Kanal gibi medya kanallarından son dakika haberi olarak geçilmesi; duygusal olarak birçok kişiyi ayağa kaldırmayı ve eylemlerin şiddet dozunu artırmayı başarmıştır (Topbaş ve Işık, 2014). İlgili fotoğrafın başka bir ülkede bot motorundan yaralanan bir olay sonrası çekilen bir fotoğraf olduğu daha sonra ortaya çıkacaktır (Görsel 4.10.).

Bu süreçte sanatçıların sosyal paylaşım sitelerinden Gezi Parkı Eylemleri'ne yönelik destek paylaşımlarının sayısı artmıştır. Örneğin, Tarkan “Yaşasın Gezi Parkı” paylaşımı ile olaylara destek olurken (Görsel 4.11/1), Sıla Gençoğlu'nun “Konser bittikten sonra tüm ekibimle Gezi Parkı'ndayız” paylaşımı, konser öncesi geniş bir kitlenin dikkatini çekerek Gezi Parkı Eylemleri'ne katılımı etkileyebilecek olması açısından kayda değerdir (Görsel 4.11/2). Sanatçılar tarafından yayınlanan mesajlar yüz binlerce kişiye ulaşmıştır. Gezi Parkı Eylemleri'nin boyutlanmasında ciddi katkıları vardır.

Bazı sanatçılar tarafından da film setini iptal ederek eylemlere katılacakları duyurulmuştur. Muhteşem Yüzyıl dizi oyuncularının eylemlerde ön plana çıktıkları

görülmektedir (Görsel 4.11/3). Ozan Güven'in paylaştığı bir mesajda Atatürk'ün Osmanlı Devleti'ni işgal etmek üzere gelen itilaf devletlerinin ordularına hitaben söylediği "Geldikleri gibi giderler" sözüne vurgu yapmış olması da dikkat çekicidir. Metaforik açıdan bir benzetme yapılmıştır (Görsel 4.11/8).

Gazeteci Ece Temelkuran'ın, "Dünya'ya rezil olmuyoruz, onurumuzu kurtarıyoruz ve dünya hayranlıkla izliyor" sözleri Gezi Parkı Eylemleri'ne katılan sanatçıların olaylara yaklaşımını göstermesi açısından önemlidir (Görsel 4.11/10). Ayrıca bazı sanatçıların siyasetin ve emniyetin ateşle oynadığı, polisin Türk bayraklarını topladığı yönünde paylaşımları da bulunmaktadır.

Görsel 4.11. Sanatçıların Gezi Parkı Eylemleri'ne Destek Paylaşımları

Kaynak: Twitter, 2020.

Gezi Parkı Eylemleri'nin en yoğun yaşandığı bu zaman diliminde CHP Genel Başkanı Kemal Kılıçdaroğlu, 1 Haziran 2013 tarihinde Kadıköy'de yapılacak mitingi iptal etmiş, tüm milletvekillerinin ve parti üyelerinin Taksim'de toplanacağını ilan etmiş ve Gezi Parkı Eylemleri'ne destek açıklaması yapmıştır. Mevcut hükümetin istifa etmesi gerektiği üzerinde durmuştur. CHP yönetimi tarafından parti üyeleriyle Beşiktaş'ta buluşup Taksim'e yürüyüş yapma kararı alınmıştır (Akşam, 2013). Bu durum Gezi Parkı Eylemleri'nin boyutlanmasına etki eden faktörler arasında yer almaktadır.

Bazı milletvekili, avukat, gazeteci ve sanatçılar, Türkiye'yi itibarsızlaştıran, doğrudan ülke yönetimini hedef alan ve mevcut yönetimi düşürmeyi amaçlayan, Gezi Parkı Eylemleri'ni tamamen kin, nefret ve şiddete teslim etmek için üretildiği anlaşılan yalan haberleri, sosyal medya platformları üzerinden yayınlamışlardır (Görsel 4.12.).

CHP Genel Başkan Yardımcısı, İstanbul Milletvekili Umut Oran'ın, Gezi Parkı Eylemleri'nde eylemcilere yönelik yirmi saat kesintisiz kimyasal silah kullanıldığı yönünde asılsız bir paylaşım yaptığı görülmektedir (Görsel 4.12/1). Şiddet olaylarının yoğun yaşandığı bir zamanda bu tarz açıklamaların toplumsal gerginliği artıracak ve ülkeye zarar vereceği bir gerçektir.

Gazeteci Yılmaz Özdil'in, Avrupa Birliği tarafından mevcut hükümetin düşürülmesini beklediği, 24 saat daha devam edecek olayların bunu sağlayacağını ifade ettiği gerçekliği yansıtmayan paylaşımı, eylemlerin asıl niyetini ortaya koyan art niyetli bir paylaşım (Görsel 4.12/2).

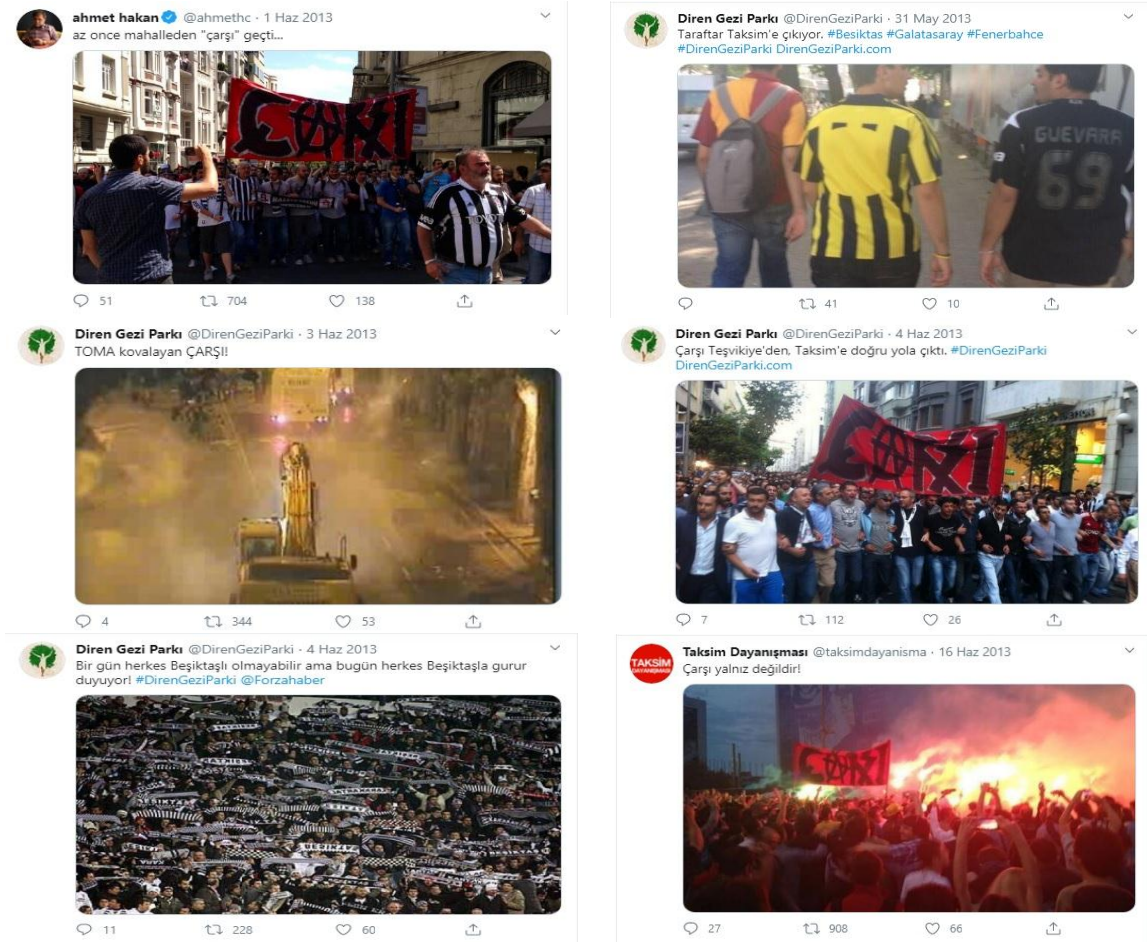

Görsel 4.12. Gezi Parkı Eylemleri'yle Hedeflenen Darbe Beklentileri

Kaynak: Topbaş ve Işık, 2014.

Ekrem İmamoğlu'nun sosyal medya hesabından yayınladığı "Halk uyanışta, bu direnişi görmeyenlerin ömrü kısa, en kısa zamanda hepsini yollayacağız" mesajı, Gezi Parkı Eylemleri'nin geldiği nokta, eylemcilerin bakış açısı ve beklentilerine dair içerik sunması açısından önemlidir (Görsel 4.12/4).

Gezi Parkı Eylemleri'nin belli bir doygunluk seviyesine ulaştığı, çevreci hassasiyetin ortadan kalktığı, öfkenin kontrolü ele geçirdiği bu süreçte olayların dozunu arttırmak amacıyla birçok koldan olaylara müdahil olunduğu, adeta kademeli olarak kurgulanmış planların devreye alındığı gözlenmektedir. Eyleme katılan kitlelerin enerjilerinin düşmesini engellemek amacıyla bir süre sonra toplum üzerinde etkisi olan ve yönlendirme kuvveti bulunan bazı oluşumların oyuna dahil edildiği, taraftar gruplarından yararlanılmak istendiği anlaşılmaktadır (Görsel 4.13.).

Görsel 4.13. Taraftar Grupları

Kaynak: Twitter, 2020.

Bu noktada devreye belirli bir kitleyi mobilize etme gücü olan taraftar grupları sokulmuştur. Böylece hem İstanbul'da hem de Ankara'da Fenerbahçe, Galatasaray ve Beşiktaş'ın bazı taraftarlarının ortak bir şekilde harekete katılmaları ve eylemlerin yapıldığı yerlere topluca ulaşmaları sağlanmış; toplum ile eylemciler arasında çok güçlü ortak paydaların olduğu yönünde bir kamuoyu izlenimi yaratılmak istenmiştir. Ayrıca bu yolla son dönemlerde uzlaşmaz bir görüntü çizen futbol takımı taraftarlarının bile etrafında buluşabilecekleri ortak zeminin bulunduğu, bunun da hükümet karşıtlığı olduğu mesajı verilmeye çalışılmıştır (Aktay, 2013).

Kitle iletişim araçları üzerinden Gezi Parkı Eylemleri'ne katılan eylemcilerin tüm ayrılıkları bir kenara bıraktığı, ortak bir amaç etrafında toplandıkları yansıtılmaya çalışılmış, buna uygun içerikler üretilmiştir. Bazı sanatçıların sosyal medya hesaplarından yayınladıkları içerikler duruma katkı sunar niteliktedir.

Sanatçı Şebnem Ferah'ın, 1 Haziran 2013 tarihinde yazdığı, Başbakan'a mektup ismiyle yayınladığı metin, sosyal medya hesaplarında, haber kanallarında ve internet sitelerinde yayınlanmıştır. Bahse konu mektupta; "Dünyanın her yerinde doğru ve haklı sayılacak parkını, ağaçlarını, şehirlerini korumaya gönüllü insanların masum gösterisine karşılık, ruhen ve bedenen işkence yapıldığı" anlamında ifadeler kullanılarak, eleştirel bir yazı kaleme alınmış, kibar bir üslup kullanılmasına rağmen ağır ithamlara yer verildiği görülmektedir (Hürriyet, 2013).

Görsel 4.14. Gezi Parkı Eylemleri'ne Yaklaşım Tarzı

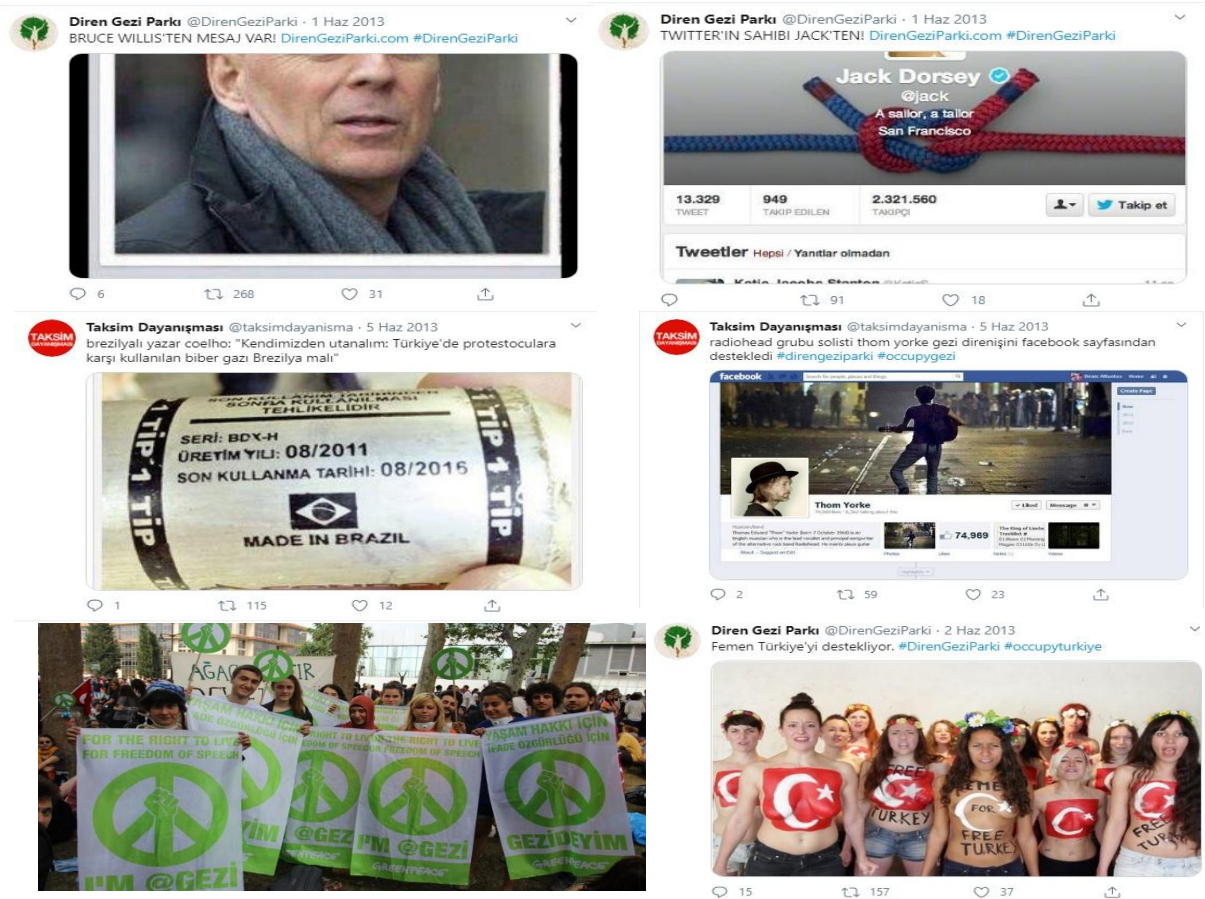
Kaynak: Twitter, 2020.

Devlet bürokrasisi bu denli hedef alınarak, Gezi Parkı Eylemleri'ni meşrulaştırmak adına yapılan bu tarz açıklamalar, Gezi Parkı Eylemleri'nde şiddet olayları bariz bir şekilde görünür olduktan sonra açıktan desteğini sürdüren sanatçı, milletvekili, gazeteci, akademisyen, avukat ve çeşitli meslek gruplarını da içerisine alan genel eylemci profilinin olaylara bakış açısını yansıtmakta, egemen yaklaşımın eylemcilerin faaliyetlerinin illegal görünümünden sıyrılmasına katkı sağlamaya çalışmak olduğu anlaşılmaktadır.

Taksim Meydanı'ndan güvenlik güçlerinin çekilmesi istenirken, Gezi Parkı Eylemleri'ne katılan eylemcilere hiçbir surette müdahale edilmemesinin talep edildiği anlaşılmaktadır. Sanatçı Yılmaz Erdoğan'ın twitter üzerinden yayınladığı mesajda bu yaklaşıma örnek bulmak mümkün iken, Gezi Parkı Eylemleri'nin şiddet sınırını aştığı bir dönemde bu ifadeler dikkat çekicidir (Görsel 4.14/3).

Gezi Parkı Eylemleri'nin en şiddetli yaşandığı 1 Haziran 2013 gecesi eylemciler tarafından İstanbul/Beşiktaş'ta Başbakanlık Dolmabahçe Çalışma Ofisi, Ankara/Çankaya'da bulunan Başbakanlık Konutu ile Başbakan Erdoğan'ın Ankara Keçiören'deki ikametine yönelik saldırı girişimleri yaşanmış, güvenlik güçlerince önlenmiştir (Takvim, 2013). Ayrıca süreç içerisinde Ankara'daki Başbakanlık Merkez Binası ve Türkiye Büyük Millet Meclisi gibi devlet kurumlarına yönelik işgal girişimleri gerçekleştirilmiştir (Ete, Taştan, 2013).

Sosyal medya üzerinden Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin çok sayıda yurtdışı bağlantılı destek mesaj da yayınlanmıştır. Aralarında yabancı sanatçıların da olduğu kişilerin #direngeziparkı etiketi ile paylaşım yaptıkları görülmektedir. Türkiye ile hiçbir bağı olmayan bu kişilerin, Gezi Parkı Eylemleri'nin şiddet sınırını aştığı bir dönemde destek mesajları yayınlamaları dikkat çekicidir (Görsel 4.15.).

Görsel 4.15. Gezi Parkı Eylemleri'ne Yabancı Kaynaklı Destek Açıklamaları

Kaynak: Twitter,2020. Greenpeace, 2013

Greenpeace Uluslararası Başkanı Kumi Naidoo, 2 Haziran 2013 tarihinde Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin bir yazı kaleme almış; "Greenpeace'in, Türkiye'deki barışçıl göstericilere yönelik acımasız baskıyı kınadığı, dünyanın dört bir yanından on binlerce insanın son birkaç gün içinde İstanbul'un Gezi Parkı'nın yok edilmesine karşı protestolara katıldığı, ancak polis tarafından acımasızca saldırıya uğradıkları, İstanbul'daki Greenpeace

ofisinin de kuşatma altında olduğu, Greenpeace ekibinin de parkın korunmasını talep edenlerle dayanışma içerisinde olduğu, Facebook ve Twitter hesaplarının düzenli olarak güncellendiği” hususlarını ifade etmiştir (Greenpeace, 2013). Metinde Gezi Parkı Eylemleri içerisinde yer alan eylemcilerin şiddet eğilimlerine, kamuya verdikleri zarara hiç değinilmezken, yönetim kademelerine yönelik ithamların varlığı önemli olup, Greenpeace ekibinin Gezi Parkı Eylemleri’ne verdiği desteğin altında yatan nedenlerin araştırılması ve üzerinde durulması gerekmektedir.

Gezi eylemlerini fırsata dönüştüren terör örgütü mensupları ve sempatizanları ile bazı marjinal grupların, kamu mallarına zarar verirken, ekonomik olarak büyük tahribata neden oldukları, ülkenin uluslararası alandaki prestijine, milli kaynaklarına, kamu düzenine zarar vermek amacıyla yıkıcı eylemlerde bulundukları, kaos çıkarmayı amaçladıkları, ülkenin anarşiye teslim olması için çaba harcadıkları görülmektedir. Tüm bunların yok sayılarak Gezi Parkı Eylemleri’ni meşrulaştırmak adına yapılan destek açıklamaları, olayların kasıtlı ve organize bir planın parçası olarak değerlendirmesine neden olmaktadır (Görsel 4.16.).

Görsel 4.16. Gezi Parkı Eylemleri’nde Şiddet Olayları

Kaynak: Anadolu Ajansı, 2020, Takvim, 2020

Gezi Parkı Eylemleri’ne katılan bazı eylemciler polis mensuplarına havai fişek, taş ve molotof kokteyli atmak suretiyle saldırıda bulunmuş, kamu güvenliğini ve düzenini korumaya çalışan görevi başındaki çok sayıda emniyet görevlisinin yaralanmasına yol açmıştır. Milli servet statüsündeki iş yerleri, iş makinaları, emniyet birimlerine ait araç ve gereçler, halk otobüsleri zarar görmüştür. Yüzleri maskeli eylemciler tarafından barikatlar kurularak ateşe verilmiş, bazı bölgelere geçişlerin engellenmesi amaçlanmıştır.

Bazı eylemciler ellerinde terör örgütlerine ait bayrak ve flama taşımış, çeşitli yerlere terör örgütü liderlerinin fotoğrafları asılmıştır. Ayrıca Türk bayrağını atışa vererek provokatif eylemlerde bulunan şahıslar da meydanlarda boy göstermiştir. Çıkan karmaşada kendisini milliyetçi olarak tanımlayan bazı insanlar ile terör örgütlerine müzahir bu şahısların yan yana geldiği görülmüş, hassasiyet sahibi bazı kişiler tarafından ise örgüt mensuplarının posterlerine tepki gösterilmiştir (Görsel 4.17.).

Görsel 4.17. PKK/KCK Bayrakları ve Türk Bayrağı Provokasyonu

Kaynak: İstockphoto, 2013. İnternet Haber, 2013. Haber7, 2013. Yüksekova Haber, 2013. Nationalturk, 2013. Timeturk, 2013.

Gezi Parkı Eylemleri'ne destek vermek amacıyla İngiltere'nin Londra şehrinde toplanan bir grup, Türkiye Cumhuriyeti kurucusu Mustafa Kemal Atatürk ile Türkiye'nin bağımsızlığını ve bütünlüğünü hedef alan terör örgütlerinden PKK/KCK lideri Abdullah Öcalan'ın resmini aynı anda açarak çektikleri fotoğrafı, twitter üzerinden paylaşmıştır (İnternet Haber, 2013).

Kapatılan BDP İstanbul İl Örgütü, Gezi Parkı direnişine destek vermek ve İstanbul'da yapılacak olan köprüye Yavuz Sultan Selim isminin verilmesine tepki göstermek amacıyla Galatasaray Lisesi'nden Gezi Parkı'na yürüyüş gerçekleştirmiştir. Abdullah Öcalan

posterleri, PKK/KCK bayrakları ile "Te go çı Tayyip", "Bijî serok Apo", "Kürdistan'a statü Öcalan'a özgürlük" dövizlerinin taşındığı yürüyüşe BDP İstanbul Milletvekili Sebahat Tuncel ve Barış Anneleri İnisiyatifi üyeleri katılmıştır (Yüksekova Haber, 2013). Gezi Parkı'nın Taksim Meydanı tarafındaki girişine ise BDP üyeleri tarafından Abdullah Öcalan posterleri asılmıştır (Nationalturk, 2013). Bu durumlar Gezi Parkı Eylemleri'nin geldiği boyutu anlamak ve görmek açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Gezi Parkı Eylemleri'ne katılan illegal grupların içerisinde yer alan şahıslarca Ankara'da Türk Bayrağı ataşe verilmiş, görüntüler mobese kameralarından tespit edilmiştir (CNN Türk, 2013) Yaşanan bu hadiseler bazı terör örgütleri tarafından Gezi Parkı Eylemleri kullanılarak Türkiye'ye zarar vermek istendiğini, Gezi Parkı Eylemleri'nin illegal eylemler için uygun zemin teşkil ettiğini, ülkenin bağımsızlığı, bütünlüğü ve tüm değerlerine topyekûn savaş açıldığını belgeler niteliktedir.

Gezi Parkı Eylemleri'ne provokasyon yapan DHKP-C, Marksist Leninist Komünist Partisi gibi illegal örgütlere yönelik güvenlik güçleri tarafından düzenlenen operasyon kapsamında Türk bayrağını yakan şahıs göz altına alınmıştır (TRT Haber, 2013).

Gezi Parkı Eylemleri'nin illegal örgütler tarafından kamuflej olarak kullanılarak Türkiye Cumhuriyeti'ne yönelik yıkıcı faaliyetlerin sahnelendiği, eylemlerin doğayı ve yeşili korumak amacıyla demokratik yollardan tepki gösterme arayışlarının ötesine geçtiği bir zamanda; İstanbul Baro Başkanlığı'nın eylemcilere ithafen kaleme aldığı bir metinde, protesto gösterilerine katılanlara yasal hakları hatırlatılarak sokaklardan geri çekilmelerinin engellenmeye çalışıldığını gösteren, göstericilere Gezi Parkı Eylemleri'ni yatıştırmak ve durdurmak için çaba gösteren emniyet birimlerinden korkmamaları yönünde telkinleri içeren ifadeler yer almaktadır. Taksim Dayanışması'nın sosyal medya hesabında paylaşılan bahse konu metinde, eylemcilerin olası gözaltına alınma durumlarında nasıl davranması gerektiği detaylıca açıklanmış, İstanbul Barosu Başkanlığı'nın avukat göndereceği, yaşanabilecek tüm mağduriyetleri gidermek için eylemcilere destek olunacağı anlatılmıştır (Görsel 4.18.).

Eylemcilerin gözaltına alınmaları halinde avukat isteme ve avukatları gelene kadar susma hakkı olduğuna, avukatlar ile yapılacak görüşmelerin gizli kalacağına, gözaltı sürelerinin yakalanma anından itibaren 24 saati, terörle mücadele kapsamında ise 48 saati geçemeyeceğine, bu süreler geçtikten sonra hakim kararı olmadıkça hiç kimsenin özgürlüğünün engellenemeyeceğine, yakalanma anındaki sağlık durumunun yapılan kontrol neticesi tespit edilmesi ve tutanağa geçirilmesi gerektiğine, herhangi bir saldırıya uğranması halinde durumu belgeler nitelikteki fotoğraf ve video görüntülerin muhafaza edilerek baroya getirilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır (Görsel 4.18.).

Taksim Dayanışması @taksimdayanisma · 5 Haz 2013

Umarız ihtiyacınız kalmaz ama gerekirse diye gözaltındaki haklarınız ve bilmeniz gerekenler #direnceziparki

KALDIYSANIZ,

- POLİS MARİFETİYLE KANUNSUZ VE ORANTISIZ GÜÇ KULLANIMI SONUCUNDA VÜCUT BÜTÜNLÜĞÜNÜZE VE/VEYA MANEVİYATINIZA ZARAR VERİLDİ İSE,
- POLİS TARAFINDAN GÖZALTINA ALINMANIZ SİRASINDA FİZİKSEL VEYA PSİKOLOJİK ŞİDDETE MARUZ KALDIYSANIZ,
- YASAL HAKLARINIZ OLDUĞUNU UNUTMAYINIZ VE KULLANINIZ!
- İSTANBUL BAROSU BAŞKANLIĞI, UĞRADIĞINIZ SALDIRILAR VE HAK İHLALLERİ İÇİN SİZE AVUKAT GÖREVLENDİRİLMESİ, UĞRADIĞINIZ ŞİDDETİN ADLİ MAKAMLARA TAŞINMASI VE İLGİLİLER HAKKINDA İŞLEM YAPILMASI HUSUSUNDA YANINIZDADIR.
- YAKALANMANIZ HALİNDE AVUKAT İSTEME HAKKINIZ VARDIR. BU TALEBİNİZİ MUTLAKA EMNİYETE BİLDİRMENİZ GEREKMEKTEDİR.
- AVUKATINIZ GELENE KADAR SUSMA HAKKINA SAHİPSİNİZ. BU HAKLARINIZ KISITLANAMAZ.
- AVUKATINIZ İLE HER ZAMAN VE KONUŞULANLARI BAŞKALARININ DUYMAYACAĞI BİR ORTAMDA, VEKÂLETNAME DAHİ ARANMAKSIZIN GÖRÜŞME HAKKINIZ VARDIR.

AŞAMADA YAKALAMA İŞLEMİ SİRASINDA MEYDANA GELEN YARALANMALARIN TUTANAĞA GEÇİRİLMESİ SON DERECE ÖNEMLİDİR.

- KADINLARIN ÜST ARAMASININ KADIN MEMURLAR TARAFINDAN YAPILMASI GEREKİR.
- GÖZALTI SÜRESİ YAKALAMA ANINDAN İTİBAREN 24 SAATİ GEÇEMEZ. BU SÜREYE KİŞİNİN EN YAKIN MAHKEME ÖNÜNE GÖTÜRÜLMESİ İÇİN ZORUNLU OLARAK GEÇECEK 12 SAATLİK BİR SÜRE DE EKLENEBİLİR. HER HALÜKÂRDA GÖZALTINDA BULUNAN KİŞİNİN, MAHKEMEYE ULAŞMAK İÇİN YOLDA ZORUNLU OLARAK GEÇECEK SÜRE HARİÇ, YAKALANDIKTAN İTİBAREN 24 SAAT İÇİNDE HAKİM KARŞISINA ÇIKARILMASI GEREKMEKTEDİR.
- TERÖRLE MÜCADELE KANUNU KAPSAMINDA GÖZALTINA ALINAN KİŞİLERLE İLGİLİ OLARAK GÖZALTI SÜRESİ EN FAZLA 48 SAATTİR.
- BU SÜRELER GEÇTİKTEN SONRA KİMSE HAKİM KARARI BULUNMADIKÇA ÖZGÜRLÜĞÜNDEN YOKSUN BIRAKILAMAZ. GÖZALTINA ALINAN KİŞİNİN HAKLARI POLİS TARAFINDAN DERHAL BİLDİRİLMESİ GEREKİR.
- SİZE YARDIM EDEBİLMEMİZ İÇİN SIRASIYLA

1 78 11

İSTANBUL BAROSU BAŞKANLIĞI

KORKMAYIN! HAKLARINIZ VAR!

- YOLDA, EVDE VE KAMUYA AÇIK BÖLGELERDE ANAYASA'DAN KAYNAKLANAN TOPLANTI VE GÖSTERİ YÜRÜYÜŞ HAKKINIZI KULLANIRKEN FİZİKSEL VE PSİKOLOJİK ŞİDDETE MARUZ KALDIYSANIZ,
- POLİS MARİFETİYLE KANUNSUZ VE ORANTISIZ GÜÇ KULLANIMI SONUCUNDA VÜCUT BÜTÜNLÜĞÜNÜZE VE/VEYA MANEVİYATINIZA ZARAR VERİLDİ İSE,
- POLİS TARAFINDAN GÖZALTINA ALINMANIZ SİRASINDA FİZİKSEL VEYA PSİKOLOJİK ŞİDDETE MARUZ KALDIYSANIZ,
- YASAL HAKLARINIZ OLDUĞUNU UNUTMAYINIZ VE KULLANINIZ!
- İSTANBUL BAROSU BAŞKANLIĞI, UĞRADIĞINIZ SALDIRILAR VE HAK İHLALLERİ İÇİN SİZE AVUKAT GÖREVLENDİRİLMESİ, UĞRADIĞINIZ ŞİDDETİN ADLİ MAKAMLARA TAŞINMASI VE İLGİLİLER HAKKINDA İŞLEM YAPILMASI HUSUSUNDA YANINIZDADIR.
- YAKALANMANIZ HALİNDE AVUKAT İSTEME HAKKINIZ VARDIR. BU TALEBİNİZİ MUTLAKA EMNİYETE BİLDİRMENİZ GEREKMEKTEDİR.
- AVUKATINIZ GELENE KADAR SUSMA HAKKINA SAHİPSİNİZ. BU HAKLARINIZ KISITLANAMAZ.
- AVUKATINIZ İLE HER ZAMAN VE KONUŞULANLARI BAŞKALARININ DUYMAYACAĞI BİR ORTAMDA, VEKÂLETNAME DAHİ ARANMAKSIZIN GÖRÜŞME HAKKINIZ VARDIR.
- YAKALANMANIZ HALİNDE "YAKINLARINIZA DURUMUNUZU BİLDİRME HAKKINA SAHİPSİNİZ" BU HAKKINIZ KISITLANAMAZ. AVUKATINIZ İLE YAZIŞMALARINIZ DENETİME TABİ TUTULAMAZ. HER AŞAMADA AÇIKLAMADA BULUNMAMA, SUSMA HAKKINIZ VARDIR.
- BEYANINIZIN ÖZGÜR İRADENİZE DAYANMASINI ENGELLEYECEK NİTELİKTE, HER TÜRLÜ KÖTÜ DAVRANMA İŞKENCE, ZORLA İLAÇ VERME, YORMA, ALDATMA, BEDENSEL CEBİR VE ŞİDDETE BULUNMA, BAZI ARAÇLAR UYGULAMA, YASALARA AYKIRI ÇIKAR VAAT ETME GİBİ MÜDAHALELER YASAKTIR.

- GÖZALTINA ALINMANIZ HALİNDE HEMEN SAĞLIK KONTROLÜNDEN GEÇİRİLEREK YAKALAMA ANINDAKİ SAĞLIK DURUMUNUZ TESPİT EDİLİR. EDİLMEMESİ HALİNDE TALEPTE BULUNUNUZ. BU AŞAMADA YAKALAMA İŞLEMİ SİRASINDA MEYDANA GELEN YARALANMALARIN TUTANAĞA GEÇİRİLMESİ SON DERECE ÖNEMLİDİR.
- KADINLARIN ÜST ARAMASININ KADIN MEMURLAR TARAFINDAN YAPILMASI GEREKİR.
- GÖZALTI SÜRESİ YAKALAMA ANINDAN İTİBAREN 24 SAATİ GEÇEMEZ. BU SÜREYE KİŞİNİN EN YAKIN MAHKEME ÖNÜNE GÖTÜRÜLMESİ İÇİN ZORUNLU OLARAK GEÇECEK 12 SAATLİK BİR SÜRE DE EKLENEBİLİR. HER HALÜKÂRDA GÖZALTINDA BULUNAN KİŞİNİN, MAHKEMEYE ULAŞMAK İÇİN YOLDA ZORUNLU OLARAK GEÇECEK SÜRE HARİÇ, YAKALANDIKTAN İTİBAREN 24 SAAT İÇİNDE HAKİM KARŞISINA ÇIKARILMASI GEREKMEKTEDİR.
- TERÖRLE MÜCADELE KANUNU KAPSAMINDA GÖZALTINA ALINAN KİŞİLERLE İLGİLİ OLARAK GÖZALTI SÜRESİ EN FAZLA 48 SAATTİR.
- BU SÜRELER GEÇTİKTEN SONRA KİMSE HAKİM KARARI BULUNMADIKÇA ÖZGÜRLÜĞÜNDEN YOKSUN BIRAKILAMAZ. GÖZALTINA ALINAN KİŞİNİN HAKLARI POLİS TARAFINDAN DERHAL BİLDİRİLMESİ GEREKİR.
- SİZE YARDIM EDEBİLMEMİZ İÇİN SIRASIYLA YAPMANIZ GEREKENLER:
- İSTANBUL BAROSU MERKEZLERİNE GİDİNİZ VEYA TELEFON İLE ULAŞINIZ, GÖZALTINDA İSENİZ POLİSTEN AVUKAT İSTEYİNİZ.
- MÜMKÜN OLDUĞUNCA EN KISA SÜREDE EN YAKININIZDA BULUNAN HASTANEDEN RAPOR ALINIZ VE RAPORU YANINIZDA BULUNDURUNUZ (RAPOR OLMAKSIZIN DA ŞİKÂYETTE BULUNABİLİRSİNİZ)
- UĞRADIĞINIZ SALDIRIYA DAİR YANINIZDA BULUNDURDUĞUNUZ TÜM DELİLLERİ BAROYA GETİRİNİZ. DELİLLERİNİZİ MUHAFAZA EDİNİZ, (FOTOĞRAF, VIDEO VS.)

Tel: +90 (212) 251 63 25 - Fax: +90 (212) 293 89 60 - www.istanbulbarosu.org.tr
 Adres: Orhan Adli Apaydın Sokak Baro Han K:2, 34430 Beyoğlu / İSTANBUL
 (İSTİKLAL CADDESİ ÜZERİ - TUNEL YÖNÜNDE - ADA KAFE SOKAĞI)

Görsel 4.18. İstanbul Barosu Başkanlığı'nın Gezi Parkı Eylemcilerine Hukuki Desteği
 Kaynak: Twitter, 2020.

Gezi Parkı Eylemleri'nde illegal olayların yoğun olarak görüldüğü ve illegal örgütlerin faaliyetlerinin zemin bulduğu bir süreçte eyleme katılanlara yönelik böyle bir destek açıklaması ve olayların devamının sağlanmaya çalışılması dikkat çekicidir. Gezi Parkı Eylemleri'ne katılan şahıslara yönelik ayrıntılı bir tahkikat yapılamayacağından illegal bir örgüt üyesi olup olmadığının ayırımı yapmakta olanaksız görünmektedir. Bu durumda terör örgütlerine müzahir şahıslara hukuki destek sağlama riski alınması kayda değerdir.

Gezi Parkı Eylemleri'nin çevre hassasiyeti ile başladığı varsayılarak eylemciler tarafından Taksim ve Gezi Parkı'nı içerisine alan projelerin engellenmeye çalışılması başlangıç evresindeki ana faktörlerden bir tanesi olarak görülse de bu süreci başlatan ve en başından beri içerisinde yer alan sanatçılar, milletvekilleri, gazeteciler ve bazı grupların söylem değişikliği ile Gezi Parkı Eylemleri'ne mevcut yönetimin devrilmesi yönünde istikamet verdiği anlaşılmaktadır. Gezi Parkı'nda toplanılması için kitle iletişim araçları üzerinden yapılan çağrılar ve çeşitli grupların tabanını harekete geçirmesiyle geniş bir kitlenin bir araya gelmesi sağlanmış, bazı örgütlerin, grupların ve şahısların devlet aleyhindeki illegal faaliyetlerine ortam hazırlanmıştır.

Gezi Parkı Eylemleri, Taksim ve Gezi Parkı'na ilişkin projeleri engelleme ve tepki gösterme seyrini değiştirip, ikinci evre olan siyasallaşma ve şiddet evresine geçtiğinde olaylara dışardan destek veren, olaylarının içerisinde kasıtlı olarak yer alan, özellikle kamu, siyasi parti, özel mülk ve binalara yönelik saldırılar düzenlenen bölgelerde eylemlere bizzat katılanların, bunları destekleyen ve müdafaa edenlerin niyetlerinin masum olduğu yönünde yorumlar yapmak mümkün gözükmemektedir.

Gezi Parkı Eylemleri toplamda 22 gün devam etmiş ve eylemler 15 Haziran 2013'te son bulmuştur (Sabah, 2018). Yurt genelinde 79 kentte etkisini gösteren eylemlerin etkisi, şiddet olayları maksimum seviyeye çıktıktan sonra yapılan müdahaleler ve istikrarlı bir duruş sayesinde giderek azalmış, belli bir sürenin ardından da tamamen son bulmuştur.

Gezi Parkı Eylemleri'nin çok boyutlu ve aşamalı olarak planlanmış bir süreç olduğu ve buna etki eden pek çok faktörün bulunduğu görülmektedir. Gezi Parkı Eylemleri'nin tek bir noktadan analiz edilmesinin mümkün olmadığı, olayların farklı bakış açıları ile değerlendirilmesinin yerinde olacağı, kapsamlı olarak anlaşılması için sürece etki eden tüm etkenlerin ele alınmasının önem arz ettiği anlaşılmaktadır.

4.5. Gezi Parkı Eylemleri'nde Kitle İletişim Araçlarının Rolü

Algı yönetimi kavramı her ne kadar yakın bir zaman diliminde literatüre kazandırılmış olsa da söz konusu kavrama yüklenen içerik incelendiğinde oldukça eski bir

yöntem olduğu anlaşılmaktadır. Zira algı yönetimi işinin özünü “ikna ve inandırma faaliyetleri” oluşturmaktadır. Bu çerçevede tarih boyunca gerek fert bazında gerekse de kurumsal temel de hedef kitleleri etkilemek için algı yönetim metotlarının kullanıldığı görülmektedir (Öksüz, 2013).

Bu çerçevede devletler bölgesel güç olmak, iktidarlar, siyasal uygulamalarının meşruiyetini sağlamak, kurumlar ve fertler ise itibarını yükseltmek, faydalarını maksimize etmek yönünde toplum mühendisliği, psikolojik harekât, imaj yönetimi, halkla ilişkiler gibi uygulamaları servis etmeye başlamışlardır. Dolayısıyla algı yönetiminde gerçekler, yansıtma, yanıltma, psikolojik operasyonlar gibi unsurlarla grupların tutum, davranış, mantık ve duygularının etkilenmeye ve şekillendirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Walter Lippman’a göre algı ile gerçeklik arasındaki uçurum modern dünya ile daha da genişleyerek, sosyal, siyasal ve ekonomik hayatın içerisinde yaşanan karmaşıklık, iletişim araçlarının zihnimizdeki imgeleri değiştirmesi ile hız kazanmaktadır (Ünüvar, 2013).

Kitle iletişim araçları arasında yer alan uluslararası televizyon kanalları, gazeteler ve haber siteleri üzerinden doğruluğu araştırılmadan yayınlanan haber içerikleri bilgilendirme amacı yerine toplumun algısını yönetme kaygısı gütmektedir. Kitle iletişim aracının sahiplik yapısına göre şekillenen yayın akışı egemen sınıfın çıkarları doğrultusunda sürece katkı sunmaktadır. Küresel bir alt yapıya ulaşmış kitle iletişim araçları üzerinden toplum mühendisliği veya psikolojik harekât yöntemleri ile süreç yönlendirilmekte, yayın akışları çıkarlar doğrultusunda kurgulanmaktadır.

Medyanın ideolojisi ürettiği bilginin hizmet ettiği çıkar gruplarının ideolojisi ile bir anlamda özdeşleşmektedir (Kaplan ve Ertürk, 2012: 7-11). Medyanın yoğun propagandasına maruz bırakılan bireyler ise Baudrillard’ın ortaya koyduğu üzere, kurgulanan gerçek artık gerçeğin yerini almış ve kitleler kurgulanmış bir gerçeğin içinde yaşayan sessiz yığınlar haline gelmiştir (Baudrillard, 2005).

Gezi Parkı Eylemleri’ne yönelik yayın yapan birçok yayın kuruluşu eylemleri olduğundan farklı gösterme eğilimi sergilemiş, özellikle yabancı medya organlarında olayların çapını olduğundan daha büyük göstermeye çalışan bir dil kullanıldığı dikkat çekmektedir.

Daha ilk günden CNN International, BBC, Fransız kanalları, El-Cezire televizyonları ‘Türk Baharı’ vurgusu yapan, baskıcı uygulamaları yeren, Taksim’i Tahrir Meydanıyla eşleştiren bol şiddet görüntülü, çokça polis gazı enstantaneli yayınları savaş muhabirleriyle Türkiye’nin her köşesinden heyecanla canlı olarak vermişlerdir. BM’den AB’ne, İsrail’den Yunanistan’a, Brüksel’den Washington’a Türkiye’deki Gezi Parkı Eylemleri’ne destek

vermek amacıyla Türkiye Büyükelçilikleri önlerinde aynı eylem şekilleriyle protesto yapan eylemcilerin görüntüsünü yoğun bir şekilde abartılı ifadelerle ekranlara taşımışlardır. Bütün bunlar Gezi Parkı eylemcileriyle ortaya çıkan tablonun dışarıdan desteklenen bir provokasyon olduğu algısını derinleştirmiştir (Aktay, 2013)

Eski pozisyonunu ekonomik olarak korusa bile siyasi konularda eski etkinliğini korumakta zorlanan ve bu nedenle hükümetin politikalarından rahatsız olan bazı iş çevrelerinin, Gezi Parkı Eylemleri'nde özellikle medya organları kanalıyla kışkırtıcı rol oynadıkları da dikkat çekmektedir. Örneğin CNN International Taksim meydanından uzun saatler boyunca canlı yayın yapmıştır. Pek çok İngiliz, Fransız ve Alman basın-yayın organı da olayları 'Türk baharı' ifadeleriyle izleyicilerine ulaştırmıştır (Aktay, 2013).

Gezi Parkı protestoları başladığında CNN, iki savaş muhabirini gaz maskesiyle sahaya sürmüş, kesintisiz 4 saat canlı yayın yapmıştır (Sabah, 2013). CNN International'in dışında ABD içine yayın yapan CNN ise kesintisiz 7 saat yayın yapmıştır (Yeni Şafak, 2013). The Economist dergisi padişah kılığında resmettiği Başbakan Erdoğan portresiyle olayı kapağına taşımış, Financial Times ise aynı gün 5 ayrı sayfada konuyu masaya yatırmıştır (Sabah, 2013). The Economist, bu kapak resminde Başbakan Erdoğan'ı, bir yeniçeri ayaklanmasında öldürülen III. Selim'in resmi üzerine fotoshop tekniği ile uyarlamıştır (İnternet Haber, 2013). Bu durum iktidarın Gezi Parkı Eylemleri üzerinden hedef gösterildiği ve metoforik açıdan Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın hayatına dair bir tehdit yöneltildiği sonucunu ortaya çıkarmaktadır.

CNN'de haberci Christiane Amanpour'un 81 ilin bulunduğu Türkiye'de sadece Taksim Meydanı'ndaki yaşananlardan yola çıkarak tüm ülkenin çatışma ortamında olduğu izlenimini verdiği programda, Başbakan başdanışmanı İbrahim Kalın'a da sansür uygulanmıştır. Programa katılan Kalın'ın 'DHKP-C Amerikan Büyükelçiliği'ne bomba attığında terörist, Taksim Meydanı'na çıkınca demokratik protestocu mu oluyor?' sorusu karşısında şaşırarak Amanpour, Kalın'ı 'program bitti' anlamına gelen 'The show is over' sözleriyle yayından almıştır (Yeni Şafak, 2013).

ABD'nin önde gelen gazetelerinden Wall Street Journal, New York Times ve Washington Post ve Los Angeles Times gelişmeleri internet sayfalarından anlık olarak aktarmıştır (Yeni Şafak, 2013). Washington Post; Türkiye'de yaşanan Gezi Parkı eylemlerini, sosyal medyanın gücüne vurgu yaparak "9 Saniyede Devrim" başlığıyla vermiştir (Işık, 2013a: 27).

Der Spiegel dergisi 24 Haziran 2013'te kapağını Gezi Parkı Eylemleri'ne ayırmış ve ilk kez attığı Türkçe başlıkta "Boyun Eğme" ifadesine yer vermiştir. Gezi Parkı

Eylemleri'ne slogan üreten dergi on sayfalık özel ekini hem Türkçe hem de Almanca yayınlamıştır (Kriter, 2017).

ABD'li yayın kuruluşu Los Angeles Times'ta Başbakan Erdoğan'ı diktatörlere benzetirken, USAToday internet kullanımının engellendiği yalanına yer vermiştir. Katar merkezli El Cezire televizyonu Mısır devriminde Tahrir Meydanı'nda görev yapan ekibini İstanbul'da görevlendirirken, İngilizce yayın yapan Rus haber kanalı Russia Today (RT), Türkiye'den uzun süreli canlı yayın gerçekleştiren kanallar arasında yer almıştır. Haberlerinde 'Türk baharı', 'Türk savaşı' ve 'İstanbul savaş alanı' gibi üst başlıklar kullanan RT, Türkiye'den gelen fotoğraf ve videoları sürekli yayınlamış, gelişmeleri internet sitesi ve sosyal medya hesaplarından da anında paylaşmıştır. Rusya devlet televizyon kanalı 'Vesti' de 'Kalabalıklar Tahrir'de olduğu gibi Taksim'i almak istiyor' başlığı kullanılırken, marjinal grupların kullandığı molotoflar, kamu malına ve çevreye verilen zararlardan bahsedilmemiştir (Yeni Şafak, 2013).

Fox News ile Skynews de Taksim Meydanı'ndan uzun süre canlı yayın yapmış, uluslararası ajanslardan Associated Press ve Reuters gelişmeleri aktarabilmek için Taksim Meydanı'nda canlı yayın noktası kiralamıştır. Ajansların 20 günlük kiralama ücretini ödemesi ve CNN'nin bazı yabancı medya kuruluşlarının eylemlerin patlak verdiği 31 Mayıs tarihinden günler önce canlı yayın aracı kiralaması da dikkat çekicidir (Yeni Şafak, 2013).

Medya Takip Merkezi (MTM) tarafından 31 Mayıs-04 Haziran tarihlerindeki yayınları kapsayacak şekilde yapılan araştırmada BBC World ile CNN International'ın pek çok Türk kanalından daha fazla yayın yaptığı tespit edilmiştir. Bir araştırmaya göre; beş günlük dönemde kanallar, olaylarla ilgili toplam 2 milyon 545 bin 646 saniye haber yayınlamıştır. En fazla yayını Ulusal Kanal, Halk TV ve Cem TV yapmıştır. Araştırma dönemi boyunca, Gezi Parkı eylemlerini ekranlarına en fazla taşıyan televizyon kanalı toplamda 319 bin 480 saniye ile Ulusal Kanal olmuştur. Halk TV 314 bin 853 saniye ile ikinci, Cem TV 178 bin 861 saniye ile üçüncü olmuştur. Toplamda 36 bin 860 saniye yayın yapan İngiliz yayın kuruluşu BBC World ile 31 bin 985 saniye yayın yapan CNN International ise pek çok Türk kanalını geride bırakmıştır (İnternet Haber, 2013).

Gezi Parkı Eylemleri'ne yönelik yayın yapan kitle iletişim araçlarının sahiplik yapısı, genel yayın akışları ve Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin yayınların içerikleri yapılacak analiz çalışmaları açısından önemli bir kaynaktır. Uluslararası ölçekte yayın yapan birçok kitle iletişim aracının Gezi Parkı Eylemleri'ne odaklanması, üretilen yanlış bilgilerin dolaşıma sokulması, yalan haberlerin yayılmasına katkı sunulması dikkate değerdir. Bu haliyle bakıldığında provokatif bir anlayışın benimsendiği açıkça görülmektedir.

4.6. Gezi Parkı Eylemleri'nde Sosyal Medyanın Etkisi

Bireyleri sadece yöneten ve yönetilen ilişkileri kapsamında etkilemeyen ayrıca onların hayata bakış açılarını da ciddi anlamda şekillendiren medya, kişilerin çevresi hakkında malumat edinmesini sağlayarak onlara çevreye ve içerisinde yaşadıkları mekanlara ilgili olmaları konusunda bir görevde yüklemektedir. Kurulan bu karşılıklı iletişim araçları ile medya, vatandaşların duyarlılık ve hassasiyet içerikli önceliklerini şekillendirmektedir. Diğer taraftan farklı düşünceye sahip bireylerin kendi aralarında iletişim içerisinde olmasını da sağlamaktadır. Bu sebeple medya modern günümüz toplumlarında kişilerin toplumsal olayları algılayıp yorumlayarak bir tavır sergilemesinde önemli rol oynamaktadır. Hatta bireylere bu sorunlarla ilgili ciddi görevlerde yükleyebilmektedir. Bu şekilde medya, yönetim veya bürokrasi üzerinde ciddi bir baskı aracına dönüşmektedir (Işık, 2013: 26).

İnternet, özellikle bir kişinin birden çok kişiye hitap edebilmesini, bilginin dağıtımı ve paylaşımının tek elden kontrollü bir şekilde, ağ içerisinde bulunan herkese aynı anda ulaştırılabilmesini ve tartışma platformları oluşturularak belli bir konuda herkesin katılımcı bir özellikte aktif şekilde rol almasını sağlamaktadır (Göker, Doğan 2011: 184). Bu özellikler internetin ve özellikle sosyal medyanın eylem ve örgütlenme açısından en ideal alan olarak kullanılmasını kolaylaştırmaktadır. Bu yönler sosyal medyanın interaktif bir iletişim aracı olması, bireylerin sosyalleşme ve sosyal sermayelerine katkısının bulunması, bireylerin daha özgür ve demokratik bir ortamda düşüncelerini rahatlıkla ifade edebilmeleri gibi olumlu yönleri haiz olması yaşadığımız zamanın başat medya aracı olarak kabul görmesine neden olmaktadır (Babacan vd., 2011: 167).

Toplumsal olayların uluslararası alanda transferini hiç şüphesiz kitle iletişim araçları içerisinde önemi giderek artan internet sağlamaktadır. Tarrow, internetin ulus ötesi protestoların organizasyonunu kolaylaştırdığını ifade etmektedir (Tarrow, 1998). İnternetin toplumsal hareketler için yeni bir gerçekleşme alanı haline gelerek protestoların sokaktan sanala, sanaldan da sokağa taşındığı görülmektedir. Bu nedenle sanal eylemler, toplumsal hareketlerin yeni fenomeni olarak kabul edilmektedir. Ortaya çıkan örgütlenme kolaylığı ile yüz yüze gelmeyen aktivistler arasında sinerji yaratılmasını sağlayan sanal eylemler, sahip olduğu potansiyel sayesinde ulus üstü alanda da toplumsal hareketlerin oluşmasını sağlamaktadır (Bingöl ve Tanrıver, 2011: 136).

Özellikle iletişim bilimciler açısından Gezi Parkı eylemleri, genelde kitle iletişim araçları, özelde sosyal medyanın toplumsal ve siyasal alanda nasıl bir etki yarattığı ve kitleleri nasıl harekete geçirdiği noktasında üzerinde durulması gereken bir sosyal hareketlenme durumudur. Gezi parkı eylemleri kısa sürede sosyal medyanın etki gücüyle

ülkeye ve dünyaya yayılarak hükümet karşıtlığına dönüşen toplumsal bir hareket niteliği kazanmıştır (Topbaş ve Işık, 2014).

Son dönemde dünyanın farklı bölgelerinde ortaya çıkan birçok toplumsal hareket gibi Gezi Parkı Eylemleri'nde da büyük kitleleri sokağa döken, Twitter ve Facebook gibi uluslararası çapta faaliyet gösteren sosyal medya araçları dünya genelinde yeni bir dönemin kapısını açmıştır. Gerçekliği sorgulanmadan paylaşılan birkaç tweet ile toplumsal olaylar bir anda ülke geneline yayılabilmektedir. Günün sonunda sosyal medya ile kurulan ilişkiler ağı birbiriyle aynı pencereden bakan büyük toplulukları bir anda birleştirerek Gezi Parkı türüne kadar gidebilecek olayların fitilini ateşleyebilmektedir. Bu tarz platformlar aktivist görünümlü eylemciler ile toplumsal hareketler arasında yakın bağ kurmaktadır (Işık, 2013a).

Sosyal medyanın çok sayıda birey tarafından bu kadar yoğun bir şekilde kullanılması onun sadece bir araç olduğu fikrini basitleştirmektedir. Sosyal medya günümüzde farklı coğrafyalarda yaşayan ancak aynı beklentiye sahip bireyleri örgütleyebilecek kadar güçlü bir politik araç haline dönüşmüştür. Ekonomik, sosyal ve siyasal farklılıkları olsa da hayattan beklentileri aynı, farklı ulusal mensubiyetlere sahip olan bireyler sosyal medyada kendini ifade eden aktif birer kullanıcıya dönüşmüştür (Saraçoğlu, 2014: 1).

Dünyada yaşanan birçok olayda ve meydana gelen krizlerde, halkın bu yaşananlara karşı tepki göstermesinde, kitlelerin ayaklanmasında, eylemlere bilfiil müdahil olmasında sosyal medya (özellikle Facebook-Twitter) üzerinden yürütülen faaliyetler etkili olmaktadır. Türkiye'de de son dönemlerde yaşanan "Gezi Parkı Eylemleri" internetin ve sosyal medyanın siyasal alanda nasıl bir etki yarattığı ve kitlelerin nasıl harekete geçtiği noktasında önemli bir örnek teşkil etmektedir.

4.6.1. Gezi Parkı Eylemleri ve Twitter

Gezi Parkı Eylemleri'nin başlangıç aşamasında ve gelişim sürecinde, twitter üzerinden yapılan yayınların ve toplanma çağrılarının oldukça etkili olduğu, Twitter'in haberleşmek ve bilgi almak amacıyla kullanılan birincil araca dönüştüğü görülmektedir. Özellikle Twitter'da yapılan etiket çalışmaları örgütlenme, haber alma ve bilgi alışverişi üzerinde oldukça etkili olmuş, eylemlerin seyrini doğrudan etkilemiştir.

İstatistiksel internet verilerine bakılacak olursa Twitter kullanım oranları ve rakamları çok ciddi veriler sunmaktadır. Gezi Parkı Eylemleri'nin başladığı tarih itibariyle Türkiye'de aktif Twitter kullanıcı sayısı 1,8 milyon iken bu sayı 10 Haziran'da 10 milyonu bulmuştur. Atılan tweet sayısı 143,7 milyona ulaşmıştır. Gezi Parkı'nda çadır kuran eylemcilerin eylemleri başlattığı 29 Mayıs tarihinde atılan Twitter mesajı 7 milyon iken, 31 Mayıs gecesi yapılan polis müdahalesi sonucunda bu sayı 15 milyona ve 1 Haziran itibariyle

de 18 milyona ulaşmıştır. En yüksek kullanım 31 Mayıs'ı 1 Haziran'a bağlayan gece gerçekleşmiş ve sosyal medya verilerine göre rakamın 20 milyonu aştığı görülmüştür (Çetin, 2013: 4-5).

Gezi parkı eylemleri sırasında meydana gelen olaylar üzerine Twitter'ın en aktif kullanılan sosyal ağ olduğu görülmektedir. Somemto'nun hazırladığı analize göre 31 Mayıs – 6 Haziran tarihleri arasında tam 91.377.342 adet Türkçe tweet atıldığı ortaya çıkmaktadır. Gezi Parkı eylemleri boyunca en aktif olan etiketlerin başında ise #direngeziparki gelmiş (31 Mayıs tarihinde 1 milyon, toplamda ise 2 milyondan fazla tweet paylaşılmış) ve bu etiketi ise sırasıyla #direnankara, #occupygezi takip ettiği görülmüştür (Topbaş ve Işık, 2014). Türkiye'de İstanbul dışı şehirlerde yaşanan eylemleri temsil etmek için o şehrin ismini taşıyan etiketler de kullanılmıştır (#direnankara, #direnantakya, #direnadana, #direnekişehir vb.). Gezi Parkı'nda kullanılan bu etiketlerin ulaştığı mesaj sayısı da milyonlar ile ifade edilmektedir (İnsanhaber, 2013).

Taksim Gezi Parkı Eylemleri sırasında 'Direngeziparki ve direnankara'da paylaşılan tweetlerin yaklaşık yüzde 90'ı, occupygezi'de paylaşılan tweetlerin ise yaklaşık yüzde 55'i Türkçedir (Topbaş ve Işık, 2014). #direngeziparki etiketiyle paylaşılan yaklaşık 1,6 milyon mesajın 139.053'ünün İngilizce, 14.465'inin Almanca, 3.476'sının Fransızca, 2.620'sinin İspanyolca ve 318'inin Rusça olduğu belirlenmiştir. #occupygezi etiketiyle paylaşılan yaklaşık 466 bin mesajın 159.712'sinin İngilizce, 16.918'inin Almanca, 8.195'inin Fransızca, 8.547'sinin İspanyolca ve 412'inin Rusça olduğu saptanmıştır. #direnankara etiketiyle paylaşılan yaklaşık 155 bin mesajın 5.769'unun İngilizce, 214'ünün Almanca, 91'inin Fransızca, 199'unun İspanyolca ve 5'inin Rusça olduğu tespit edilmiştir (Babaoğlu, Banko 2013, 15-30; Topbaş ve Işık, 2014).

Gezi Parkı Eylemleri'ni konu alan #direngeziparki, #occupygezi ve benzeri etiketler ile dünya çapında birçok ülkeden paylaşımlarda bulunulduğu görülmektedir. İngiltere, Fransa, Almanya başta olmak üzere Avrupa'nın birçok bölgesi ile Amerika kıtasından yoğun paylaşımlar yapılmıştır. Mesajların konusu ve atıldığı ülkelerin istatistiğini tutan 'onemilliontweetmap.com'a göre, eylemcilere sosyal medyadan en büyük yabancı destek İngiltere'den gelmiştir (Ensonhaber, 2013).

Gezi Parkı Eylemleri'ne yeni toplumsal hareket statüsü kazandıran örnekler arasında eylemcilerin kendi elleriyle yaptıkları açık hava kütüphanesini Twitter üzerinden başlatılan kampanya üzerinden aldıkları geri dönüşler ile oluşturmaları yer almaktadır. Twitter'da yayılan "Gezi Parkı, park olarak kalsın, güzel bir kütüphane açılsın. Yitik Ülke Yayınları olarak kitap desteği yapalım, kardeşlik kazansın. Zor mu? İşte Gezi Parkı'na yapılmasını

istediğimiz Özgür Kütüphane” mesajıyla yayılan kampanya sonucunda, tuğlalardan bir kitaplık oluşturulmuştur (Yolcu, 2013).

Gezi Parkı Eylemleri süresince eylemcileri demokratik haklarını kullanan zararsız, masum ve iyi insanlar olarak gösterebilmek için devamlı bilgi üretilmiş, bunlar propaganda amaçlı twitter üzerinden yayınlanmıştır. Özellikle sosyal medya üzerinden üretilen ve tüketime sunulan mesajlarda bu gerçekliğin açık bir şekilde ortaya çıktığı ve söylemlerin kamuoyuna bilgi sağlamak değil, Chomsky’nin ifadesiyle kamu zihnini kontrol etmeye ve topluma kendi düşüncelerini yaymaya çalışmak olduğu görülmektedir.

Gezi Parkı Eylemleri’nin ilk başladığı günlerde yapılan ağaç dikme etkinlikleri, sanatçıların fidan dikmek amacıyla parkta buluşacağına yönelik mesajlar ile eylemciler tarafından dikimi gerçekleştirilen fidanların görselleri paylaşılmıştır (Görsel 4.19.).

Görsel 4.19. Ağaç Dikme Etkinliği

Kaynak: Twitter, 2020

Gezi Parkı’nda namaz kılan bir kişinin resmi paylaşılmış, parkın namaz kılmak isteyen vatandaşlar için de özgür bir ortam sunduğuna vurgu yapılmıştır (Görsel 4.20/1). Devrimci Müslümanlar pankartı taşıyarak Gezi Parkı Eylemleri’ne katılan bir grubun da resmi yayınlanmıştır (Görsel 4.20/2).

Bu tarz paylaşımlarla İslami kesimlerinde Gezi Parkı Eylemleri’ne destek verdiği yönünde propaganda yapılmasının amaçlandığı, eyleme katılanların profilini çeşitlendirerek daha geniş bir tabana hitap etmek istendiği çıkarımında bulunulması mümkün gözükmemektedir.

Özellikle Kabe’den bulunan iki kişi tarafından Gezi Parkı Eylemleri’ne destek olmak amacıyla, giydikleri tişört üzerine diren gezi parkı yazarak çektiardıkları fotoğrafın sosyal medya hesaplarından paylaşılması İslami hassasiyetleri yüksek olan kesimin hedef alındığını göstermektedir (Görsel 4.20/2).

Görsel 4.20. İslami Paylaşımlar

Kaynak: Twitter, 2020

Yine Gezi Parkı'nda eylemcilerin, kandil günü (06 Haziran 2013) içki içmeme kararı almasını ve ertesi gün Cuma namazı kılan anti-kapitalist Müslümanların etrafında halka oluşturmalarını aynı amaç çerçevesinde değerlendirmek mümkündür (Görsel 4.20/4).

Görsel 4.21. Miraç Kandili Paylaşımları

Kaynak: Twitter, 2020.

Taksim Dayanışması tarafından Twitter üzerinden yapılan Miraç Kandili'ne ilişkin paylaşımlarda gezi eylemcileri arasında dayanışma olduğuna vurgu yapılmış, kandil günü içki tüketilmediği, herhangi bir çatışma ortamının olmadığı, küfür edilmediği, provokasyon içeren bir eylem ile şiddet olaylarının olmadığı belirtilerek, kandil için yapılan hazırlıklar da yayınlanmıştır. Bu paylaşımlar İslami kesimin Gezi Parkı Eylemleri'ne katılımını teşvik ederken, Gezi Parkı Eylemleri'ne her düşünce yapısında insanın katıldığı, ayrılıkların bir kenara bırakıldığı ve ortak paydada buluşulduğu izlenimi verilerek propaganda yapıldığı anlaşılmaktadır (Görsel 4.21.).

Gezi eylemcileri arasındaki bazı grupların, polis ile çatışmaya girmesi, kamu binalarına saldırması ve zarar vermesinin ardından eylemcilere yöneltilen eleştirilerin karalama kampanyasından ve asılsız beyanlardan ibaret olduğu izlenimi verilmek amacıyla da Twitter üzerinden çalışma yapıldığı görülmüştür.

Gezi eylemcilerinin Taksim çevresinde temizlik yaptığı yönündeki paylaşımlarla, protestocuların çevre hassasiyeti ile hareket ettikleri ön plana çıkarılmaya çalışılmış, bir köpeğe yardım eden eylemcilerin fotoğrafları ise düşmanca saldırılan aktivistler olarak yayınlanmış, eylemcilerin esasında illegal örgüt mensubu olmadıklarına, merhametli kişiler olduklarına vurgu yapılmaya ve sempati uyandırılmaya çalışılmıştır (Görsel 4.22/1).

Kurulan polis barikatının önünde oturan bir eylemcinin, polislere kitap okuyormuş gibi çekilen resmi “Taş atıyorduk değil mi?” mesajı ile Twitter’da paylaşılmıştır (Görsel 4.22/4). Eylemcilerin aslında taş, sopa, molotofkokteyli, ses bombası, sapan ve bilye gibi unsurlar ile polise saldırmadığı, polis ile çatışmaya girmediği yönünde algı oluşturulmaya çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca eylemciler çeşitli sanatsal faaliyetlerin içerisinde yer alan, entelektüel seviyesi oldukça yüksek eğitimli insanlar olarak resmedilmeye gayret edilmiştir. Bu durum çeşitli etkinlikler ile desteklenmiş, Twitter üzerinden propaganda amaçlı kullanılmıştır.

Görsel 4.22. Gezi Parkı Eylemleri Lehine Algı Operasyonu

Kaynak: Twitter, 2020.

Diğer taraftan devlet yetkililerinin karalamaya çalışıldığı, asılsız haberler paylaşılarak devletin halkına zulmettiği algısı oluşturulmaya gayret edildiği görülmüştür. Yaralı vatandaşların ambulans beklerken, ambulansların polis için gaz bombası taşıdığı iddia edilmiş (Görsel 4.23/1), Beşiktaş'ta polisin eylemcilere müdahale etmek amacıyla kullandığı gazın evdeki bebekleri etkilediği, bebeklerin kustuğu yönünde paylaşımlar yapılmıştır (Görsel 4.23/2). Bu içerikler halkın tepkisini arttırabilecek haber niteliği taşımaktadır.

Görsel 4.23. Devlet Yetkilileri Aleyhinde Asılsız Paylaşımlar

Kaynak: Twitter, 2020.

Twitter üzerinde yapılan bazı paylaşımlarda polisin araçları insanların üzerine sürdüğü, polisin halkı ezdiği bilgileri yer almaktadır. Twitter üzerinden halkın devlet yetkililerine öfkelenmesini sağlayacak, tepkisini doğrudan etkileyebilecek, toplum üzerinde algı oluşturabilecek içerikler üretildiği anlaşılmaktadır (Görsel 4.23/3).

Gezi Parkı Eylemleri provokatif amaçlı kullanılarak, toplumsal bir infial yaratmak ve mevcut yönetimi düşürmek amacıyla toplumsal tansiyonu yükseltmeyi sağlayacak asılsız içeriklerin kasıtlı olarak üretildiği görülmektedir. Buradan Gezi Parkı Eylemleri'nin gizli bir amaç için kullanıldığı, operatif bir faaliyete dönüştürüldüğü çıkarımında bulunmak mümkündür. Bu duruma örnek teşkil edecek hususlar arasında Twitter'da takipçi sayısı yüksek kişilerin hesaplarından yayınlanmış gibi gösterilen ve bu amaçla üretilen içerikler yer almaktadır (Görsel 4.24/1).

Gezi Parkı Eylemleri en yoğun seyrettiği zaman diliminde sanatçı Sıla Gençoğlu tarafından paylaşılmış gibi hazırlanan ve Gençoğlu'nun da düzeltmede bulunduğu provokatif içerikli görseller oldukça dikkat çekicidir. "Sokaklarda Atatürkçülerin katledildiği, bu sözde zulme askeriye'nin müdahale etmesinin talep edildiği" anlamında bir görsel hazırlandığı görülmektedir (Görsel 4.24/1). Bu yolla halk kin ve nefrete sevk edilmeye çalışılırken ülkede asker eliyle bir darbe yapılmasının da arzu edildiği meyanında bir anlam ortaya çıkmaktadır. Twitter'da "Asker eylemci dostlara gaz maskesi dağıtıyor" mesajı ile yayınlanan görsel de bu durumu teyit eder niteliktedir (Görsel 4.24/3).

Görsel 4.24. Provokatif Girişimler

Kaynak: Twitter, 2020.

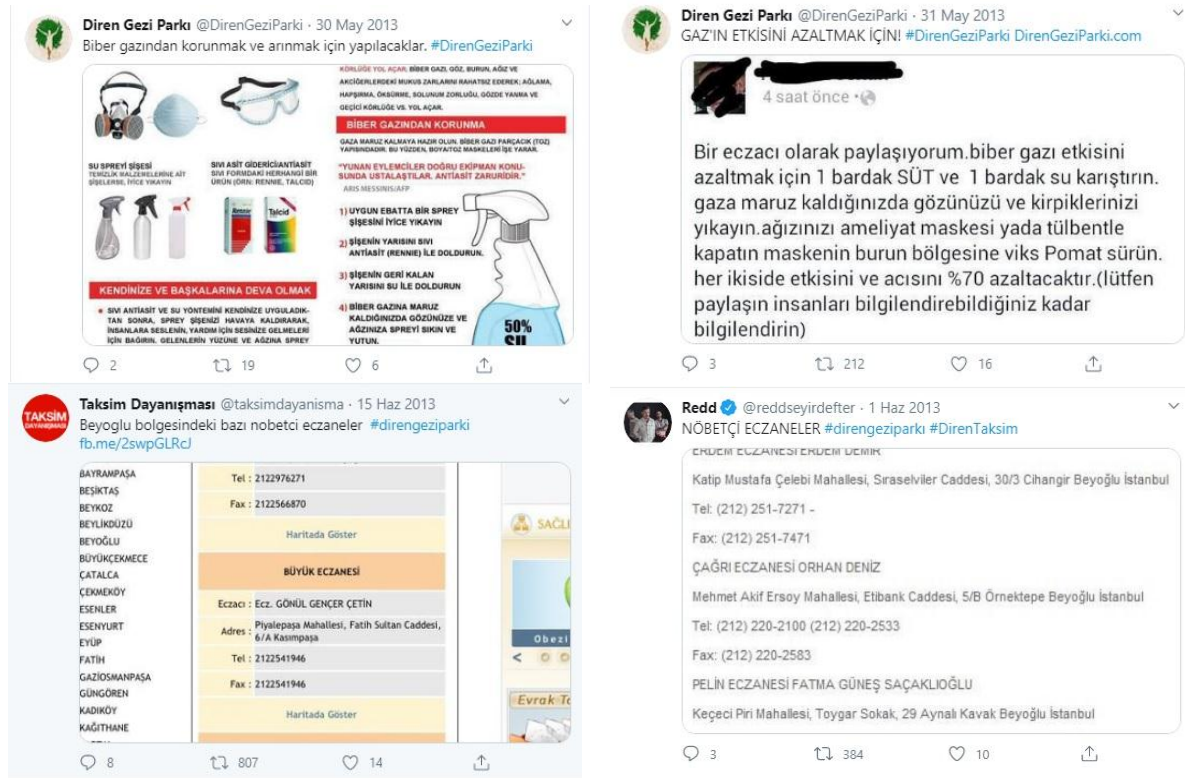
Ayrıca dönemin Başbakan'ı Recep Tayyip Erdoğan'ın ölü ya da diri ele geçirilmesi gerektiğine yönelik bir görsel hazırlanarak yayınlanmışlardır (Görsel 4.24/2). Toplum Başbakan'a karşı kışkırtılmaya çalışılmıştır. Bu durum Başbakanlık binalarına yönelik saldırı girişimleri göz önünde bulundurulduğunda ortaya çıkan tablo devletin doğrudan hedef alındığını göstermektedir. Sahte hazırlanan görseller ile Twitter üzerinde bu denli büyük bir algı operasyonu yürüten karanlık cephenin aydınlatılması, devleti hedef olarak sahneye konulan bu tarz girişimlerin engellenmesi ve ortadan kaldırılması açısından önem arz etmektedir.

Twitter'da yayınlanan bir görselde "Ağaç yaşatır, devlet öldürür" mesajı verildiği görülmektedir (Görsel 4.24/4). Toplum nezdinde devlet algısı manipüle edilerek güven duygusunun ortadan kaldırılmaya çalışıldığı, cepheleşmeye zemin hazırlandığı, halkın devlete karşı ayaklanmaya sevk edilmesinin amaçlandığı, bu doğrultuda girişimlerde bulunulduğu anlaşılmaktadır.

Gezi Parkı Eylemleri'nde oldukça etkin kullanılan Twitter, algı operasyonlarının merkezi olmuş, eylemcilerin örgütlenmesi ve koordineli hareket edebilmesini sağlayan etkili bir araç olarak kullanılmıştır. Twitter'da açılan etiketler arasında yer alan #direngeziparki ve

#occupygezi üzerinden örgütlenmek amacıyla yapılan çalışmalar, sosyal medyanın Gezi Parkı Eylemleri üzerinde ki etkisinin daha net görünmesini sağlaması açısından da önemlidir.

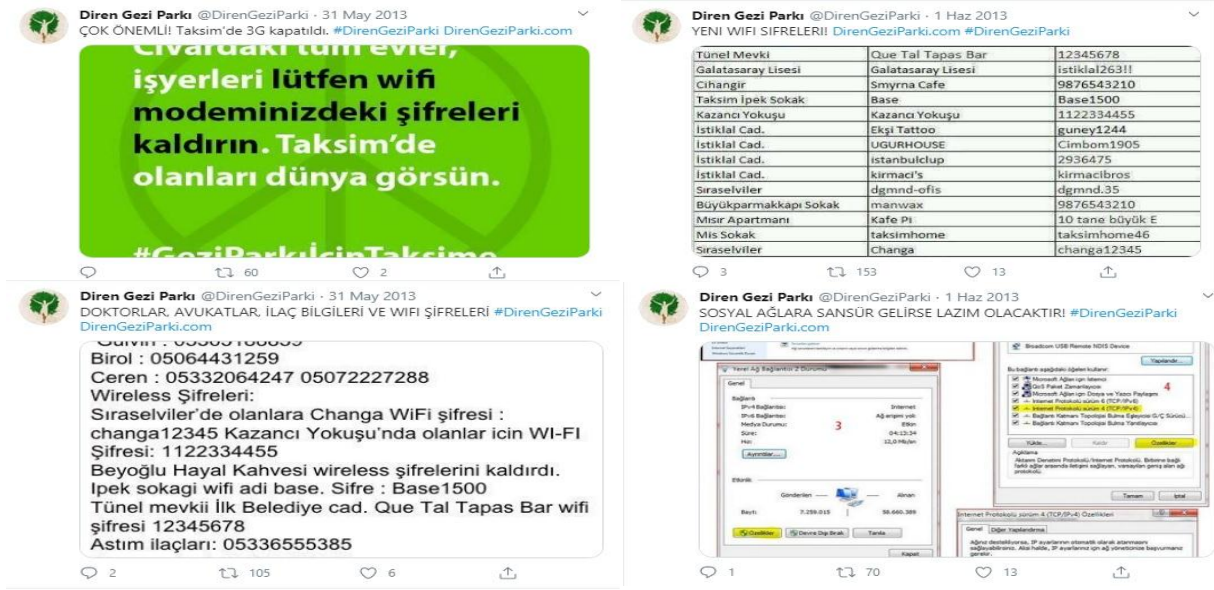
Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin sosyal medyadan yapılan yayınların kesintiye uğramaması adına Twitter üzerinden Taksim bölgesinde yaşayan halka, wifi şifrelerini paylaşmaları yönünde çağrı yapılmış, bu kapsamda verilen şifreler Twitter'dan yayınlanmıştır (Görsel 4.25) Bu durum Gezi Parkı Eylemleri'nde Twitter'ın örgütlenmeye etkisi açısından önemli bir örnek teşkil etmektedir.

Görsel 4.25. Eylemcilerin Twitter Kullanarak Örgütlenmesi

Kaynak: Twitter, 2020.

Eylemcilerin ihtiyacı olabileceği değerlendirilen doktor, avukat ve ilaç temini için irtibat kanalları oluşturulmuş (Görsel 4.25/3), sosyal medyanın kesintisiz kullanımı sağlamak amacıyla olası bir kesinti anında kullanılmak üzere DNS ayarlarına ilişkin bilgilendirme yapılmıştır (Görsel 4.25/4). Polis tarafından yapılan müdahalelerde kullanılan biber gazının etkisini azaltma yollarına ilişkin bilgi paylaşımı yapılmıştır. Biber gazına maruz kalınması halinde el ve yüz temizliği yapmak amacıyla uygulanabilecek karışımların formülleri verilmiş, bireysel temizliğini yapan protestocular diğer eylemcilere yardımcı olmaları doğrultusunda yönlendirilmeye çalışılmıştır. (Görsel 4.26/1)

Görsel 4.26. Twitter'dan Yardımlaşma

Kaynak: Twitter, 2020.

Nöbetçi eczanelerin isimleri ve telefon numaraları da Twitter'da düzenli olarak yayınlanmıştır (Görsel 4.26/3-4). Eylemciler arasında dayanışma ortamı oluşturulmaya çalışılmış, eylemcilerin koordine edilmesinde sosyal medya oldukça etkili olmuştur. Polis ile eylemciler arasında çıkan çatışmalarda, göstericiler tarafından ihtiyaç duyulması halinde yardım alabilecekleri adres bildirimlerinin yapıldığı görülmüştür (Görsel 4.27/1-2).

Eylemcilere yaralanmaları halinde hizmet sunabilecek hastane ve sağlık çalışanlarına ilişkin bilgilerin yayınlanmış, telefon numaraları verilmiştir (Görsel 4.27/3-4). Bu veriler Gezi Parkı Eylemleri'nin ortaya çıkış sürecinden son bulana kadar Twitter üzerinden yapılan örgütlenmelerin, üretilen içeriklerin, yapılan yayınların ne kadar önemli olduğunun anlaşılması açısından önemlidir.

Görsel 4.27. Eylemcilerin Twitter'dan Koordine Edilmesi

Kaynak: Twitter, 2020.

Gezi Parkı Eylemleri'nde Twitter üzerinden eylemcilerin yönlendirilmesi, koordinasyon sağlanması ve algı yönetimi için üretilen içerikler incelendiğinde psikolojik operasyon niteliği taşıyan kolektif bir çalışma yapıldığı anlaşılmaktadır.

4.6.2. Gezi Parkı Eylemleri ve Facebook

Gezi Parkı Eylemleri'nin küresel boyutunun daha iyi anlaşılması, Facebook'un Gezi Parkı Eylemleri'ne etkisi üzerinde yapılacak incelemelere veri sunması açısından Facebook'ta Gezi Parkı eylemlerine ilişkin Occupy Gezi New York Action Group, Occupy Gezi- Deutschland, Occupy Gezi- Milano adı ile açılan yurtdışı gruplarını ele almak yerinde olacaktır. Facebook üzerinden açılan bu gruplar Occupy Gezi ismini taşıması ve Facebook kullanıcıları tarafından yüksek beğeni alması açısından dikkat çekicidir.

Occupy Gezi New York Action Group isimli facebook sayfası 31 Mayıs 2013'de Taksim Gezi Parkı'nda olayların başladığı zaman New York'ta kurulmuş ve grup üyeleri Taksim dayanışma platformu ile uyum içinde olduklarını bildirmiştir. Grup sayfasının zaman akışında 31 Mayıs ile 29 Haziran tarihleri arasında Gezi Parkı ile ilgili fotoğraflar, karikatürler, Zuccotti Park'da ya da Union Square'de toplanmak için yayınlanan bildiri görselleri paylaşılmıştır (Furuncu, 2014).

Occupy Gezi New York Action Group isimli facebook sayfası üzerinden ise 7 Haziran 2013 tarihinde bir bildiri yayınlanmış, 8 Haziran 2013'te Zuccotti Park'ta toplanılacağını, eyleme katılan insanların Türkiye'de yer alan futbol takımlarının taraftar formalarını giyerek gelmeleri ve insanların gürültü yapmaları için tencere ve tava getirmeleri çağrısında bulunulmuştur (Furuncu, 2014).

Gezi Parkı Eylemleri'ne destek olmak amacıyla 8 Haziran 2013 tarihinde Beşiktaş, Galatasaray, Fenerbahçe ve Trabzonsporlu taraftarlar, Taksim Meydanı'na beraber yürümüşlerdir. Türkiye'de gerçekleşen eylemlerin benzerleri aynı zaman dilimi içerisinde New York'ta yer alan Gezi Parkı eylemlerinin içerisinde de kullanılmıştır. Bu durum Gezi Parkı Eylemleri'nin dünyanın çeşitli yerlerinde eş güdümlü olarak koordine edilmeye çalışılmasını göstermesi açısından dikkat çekicidir (Furuncu, 2014).

Occupy Gezi – Deutschland facebook sayfası 2 Haziran 2013 tarihinde kurulmuş, grup sayfasının zaman akışında Gezi Parkı ile ilgili fotoğraflar, karikatürler ve eylemlere ilişkin çeşitli bildiriler yayınlanmıştır.

Gezi Parkı eylemleri kapsamında Almanya'nın çeşitli şehirlerinde aynı gün düzenlenen gösterilerin planlamasına ilişkin bildiriler yayınlanmıştır. Facebook üzerinden bilgilendirme amaçlı paylaşımlar; "Hamburg: 18.00 – Türkische Konsulat, Mainz: 14.00 Uhr - am Höffchen, Köln: 12.00 Uhr – Bahnhofvorplatz, Berlin: 15.00 Uhr - Kottbusser Tor, München: 12.00-20.00 Uhr – Geschwisterscholl Platz, Frankfurt: 14.00 Uhr - Myzeil, Nürnberg: 13.00 Uhr – Plärrer, Düsseldorf: 13.00 Uhr - vor dem türkischen Konsulat, Essen: 14.00 Uhr – Willy Brand Platz, Mannheim: 15.00 – Am Marktplatz, Dortmund: 10.00 Uhr - am Bahnhof, Stuttgart: 15.00 – Türkische Konsulat, Bochum: Husemannplatz 18 Uhr,

Krefeld: 17.00 Uhr - vor dem Saturn, Kassel: 15.00 Uhr- Am Citypoint, Siegen: 15.00 Uhr- Vor dem Apollotheate” şeklinde duyurulmuştur (Furuncu, 2014).

Occupy Gezi – Milano facebook sayfası ise 31 Mayıs 2013’de tarihinde kurulmuş, grup sayfasında Gezi Parkı ile ilgili fotoğraflar, video paylaşımı, etkinlik düzenlemeleri, canlı yayın linkleri, karikatürler ve eylemlere ilişkin çeşitli bildiriler yayınlanmıştır.

Gezi Parkı eylemleri kapsamında Milano’da 1 Haziran 2013 tarihinde düzenlemesi planlanan gösteriler için “Occupy Gezi - Parco Sempione, Milano” adı ile bir etkinlik oluşturulmuş, yapılan çağrılar neticesinde saat 15.00’te Parco Sempione’de çok sayıda insan toplanmıştır (Furuncu, 2014). Bahse konu grup üzerinden Gezi Parkı Eylemleri’nin sürdüğü zaman zarfında çeşitli etkinliklerin oluşturulduğu ve Milano’da yaşayan insanların Facebook üzerinden düzenlenen bu etkinliklere iştirak ettiği görülmüştür.

Bu çerçevede sosyal medyanın Gezi Parkı Eylemleri üzerindeki etkisi net bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Facebook üzerinden yapılan yayınlarında eylemcilerin davranış biçimlerini etkilediği anlaşılmakta, İstanbul’da ortaya çıkan bir toplumsal hareketin sosyal medyanın etkisi ile dünyanın çeşitli bölgelerine yayıldığı, küreselleşme ile birlikte zaman ve mekân kavramlarının git gide ortadan kalktığı, teknolojik alt yapının eş güdümlü olarak farklı coğrafyalarda ortak etkinlik düzenlemeye olanak sunduğu açıkça görülmektedir.

4.7. Gezi Parkı Eylemci Profili

Gezi Parkı Eylemleri ortaya çıktığı süreçten itibaren eylem ve eylemcilere yönelik birbirinden çok farklı tanımlamalar yapıldığı görülmektedir. Gezi Parkı Eylemleri ve eyleme katılanların fiillerini baştan sona savunan, hiçbir suçlama yöneltmesini kabul etmeyen bakış açıları ile karşılaşmak mümkün iken tüm kurgulardan habersiz olarak Gezi Parkı Eylemleri’nin çevreci hassasiyet ile başladığını düşünen ve bu doğrultuda eylemlere katılan insanların varlığını gören, ancak şiddet eğilimli yönleri üzerinde de duran, bunun kamuya verdiği zararları ortaya koymaya çalışan bir toplum kesimi ile de karşılaşılmaktadır. Ayrıca Gezi Parkı Eylemleri’nin en başından planlı bir faaliyet olarak içinde yer alan ve bu doğrultuda söylem üreten bireylerin sayısı da oldukça fazladır.

Nitekim tam da bu gerekçeyle, ilk günden itibaren eylemlerin kamuoyundaki algısını etkilemek ve belirlemek üzere, yoğun ve etkili entelektüel faaliyetler gerçekleştirilmiştir. Kamuoyunda Gezi Parkı Eylemleri’ne dair oluşan algıyı şekillendirmek üzere ortaya koyulan siyasal-entelektüel mücadele, üç ana başlık üzerinden değerlendirilebilir. Bu başlıklar eylemcilerin kim olduğu, eylemlerin amacı ve eylemlere yol açan dinamikler olarak sıralanabilir. İlk günden itibaren, hem eylemcilerin amacı, siyasi eğilimleri,

demografik özellikleri ve eylemlerin örgütsel yapısı, hem eylemlerin nedeni, hedefi ve yansımaları ve hem de eylemcileri meydanlara yönelten dinamikler üzerine çok canlı bir tartışmalar ortaya koyulmuştur (Ete, Taştan, 2013).

Eylem(cil)lere destek veren kesimler, eylem(cil)lerin süreç içerisinde katılım ve misyon düzeyinde yaşadığı farklılaşmayı ve dönüşümü dikkate almadan zaman ve mekandan bağımsız olarak ideal bir tasvirde ısrar ederken; eylem(cil)lere mesafeli duran kesimler, eylem(cil)leri zaman içerisinde geçirdikleri dönüşümü ve farklılaşmayı gözetken bir tasnife tabi tutarak somutlaştırmayı tercih etmişlerdir. Eylemlere destek verenler, ilk haftanın ardından, eylemci profilindeki değişimden, eylemlerin yöneldiği ‘anti-demokratik’ hedeflerden, şiddetin eylemlerin temel dinamiği haline gelişinden hoşnut kalmayarak, eylem(cil)lerin ilk günlerdeki imajını dondurmaya yönelik bir söylem üretmişler, eylem(cil)lere demokratik bir işlev yüklemişlerdir. Eylemlere karşı çıkanlarsa, eylem(cil)lerin ilk haftadan sonraki dönüşümünün altını çizen bir söylem üretmişler, anti-demokratik bir anlam atfetmişlerdir. Gezi eylemleri boyunca birbiriyle kıyasıya mücadele eden bu iki okuma biçimi, eylemler sona erdikten sonra da devam etmiştir (Ete, Taştan, 2013).

Örneğin Ertuğrul Özkök, 3 Haziran 2013 tarihinde Hürriyet’ gazetesindeki, “Kimdir Bu İnsanlar?” konulu yazısında, eylemlere katılan insanları “sınıflar üstü, nesiller üstü, cinsiyetler üstü, kibirler üstü, duygular üstü, partiler üstü, tavırlar üstü ve takımlar üstü” bir kolektif varlık olarak yorumlamaktadır. Yine aynı çerçevede, Can Dündar, 8 Haziran 2013 tarihinde Milliyet’teki, “Taksim: Özlediğimiz Türkiye’nin Maketi, konulu yazısında, “bir önceki gece sabaha kadar içen ‘ayyaşlar’ Kandil gecesi müminlere simitle çay dağıtıyordu. Bir köşede Apo resimleri önünde ‘gerilla’ halayı çekilirken öbür köşede Mirzabeyoğlu için gösteri yapılıyordu. Zıt kutuplar bir aradayken, ortada otorite ve kolluk yokken, o büyük şenlikte tek bir kavga, sataşma, taciz yaşanmıyor, herkes neşe içinde birbirine yiyecek, ilaç, kitap taşıyordu” diyerek polisin orantısız güç kullanımının olayları tetikleyici etkisini ön plana çıkartarak, gezi parkı eylemlerini ve eylemcilerini, tüm kötü sıfat ve özelliklerden arınmış dolayısıyla kimsenin daha önce görmediği grup asabiyetini saf dışı bırakan bir grup insanın spontane şekilde sokaklara çıkıp eylemlere katılması yeni bir durumun ortaya çıkması olarak yorumlamıştır. Böylece eylemler, bünyesinde bulundurduğu siyasi parti, dernek, sivil toplum kuruluşları ve bireysel katılımcıların tüm siyasi mirasını bir kalemde silen bir işlev gördüğünü ve eylemcileri ve eylemleri tüm siyasi ve tarihsel bağlamlardan soyutlayarak adeta laboratuvar ortamında kamuoyuna sergilemek için bir araya gelen insanlar ve ülkenin tüm sorunlarını çözebilecek bir yapıda (Ete, Taştan, 2013; 89) olduklarına göndermede bulunduğu görülebilmektedir.

Gezi Parkı eylemcilerine atfedilen geçmişsizlik, geleneksizlik, siyasetçisizlik ve çıkarırsızlık hâli, gerek eylemlerin tonunu belirleyen çevreler, gerek eylemlere farklı nedenlerle sempati duyan kesimler tarafından kısa sürede bir tabu statüsüne kavuşturulmuştur (Ete, Taştan, 2013).

Eylemciler ve eylemlere sempati duyan kesimlerin Gezi Parkı eylemleri ve sokak gösterilerine dair geliştirdiği bir başka refleks de olayların bir “gençlik hareketi” olduğu algısını kuvvetlendirmek adına eylemlere katılan bazı kesimlerin taleplerinin çoğunlukla görmezden gelinmesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Kamuoyunda daha sıcak karşılanması beklenebilecek bu muhayyel gösterici profili, eylemlerin kitleselleşme sürecinde gittikçe yaygınlaşan şiddet eylemlerinin de sivil polisler ve provokatörler gibi farklı aktörlere referansla açıklanmasını beraberinde getirmiştir (Ete, Taştan, 2013).

Ancak, eylemlerin üçüncü gününden sonra, eylemcilerin homojen, barışçıl, apolitik olduklarını varsayan okumanın sürdürülmesini zorlaştıran önemli gelişmeler yaşanmıştır. Güvenlik güçlerinin Taksim Meydanı ve Gezi Parkı bölgesinden ayrılmasının ardından yaşanan bazı olaylar, eylemler sürdükçe değişen eylemci profili, zaman içerisinde eyleme yüklenen anlamların şekil değiştirmesi, Gezi eylemcilerinin barışçıl, sivil, demokrat ve çevreci olduklarına yönelik anlatıyı zaafa uğratarak eylemcilerin şiddete eğilimli, siyasal angajmanları olan, çoğunluğu itibarıyla radikal sol gruplara mensup olduğuna yönelik alternatif okumalara meşruiyet sağlamıştır (Ete, Taştan, 2013).

Eylemciler arasında radikal sol örgütler, twitter üzerinden asparagas haberler ve manipülatif mesajlar vererek gösterileri terörize etmeyi amaçlayan organizatörler, darbe çıkırtkanlığı yapan, sivil iktidara yönelik kalkışma teşebbüsleri içeren grupların da yer aldığı yadsınamaz bir gerçektir. Geceleri sokak ve yolları işgal ederek kamusal otoriteyi işlemez kılan, farklı düşünce ve inanca mensup olan kesimleri mağdur eden bu gruplar da eylemlerin başlangıçtaki işlev ve konumunun rehin alınmasına yol açmıştır (Ete, Taştan, 2013).

Eylemlerin ilk aşamasında kurgulanan söylemde önemli rol oynayan şiddet karşıtlığı ve barışçıl gösteri kültürü argümanlarının da Gezi Parkı göstericilerinin dönüşümüyle birlikte toplum nezdinde itibar kaybettiği söylenebilir. Dolmabahçe'deki Başbakanlık ofisine yönelik organize saldırıların yanı sıra Ankara'daki Başbakanlık Merkez Binası ve Türkiye Büyük Millet Meclisi gibi devlet kurumlarına yönelik işgal çabaları, harekete yönelik güçlü hisler beslemeyen toplum kesimlerinin eylemlere açıkça cephe almasına neden olmuştur. Şiddet olaylarında kuşkusuz tüm göstericiler yer almamış olsa da şiddetin tırmanması, Gezi Parkı eylemlerinin bir parçası olarak sokağa çıkan kitlenin tamamı açısından itibar kaybına neden olmuştur. Sosyalist Demokrasi Partisi üyelerinin polis araçlarına molotof kokteyli

kullanarak saldırmaları ve saldırganların Devrimci Karargâh davasıyla ilgileri de hükümet karşıtlığı üzerine kurgulanan gösterilerin Türkiye’de faaliyet gösteren bazı derin yapıların etkisi altında olabileceği şüphesini kuvvetlendirmiştir. Bu tablo, gösterilere mesafeli yaklaşan çevrelerin olayları bir postmodern darbe teşebbüsü olarak yorumlamasını daha olanaklı hâle getirmiştir (Ete, Taştan, 2013).

Gezi Parkı Eylemleri’nin destekleyicisi konumunda bulunan sistem karşıtı marjinal grupların söz konusu olayları tetiklediğini söylemek mümkündür. Geline nokta hükümetin İstanbul’a yönelik yürüttüğü projelerin tamamına karşı çıkan Taksim Platformu üyelerinin farklı sol fraksiyonlara mensup oldukları bilinmektedir. Türkiye genelinde şiddet olaylarını tetikleyen eylemcilerin devrimci, ulusalcı ve sol çizgiye mensup anarşist gruplardan oluştuğu görülmektedir. Ayrıca eylemlerin yoğunlaştığı İstanbul’daki yerleşim yerlerinin yapıları göz önüne alınacak olur ise başka grupların da olaylara muhalefet ekseninde entegre olduğu görülecektir. Özetle eylemci gruplara yönelik yapılan profil tespiti aşağıdaki şekildedir (Aktay, 2013: 16):

- Ulusalcı sol eğilimliler,
- Beyaz Türkler olarak da nitelendirilebilecek kent elitleri,
- Belli bir siyasal eğilimi olmayan, muhalif söylemin etkisinde kalan gençler,
- Devrimci sol parti ve örgüt mensupları (TKP, EMEP, ÖDP seçmeni, DHKP-C gibi yasadışı sol örgütler),
- Marjinal kesimler (Anarşist gruplar, feministler),
- PKK-KCK’ya müzahir kitle ve bunların siyasal uzantıları,
- Seküler eğilimli milliyetçiler,
- Kendilerini Antikapitalist Müslümanlar olarak tanımlayan veya devrimci İslamcı şeklinde nitelendiren gruplar (İhsan Eliaçık grubu vb.),
- Karışık ortamdan yararlanmak isteyen kriminal gruplar,
- Geçmişte de siyaset üzerinde belirli vesayet mekanizmaları oluşturmak isteyen militarist gruplar,
- Yukarıda sıralanan kesimlerle eş güdümlü hareket eden bazı sanatçılar, akademisyenler ve gazeteciler, iş çevrelerinden bazı isimler,
- İdeolojisi olmayan maceraperest veya meraklı kişiler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yukarıda ifade edilen eylemci gruplara sosyolojik açıdan bakıldığında, Gezi Parkı Eylemleri’nin anarşist eylemlere dönüştüğü ve şiddet olaylarının her geçen gün tırmandığı göz önünde bulundurulduğunda, genel itibarıyla doğa ve çevre hassasiyeti nedeniyle olaylara dahil olanların sayısının yok denecek kadar azınlıkta kaldığı ortaya çıkmaktadır.

Gezi Parkı Eylemleri'nin daha çok politik, ekonomik ve ideolojik bir muhalefet olduğu gözlemlenmektedir. Dolayısıyla bu politik, ekonomik ve ideolojik anlayışın asıl amacının hükümet karşıtı bir tavır oluşturmak ve böylelikle hükümeti devirmek olduğu söylenebilecektir (Aslan vd., 2016).

4.8. Gezi Provokasyonu

Gezi Parkı Eylemleri'nin neden ve sonuçları çok boyutlu bir eksenle ele alınmalıdır. Gezi sürecinde birçok faktörün ve aktörün yer aldığı gerçeğinden yola çıkılarak bu protestonun derinliğindeki karmaşık ilişkiler ağı gün yüzüne çıkarılmalıdır. Aksi takdirde Gezi Parkı Eylemleri sadece yüzeysel bir tarzda ele alınmış olacaktır (Tuncel, 2014:7).

Gezi Parkı Eylemleri'nin başlangıç ve gelişme aşamaları karşılaştırıldığında olayın belli aktörler tarafından planlandığı açıkça görülmektedir. Gezi Parkı Eylemleri'nin içinde yer alan bu aktörlerin temel hedefinin Gezi Parkı'nı korumanın çok ötesinde bir isyanı örgütlemek olduğu anlaşılmaktadır (Aktay, 2013).

Gezi Parkı Eylemleri, organizeli yapısı ve aktörleri, her detayın inceden inceye düşünülmesi, sanal âlemin ve propagandanın bütün imkânlarından profesyonelce yararlanılması ve toplumun sosyo-politik özelliklerinin dikkate alınması nedeniyle bilinçli bir proje algısı oluşturmaktadır. Bunun en somut göstergesi Gezi Parkı Eylemleri'nin finansal açıdan destekleyen yabancı kişi ve kurumların ve eylemlerde yakalanan yerli ve yabancı etki ajanların varlığıdır (Aslan vd., 2016).

Gezi Parkı Eylemleri'yle başlayan süreçte, her ne kadar yabancı istihbarat güçlerinin ve çeşitli sermaye gruplarının açık ya da örtülü iş birliği ve manipülasyonlarının da etkili olduğu kolayca tahmin edilebilse de eylemcilerin çoğu bu dayanışmadan habersiz bir şekilde ve kendi talepleri doğrultusunda sürece dâhil olmuşlardır (Aktay, 2013).

Eylemlere karşı ilgisiz olanların ya da tarafsız kalanların dahi dikkatini çekecek ve onların eylemlere/eylemcilere karşı sempatisini arttıracak sloganların üretilmesine özel bir önem verilmiştir. Bu durumun sistemli bir stratejinin parçası olduğu anlaşılmaktadır. Basın, bu tür sloganları ısrarla ön plana çıkarmış ve haberleştirmiştir. Buna karşılık, yaygın medyanın önemli bir kısmında eylemcilerin neden oldukları şiddet eylemlerinin, zarar gören kamu binaları ve mallarının haberleştirilmesinden ısrarla kaçınılmıştır. Böylece kamuoyunda eylemcilere yönelik bir sempati meydana getirilmeye çalışılmıştır (Aktay, 2013).

Eylem(c)i'lere sempatiyle yaklaşanlarca 'eylemin spontaneliği' eylemlerin, 'birdenbire' olması ve dünya basının yerkürenin diğer noktalarındaki daha vahim krizlere göstermediği ilgiyi Gezi Parkı Eylemleri'ne göstermesi, eylemlerin ulusal ve uluslararası

aktörler destekli planlı, organize bir komplo eseri olduğu algısını da beraberinde getirmiştir. Eylemlerin Türkiye'nin Uluslararası Para Fonu (IMF) ile 53 yıllık borç ilişkisini sonlandırdığı Mayıs ayına denk gelmesi, Türkiye'de eylemlerin başlamasından bir süre sonra benzer gösterilerin büyümekte olan ülkelerin başında gelen ve bir süre önce IMF ile borcunu tamamen kapatan başka ülkelerde de meydana gelmesi Gezi Parkı'nın uluslararası boyutunu gündeme getirmiştir (Topbaş ve Işık, 2014).

CNN, BBC, New York Times, Washington Post, Guardian, Reuters ve Al Jazeera gibi küresel basın organlarının, Suriye'de yaşanan insanlık trajedisini görmezden gelerek, İstanbul'a savaş muhabirlerini göndermeleri, günlerce Gezi'deki eylemleri canlı olarak vermeleri ve kullandıkları üslup ve söylemleri, olayların organizeli ve dış destekli olduğunu belgelemektedir (Aslan vd., 2016).

Avrupa Parlamentosu (AP) 13 Haziran 2013'teki bir toplantıda Türkiye'ye karşı önyargılı bir karar almıştır. AP'nin şimdiye kadar Fransa, Almanya, Yunanistan ve İngiltere gibi değişik AB ülkelerinde son zamanlarda meydana gelen olaylarla ilgili hiçbir karar almazken, AB'ye üye olmayan katılım sürecindeki Türkiye'ye karşı ağır suçlamalar, eleştiriler ve tehditler içeren bir karar vermesi oldukça manidar ve özel bir tavır olarak karşımıza çıkmaktadır (Sezgin, 2013).

Gezi Parkı'nda olayların tırmanmasına katkı sunan çadırların yakılmasına ilişkin olarak İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı'nca hazırlanan iddianamede; "Gezi Parkı'nda konumlanan göstericilerin tahliyesi ve kurulan çadırların kaldırılması için İstanbul Emniyet Müdür Yardımcısı Ramazan Emekli'nin, parkta eylemcilere ait çadırları toplayan zabıta komiseri Mustafa Sarı'ya "Çadırları toplamakla uğraşmayın, yakın gitsin" talimatı verdiği" ifadeleri yer almıştır. Duruşmada tanık olarak dinlenen zabıta memurları ise; "Ramazan Emekli'nin Gezi Parkı'nda bulunan çadırların yakılması emrini verdiğini" teyit etmiştir. Bu kapsamda adıgeçen "görevi kötüye kullanmak ve genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması" suçlarından 10 ay hapis cezasına çarptırılmış, İstanbul 29. Asliye Ceza Mahkemesi, Emekli ile ilgili hükmün açıklanmasının 5 yıl denetimli serbestlik şartıyla geri bırakılmasını kararlaştırmıştır. Süreç içerisinde Ramazan Emekli'nin, Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) soruşturmaları kapsamında görevden ihraç edilmesinin (NTV, 2018) göz önünden bulundurulması gerekmektedir.

Yine Gezi Parkı Eylemleri'nde bir başka aktör olan İstanbul Güvenlik Şube Müdürü Mithat Aynacı, eylemcilerle bir araya gelerek; "Taksim'de istedikleri gibi takılabileceklerini, hiçbir müdahale olmayacağını, Taksim ile ilgili hiçbir tasarrufun bulunmadığını, ne isterseler yapabileceklerini, nereye isterlerse gidebileceklerini" belirtmiş, meydana giren

eylemcilere ise en sert müdahaleyi kendisi yapmıştır. Ayrıca Mithat Aynacı, Gezi'de yürüttüğü politika ile olayların boyutunu en yüksek seviyeye çıkarmış, gaz fişeginin İstiklal Caddesi'nde yürüyenlerin üstüne bizzat atılması talimatını vermiştir (Yeni Şafak, 2017).

Mithat Aynacı'nın, Fetullahçı Terör Örgütü'nün (FETÖ) 15 Temmuz darbe girişimi sırasında İstanbul Emniyet Müdürlüğü önünde kamufleli olarak tankın içerisinden çıkması ve "Anayasal düzeni ortadan kaldırmaya çalışmak" suçundan ağırlaştırılmış müebbet hapse çarptırılması (CNNTÜRK, 2019) ele alınması önem arzeden hususlar arasındadır.

Ayrıca İstanbul Bölge Adliye Mahkemesi 3. Ceza Dairesi tarafından FETÖ'nün 'Mülkiye yapılanması' davası kapsamında Gezi Parkı Eylemleri'nin yaşandığı süreçteki dönemin İstanbul Valisi Hüseyin Avni Mutlu'ya verilen 3 yıl 1 ay 15 gün, İstanbul Emniyet Müdürü Hüseyin Çapkın'a verilen 2 yıl 1 ay hapis cezası onanmıştır (Sabah, 2018). Bu durum Gezi Parkı Eylemleri'ne etki eden faktörlerin bir başka boyutuna yönelik ciddi tespitler olarak kayıtlarda yerini almıştır.

30 Mayıs 2013'te Başbakanlık Çalışma Ofisi'ne çıkan bütün yollar Gezi Parkı Eylemleri'nde yer alan terör gruplarınca kesilmiş ve ofis yağmalanmak istenmiştir. Dolmabahçe'ye gelen gruplara yönelik ise bazı emniyet görevlilerince yeterli tedbir alınmamıştır. Eylemciler, ofise 50 metre kala denizden botlarla getirilen 200 Çevik Kuvvet polisince engellenmiştir. İstanbul Emniyeti tarafından delil niteliğindeki kamera ve fotoğraflar da savcılığa teslim edilmemiştir. MOBESE kayıtları ortadan kaybolmuştur. DHKP-C sokaklarda barikat kurmuş, Terör örgütü (FETÖ) lideri Fetullah Gülen, kalkışmaya katılanları 'kahraman' ilan etmiştir (Sabah, 2018).

Yaşanan bu olaylar sırasında polis ile ikili çatışmadan sakınmayan çeşitli marjinal grup mensupları olayları giderek büyötmüştür. Söz konusu olayların büyümesine ve ülke çapında yayılmasında, şüphesiz bu marjinal ve provakatif örgüt üyelerinin de katkısı olduğu görölmektedir. Özellikle olayların başladığı ilk haftalarda basın konuyu büyötmek adına haber yapmaktan kaçınması sosyal medya mecralarında yanlış ve manipölatif bilgilerin yayılmasına neden olmuş ve gazeteciler ile sanatçıların çoğu bilinçsizce yalan mesajlar atarak toplumu yanlış yönlendirmişlerdir (Aktay, 2013: 15).

Gezi Parkı olaylarında bazı eylemciler, hükümeti protesto etmek için barışçıl yollardan çok şiddet hareketlerine yönelmiş ve böylece güvenlik güçlerini de şiddet kullanmaya kışkırtmışlardır. Bu şekilde şiddet ve ajitasyonun yoğunlaşmasını, eylemlerin dünya kamuoyunun gündemine gelmesini amaçlamışlar ve bu konuda da büyük ölçüde başarılı olmuşlardır (Kazdağı, 2013:42).

Bu süreci yanlış ve keyfî uygulamalar ile olumsuz etkileyen görevlilerin de etkisinin büyük olduğu bir gerçektir. Şiddet olaylarını tırmandıran olayların karakteristiği bürokrasi içerisinde ve protestocular arasında Gezi Parkı Eylemleri'ni manipüle ederek, şiddet eylemlerine dönüşmesini sağlamak amacıyla kasıtlı faaliyet gösteren kişi ya da kişilerin olduğuna işaret etmektedir.

Nitekim Gezi Parkı Eylemlerinin ilk aşamasında çevreyi koruma adına bir tepkiden söz edilmekte iken daha sonraki süreçte demokratik yollarla iktidara gelen bir hükümetin devrilmesinin amaçlandığı ortaya çıkmaktadır (Bayhan, 2014:23). Gezi Parkı Eylemleri başlangıç tarihinden itibaren, gelişim sürecine etki eden faktörle ile birlikte yaşanan tüm hadiseler kronolojik olarak detaylıca incelendiğinde, büyük resim ortaya çıkmakta, Gezi Parkı Eylemleri'nin önceden planlanmış operatif bir çalışma özelliği gözler önüne serilmektedir.

Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin talepleri dinlemek amacıyla dönemin Başbakan Vekili ve Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç, Taksim Platformu üyeleri ile görüşmüştür. Taksim Platformunun eylemciler adına hükümet yetkililerine ilettiği talepler arasında Kanal İstanbul projesinin hayata geçirilmemesinin, İstanbul Havalimanı ve üçüncü köprü olan Yavuz Sultan Selim köprüsünün yapılmamasının (Milliyet, 2013) da yer alması dikkat çekici görülmüştür. Türkiye'ye katma değer katacak ve gelişimine katkı sunacak projelere karşı çıkıldığı anlaşılmaktadır.

Dönemin Başbakanı Erdoğan'ın, 14 Haziran 2013'te Başbakanlık Resmi Konutu'nda yaptığı kabule ise gezi eylemcilerini temsilen Taksim Dayanışması adına Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Başkanı Eyüp Muhcu, Semt Dernekleri sözcüsü Cem Tüzün, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Elektrik Mühendisleri Odası İstanbul şubesinden Beyza Metin, KESK Kadın Sekreteri Canan Çalağan, DİSK Genel Sekreteri Arzu Çerkezoğlu, İstanbul Tabip Odası Sekreteri Ali Çerkezoğlu, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği Şehir Plancıları Odası İstanbul Şube Başkanı Tayfun Kahraman ve Taksim Dayanışma'dan Derya Karadağ katılmıştır. Ayrıca sanatçılardan Sunay Akın, Yavuz Bingöl, Ceyda Düvenci, Halit Ergenç, Sertap Erener, Mahsun Kırmızıgül, Nebil Özgentürk ve Ali Sunal'da görüşmede hazır bulunmuştur (TRT Haber, 2013).

Gezi Parkı Eylemleri'ne katılan herkesin, mevcut yönetimin anti-demokratik yollar ile devrilmesinin amaçlandığını kavrayabildiği ve kasıtlı olarak şiddet olayları içerisinde yer aldığı yönünde çıkarımda bulunmak mümkün değildir. Gezi Parkı Eylemleri'ne çeşitli sosyal etkinlikler içerisinde yer almak amacıyla katılan geniş bir kitlenin varlığını da kabul etmek gerekir.

Gezi Parkı Eylemleri'nin kontrolden çıkarak, hükümeti devirme planlarının sahneye konulduğu, asıl hedefin ortaya çıktığı ve şiddet eylemlerinin görünür olduğu zaman diliminde eylemlere katılmaya devam eden, sokaklardan geri çekilmeyen eylemci profilinin niyeti hakkında ise olumlu yorumlar yapmak zorlaşmaktadır.

Gezi Parkı Eylemleri'nin planlanma safhasında sınırlı sayıda kişinin görev aldığı, ancak eylemlerin gerçek yüzünü bilerek en başından sonuna kadar Gezi Parkı Eylemleri içerisinde yer alan legal görünümlü illegal grupların farkındalık duygusu ile hareket ettiklerini işaret eden çok sayıda olay yaşanmıştır.

4.8.1. Gezi Parkı Eylemleri ve Gene Sharp Planı

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan ve İstanbul 30. Ağır Ceza Mahkemesi tarafından kabul edilen 657 sayfalık Gezi Parkı odaklı olaylara ilişkin iddianamede, Gene Sharp'ın, "Diktatörlükten Demokrasiye" isimli kitabında yer alan 198 pasif eylem metodunun Gezi Parkı Eylemleri'ne yansması, Açık Toplum Enstitüsü kurucusu George Soros, İvan Maroviç'in yönetimindeki Otpor örgütü ve Osman Kavala'nın Gezi Parkı Eylemleri'ndeki rolüne ilişkin iddiaların yer aldığı görülmektedir.

Halk ayaklanmaları neticesi devrimlerin gerçekleştirildiği eski Doğu bloku ve Arap ülkelerinde yaşanan süreçlerle Türkiye'de yaşanan Gezi Parkı Eylemleri sürecinin birebir örtüştüğü vurgulanan iddianamede, bu durumun Türkiye'de yaşanan olayların da uluslararası destekli yapılanmalar tarafından düzenlendiğini gösterdiğine dikkat çekilmektedir (Akşam, 2019).

Gezi Parkı Eylemleri'nde, "Occupy (İşgal)" hareketi olarak bilinen, teorisyenliğini Gene Sharp'ın yaptığı sözde "sivil başkaldırı" yönteminin kullanıldığının görüldüğü anlatılan iddianamede, bu yöntemin uygulamasında ise "Otpor (Direniş)" adlı örgütün uluslararası eylem eğitimleri veren birimi 'Canvas'ın ön planda olduğunun anlaşıldığı, bu kuruluşların finansörünün de George Soros olduğunun basında yer aldığı ifade edilmektedir (Akşam, 2019).

Ayrıca iddianamede, Gene Sharp'ın yazdığı "Diktatörlükten Demokrasiye" isimli kitapta yer alan (198 maddelik) eylem faaliyetlerinin, Türkiye'de yapılan Gezi Parkı Eylemleri kapsamında birebir uygulandığının tespit edildiği vurgulanarak, "Otpor" örgütünün sembolü olan "havaya kaldırılmış yumruk" ambleminin eylemlerde yoğun bir şekilde görüldüğü ve sosyal medya araçlarının kitleleri harekete geçirmek amacıyla etkin bir şekilde kullanıldığı, belirtilmektedir (Akşam, 2019).

Gezi kalkışması ile 2000 yılında Sırbistan'da, iktidarın devrilmesiyle sonuçlanan olaylar arasında birebir benzerlikler olduğu ve bu benzerliklerin tesadüfen gerçekleşmediği

anlatılan iddianamede, Türkiye'ye gelen Otpor lideri ve Canvas yöneticileri tarafından eğitilen şahıslar tarafından, eylem metotlarıyla ilgili prensiplerin birebir uygulandığının tespit edildiğine yer verilmektedir (Akşam, 2019).

Gene Sharp'ın, "Diktatörlükten Demokrasiye" adlı kitabında yer alan 198 pasif eylem metodu ile Gezi Parkı Eylemleri'nde meydana gelen hadiselerin karşılaştırıldığı iddianamede, kitapta geçen bazı metotlar ile Gezi Parkı'nda yaşanan olaylarla ilgili yapılan karşılaştırmalarda:

"1- Halk konuşmaları: Gezi kalkışmasında birçok sanatçı ve halktan insanların basın yolu ile konuşmaları söz konusudur.

2- Muhalefet ve destek mektupları: Gezi kalkışmasında birçok ünlünün olaylara destek mektubu yazdığı tespit edilmiştir.

3- Kurum ve kuruluş bildirileri: Gezi kalkışmasında birçok kuruluş olaylara destek amaçlı bildiriler yayınlamışlardır.

4- İmzalı basın açıklamaları: Gezi kalkışmasında birçok kurum ve kuruluş olaylara destek amaçlı imzalı basın açıklamaları yapmıştır.

6- Grup veya kitlesel imza kampanyaları: Gezi kalkışması sırasında bazı akademisyenler imza kampanyası düzenlemiştir.

7- Sloganlar, karikatürler ve semboller; Gezi kalkışmasında "Her yer Taksim, her yer direniş" sloganları atılarak Taksim'in her yanı bu sembollerle donatılmış, Türkiye'deki bütün mizah dergileri bu görselleri yayınlarının kapaklarında kullanmışlardır. Bu sembollerden bazıları 'kırmızılı kadın, duran adam, siyahlı kadın' olarak kayıtlara geçmiştir.

16- Gözcülük, nöbetçilik: Gezi Parkı Eylemleri sırasında birçok sanatçı ve siyasi, Gezi Parkı'ndan ayrılmayarak nöbet tutmuştur.

18- Bayraklar ve sembolik renkler sergilemek: Gezi Parkı Eylemleri sırasında halkı sokağa çekmek için birçok futbol takımının renkleri kullanılmıştır.

20- İbadet ve tapınma: İstiklal Caddesi'nde 'yeryüzü iftarları' adında iftar yemeği organize edilmiş ve Ziya Azazi Mevlevi dansı ile protestoculara destekte bulunmuştur.

33- Arkadaşlık etme: Gezi Parkı Eylemleri sırasında bazı göstericiler ile polis memurları arasında çiçek dağıtma olayları yaşanmıştır.

34- Gece nöbetleri: Eylemciler Gezi Parkı Eylemleri sırasında parkı boşaltmayı reddetmiş, Türkiye genelinde birçok parkta gece nöbetlerine kalmışlardır.

63- Sosyal itaatsizlik: Gezi Parkında sözde komün hayatı kurulmak istenilmiştir.

180- Alternatif iletişim sistemi: Zello ve Skype isimli uygulamalar kullanılmış, Zello isimli uygulamada Gezi Parkı ile ilgili kanallar oluşturularak, bu kanallar telsiz gibi

kullanılarak haberleşme sağlanmıştır. Twitter üzerinden Taksim'de olan olaylar anlık olarak dünya geneline yayılmıştır (Akşam, 2019) ifadeleri yer almıştır.

Ayrıca pasif eylem metodu ile Gezi Parkı Eylemleri'nde meydana gelen hadiselerin karşılaştırılmasına ilave olarak:

5- İtham ve niyet beyanları (Gene Sharp, 2010): Mesele ağaç değil sen hala anlamadın mı? beyanı ile başlayan süreçte, asıl niyetin mevcut yönetimi devirmek olduğu ilan edilmiş, bu doğrultuda ifadeler kullanılmıştır.

7- Sloganlar, karikatürler ve semboller (Gene Sharp, 2010): Gezi Parkı Eylemleri'nde "Kırmızı fularlı kız" olarak sembolleşen Ayşe Deniz Karacagil, Mayıs 2014'te Kuzey Irak'a geçerek terör örgütü PKK/KCK'ya katılmıştır. PKK/KCK lider kadrosu içerisinde yer alan Murat Karayılan ile resimleri de bulunan Destan Yörük Kod Ayşe Deniz Karacagil, PKK/KCK'nın Suriye'deki kolu PYD/YPG'ye gönderilmiş, 2017 yılında Suriye/Rakka'da çıkan bir çatışmada öldürülmüştür (Haberler, 2017).

9- Bildiriler, broşürler ve kitaplar (Gene Sharp, 2010): İstanbul'da Gezi Parkı'nda 14 Haziran 2013 günü dağıtılan "Kaldıraç" imzalı bildiri, şu sloganlarla bitmektedir: *"Bu daha başlangıç, mücadeleye devam! Gemileri yaktık, geri dönüş yok! Taleplerimiz kabul edilene kadar alanlardayız! İsyanla insanlaştık, örgütle özgürleşeceğiz! Direne direne öğreneceğiz, örgütlü güç ile kazanacağız!"* (Ete, Taştan, 2013).

22- Soyunma protestosu (Gene Sharp, 2010): Bikinili bir Alman kadın Taksim'de alkollü bir halde dans etmiş, "size medeniyet getirdim" demiştir (Sabah, 2015).

32- Yetkililerle dalga geçme (Gene Sharp, 2010): Başbakan ve yöneticilere itafen nezaket kurallarını aşan sloganlar üretilmiştir.

36- Oyun ve müzik performansları (Gene Sharp, 2010): 13 Haziran 2013 gecesinden ertesi güne kadar, 14 saat boyunca, Taksim Meydanı'nda piyano çalan Davide Martello, Gezi eylemcilerine destek vermiştir. Davide Martello, Gezi Parkı Eylemleri'nde 'Piyano çalan adam' olarak anılmaya başlanmıştır (Sanalbasin, 2018).

38- Yürüyüşler (Gene Sharp, 2010): CHP, Gezi Parkı projesine yönelik protestolara destek vermek amacıyla 01 Haziran 2013 tarihinde Kadıköy mitingini iptal ederek valilik izniyle Beşiktaş'tan Taksim'e yürüyüş düzenlemiştir (NTV, 2013). Kapatılan BDP İstanbul İl Örgütü ise Galatasaray Lisesi'nden Gezi Parkı'na yürüyüş gerçekleştirmiştir.

117- Genel grev (Gene Sharp, 2010): Eylemlerin devam ettiği süreçte, KESK, DİSK, Türkiye Mimar ve Mühendisler Odası Başkanlığı ve Türkiye Diş Hekimleri Birliği gibi bazı oda ve sendikalar eylemlere destek olmak amacıyla genel grev çağrıları yapmıştır (Ete, Taştan, 2013).

163- Ayakta durma (Gene Sharp, 2010): 17 Haziran 2013 günü Taksim Metro çıkışında Gezi Parkı Eylemleri'ne destek olmak amacıyla Erdem Gündüz, hareket etmeden ve konuşmadan durarak 8 saat beklemiştir. Olayı duyan pek çok kişi de, 'Duran Adam' olarak anılan Gündüz'e destek vererek yanına gelip durmaya başlamıştır (Sanalbasin, 2018).

Gösterilerin sosyal medyada yayılış biçimi, olayı başlatan ve yayılmasında rol oynayan aktörler, seçilen slogan ve imgelerin birlikte değerlendirilmesi durumunda Gezi Parkı Eylemleri'nin, uluslararası bazı grupların da finans desteğiyle 27 Mayıs 2013 tarihinden çok önceden planlandığı belirtilen iddianamede; "Dünyada bir kısım gazeteci, yazar, akademisyen ve siyasi kimliği bulunan şahıslar tarafından kamuoyuyla paylaşılan bilgilerde, uluslararası spekülör olarak tanınan George Soros'un Orta Doğu ve Baltık ülkelerinde gerçekleşen 'özgürlükçü hareket' olarak nitelendirdikleri halk hareketlerinde finans desteği sağladığı ve İvan Maroviç'in yönetimindeki Otpor örgütünün bu olaylarda öne çıktığı, Maroviç'in Türkiye'deki bağlantısı olan Açık Toplum Vakfı sayesinde para aktardığı kişinin ise Osman Kavala olduğu, ayrıca Maroviç'in Gezi Parkı Eylemleri'nden önce ve sonra Türkiye'ye geldiğinin tespit edildiği, 2011 yılı içerisinde Taksim Gezi Parkı'nda adı geçenler tarafından çekilmiş eylem, video ve görüntülerinin olduğu, Gezi Parkı Eylemleri başlamadan çok önce, Mehmet Ali Alabora'nın da yer aldığı bu görüntülerde 'ayaklan İstanbul' ibaresinin yer aldığı, bu nedenle 2011 yılında gündem oluşturma çabalarının başladığı, Gezi Parkı Eylemleri'nin hazırlığı yönündeki fitilin 2011 yılında ateşlendiği, 11 Kasım 2011 tarihinde dahi Taksim Gezi Parkı'nda eyleme davet yapıldığı ve 27 Mayıs 2013 tarihinde uygun ortam oluşturularak Gezi Parkı Eylemleri'nin başlatıldığı anlaşılmaktadır." ifadeleri kullanılmıştır (Akşam, 2019).

Türkiye'de 2013 yılında meydana gelen Gezi Parkı Eylemleri'nin gelişimi ve bitişiyle ilgili kronolojik sıralamanın yapıldığı iddianamede, bu kronolojiye göre olayların İstanbul'da 16 Eylül 2011'de başladığı ve Türkiye'ye yayılarak 26 Eylül 2013'te sona erdiği belirtilmektedir (Akşam, 2019).

İddianamede, gezi kalkışmasının, silahlı terör örgütleri, legal ve legal görünümlü illegal yapıları bünyesinde eritip kontrol altına alabilen, sosyal yapıyı iyi analiz ederek toplumu amaçları doğrultusunda oluşturduğu algıyla yönlendirebilen, küresel hedefleri olan yapılar tarafından yönlendirilmiş ve teşvik edilmiş olduğu anlaşıldığına da vurgu yapılmaktadır (Akşam, 2019).

Elde edilen delillere göre, şahısların birbirleriyle irtibatlı oldukları, aralarında gevşek de olsa hiyerarşik ve iş bölümüne dayanan bir ilişkinin bulunduğu ve koordineli olarak hareket ettikleri öne sürülen iddianamede, şu hususlara dikkati çekilmiştir (Akşam, 2019):

“Şüphelilerin Gezi Parkı Eylemleri’ni başlatarak genişletmek, derinleştirilerek tüm Türkiye’ye yaymak, bir taraftan da kendilerince kurgulanan, toplumsal eylem ve kaosa dönüştürülmek istenen olaylar sürecinin başlangıç noktası olarak belirledikleri eylem biçimi olan, 'sözde sivil itaatsizlik' olarak adlandırdıkları ancak her seferinde şiddetle sonuçlanan eylemlerin yaygınlaştırılması için profesyonel eylemci yetiştirmek amacıyla gizli ve açık toplantılar ve eğitimler yaptıkları, yurt dışından eğitimciler getirdikleri anlaşılmıştır. Osman Kavala'nın Taksim Dayanışması, Taksim Platformu gibi örgütlenmeleri kontrol ederek yönlendirdiği, sanatçı, siyasetçi vb. birçok meslek grubu içerisinde olan kişilerle toplantılar yaptıkları, Avrupa Birliği, Avrupa Komisyonu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi gibi yerlerde görevli şahıslarla görüşmeler yapılarak Gezi Parkı Eylemleri’yle ilgili kamuoyu oluşturulması için çalışmalar yaptıkları, bu amaçla sergi, panel düzenledikleri, film ve video vb. hazırladıkları anlaşılmıştır. Bu kapsamdaki gösteriler sırasında ise çok sayıda polisimiz ve vatandaşımız yaralanmış, kamu binaları ve mallarına ciddi oranda zarar verilmiştir.”

İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığı tarafından hazırlanan iddianamede ifade edilen hususların resmi bir belge niteliği de taşıması nedeniyle Gezi Parkı Eylemleri’ne ilişkin yapılan çalışmalar için önemli bir kaynak olduğu açıktır. Ancak mezkûr iddianameye binaen yargılanan şahıslar hakkında mahkeme tarafından “sanıklar hakkında söz konusu suçlardan hukuka uygun somut ve kesin delil bulunmaması” kapsamında beraat kararı alınmıştır.

4.9. Gezi Parkı Eylemleri’nin Bilançosu

Türkiye bulunduğu coğrafyanın getirdiği jeo-stratejik ayrıcalıklar ile beraber bunun olumsuz etkileriyle de karşı karşıyadır. Emperyal devletlerin yer altı ve yer üstü kaynaklarını sömürü arayışları nedeniyle bölgenin sürüklendiği kaotik atmosferden birincil planda etkilenmektedir. Zayıf devlet yapıları nedeniyle bölgede istikrarın sağlanamaması sürekli bir çatışma zeminini beraberinde getirmektedir. Türkiye’nin doğrudan hedef alındığını gösterir nitelikte olaylar yaşandığı gibi bölgesel olumsuzluklardan etkilendiği de açıktır.

Bu çerçevede Türkiye daimî olarak birlik ve beraberliğe ihtiyaç duymakta, ülkenin bağımsızlığı, geleceği ve gelişimi için tüm insan kaynaklarının ortak hedefler doğrultusunda birleşerek yüksek farkındalık duygusu ile mücadele etmesi, ülkenin daha iyi koşullara ulaşması, müreffeh bir yaşam standardına kavuşması için çalışması önem arz etmektedir.

Gezi Parkı Eylemleri gibi toplumsal hadiselerin ülkeye verdiği en büyük zararların başında toplumun cepheleşmesine neden olması gelmektedir. Gezi olayları süresince eylemler içerisinde bizzat yer alan çok sayıda insanın farklı bakış açısına sahip olduğu bir gerçektir. Siyasi söylemlerin, ideolojik kaygıların ve yaşanan trajedik olayların kitle iletişim

araçları üzerinden işlenmesi ile birlikte toplumda yaratılan ayrışmanın, derin ayrılıklara dönüştüğü ve bu zıtlaşmaların hala devam ettiği görülmektedir.

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) kürsüsüne kadar taşınan kutuplaşmaya esas teşkil edecek argümanların bolca yer aldığı tartışmalar toplumun ortak bir zeminde buluşmasını olanaksızlaştıracak mahiyettedir. Toplumun birliğini, bütünlüğünü, beraberliğini ve huzur ortamının tesis edilmesini sağlamak amacıyla öncü olmak zorunda olan siyasetçilerin, sanatçıların, gazetecilerin, akademisyenlerin, avukatların ve çeşitli meslek grupları içerisinde yer alan eğitim seviyesi yüksek insanların ülkenin kutuplaşmasına zemin oluşturacak söylemleri olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bu durum ülkeye telafisi mümkün olmayan zararlar vermektedir.

Gezi Parkı Eylemleri boyunca ve sonrasında ideolojik, siyasal, dinsel ve mezhepsel fay hatları tetiklenmiş, bu faylara adeta bir enerji yüklenmiştir. Bu çerçevede, Gezi Parkı Eylemleri'nin, miras olarak geride ciddi bir toplumsal gerilim riski bıraktığı söylenebilir.

Diğer taraftan, İstanbul'da başlayan ve ülke geneline yayılan olaylarda 46 kamu binası, 231 polis aracı ve 44 ambulans kullanılamaz hale gelmiştir. Ayrıca 326 iş yeri, 201 araç tahrip edilmiş, 80 belediye otobüsü ve 85 otobüs durağı yakılmış, Taksim ve İstanbul başta olmak üzere birçok kentteki esnaf da eylemler nedeniyle kepenk kapattığı için zarar görmüştür (AA, 2020).

Bu eylemler sırasında ağırlıklı Ankara ve İstanbul olmak üzere çok sayıda otobüs durağı, trafik ışık ve levhaları, MOBESE kameraları, bankamatikler ve kaldırımlarda da çeşitli zararlar meydana gelmiştir. Uzmanların yaptığı tespitlerde, bu zararların 20 milyon liranın üzerinde olduğu ifade edilmektedir (Yeni Şafak, 2013).

Gezi Parkı Eylemleri öncesinde yüzde 6,13'e kadar gerileyen yıllık enflasyon, sonraki 3 ayda yüzde 8,88'e kadar yükselirken, işsizlik oranı da artış trendine giren önemli göstergelerden biri olmuştur. Olaylar öncesinde yüzde 9 seviyelerinde yatay bir seyir izleyen mevsim etkisinden arındırılmış işsizlik oranı bir senede yüzde 10 sınırına, ardından yüzde 10,6'ya kadar çıkmıştır (AA, 2016).

Borsa İstanbul 100 (BIST 100) endeksin mayıs ayının sonunda başladığı düşüşü aralıklı olarak 3 ay devam ederken, bu dönemde şirketlerin piyasa değeri ortalama yüzde 30 değer kaybetmiş, dolar ve faiz fırlamıştır (AA, 2016).

'BİST'in 91.000 puandan 63.000 puana inmesi, Doların 1,84 TL'den 2,22 TL'ye, Avronun 2,23 TL'den 3,10 TL'ye çıkması ekonomik dalgalanmanın çok açık göstergesi ve adı konmamış kısmi bir devalüasyondur (Öztürk, 2014: 98-99). Bu olumsuz durumu aşabilmek için Merkez Bankası kura müdahale etmek zorunda kalmıştır. Sermaye çıkışları

yüzünden yaşanan bu gelişmelere önlem olarak Merkez Bankası 5 döviz satım ihalesi ile piyasaya müdahale ederek kuru olaylardan önceki seviyesine geri çekebilmiştir. Ancak kurda yaşanan dalgalanma, kısa vadeli iç borç stokunda yaklaşık 2 milyar dolarlık bir zarara yol açmıştır. Gezi Parkı olayları Devlet İç Borçlanma Senetleri'ne de (DİBS) bazı ekstra maliyetler getirmiştir. Gezi Eylemleri'nden önceki hafta DİBS tutarı 445,5 milyar TL seviyesindeyken eylemlerden sonra DİBS'lere de yaklaşık 5 milyar TL ek maliyet gelmiştir (Yılmaz, 2013:23).

Gezi Parkı Eylemleri'nin Türkiye'ye doğrudan maliyetini 1,4 milyar dolar, dolaylı maliyeti ise yüzlerce milyar doları bulmuştur. Türkiye'de faizler ilk defa Gezi olayları ile tırmanmaya başlamış, yüzde 4,6'dan yüzde 13'ün üzerine çıkmıştır (AA, 2020).

28 Mayıs 2013 tarihinde İstanbul Gezi Parkı'nda başlayan eylemler, yaklaşık 15 gün boyunca geniş çaplı bir kaos ortamı oluşturarak Türkiye'ye milyar dolarla ifade edilen bir maliyet doğurmuştur. Sürecin Türkiye'nin ekonomik göstergelerine ve finansal piyasalarına ciddi zarar verdiği gözlenmiştir. Gezi Parkı Eylemleri'yle birlikte piyasalar uzun sürecek negatif bir döneme girerken, TL varlıklar satış baskısı altında kalmıştır. Sadece Borsa İstanbul'da işlem gören şirketlerin toplam piyasa değeri bile Gezi Parkı Eylemleri ile başlayan ve 3 ay etkisini sürdüren dönemde 164 milyar lira gerilemiştir. Merkez Bankası verilerine göre Gezi olayları sonrasındaki bir aylık dönemde yabancı yatırımcılar 8 milyar dolarlık çıkış yapmıştır (Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Uluslararası Yatırım Pozisyonu Raporu Aralık, 2013).

Gezi Parkı Eylemleri'nde, 697 güvenlik görevlisi yaralanırken, polis memuru Mustafa Sarı şehit olmuş, Ali İsmail Korkmaz, Ethem Sarısülük, Mehmet Ayvalıtaş, Abdullah Cömert, Medeni Yıldırım, Berkin Elvan ve Ahmet Atakan hayatını kaybetmiştir (AA, 2020).

SONUÇ

Bu tez çalışmasında kitle iletişim araçları tüm yönleriyle ele alınarak işlevsel özellikleri ortaya konulmaya çalışılmıştır. Kitle iletişim araçlarının gelişim evreleri, hayatın neredeyse tamamını kapsayan kuşatıcı etkisi, yapılan yayın içeriklerinin toplumsal yaşayışın şekillenmesindeki rolü kapsamlıca incelenmiştir. İletişim araçları, mülkiyet yapısının yayın akışına etkisi bağlamında değerlendirilmiş, akademik çalışmalara esas teşkil eden kuramsal yaklaşımlara yer verilmiştir.

Kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ve toplum üzerinde etkisinin artması küreselleşme üzerinde doğrudan bir etkiye sahiptir. Küreselleşme de kitle iletişimin gelişimini tetikleyen faktörler arasında yer almaktadır. Bu kapsamda küreselleşme ile kitle iletişim araçlarının gelişimi arasındaki bağlantı üzerine kavramsal bir araştırma yapılmış ve tartışılmıştır.

Küreselleşme, ulus devletleri oluşturan tüm katmanlarda etkili olmuş, toplumsal yaşantı üzerinde köklü değişiklere neden olmuştur. Kültürel, siyasal ve ekonomik değerlerin uluslararasılaşmasını sağlayarak tek tipleşmesine olanak sunmuştur. Dünyanın küresel bir köye dönüşmesi ulusal değerlerin yozlaşmasını beraberinde getirirken evrensel değer yargıları üretilmiş, ekonomik geçişkenlikler olanaklı kılınarak serbest piyasa ekonomisi yaratılmış, uluslararası hukuk sistemi ile bu işleyiş güvence altına alınmış, devletlerin katılımıyla çok sayıda iş birliği örgütü kurulmuş, siyasetin küreselleşmesi için gereken alt yapı kurulurken diplomatik ilişkiler önem kazanmıştır.

Küreselleşmenin ana omurgasını ekonomik etkenler oluşturmaktadır. Serbest piyasa koşullarının hâkim olduğu kapitalist düzende ulus devletler arasındaki sınırların ortadan kalkması sanayi toplumunun pazar ihtiyacını karşılamaya yönelik atılmış en büyük adımlardan biridir. Uluslararası hukuk sistemi ve yapılan antlaşmalarla finansal sistem güvence altına alınırken, çok uluslu şirketlerin ticari faaliyetlerinin küreselleşmesine ve devamlılığına imkân sağlanmıştır.

Sanayileşme sürecini tamamlayan devletlerin, üretim koşullarını sağlaması, devam ettirebilmesi, ucuz iş gücü ile ucuza ürün maal edebilme arayışlarını beraberinde getirmiş, bu durum yer altı kaynakları bakımından zengin olan zayıf devletlerin sömürgeleştirilmesinin önünü açarken emperyal devletler arasında da bir yarışa dönüşmüştür. Bu yarış arkasında büyük acılar bırakmış, katliamlara neden olmuş, ucuz iş gücü talepleri sömürgeye dayalı politikalarla birleşince modern kölelik sistemi doğmuştur. Tarih sayfaları geçmişte Ortadoğu, Afrika ve Asya kıtasında yer alan çok sayıda devletin sömürgeleştirildiğini göstermektedir.

Yöntem ve metotları değişse de emperyalist politikalarla yoğrulmuş küresel kapitalist sistemde, emperyal devletlerin sömürgecilik faaliyetleri halen devam etmektedir. Sözde bağımsızlıklarını kazanan ve demokrasi ile yönetildiği iddia edilen birçok devlet için durum geçmişten çokta farklı değildir. Ülke çıkarları doğrultusunda bağımsız stratejik kararlar alamayan, bu girişimleri bir baş kaldırı sayılan çok sayıda devlette bağımsız bir yönetimden söz etmek mümkün değildir. Üçüncü dünya ülkesi sıfatıyla isimlendirilen bahse konu bu devletlerin yer altı kaynakları küresel şirketler eliyle sömürülmeye devam edilmekte, ülkeler arası antlaşmalar ile bu durum güvence altında tutulmaktadır.

Emperyalizm ile birlikte sahneye çıkan devletlerin sömürgeleştirilmesi metodu yeni dönemde güncellenmiş bir formatla uygulanmaktadır. Devletlerin iç dinamikleri üzerinde yapılan müdahaleler vasıtası ile ayrıcalıklı elit azınlıkların iktidara gelmesi sağlanmaktadır. Bu azınlıklar üzerinden uygulamaya geçirilen politikalarla ülke kaynaklarının bazı gruplar lehine çıkar sağlayacak şekilde el değiştirilmesine imkân sunulmaktadır. Sömürgeleştirilmesi planlanan ülkelerde hayata geçirilen bürokratik vesayetle demokrasiler işlevsiz bırakılmaktadır.

Bürokrasi sınıfının devşirilmesiyle stratejik milli kararlar alınması engellenirken, milli kaynaklar dönüştürülmekte, kültürel yozlaşma en üst seviyeye çıkarılmaktadır. Toplumların içerisinde kutuplaşmalar yaratılmakta, birlik ve beraberlikleri dağıtılmakta ve ülkelerin bilinci felç edilmektedir. Ülkede çıkan iç çatışmalar toplumun manipüle edilmesini kolaylaştırmaktadır. Kamu düzeni sarsılmakta, nizam bozulmakta ve dolayısıyla ülke kaosa sürüklenmektedir. Eğitim sistemleri bozulan, aksatılan ve kullandıkları dilin içi boşaltılan toplum, sağlıklı düşünemez hale gelmekte, kültürel aktarımın önü kesilmekte, dolayısıyla da bilinç kaybına uğratılmaktadır.

Bir devlet sistemini meydana getiren enstrümanları geçersiz kılabilecek, gücünü tarihi derinlikten alan devlet aklını işlevsiz ve çaresiz bırakabilecek, ülkede iktidar değişimini sağlayabilecek yöntem ve metotlardan olan toplumsal hareketler son dönemde aktif olarak kullanılmaktadır. Kitle iletişim araçlarının toplumsal davranışlar üzerinde etkisinin maksimum seviyeye çıktığı, internet alt yapısı ile sosyal medyanın toplumun zamanını adeta rehin aldığı bir dönemde toplumsal hareketler etkili bir müdahale aracına dönüşmüştür.

Bu bağlamda toplumsal hareketlerin ortaya çıkışı, gelişimi ve devamında izlediği seyir hakkında kapsamlı bir araştırma yapılamaya gayret edilmiş, geçmiş dönemlerde ortaya çıkan toplumsal hareketlerin yeni toplumsal hareketlere nasıl öncülük ettiği ve altyapısını nasıl hazırladığı irdelenmiştir. Ayrıca toplumsal hareketler, küreselleşme ekseninde farklı yönlerden ele alınmış, küreselleşme boyutuyla ilişkisinin ortaya konulması amacıyla farklı

coğrafyalarda ortaya çıkan, yöntem ve metotları aynı olan toplumsal olaylar analiz edilmiştir.

Toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasını etkileyen pek çok farklı faktör bulunmaktadır. Teknolojik alt yapının sunduğu imkanlar ile kitle iletişim araçlarının toplum üzerindeki yönlendirici gücü bunların başında gelmektedir. Toplumsal hareketlerin ortaya çıkmasında başlangıç olarak mevcut yönetime, siyasal düzene, gelir adaletsizliğine ya da alınan bir karara karşı tepki göstermek gibi bir etkenin olduğu görülmektedir. Ancak dış faktörlerin toplumsal hareketlerin başlama safhasındaki manipülatif ve yönlendirici etkisi kayıtsız kalınamayacak ölçektir.

Toplumsal hareketleri, toplumsal yaşantı içerisinde rahatsızlığa neden olan ve kitleleri olumsuz etkileyen, yaşanmış ya da yaşanacak bir duruma karşı, tepki niteliğinde biriken bir enerjinin açığa çıkması olarak tanımlamak mümkündür. Bu karşıtlığın beslenmesi, toplumda tepkiye neden olacak olayların önceden kurgulanması, laboratuvar ortamında üretilen fikirlerle toplumsal ayrışmanın derinleştirilmeye çalışılmasında etkin bir araç olabilen kitle iletişim araçlarının, muhalif yayın politikaları, toplumu kutuplaştırmak amacıyla üretilen yalan haberler, yaşanan hadiseleri olduğundan farklı gösteren haber sunumları aracılığıyla toplumsal harekete dönüşecek enerjinin ivmelenmesinde de etkin olarak kullanıldığı da açıktır. Bu durum kitle iletişim araçları ve toplumsal hareketler arasındaki organik bağa ilişkin önemli bir örnek teşkil etmektedir.

İnsanlığın adeta illüzyon çağında, sesli, görüntülü, yazılı tam bir ileti bombardımanı ile karşı karşıya kaldığı, algıların gerçekleri gölgelediği, kimi zaman peşinden sürüklediği ve özünden saptırdığı günümüz dünyasında ‘ileti yönetimi’nin özellikle toplumsal hareketlerde her zamankinden daha çok önem kazandığı görülmektedir (Topbaş ve Işık, 2014).

Çalışmanın son bölümünde Türkiye’de vuku bulan ve bir toplumsal harekete dönüşerek küreselleşen Gezi Parkı Eylemleri, kapsamlıca incelenmeye çalışılmıştır. Gezi Parkı Eylemleri’nin ortaya çıkmasında, gelişmesinde ve yönlendirilmesinde en önemli aktör olan kitle iletişim araçları üzerinden yayınlanan içerikler söylem analizi kapsamında ele alınmıştır. Uluslararası medya kanalları, televizyon, gazete ve internet üzerinden yayınlanan haber içerikleri, sosyal medya hesaplarından açılan gruplar, bu hesaplardan ve eylemcilerin kişisel hesaplarından yapılan paylaşımlar mercek altına alınmış, toplum üzerinde yarattığı etki değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Gezi Parkı Eylemleri’nde aktif rol üstlenen tüm kurum ve kuruluşların, toplum içerisinde mesleği gereği ön plana çıkmış ve eylemlere katılım gösteren şahısların yüz binlerce takipçi ağına sahip sosyal medya hesapları üzerinden Gezi Parkı Eylemleri’nin boyutlanmasını sağlayacak şekilde yaptıkları paylaşımlar, tek tek incelenerek asıl amaçları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Herman ve Chomsky'e göre medya birçok işlevi ile birlikte propaganda işlevi ile de çok önemli bir etkiye sahip olarak, kendisini denetleyen ve finanse eden güçlü toplumsal grupların çıkarlarına hizmet ettirilmekte ve onların lehine propaganda aracı olarak kullanılmaktadır. Bu çıkarların temsilcilerinin öne çıkarmak istedikleri önemli gündemler doğrultusunda yayın yapılmakta, medya politikaları bu doğrultuda şekillendirilmektedir.

Ana-akım medya da haberler olayın gerçek mahiyetini anlatacak şekilde değil, yanlı ve yanıltıcı olarak bazı çıkar grupları ile şirketlerin, toplumun olayı anlamasını istediği şekliyle sunulmakta, belli fikir ve düşünce yapıları insanlara bu şekilde empoze edilmektedir. İnsanlar yaşanan olayları öğrenme ve anlama ihtiyaçlarını kitle iletişim araçları üzerinden karşılamakta, medyaya bağımlı hale gelmekte, bu nedenle de orada söylenenleri doğru olarak kabul etmektedirler. Ana-akım medya da yayınlanan haberler toplumda daha güvenilir kabul edilmekte ve doğru olarak görülmektedir.

Gezi Parkı Eylemleri'nin gerçekleştiği yıllarda her geçen gün kullanıcı sayısı hızla artan sosyal medya araçlarının yaygınlığının daha az olduğu göz önünde bulundurulduğunda ana-akım medyayı temsil eden televizyon kanalları sosyal mecralar için de çarpıtılmış haber kaynağı işlevi görmüştür. Küresel bir yayın ağına sahip CNN International ve BBC başta olmak üzere çok sayıda televizyon kanalı uzun süreli yayınlar yapmış, Gezi Parkı Eylemleri'ni olduğundan farklı gösterme gayretine girmişlerdir.

Televizyon kanallarında Gezi Parkı Eylemleri'ne ilişkin çarpıtılarak yayınlanan haber içerikleri, medya şirketlerinin sahiplik yapısı bağlamında değerlendirildiğinde anlam kazanmakta, Gezi Parkı Eylemleri'nin arka planında yatan sebeplerin anlaşılmasını kolaylaştırılmaktadır.

Taksim Dayanışması organize bir hareket olarak Gezi Eylemlerini başlatmak amacıyla 2011 yılından itibaren faaliyet göstermeye başlamış, 2012 yılında basın açıklaması ve oturma eylemi gibi çeşitli faaliyetlerle Gezi Parkı Eylemleri'ne giden alt yapıyı inşa etmiştir. Taksim Dayanışması'nı oluşturan bileşenlerin arasında yer alan ve illegal düzlemde faaliyet gösteren, terör örgütleri ile dirsek temasında olan kurumların varlığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda Gezi Parkı Eylemleri'nin en başından beri çevreci hassasiyetlerle ortaya çıkan bir toplumsal hareket olmadığı anlaşılmış, siyasal ve ideolojik kaygıları bulunan organize bir yapı tarafından devletin yönetim kademelerinin hedef alındığı, Gezi Parkı Eylemleri'ne katılan hassasiyet sahibi eylemcilerin illegal örgütlerin kamufle edilmesi amacıyla kullanıldığı sonucuna varılmıştır.

Gezi Parkı Eylemleri sürecinde sokak, siyaseti terbiye etmek üzere hareketlendirilmiş; siyaseti vesayet altına almanın enstrümanı olarak kullanılmıştır Normal siyasal süreçleri devre

dışı bırakarak, demokratik süreçleri geçersizleştirmek pahasına, sokağın gücüyle siyaseti karar almaya zorlamak, bir vesayet zihniyetidir. Eskiden askeri ve sivil bürokrasinin imtiyazları üzerinden hayata geçirilen vesayet, şimdi sokak üzerinden üzerinden hayata geçirilmiştir. Bu post modern bir vesayet teşebbüsüdür (Ete ve Taştan, 2013).

Gezi Parkı Eylemleri'nin illegal örgütlere teslim olmasıyla birlikte gösteriler yerini tedhiş olaylarına, sokakları ele geçirmeye, yollara barikat kurmaya, sembolik kamu binalarını ele geçirme teşebbüslerine, kamu araçlarını tahrip etmeye bırakmıştır. Eylem(cil)erin geçirdiği dönüşüm, ilk günleri karakterize eden kendiliğindenliğin, doğallığın yerini önceden çalışılmış veya hızlıca manipülasyona uğratılmış projelere bırakmasına yol açmıştır. Yerli-yabancı, ulusal-uluslararası birçok aktör ve kurum, farklı önceliklerle, farklı biçimlerde eylemlere dâhil olarak, eylemlerin kanal/rota değiştirmesi yönünde çaba göstermeye başlamışlardır (Ete ve Taştan, 2013).

Gezi Parkı Eylemleri'nde Ankara'daki Başbakanlık Merkez Binası, TBMM, Ankara/Çankaya'da bulunan Başbakanlık Konutu, Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Ankara Keçiören'deki ikameti, İstanbul/Beşiktaş'taki Başbakanlık Dolmabahçe Çalışma Ofisi, devlet kurumlarına ait taşınmazlar ile kamu mallarına yönelik saldırı ve işgal girişimleri, eylemlerin tüm meşruiyet zeminini yitirmesine neden olurken, organize bir yapı tarafından önceden planlanmış bir planın devreye sokulduğunu açıkça ortaya koymaktadır. İlegal örgütler ve kriminal şahıslar marifetiyle kamu düzenini ortadan kaldırmaya yönelik bir girişimin varlığı açıkça görülmektedir.

TBMM'nin işgal edilmesi, devlet kurumlarının işlevini yitirmesi ve kamu düzeninin ortadan kalkması ile elde edilebilecek tek kazanım ülkenin kaos, iç çatışma ve savaş ortamına sürüklenmesidir. Bu durum anayasal gösteri hakkı ve ifade özgürlüğü ile açıklanamayacak kadar komplike bir olay olmakla birlikte son yıllarda toplumsal hareketler eliyle kaosa sürüklenen, iktidarlara değiştirilen ülkelerin yaşadıklarını andıran belirgin izler taşımaktadır.

Kitle iletişim araçları üzerinden organize edilen ve toplumsal hareket statüsüyle bir müdahale aracı olarak kullanılan Gezi Parkı Eylemleri, ülke yönetimini vesayet altına alarak, devletin ve milletin geleceğine, hür iradesine ipotek koymak amacıyla hayata geçirilen operasyonel bir çalışma özelliği kazanmaktadır.

Gezi Parkı Eylemleri'nde yaşanan şiddet olaylarının ulaştığı boyut göz önünde bulundurulduğunda sade bir vatandaşın içerisinde bilerek ve isteyerek yer alabileceği seviyenin çok üzerine çıkıldığı görülmektedir. Bu kapsamda Gezi Parkı'na burada düzenlenen çeşitli sosyal etkinliklere katılmak amacıyla giden, sosyal ortamdan istifade ederek iyi vakit geçirmeyi arzu eden yada çevre duyarlılığı ile eylemlerde yer almak isteyen vatandaşlar ile

büyük resmi göremeyen, kendince çeşitli masum sebepleri bulanan insanları ayrı tutmak mümkün iken, gezi eylemlerinin şiddet olaylarına teslim olduğunu gördüğü halde geri çekilmeyen ve illegal örgütlere perde görevi gören katılımcıların niyetlerini sorgulamak gerekmektedir.

Son dönemde ortaya çıkan toplumsal hareketleri incelediğimizde bu hareketlerin toplumda oluşan bir rahatsızlığı iyileştirmeye yönelik taleplerin dile getirilmesinden öte meydana geldiği ülkeyi kaosa sürüklediği görülmektedir. Toplumsal bir mutabakat sağlayacak, yaşam koşullarını iyileştirecek, anayasal protesto hakkı ve ifade özgürlüğü adı altında eleştirel yaklaşımın dile getirilmesini sağlayacak toplumsal hareketlerin, ülke yönetimlerini istikrarsızlaştırdığı, kamu mallarında büyük ölçekli zarara, yağmaya ve talana neden olduğu, bazı toplumlarda iç savaşı körüklediği, milyonlarca insanın ölmesine ve göç etmesine neden olduğu görülmektedir. Bu kapsamda özellikle son dönemde ülkelerin refah seviyesinin artmasına, toplumun daha müreffeh bir yaşam standardına kavuşmasına, demokrasisinin iyileşmesine katkı sunan bir toplumsal harekete rastlanmamıştır.

Devletlerin ve yönetim kademelerinin, vatandaşlara hizmet etmek için var olduğu bir gerçektir. Toplum, yaşam standardının yükselmesini ve imkanlarının iyileşmesini elbette isteyecektir. Devlet yöneticilerinin aldığı yanlış kararlara yeri geldiğinde karşı çıkmak, olumlu eleştirilerde bulunmak, iyileşme ve değişim olmadığında ise tepki göstermek en doğal haklardan biridir. Burada önemli olan demokratik koşulların dışına çıkmadan, ülkeye zarar vermeden tepki vermenin nasıl mümkün olacağıdır. Son dönemde kimi ülkelerin makus talihi haline dönüşen ve büyük kısımlara neden olan toplumsal çatışmaların verdiği zararlar gözle görülür boyuttadır. Hasar tespiti yapmak için özel bir çabaya dahi gerek bulunmamaktadır.

Bir ülkede iktidar değişimi kadar olağan bir durum yoktur. Ancak bunun yolu demokrasiye ve ülkeye zarar vererek olmamalıdır. İktidara talip olmak, gerekli koşulları taşıyan her kesimin hakkıdır. Ancak bunun için ülkeye katma değer katacak projeler üreterek halkın desteğini almak ve güvenini kazanmaktan başka yol yoktur. Bir ülkeyi mevcut yönetimden daha iyi yöneteceğini iddia eden grupların bunu kanıtlamasının tek meşru yolu tüm halk tabakalarının katılımıyla gerçekleşecek demokratik seçim yoludur. Bunun aksi yönünde ki tüm çabalar ülkeyi kaosa, istikrarsızlığa, yıkıma ve hatta bazen iç savaflara sürüklemekten öteye gidememektedir.

Devletin ve milletin geleceğini teminat altına almak, teknolojik, sosyolojik, endüstriyel alanlar başta olmak üzere her sektörde gelişimi sağlamak amacıyla gerekli girişimlerde bulunmak, huzur ve refah ortamını tesis etmek, toplumun müreffeh bir yaşam standardına ulaşması için her türlü tedbirleri almak devleti yöneten iktidar ve bürokrasinin en

önde gelen sorumluluklarından bazılarıdır.

Bununla birlikte toplumun güvenliğini sağlamak amacıyla alınması gereken tedbirler de en az diğer hususlar kadar önem arz etmekte, taşıdığı risk itibarıyla öncelik sıralamasında ilk sıraları alabilmektedir. Yönetişim bilimleri bağlamında değerlendirmeye tabi tutulduğunda, ülkenin geleceğine ipotek koyacak tehlikelere karşı öngörüle bulunarak, gerekli tedbirleri önceden almak devlet bürokrasisinin en önemli görev ve sorumlulukları arasında bulunmaktadır.

Son dönemde yaşanan toplumsal hareketlerin gelişim süreci ve sonuçları konunun daha anlaşılır olmasını sağlamaktadır. Türkiye özelinde bakıldığında Gezi Parkı Eylemleri'ne giden süreç doğru analiz edilerek, öngörüle bulunmak suretiyle gerekli tedbirlerin alınması durumunda ülkeye verilen zarar en aza indirilebilir ve hatta tamamen engellenmesi mümkün olabilirdi. 15 Temmuz kalkışmasının önceden haber alınması, gerekli girişimlerde bulunulması sonucunda kalkışma saatinin değişmesi ve bu şekilde büyük bir felaketin önüne geçilmiş olması bunun somut bir göstergesi hükmündedir.

KAYNAKÇA

- Adda, J. (2005). *Ekonominin Küreselleşmesi*, Çev. Sevgi İncei, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Ağartan, T. (2008). “*Kapitalist Dünyanın Dönüşümü: 1750 -1850*”, Martin, Woo-Young Choi, G. W. (Ed.) *Toplumsal Hareketler: 1750-2005*; Tu Huynh Dipten Gelen Dalgalar, Çev. Deniz Keskin, Versus Kitap, S. 21-86.
- Ahıska, M. (1995), *Medya Küresellik ve Yerellik*, Toplum ve Bilim.
- Ahmad, F. (1995). *Modern Türkiye 'nin Oluşumu*, Sarmal Yayınları, İstanbul.
- Akar, R. (2003). “*İki yıllık gecikme: 6-7 Eylül 1955*”, Toplumsal Tarih, Eylül 2003, s. 92.
- Akiner, N. (2014) *Uluslararası Medya Emperyalizmi*, İstanbul: Hükümdar Yayınları.
- Aktay, Y. (2013). ‘*Gezi Parkıtrafında Yaşanan Toplumsal Olaylara İlişkin İzleme ve Değerlendirme (Rapor)*’, Stratejik Düşünce Enstitüsü.
- Aktaş, M. (2012). *Arap Baharı ve Ortadoğu’da Demokrasi Sorunu*. Ankara: Nobel Akademik Yayınları.
- Aktaş, M. (2017). *Tunus’ta Devrim ve Demokrasi*. Ankara: Nobel Akademik Yayınları.
- Aktaş, M. (2018). *Arap Ayaklanmaları ve Sosyal Medyanın Rolü*. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi / The Journal of International Social Research Cilt: 11 Sayı: 61.
- Alemdar, M. ve Köker, N. (2011). *Siyasi Partilerin 2007- 2011 Türkiye Genel Seçimlerinde Web Sitesi Kullanımı ve Karşılaştırmalı Analizi*. Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Alizade, M. Y. (1991). *Radyo Gazeteciliğinin Temelleri*. Bakü: Bakü Devlet Üniversitesi Yayınları.
- Altun, S. U. (2010). *Hitler Almanyası’nda Sanat ve Propaganda*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara.
- Anık, C. (1994). “*Kamuoyunu Oluşturan Araçlar*”, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi İletişim, (1).
- Arrighi, G., Hopkins, T. K ve Wallerstein, I. (1995). *Sistem Karşıtı Hareketler*, (Çev. C. Kanat, B. Somay, S. Sökmen), Metis Yayınları, İstanbul.
- Atılğan, D. (2005). *Bilginin Organizasyonunda Ulusal Dizinlerin Önemi ve Atif Sistemi Üzerine Düşünceler*.
- Avşar, Z. ve Elden, M. (2004). *Reklam ve Reklam Mevzuatı*, Piramit Yayınları, Ankara.
- Aydın, M. S, Erdoğan, M. ve Sarıbay, A. Y. (2002). *Siyasi, Ekonomik ve Kültürel Boyutlarıyla Küreselleşme*, Ufuk Kitapları, İstanbul.

- Ayhan, A. (2007). *Propaganda nedir? Halkla İlişkiler ve Propaganda ekseninde ABD'nin Dış Politikası*. Literatürk yay. İstanbul.
- Aziz, A. (2007). *Radyo Yayıncılığı*, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Aziz, A. (2007). *Siyasal İletişim*, Nobel Yayın Dağıtım, İkinci Basım, Ankara.
- Babacan, M. E., Haşlak, Ş. ve Hira, Ş. (2011). *Sosyal Medya ve Arap Baharı*. Akademik İncelemeler Dergisi.
- Bakırtaş, İ. ve Tekinşen, A. (2004). *Dünya savaşları ve büyük buhran arasındaki etkileşimin ekonomi politiği*. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Bal, H. (2004). *İletişim Sosyolojisi*. Isparta, Süleyman Demirel Üniversitesi Yayınları.
- Baldini, M. (2000). *İletişim Tarihi*. Avcıol Basım Yayın. İstanbul.
- Balcı, Ş., Akar, H. & Ayhan, B. (2010). *Kullanımlar ve doyumlar Yaklaşımı Çerçevesinde Seçim Dönemlerinde Gazete Okuma Alışkanlıkları ve Motivasyonlar: Konya Örneği*. İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi.
- Balcı, Ş., Tarhan, A. ve Bal, E. (2013). *Medya ve Siyasal Katılım*. Literatürk Academia, Konya.
- Barret, M. (2000). *Marx'dan Foucault'a İdeoloji*, Çev. Ahmet Fethi, Mavi Ada Yayıncılık, İstanbul.
- Barber, B. (1995). *Jihad. Mcworld. How Globalism and Tribalism Are Re-Shaping The World*. New York.
- Barber, B. (2010). *R. jihad vs McWorld*. Random House.
- Baudrillard, J. (1992). *Sessiz Yığınların Gölgesinde ya da Toplumsallığın Sonu*, O. Adanır (Çev) Ayrıntı Yayınları. İstanbul.
- Baudrillard, J. (2000). *Tüketim Toplumu*, Çev. Hazal Deliceçaylı- Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, s.138-139.
- Baudrillard, J. (2005). *Simülaklar ve Simülasyon* (Çev. Oğuz Adanır) Doğu- Batı Yayınları.
- Baudrillard, J. (2010). *Nesneler Sistemi*, Çev. Oğuz Adanır – Aslı Karamollaoğlu, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul.
- Bauman, Z. (2010). *Küreselleşme*, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bauman, Z. (2010). *Sosyolojik Düşünmek*, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bayhan, V. (2014). *Yeni Toplumsal Hareketler ve Gezi Parkı Direnişi*. Birey ve Toplum, Cilt 4, Sayı 7:23-57.
- Beaud, P. (1997). *Sociologie de la Communication*, ed. Réseaux, Paris.
- Becer, E. (1999). *İletişim ve Grafik Tasarımı*, Dost Yayınları Ankara.
- Bektaş A. (2000). *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.

- Bektaş, A. (2002). *Siyasal Propaganda, Tarihsel Evrimi ve Demokratik Toplumdaki Uygulamaları*, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Berger, P. L. (2006). "Küresel Kültürün Dört Yüzü." çev. Şahin Gürsoy, İhsan Çapcıoğlu, Küreselleşme, Ulus-Devlet ve Din, Şahin Gürsoy, İhsan Çapcıoğlu.
- Bingöl, Y. ve Tanrıver, N. (2011) Bilgi Çağında Değişen Sosyal Hareketler: Sanal Eylemler, *The Journal Of Knowledge Economy & Knowledge Management*, 6: 131-141.
- Bogdan, S. (2011). *Social Media Tools and the Arab Revolts. Alternative Politics*, 3 (3) s. 420-432. De Souza, Marcelo L., Lipietz, Barbara (2011). The 'Arab Spring' and the city. *City*, 15 (6), s. 618-624.
- Boratav, K. (1997). "Ekonomi ve Küreselleşme", Emperyalizmin Yeni Masalı. Küreselleşme, Der. Işık Kansu, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Boz Avcı, H. (1999). Kitle İletişim Araçları ve Suskunluk Sarmalı. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 32(1).
- Bryson, D. L. (1964). *Development Of Mouse Eggs In Diffusion Chambers*. Science, N.T.
- Buechler, S. M. (2004). *The Strange Career Of Strain And Breakdown Theories Of Collective Action*. Snow, D.A.; Soule, S.A.; Kriesi, H. (Ed.). The Blackwell Companion To Social Movements. Malden: Blackwell Publishing.
- Bulut, M. (2006). *Kitle İletişim Aracı Olarak Gazete ve İnternet*, Tek Ağaç Eylül Yayıncılık, Ankara.
- Burton, M. (2013). 'Spring', 'Awakening' or 'Revolution': *Frames of Reference for Understanding the 2011 Arab Uprisings*. Bilge Strateji.
- Buzkıran, D. ve Kutbay, H. (2013). *Arap Baharının Türkiye'ye Olan Ekonomik ve Sosyal Etkileri*. Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi Cilt 5, No 1.
- Bülbül, R. (2001). *Haberin Anatomisi ve Temel Yaklaşımlar*, Nobel Yayın, Ankara.
- Castells, M. (1996). Ağ Toplumunun Yükselişi – Enformasyon Çağı: Ekonomi, Toplum ve Kültür, Çev.: Ebru Kılıç, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Cebeci, İ. (2011). *Küreselleşme yaklaşımları kapsamında küreselleşme sürecinin tarihsel değerlendirmesi*. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi.
- Chanda, N. (2009). *Küreselleşmenin Sıradışı Öyküsü*. ODTÜ Yayıncılık, Ankara.
- Chang, H. J. ve Grabel, I. (2005). *Kalkınma Yeniden*, (Çev. E. Özçelik), İmge Yayınları, Ankara, 283s.
- Cohen Bernard C. (1963), *The Pres and Foreign Policy*, Princeton Univercity Pres, New York.
- Crossley, N. (2002). *Making Sense Of Social Movements*, Philadelphia, Open University Press.

- Curran, J. ve Gurevitch, M. (2000). *Mass Media And Society*, Third Edition, Arnold Publising.
- Cüceloğlu, D. (1987). *İnsan İnsana*. İstanbul. Altın Kitaplar Yayınevi.
- Çaha, Ö. (2016). *Türkiye’de Meslek Odaları: Oligarşinin Merkez Üsleri*. *Liberal Düşünce*. Sayı 63, Yaz 2011 s. 213 – 222.
- Çalı, H. H. (2006). *Çevreci Toplumsal Hareket Olarak Greenpeace-Türkiye Hareketi*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi SBE. Sosyal Çevre Bilimleri ABD.
- Cangöz, İ. (2013). *Çizgisel ve Sosyo-Psikolojik Yaklaşımlar*, İletişim Kuramları. (Edt.) Erkan Yüksel, Eskişehir. Açıköğretim Fakültesi Yayınları.
- Çavdar, T. (2004). *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi (1950’den Günümüze)*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çetinkaya, D. (2008). *Toplumsal Hareketler, Tarih Teori ve Deneyim*. İletişim Yayınları (1. Baskı), İstanbul.
- Çımrın, F. K. (2009). *Karşı Küresel Hareketlerin Kuramsal Tartışmalarına Bir Katkı: İmparatorluk ve Çokluk Kavramlarının Değerlendirilmesi*, Filiz Yayınları, Ankara.
- Çiftçi, K. (2012). *Soğuk Savaş Sonrasında ABD: “Rıza” ya Dayalı” Hegemonya” dan” İmparatorluk” Düzenine*. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi.
- Çolpan Kavuncu, A. (2014). “Sivil” Değil “Sivil Görünümlü Siyasal” Gezi Parkı. Birey ve Toplum. Cilt: 4. Sayı: 7.
- Çopuroğlu, Y. C. ve Nadir, Ç. B. (2010). *Yeni Sosyal Hareketler Paradigması Bağlamında Türkiye’deki Küreselleşme Karşıtı Grupların Birbirleriyle ve Dünyadaki Karşıtlarla Karşılaştırılması*. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi. 13(1): 67-100.
- Davis, F. (1997). *Moda Kültür ve Kimlik*, Ö. Arıkan (Çev) Yky, İstanbul.
- De Souza, M.L. ve Lipietz, B. (2011). *The ‘Arab Spring’ and the city*. City, 15 (6), s. 618-624.
- Demir, G. (2001). *Post Neoliberalizm, Kriz ve Sonrası Üzerine*. Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi, (1): 2-20.
- Demir, S. (2009). et al. *Avrupa Güvenlik Mimarisinin Tarihsel Gelişimi ve Türkiye’nin Bu Güvenlik Mimarisindeki Yeri*. Güvenlik Stratejileri Dergisi. 5.09: 9-40.
- Denk, E. (2015). *Birleşmiş Milletler Sistemi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Devran, Y. (2004). *Mesaj, Strateji ve Taktikler, Siyasal Kampanya Yönetimi*, Odak İletişim, İstanbul.
- Dirik, Ç. (2007). *Küreselleşme Çerçevesinde Küresel Medya-Türk Medyası*, Yayınlanmış Doktora Tezi.

- Drucker, P. F. (1998). *Yeni Gerçekler*, Çev. B. Karanakçı, T. İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Doğan, G. ve Durgun, B. (2012). *Arap Baharı ve Libya: Tarihsel Süreç ve Demokratikleşme Kavramı Çerçevesinde Bir Değerlendirme*. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Sayı:15,
- Dumanlı Kürkçü, D. (2009). “*Küreselleşme Kavramı ve Küreselleşmeye Yönelik Yaklaşımlar*”, Antoloji.
- Durak, H.; Seferoğlu, S. S. (2016). *Türkiye’de sosyal medya okuryazarlığı ve sosyal ağ kullanım örüntülerinin incelenmesi*. Journal of International Social Research.
- Dursun, Ç. (2005). *Tv Haberlerinde İdeoloji*, İmge Kitabevi, İstanbul.
- Eagleton, T. (2005). *İdeoloji*, Çev. Muttalıp Özcan, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Elçin, A. B. (2012). *Küreselleşmenin Tarihçesi. Küreselleşmenin Tarihçesi*. Ankara.
- Encabo, M. (1997). *Gazetecilik Etiği ve Demokrasi*, Medya Kültür Siyaset, S. İrvan (Derleyen ve Çev), Ark Yayınları, Ankara.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (1990). *İletişim ve toplum: kitle iletişim kuramları tutucu ve değişimci yaklaşımlar*, Ankara: Bilgi.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2005) *Öteki Kuram*, Ankara: Erk Yayınları.
- Erdoğan, İ. ve Alemdar, K. (2010). *Öteki Kuram: Kitle İletişim Kuram ve Araştırmalarının Tarihsel ve Eleştirel Bir Değerlendirmesi*, Erk Yayınları Ankara.
- Ergil, D. (1984). *Toplum ve İnsan-Toplumbilimin Temelleri*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Ertuna, Ö. (2006). *Yeni Dünya Düzeni: Küreselleşme*. Muhasebe ve Finansman Dergisi.
- Ete, H. ve Taştan, C. (2013). “*Kurgu ile Gerçeklik Arasında Gezi Eylemleri*”, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) Araştırması, Ankara.
- Featherstone, M. (2004). *Postmodernizm ve Tüketim Kültürü*, Çev. M. Küçük, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Furuncu, D. (2014). *Yeni Toplumsal Hareketler, Küreselleşme ve Dijital Aktivizm: Gezi Parkı Örneği*. Yüksek Lisan Tezi. Maltepe Üniversitesi.
- Foucault, M. (2012). *Cinselliğin Tarihi*, (Çev. H. U. Tanrıöver). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Foweraker, J. (1995). *Theorizing Social Movements*. Pluto Press.
- Friedman, T. (2000). *Lexus ve Zeytin Ağacı*, Çev: Elif Özsayar, Boyner Yayınları, İstanbul.
- Gadimov, J. (2015). "Herman ve Chomsky’nin Propaganda Modeli: Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası". Ankara Üniversitesi İlef Dergisi.
- Geçikli, F. (2008). *Halkla İlişkiler ve İletişim*. Beta Yayınevi, İstanbul.
- Geray, H. (1995). *Küreselleşme ve Masa Üstü Sömürgecilik*, Mürrekkep Yayınları.

- Gene Sharp, (2010). *Diktatörlükten Demokrasiye*, The Albert Einstein Institution.
- Giddens, A. (1991). *Modernity And Self Identity*, Polity, Cambridge.
- Giddens, A. (2000). *Elimizden Kaçıp Giden Dünya*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Göçer, İ. ve Çınar, S. (2015). *Arap Baharı'nın Nedenleri, Uluslararası İlişkiler Boyutu ve Türkiye'nin Dış Ticaret ve Turizm Gelirlerine Etkileri*. Kafkas University. Faculty of Economics and Administrative Sciences. Journal.
- Gökçe, O. (2006). *İletişim Bilimi: İnsan İlişkilerinin Anatomisi*. Ankara: Siyasal Kitapevi.
- Göker, G. ve Doğan, A. (2011). *Ağ Toplumunda Örgütlenme: Facebook'ta Çevrimiçi Tekel Eylemi*. Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 14 (25).
- Gönenç, Ö. (2003). *Siyasal Yaşamın Belirlenmesinde Kitle İletişim Araçlarının Rolü*. İ.Ü. İletişim Fakültesi Dergisi, (17): 31-41.
- Güler, Mehmet A. (2015). *"Kriz ve Yeni Toplumsal Hareketler: "İşgal Et" Örneği*, Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Ankara.
- Gümüşsuyu, Ç, Sönmez, S. ve Oyur, E. (2008). *Genel ve Teknik İletişim*, Savaş Yayınevi, Ankara.
- Günes, S. (1996). *Medya ve Kültür*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Güneş, S. (1995). *Medya ve Kültür*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Hague, Rod ve Harrop, Martin. (2014). *Siyaset Bilimi Karşılaştırmalı Bir Giriş*, Çev. İbrahim Yıldız- Soner Torlak- İdil Çetin, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Hall, S. (1980). *Culture, Media, Language*, London: Hutchinson.
- Hall, S. (1998). *Kültürel Kimlik ve Diasporalar Kimlik Topluluk / Kültür / Farklılık*, Der. J. Benarthand, N. N. Dominiç (Çev), Sarmal Yayınları, İstanbul.
- Hall, S. ve Jacques, M. (1995). *Yeni Zamanlar*, Çev. Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Hardt, H. (1999). *'Eleştirel'in Geri Dönüşü ve Radikal Muhalefet'in Meydan Okuyuşu: Eleştirel Teori, Kültürel Çalışmalar ve Amerikan Kitle İletişim Araştırması'*, Medya İktidar İdeoloji, Der ve Çev. Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara.
- Hardt, M. ve Negri, A. (2011). *Çokluk, İmparatorluk Çağında Savaş ve Demokrasi*, (Çev. B. Yıldırım), Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Haydaroğlu, C.; Tatlısu, S. (2016). *Turgut Özal dönemi yeni sağ devlet ve ekonomik liberalizm: Devlet ve piyasa ilişkisinin politik ekonomisi*. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi.
- Hepkon, Z. (2011). *İletişim ve Teknoloji*, Kırmızı Kedi Yayınları, İstanbul.

- Herman, E. S. ve Chomsky, N. (1998). *Medya Halka Nasıl Evet Dedirtir*, Kitle İletişim Araçlarının Ekonomi Politikası, Minerva Yayınları, İstanbul.
- Herman, E. S. ve Chomsky, N. (2012). *Rızanın İmalatı: Kitle Medyasının Ekonomi Politikası*. Çev. E. Abadoğlu. 2. Basım. İstanbul: bgst Yayınları.
- Hervieu-Léger, Danièle. (2000). *Religion as a Chain of Memory*. Translated by S. Lee. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press.
- Hirst, P. ve Thompson, G. (1998). *Küreselleşme Sorgulanıyor*, Dost Kitabevi, Ankara.
- Hobsbawm, E. (1995). *Milletler ve Milliyetçilik*, Çev. O. Akınhay, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Horkheimer, M. ve Adorno, T. (1996). *Aydınlanmanın Diyalektiği*, Felsefi Fragmanlar, Çev. O. Özügül, Kabalcı Yayınevi, İstanbul.
- Huntington, S. P. (2002). *Üçüncü Dalga*, Çev. E. Özbudun, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara.
- Işık, M. (2002). *Kitle İletişim Sistemleri*, Eğitim Kitabevi, Konya.
- Işık, G. (2011). *'Toplumsal Hareketler'* nobel Yayınları, Ankara.
- Işık, G. (2013a). *Yeni Toplumsal Hareketler ve Sanal Gerçeklik Boyutunda Gezi Parkı Eylemleri*. Selçuk İletişim, 8, 1.
- Işık, G. (2013b). *Sanaldan Sokağa Toplumsal Hareketler*, Nobel Yayınları, Ankara.
- İçel, K. (2001). *Kitle Haberleşme Hukuku*, Beta Yayınları, İstanbul.
- İnuğur, M. N. (2005). *Basın ve Yayın Tarihi*, 5. Baskı, Der Yayınları, Günaydın Ofset, İstanbul.
- Kalfa, C. ve Ataay. F. (2012). *Küreselleşme, Neoliberalizm ve Demokrasi, Alternatif Politika*, 4(3): 304-317.
- Karaçor, S. (2009). *"Yeni İletişim Teknolojileri, Siyasal Katılım, Demokrasi"*. Celal Bayar Üniversitesi İİBF Yönetim ve Ekonomi Dergisi, Yıl:2009 Cilt:16 Sayı:2, Manisa.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1999). *Yeni İnsan ve İnsanlar*, Evrim Yayınevi, İstanbul.
- Kaplan, Y. (2000). *Küreselleşmenin Sınırları ve Müslümanların İmkânları*. Umran Yayınları. İstanbul.
- Kaplan, K. ve Ertürk, E. (2012). *Dijital Çağ ve Bireyin İdeolojik Aygıtları*. The Turkish Online Journal Of Design, Art And Communication - Tojdac October 2012 Volume 2 Issue 4.
- Kaya, R. (1985). *Kitle İletişim Sistemleri*, Teori Yayınları, Ankara.
- Kazdağlı, C. (2013). *Gezi'nin Medyası; Medyanın Gezisi*. Stratejik Düşünce:40-43.
- Kazgan, G. (1997). *Küreselleşme ve Yeni Ekonomik Düzen*, Altın Kitaplar, İstanbul.
- Kejanlıoğlu, B. (2004). *Türkiye'de Medyanın Dönüşümü*, İmge Kitabevi Yay., Ankara.

- Keyman, E. F. ve Sarıbay, Y. A. (1998). “*Küreselleşme Siyaset ve Toplumsal Yaşam*”, Der. E. F. Keyman ve A. Y. Sarıbay, *Küreselleşme Sivil Toplum ve İslam*, Vadi Yayınları, Ankara.
- Kırık, Ali Murat. (2012). “*Arap Baharı Bağlamında Sosyal Medya- Birey Etkileşimi ve Toplumsal Dönüşüm*”, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, Kuruluş.
- Koç, F. (2017). “*Türkiye’de Yeni Toplumsal Hareketlerin Dönüşümünde Sosyal Medyanın Rolü*”. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi.
- Kodoman, B. (2012). *Bolşevik İhtilali ve Türkiye*. SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Kornhauser, W. (1959). *The Politics Of Mass Society*. Glencoe, III.: The Free Press.
- Kökalan Çımrın, F. (2009). “*Karşı-Küreselleşme Hareketlerinin Kuramsal Tartışmalarına Bir Katkı: “İmparatorluk” ve “Çokluk” Kavramlarının Değerlendirilmesi*”, Ed. B. Çoban, *Yeni Toplumsal Hareketler*, İstanbul, Kalkedon Yayınları, s.147-176.
- Köseoğlu, Y. ve AL, H. (2013). “*Bir Siyasal Propaganda Aracı Olarak Sosyal Medya*”, Akademik İncelemeler Dergisi.
- Kurt, A. (2012). *Din sosyolojisi*. Sentez Yayıncılık.
- Kurt, V. (2014). “*Tunus, Mısır, Libya ve Suriye: Orduların Arap Baharına Etkisi*”. Seta Analiz. Lewis, B. (1996). “A Historical View: Islam and Liberal Democracy”, *Journal of Democracy*, 7(2).
- Kurt, T. ve Gümüş, S. (2015). *Dünyada yükseköğretimin finansmanına ilişkin eğilimler ve Türkiye için öneriler*.
- Kuruoğlu, H. (2006). *Propaganda ve Özgürlük Aracı Olarak Radyo*, Nobel Yayın, Ankara.
- Kuşoğlu, Baran (2014). *The Arab Spring and Turkish Model*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Le Bon, G. (1976). *Kitleler Psikolojisi*, Çev: Selahattin Demirkan, İstanbul: Yağmur Yayınevi, 3. Basım.
- Le Bon, G. (2005). *Kitleler Psikolojisi*, Çev. Yunus Ender, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Lelandais, G. E. (2009). *Sosyal Hareketler Teorileri ve Küreselleşme*, 63-90, *Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet*, B. Çoban (Der.) Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Lundby, K. ve Ronning, H. (1997). *Medya Kültür İletişim*, Der. Süleyman İRVİN, Çev. Nilgün GÜRKAN, Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
- Maigret, E. (2011). *Medya ve İletişim Sosyolojisi*, Çev. Halime Yücel, İstanbul, İletişim Yayınları.

- Malkoç, S. E. (2013). *Yeni Toplumsal Hareket Olgusu ve Türkiye’de 1980 Sonrası Yeni Toplumsal Hareketler*, Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü: Sakarya.
- Marcuse, Herbert. (1988), *One Dimensional Men*, London: Sphere Publising, London.
- Mardin, Ş. (1969). *Din ve İdeoloji*. Ankara: Sbf Yayını. Akt. M. Kazancı, Althusser, *İdeoloji ve İdeoloji İle İlgili Son Söz* (Ekim-2006), İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi.
- Mardin, Ş. ve Carolyn, W. Ş. (1996). *Sosyal Psikolojiye Giriş I*, Sosyal Yayınları, İstanbul.
- Markoff, J. (1996). *Waves Of Democracy, Social Movements And Political Change*. Thousand Oaks, Calif.: Pine Grove Press.
- Marshall, Gordon. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, Çev: Osman Akınhay ve Derya Kömürcü, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları
- McNally, D. (2013). *Başka Bir Dünya Mümkün: Küreselleşme ve Antikapitalizm*, (Çev. O. Köymen), Yordam Kitap, İstanbul.
- Mcquail, D. (1969). *Towards A Sociology Of Mass Communication*, London, Collier Macmillan Publishing.
- Mcquail, D. (1983). *Kitle İletişim Araçlarının Etkileri* Akt. K. Alemdar ve R. Kaya, Kitle İletişiminde Temel Yaklaşımlar, Savaş Yayınları, Ankara.
- McQuail, D. (1994). *Kitle İletişim Kuramı*, Ahmet H Yüksel, (Çev) Kibele Yayınları Eskişehir.
- Mcquail, D. ve Windahl, S. (2005). *İletişim Modelleri-Kitle İletişim Çalışmalarında*, Çev: K. Yumlu, Ankara: İmge Kitabevi.
- Mills, W. (1974). *İktidar Seçkinleri*, Ünsal Oskay (Çev), Bilgi Yayınevi, İstanbul.
- Mora, N. (2008). “*Medya, Toplum ve Haber Kaynağı Olarak Sembolik Seçkinler*”, Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi.
- Moore, S. (1995). *Interpreting Audiences*. London: Sage.
- Morley, D. ve Robinson, K. (1997). *Kimlik Mekanları*, (Çev) Kimlik Mekanları, E. Zeybekoğlu (Çev). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Mutlu, E. (1994). *İletişim Sözlüğü*, Ark Yayınevi, Ankara.
- Mutlu, E. (1995). *İletişim Sözlüğü*, Ark Yayınevi, İkinci Baskı, Ankara.
- Mutlu, E. (2000). *Kitle İletişim Kuramları İçinde: “Kültür Endüstrileri”*, Ütopya Yayınevi, İstanbul.
- Mutlu, E. (2001). *Globalleşen Medya*, Karizma, Ankara.
- Mutman, M. (1995). *Televizyonu Nasıl Sorgulamalı, Toplum Bilim Dergisi*, (147).

- Nalçaoğlu, H. (2011). “Yeni Toplumsal İletişim Ethos’u İstanbul Gençliği ve İletişim Teknolojilerini Kullanımı, Katılımın E-Hali Gençlerin Sanal Alemi” (Ed. Aslı Telli Aydemir) Alternatif Bilişim, İstanbul.
- Oktay, M. (2000). *İletişimciler İçin Davranış Bilimlerine Giriş*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Oktay, M. (2002). *Politikada Halkla İlişkiler*, Derin Yayınları, İstanbul.
- Ong, W. J. (2003). *Sözlü ve Yazılı Kültür*, Çev. S. Postacıoğlu, Metis Yayınları, İstanbul.
- O’reilly, Tim (2007). *What is Web 2.0: Design Patterns and Business Models for the Next Generation of Software?*, Communication and Strategies, 65 (1).
- Oğuzlu, T. (2012). *NATO ve Türkiye: Dönüşen İttifakın Sorgulayan Üyesi*. Uluslararası İlişkiler Dergisi.
- Oskay, Ü. (1999). *Kitle İletişiminin Kültürel İşlevleri*, Der Yayınları, İstanbul.
- Özbay, M. (2005). “Bilim ve Kültür Aktarıcısı Olarak Yazı”, Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Yayınları, *Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (2).
- Özbek, S. (2000). *İdeoloji*, Bulut Yayınları, İstanbul.
- Özen, H. (2013). *Toplumsal Hareketlerin ‘Siyasal’ Rolü: Rasyonalist Yaklaşımların Eleştirel Bir Değerlendirmesi*, Ankara Üniversitesi Sbf Dergisi, 68(3): 37- 61.
- Öztürk, M. (2014). Gezi’nin Arkasındaki Siyasal ve Ekonomik Motivasyon. *Birey ve Toplum*, Cilt 4, Sayı 7:75-106.
- Peltekoğlu Balta, F. (2007). *Halkla İlişkiler Nedir?*, Beta Yayıncılık, İstanbul.
- Perry, A. (1976). *Considerations on Western Marxism*, London: New Left Books.
- Pirenne, H. (1983). *Ortaçağ Avrupasının Ekonomik ve Sosyal Tarihi*, Alan Yay. İstanbul.
- Postman, N. (1994). *Televizyon Öldüren Eğlence*, O. Akınhay (Çev). Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Postman, N. (1999). *Televizyon: Öldüren Eğlence*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Patterson, Oscar (1984). *An analysis of television coverage of the Vietnam war*. Journal of Broadcasting, Vol. 28, No.4.
- Rigel, N. (1993). *Medya Ninnileri*, Sistem Yayıncılık, İstanbul.
- Robertson, R. (1999). *Küreselleşme Toplum Kuramı ve Küresel Kültür*. Ü. H. Yolsal (Çev), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Serter, N. (1996). *Giydirilmiş İnsan Kimliği*. Der Yayınları: İstanbul.
- Schiller, Herbert (1991). “Not Yet the Post-Imperialist Era.” *Critical Studies in Mass Communication* 8(1): 13-28.
- Silverblatt Art, (2001). *Medya Okuryazarlığı: Eğitim El Kitabı*, 2. Baskı, Praeger.
- Smith, P. (2007). *Kültürel Kuram*, Babil Yayınları, İstanbul.

- Storey, J. (2000). *Popüler Kültür Çalışmaları: Kuramlar ve Metotlar* (Çeviri: Koray Karaşahin), İstanbul: Babil.
- Sungur, S. (2007). *Küreselleşme Kısacasında Televizyon Yayınları ve Kültürel Kimliklerin Gerilemesi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Sungur, S. A. (2017). “15 Temmuz Darbe Kalkışmasının Engellenmesinde Sosyal Medyanın Rolü, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, 5(47): 597-612.
- Sustam, E. (2009). *Küresel Kapitalizm Çağında Yeni Sosyal Hareketleri Okumak*, 91-146, *Yeni Toplumsal Hareketler Küreselleşme Çağında Toplumsal Muhalefet*, B. Çoban (Der.) Kalkedon Yayınları, İstanbul.
- Swingwood, A. (1996). *Kitle Kültürü Efsanesi*, A. Kansu, (Çev). Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Şahin, K. (2006). *Türkiye’de Küreselleşme Tartışmaları Işığında Ulus Devlete Bakış*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Şakı Aydın, O. (2007). *Alımlama Araştırmaları ve Kültürel Çalışmalar Geleneğinin Katkısı*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi.
- Şaylan, G. (1997). “Küreselleşmenin Gelişimi” Der. Işık Kansu Emperyalizmin Yeni Masalı Küreselleşme, İmge Kitabevi, Ankara.
- Şen, Y. (2013). “Suriye’de Arap Baharı”, Yasama Dergisi, 23.
- Şentürk, Ü. (2006). *Küresel Yeni Sosyal Hareketler ve Savaş Karşıtlığı*. C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi, 30(1): 31-46.
- Takımcı İmançer, D. (2010). *Medya Temsilleri*, Nobel Yayınları, Ankara.
- Tarrow, S. (1998). *Power in Movement: Social Movements and Contentious Politics*, Cambridge University, New York.
- Tarrow, S. (2006). *Power In Movement: Social Movements And Contentious Politics*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Taşdemir, E. (2002). *Basının Kamuoyu Oluşturma Fonksiyonu Doğrultusunda Siyasi Partilere Yaklaşımı (1995 ve 1999 Genel Seçimleri Örneği)*. Selçuk İletişim, Cil 2, Sayı 3.
- Tekinalp, Ş. (2009). *Ruhdan Uzun, İletişim Araştırmaları ve Kuramları*, Beta Yayınları, İstanbul, (153).
- Therborn, G. (2000). “Globalisations: Dimensons, Historical Waves, Regional Effects and Normative Governance,” International Sociology, No:15.

- Thomas, M. (2002). *Medya Demokrasisi-Medya Siyaseti Nasıl Sömürgeleştirir*. Çev. A. Fethi, İstanbul: Kültür Yayınları.
- Tilly, C. (2004). *Toplumsal Hareketler*, İstanbul, Babil Yayınları.
- Tilly, C. (2008), “*Toplumsal Hareketler 21. Yüzyıla Giriyor*”. İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tilly, C. (2009). *Kolektif Şiddet Siyaseti*. Çev. Seda Özel. Phoenix Yayınları.
- Timisi, N. (2003). *Yeni İletişim Teknolojileri ve Demokrasi*, Ankara: Dost Kitabevi.
- Tokgöz, O. (2000). *Temel Gazetecilik* İmge Yayınları, İstanbul
- Topçuoğlu, N. N. (1996). *Basında Reklâm ve Tüketim Olgusu: Türkiye’de Yeni Gazetecilik Yönelimleri ve Basının Sosyo-Kültürel Değişimdeki Rolü*, Vadi Yayınları, Konya.
- Topbaş, H. ve Işık, U. (2014). *Kurgu ile Gerçeklik Arasında Gezi Parkı Eylemleri ve Sosyal Medya*. Birey ve Toplum, Cilt:4 Sayı:7.
- Tuncel, G. (2014). *Gezi Parkı Hadisesinin Anatomisi*. Birey ve Toplum. Cilt 4, Sayı 7:7-22.
- Turam, E. (1994). *Medyanın Siyasi Hayata Etkileri*, İrfan Yayınları, İstanbul.
- Tutal, N. (2006). *Küreselleşme, İletişim ve Kültürlerarasılık*, Kırmızı Yayıncılık, İstanbul.
- Tutar, H. ve Yılmaz, K. (2010). *Genel İletişim, Kavramlar V Modeller*, Seçkin Yayıncılık, Yedinci Baskı, Ankara.
- Türkdoğan, O. (1998). *Değişme- Kültür ve Sosyal Çözülme*, Birleşik Yayıncılık. Ankara.
- Türkoğlu, N. (2003). *Kitle İletişimi ve Kültür*, Naos Yayınları, İstanbul.
- Türkoğlu, N. (2004). *İletişim Bilimlerinden Kültürel Çalışmalara, Toplumsal İletişim, Tanımlar, Kavramlar, Tartışmalar*, Babil Yayınları, İstanbul.
- Uğur, A. (1991). *Zihinlerin Yeni Efendileri: Medyalar, Enformasyon Devrimi Efsanesi*, Y. Kaplan (Der. ve Çev), Rey Yayıncılık Kayseri.
- Uluç, G. (2003). *Küreselleşen Medya: İktidar ve Mücadele Alanı Olanaklar Sorunlar Tartışmalar*, 1.Baskı, Anahtar Kitaplar Yayınevi, Özener Matbaası, İstanbul.
- Uztuğ, F. (2004). *Siyasal İletişim Yönetimi*, Mediacat Yayınları, İstanbul.
- Ünüvar, Nejdett (2013). *Dijital Siyaset*, Pozitif Yayıncılık, İstanbul.
- Vasseur, F. (1993). *Geleceğin Medyaları*, Çev. Galip Üstün, 1.Baskı, Cep Üniversitesi, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Walter, B. (1999). “*The Artist as Producer*”. in Walter Benjamin, *Collected Writings*, Volume II. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Webster, J. (2009). *Mass Audience*, Lawrence Erlbaum Associates Publishing, New Jersey.
- Williams, R. (1976). *Ideology*, Oxford University Press, New York.
- Yayla, A. (2011). *Siyasi Düşünce Sözlüğü*, Adres Yayınları, Ankara.

- Yaylacı, F. G. (2011). *Yeni Toplumsal Hareketler*, 60-81, Yeni Toplumsal Hareketler, B. Kartal ve B. Kümbetoğlu (Derl.), Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Yaylagül, L. (2006). *Kitle İletişim Kuramları: Egemen ve Eleştirel Yaklaşımlar*, Dipnot Yayınevi, Ankara.
- Yaylagül, L. (2014). *Kitle İletişim Kuramları*, Dipnot Yayınları, Ankara.
- Yelken, R. (1999). *Cemaatin Dönüşümü*, Vadi Yayınları Ankara.
- Yıldırım, Y. (2012). *Yeni Toplumsal Hareketlerin Siyasal Olanı Belirlemedeki Rolü: Avrupa Sosyal Forumu ve Hareketlerin Avrupasını Kurmak*. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı.
- Yıldız, N. (2002). *Türkiye’de Siyasetin Yeni Biçimi-Liderler, İmajlar ve Medya*, Phoenix Yayınevi, Ankara.
- Yılmaz, M. L. (2013). *Gezi Parkı Eylemlerinin Ekonomik Sonuçları*. Stratejik Düşünce:22-24.
- Yumlu, K. (1994). *Kitle İletişim Kuram ve Araştırmaları*, İzmir.
- Yüce, E. (2007). “*Simgesel Seçkinler ve Habitus/ Hürriyet Gazetesinde Köşe Yazarlığı*”. Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı.
- Yüksel, E. (2013). *İletişim Kuramları*, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir.
- Zygmunt, B. (1999). *Küreselleşme: Toplumsal Sonuçları*, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

İnternet Kaynakları

- Ada Gazetesi, (13.04.2013). <https://www.adagazetesi.com.tr/umut-oran-taksim-gezi-parkinda.html>. (erişim tarihi: 27.05.2020).
- Akarcalı, S. (1989). <http://ilef.ankara.edu.tr/wp-content/tezler/doktora/Sezer-Akarcali.pdf>. (erişme tarihi: 15.05.2020).
- Akşam, (2013). <https://www.aksam.com.tr/guncel/gezi-parki-olaylari-nedir-nasil-basladi-neler-yasandi-iste-gun-gun-gezi-eylemleri/haber-212253>. (erişme tarihi: 23.04.2020).
- Akşam, (01.06.2013). <https://www.aksam.com.tr/guncel/chp-kadikoy-mitingini-iptal-etti/haber-211700>. (erişme tarihi: 23.04.2020).
- Akşam, (06.03.2019). <https://www.aksam.com.tr/guncel/gezi-parki-odakli-olaylara-iliskin-iddianamede-profesyonel-devrim-ihracatcilarinin-eylemleri/haber-828543>. (erişme tarihi: 05.05.2020).

- Alabay, M. (2014). *Web Teknolojilerinin gelişimi ve Hayatımıza Etkileri*. <https://dralabay.wordpress.com/2014/08/29/web-teknolojilerinin-gelisimi-ve-hayatimiza-etkileri/>. (erişim tarihi: 14.05.2020).
- Anadolu Ajansı (AA), (27.05.2016). <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/gezi-en-buyuk-tahribati-ekonomiye-verdi/579541>. (erişme tarihi: 11.05.2020).
- Anadolu Ajansı (AA), (2019). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/cezayir-20-yillik-buteflika-donemine-vedaediyor/1443153>, (erişim tarihi:22.04.2020).
- Anadolu Ajansı (AA), (20.02.2020). <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/tartismaların-odagındaki-gezi-parkında-ne-olmustu/1739319>. (erişme tarihi: 10.04.2020).
- Aslan, S. Taylan, Ö. ve Baştuğ, D. (2016). *Gezi Parkı Eylemlerinin Farklı Boyutlarıyla Bir Değerlendirmesi*. <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/305747>, (erişim tarihi: 08.04.2020). (erişim tarihi: 14.05.2020).
- Avcı, M. (2017). *Sosyal Medyanın Arap Baharı Üzerindeki Etkisi*, Prezi 29 Nisan 2017, <https://prezi.com/dgmcuxnrbqkg/sosyalmedyanin-arap-bahari-uzerindeki-etkisi/>, (erişim tarihi: 08.04.2020).
- Bianet, (2013). <https://m.bianet.org/biamag/medya/149698-6-7-eylul-1955-i-basin-nasil-gordu>. (erişim tarihi: 14.05.2020)
- CNN Türk,(2013).<https://www.cnnturk.com/2013/turkiye/07/24/arinctan.bayrak.yakma.goruntusune.yanit/716912.0/index.html>. (erişim tarihi: 30.04.2020).
- Çelik Varol, M. ve Varol, E. (2019). *Kavram ve Kuramlarıyla Marshall McLuhan'a Bakış: Günümüzün Egemen Medya Araçları Ekseninde Bir Değerlendirme*, <https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/744648>. (erişim tarihi: 30.03.2020).
- Çetin, S. (2013). 'Gezide Sosyal Medya İstatistikleri'. İnsan Haber, <http://insanhaber.com/insan-ozel/gezide-sosyal-medya-istatistiklerih19098.html>, (erişim tarihi: 02.09.2018).
- Digital in 2017 Global Overview Raporu (2017). <https://wearesocial.com/au/thought-leadership/digital-in-2017-global-overview>. (erişim tarihi: 11.06.2020).
- Ensonhaber, (08.06.2013). <https://www.ensonhaber.com/gundem/gezi-eylemlerinin-sosyal-medya-haritasi-2013-06-08>. (erişim tarihi: 04.05.2020).
- Gazeteduvar, (2019). <https://www.gazeteduvar.com.tr/kultur-sanat/2019/01/28/soguk-savasin-radyolari-ve-david-cerny/>. (erişim tarihi: 14.05.2020).
- Greenpeace, (02.06.2013). <https://www.greenpeace.de/themen/last-tree-or-final-straw>. (erişim tarihi: 29.04.2020).

- Haber7, (02.06.2013). <http://www.haber7.com/guncel/haber/1033943-taksimde-apo-kavgasi-video>. (erişim tarihi: 30.04.2020).
- Haberler, (2017). <https://www.haberler.com/pkk-li-ayse-deniz-karacagil-hakkindaki-gercek-9678911-haberi/>. (erişim tarihi: 19.05.2020).
- Haschke, Paloma (2012). *La scène médiatique au Moyen-Orient. Ceri Sciences Po, Mart 2012*, <http://www.ceri-sciences-po.org>. (erişim tarihi: 09.11.2018).
- Hürriyet, (01.06.2013). <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/sebnem-ferahtan-basbakana-mektup-23416486>. (erişim tarihi: 25.04.2020).
- Hürriyet, (2017). <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-nokta-dergisi-davasinda-karar-cikti-40466228>. (erişim tarihi: 14.05.2020).
- Internet World Stats (2012). <https://www.internetworldstats.com/me/om.htm>. (erişim tarihi: 11.06.2020).
- İstockphoto, (2013). <https://www.istockphoto.com/tr/foto%C4%9Fraf/gezi-park-protestors-waving-posters-of-ocalan-in-the-square-gm542703648-97202805#/close>. (erişim tarihi: 30.04.2020).
- İnternet Haber, (06.06.2013). <https://www.internethaber.com/the-economist-erdogani-boyle-cizdi-544292h.htm>. (erişim tarihi: 17.06.2020)
- İnternet Haber, (02.06.2013). <https://www.internethaber.com/yok-artik-ataturkle-ocalan-yan-yana-542339h.htm>. (erişim tarihi: 30.04.2020).
- İnternet Haber, (2013). <https://www.internethaber.com/gezi-parkini-en-cok-veren-uc-kanal-544232h.htm>. (erişim tarihi: 28.04.2020).
- İTÜBİDB, (2013). <https://bidb.itu.edu.tr/seyir-defteri/blog/2013/09/07/internet'in-tarih%C3%A7esi>. (erişim tarihi: 14.05.2020).
- Kılıç, Ş. O. (2016). “Sosyal Medya Nasıl Darbeye Direnişin Aracı Oldu?”, <http://www.aljazeera.com.tr/al-jazeera-ozel/sosyal-medya-nasil-darbeye-direnisin-araci-oldu>, (erişim tarihi: 29.10.2018).
- Kriter, (2017). <https://kriterdergi.com/dosya/bati-medyasinin-kronik-hastaligi-turkiye-karsitligi>. (erişim tarihi: 29.04.2020).
- Listelist, (2014). *Tarihinden Direnişine 22 Adımda Taksim Meydanı'nın Öyküsü*. <https://listelist.com/taksim-meydaninin-oykusu/>. (erişim tarihi: 18.04.2020).
- McKeever, D. (2013). *Mike Rapport, Technology and the Revolutions of 1848 and 2011*. Konrad Adanauer Stiftung, 8 Temmuz 2013, <http://www.kas.de/brasilien/en/publications/34903/>, (erişim tarihi: 26.11.2018).

- Milliyet, (05.06.2013). <https://www.milliyet.com.tr/siyaset/iste-taksim-dayanisma-platformunun-talepleri-1718886>. (erişim tarihi: 12.06.2020).
- Nationalturk, (2013). <https://www.nationalturk.com/akmyi-ve-taksim-meydanini-temizleyen-polis-ocalan-posterlerine-dokunmadi-138365/>. (erişim tarihi: 30.04.2020).
- NTV, (01.06.2013). <https://www.ntv.com.tr/turkiye/chp-taksime-yurudu,kgJjWirRoUq9qx0EBSFq9w>. (erişim tarihi: 11.05.2020).
- NTV, (2018). <https://www.ntv.com.tr/turkiye/gezi-parkinda-yakilan-cadirlara-iliskin-davada-karar,XQ2bwfAHhE2G7-f2X7dq-A>. (erişme tarihi: 15.04.2020).
- Öksüz, H. (2013). *Algı Yönetimi ve Sosyal Medya*. İdarecini Sesi Dergisinin 156. Mayıs-Haziran Sayısı. http://www.tid.web.tr/ortak_icerik/tid.web/156.Say%C4%B1/3.pdf. (erişim tarihi: 11.05.2020).
- Postman, N. (2009). *What is Media Ecology?*. Retrieved February 5. http://www.media-ecology.org/media_ecology/index.html. (erişim tarihi:11.06.2020).
- Sabah, (2013). <https://www.sabah.com.tr/yazarlar/akkus/2013/06/16/gezi-parki-uc-maymun-ve-kuresel-medya>. (erişim tarihi: 28.04.2020).
- Sabah, (29.05.2015). <https://www.sabah.com.tr/aktuel/2015/05/29/gezi-olaylari-ve-agir-bilancosu>. (erişim tarihi: 11.05.2020).
- Sabah, (31.05.2018). <https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/05/31/fetonun-buyuk-oyunu-gezi-kalkismasi>. (erişim tarihi: 18.04.2020).
- Sabah, (04.10.2018). <https://www.sabah.com.tr/gundem/2018/10/04/huseyin-avni-mutlu-ve-huseyin-capkinin-feto-cezalari-onandi>. (erişim tarihi: 18.06.2020).
- Sanalbasin, (2018). <http://www.sanalbasin.com/gezide-ne-yapmislardi-27887308/>. (erişim tarihi: 06.05.2020).
- SETA, (07.10.2019). <https://www.setav.org/5-soru-6-8-ekim-olaylari/>. (erişim tarihi: 25.05.2020).
- SETA, (23.12.2019). <https://www.setav.org/arap-dunyasinda-degisim-talebi-devam-ediyor/>. (erişim tarihi: 25.05.2020).
- Schewe, Eric (2017). How Cassette Tapes Helped Muslim Revivalism. Daily Jstor, 2 Temmuz 2017, <https://daily.jstor.org/how-cassettetapes-helped-muslim-revivalism/>. (erişim tarihi: 12.11.2018).
- Suiçmez, M. (2009). Dergi Haberciliği ve Nokta Dergisi. <http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/8967/234986.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. (erişim tarihi: 14.05.2020).

- Skousen, M. (2007). *The Bing Three In Economics, Adam Smith, Karl Marks, John Maynard, Keynes*, <https://Books.Google.Com.Tr/Books?İd=18w8jtsmrıcc&Pg=PA10&Dq=Adam+Smith+Of+Capital,+Free+Movement+Of+Labor&Source=Bl&Sig=&Hl=Tr#V=Onepage&Q=Adam%20smith%20of%20capital%2C%20free%20movement%20of%20labor&F=False>, (erişim tarihi: 21.06.2018).
- Taksimdayanisma, (2020). <https://www.taksimdayanisma.org/bilesenler>. (erişim tarihi: 27.05.2020).
- Takvim, (21.06.2013). <https://www.takvim.com.tr/guncel/2013/06/21/basbakanin-evine-3-bin-kisiyle-baskin>. (erişim tarihi: 29.04.2020).
- Takvim, (2018). <https://www.takvim.com.tr/dunya/2018/08/23/timedan-trump-kapagi-dipte>. (erişim tarihi: 14.05.2020).
- Takvim, (18.02.2020). <https://www.takvim.com.tr/galeri/guncel/iste-gezi-parki-terorunun-ulkemize-maliyeti-tahliye-kararlari-tepkiyle-karsilandi>. (erişim tarihi: 29.04.2020).
- The World Bank (2014). <https://www.worldbank.org/en/search?q=2014+report>. (erişim tarihi: 11.06.2020).
- Thinkwithturkiye, (2018). <https://www.thinkwithturkiye.com/dijital-iletisim-nedir/>. (erişim tarihi: 14.05.2020).
- Timeturk, (04.06.2013). <https://www.timeturk.com/tr/2013/06/04/cevreci-eylemciler-turk-bayragini-yaktilar.html>. (erişim tarihi: 30.04.2020).
- TRT Haber, (2013). <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bayrak-yakan-sahis-dagozaltinda-89872.html>. (erişim tarihi: 30.04.2020).
- Twitter, (12.04.2013). <https://twitter.com/taksimdayanisma/status/322660940292177921>. (erişim tarihi: 27.05.2020).
- Twitter, (28.05.2013). <https://twitter.com/sirsureyya/status/339355359892353024>, <https://twitter.com/sirsureyya/status/339358352834433024>. (erişim tarihi: 23.04.2020).
- Twitter, (29.05.2013). <https://twitter.com/denizatam/status/339835522010730496>. (erişim tarihi: 11.06.2020).
- T24, (2019). <https://t24.com.tr/haber/2015-te-beraat-etmislerdi-gezi-parki-iddianamesinde-taksim-dayanismasi-suclamasi-kendilerini-devlet-yerine-koydular,810828>. (erişim tarihi: 27.05.2020).
- United Nations Development Programme (2010). *Human Development Report*. <https://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home.html>. (Erişim Tarihi: 11.06.2020).
- Vimeo, (2012). <https://vimeo.com/53898705>. (erişim tarihi: 22.04.2020).

- World Development Indicators (2014). <https://datacatalog.worldbank.org/dataset/world-development-indicators>. (erişim tarihi: 11.05.2020).
- Yeni şafak, (02.06.2013). <https://www.yenisafak.com/gundem/iste-gezi-parki-olaylarinin-bilancosu-528992>. (erişim tarihi: 11.05.2020).
- Yeni şafak, (13.06.2013). <https://www.yenisafak.com/gundem/dis-basin-cephe-savasi-veriyor-531366>. (erişim tarihi: 28.04.2020).
- Yüksekova Haber, (08.06.2013). <https://www.yuksekovahaber.com.tr/haber/bdpden-gezi-parkina-kitlesel-yuruyus-103389.htm>. (erişim tarihi: 30.04.2020).

Ö Z G E Ç M İ Ş

Adı ve SOYADI	Alper YILMAZ
EĞİTİM DURUMU	
Mezun Olduğu Lise	Yabancı Dil Ağırlıklı Lise
Lisans Diploması	Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Radyo Televizyon Sinema Bölümü-2014
Yabancı Dil / Diller	İngilizce
İŞ DENEYİMİ	
Stajlar	TRT Genel Müdürlüğü Prodüksiyon Kaynakları Koordinatörlüğü-Video Kurgu Servisi-2012 TRT Genel Müdürlüğü Prodüksiyon Kaynakları Koordinatörlüğü-Ses Servisi-2013
Projeler	Madımak ve Türk Mukavemet Teşkilatı Belgeseli
E-Posta	alpeeryilmaz@gmail.com